

THE
MRICHCHHAKATI

A
COMEDY;

BY
SUDRAKA RÁJÁ

—
WITH A COMMENTARY EXPLANATORY
OF THE
PRÁKRIT PASSAGES.

—
PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE COMMITTEE
OF
Public Instruction.

—
PRINTED AT THE EDUCATION

मृच्छकटिकनाटकस्य भूमिका ।

अनेकदेशप्रचलितासु राजावलीषु कोऽपि राजा शूद्रको नाम विक्रमादित्यात् प्राचीनतरः प्रसिद्धः; सोऽपि आम्भदेशोत्पन्नानां मगधदेशराजानां प्रथमोऽभवत् । मगधदेशस्य राजधानी पाटलिपुत्रनाम नगरं, किन्तु कामन्दकीग्रन्थकारेण शूद्रकस्य राजधान्यवन्ती निर्णीता, केषुचित् पुस्तकेषु च चत्र शूद्रकस्य नाम लिखितं तत्र शिप्रकः शूरकः सिन्धुक एव पाठो दृश्यते; तद्धेतुना शूद्रकस्य नामनगरयोर्निश्चयानास्ति, केवलञ्चैतदनुष्ठितं चमृच्छकटिकस्य पूर्व्वरङ्गे निर्दिष्टं ।

स राजा गुणवान् गुणवतां पालकश्च; तेन श्रीविक्रमादित्यसमयपूर्व्वं सार्द्धशतवत्सरे मृच्छकटिकनामधेयमपूर्व्वं नाटकं विरचितं । अनन्तरं वज्रकालवशात्तन्नाटकं प्रायशो दुर्लभमेवासीत्केवलं दशरूपकादिग्रन्थेषु प्रमाणत्वेनोपन्यस्तस्य क्वचिदेकश्लोकस्य क्वचिदूर्द्धश्लोकस्य वा पठनात्तन्नाम नहि विस्मृतं; किन्त्वल्पकाले गते श्रीमता उलिसेनसाहेबेन काशीपुरीमधितिष्ठता श्रीलल्लदीक्षितपण्डितसकाशादेकं पुस्तकमासादितं, पुनः कलिकातानगरमानीतं । इदानीञ्च मुद्राक्षरेण तस्य वज्रकालवज्रकालस्याधित्वञ्च संस्थापितं । अस्मिन् पुस्तके अतिप्राचीनसमयस्य रीतयोद्भूत्याः यथा पूर्वं भरतदेशस्यैरनुविताः; एवञ्च भाग्यलाभां नो जगताः पञ्चमनीयाः नैऋत्येऽत्र संश्रुताः सन्ति ।

विश्रामचिह्नानि ।

पाठकवर्गाणां सुबोधनाय मुद्राकरणसमये नवीना रीति
रनुसृता । यदा सन्धिः शिथिला भवति तदा पदानां किञ्चि
दन्तरं कृतं; एवञ्च यदा वाक्यानामर्थः सम्पूर्णः, किम्वा किञ्चि
ल्लवच्छिन्नो भवति, गद्यपद्यपठने च स्वरस्य विश्रामोयुज्यते,
तदा तत्त्वाने विश्रामपरिमाणस्य चिह्नं मुद्रितमस्ति—यथा.

, एकमात्रं

; द्विमात्रं

। त्रिमात्रं किम्वा वाक्यसमूहं

१ अन्ते

। आवेने

॥ मृच्छकटिकं ॥

॥ प्रथमाङ्कः ॥

॥ नान्दी ॥

पर्यङ्कग्रन्थिवन्धदिगुणितभुजगाक्षेपसम्बीतजानो
रन्तःप्राणावरोधव्युपरतसकलज्ञानरुद्धेन्द्रियस्य;
आत्मन्यात्मानमेव व्यपगतकरणं पश्यतस्तत्त्वदृष्ट्या
शम्भोर्वः पातु भून्त्येक्षणघटितलयत्रह्यलम्बः समाधिः ।
अपि च ।

पातुवोनीलकण्ठस्य कण्ठः श्यामाशुदोषमः

गौरीभुजलता यत्र विद्युत्तेखेव राजते ।

॥ नान्यन्ते सूत्रधारः ॥

अलमनेन परिषत्कुतूहलविमर्दकारिणा परिश्रमेण ।
एवमहमार्यमिश्रान् प्रणिपत्य विज्ञापयामि; यदिदं वयं
मृच्छकटिकं नाम प्रकरणं प्रयोक्तुं व्यवसिताः । एतत्कविः
किल ।

द्विरदेन्द्रगतिश्चकोरनेत्रः परिपूर्णन्दुमुखः सुविग्रहस्य
द्विजमुख्यतमः कविर्विभूव, प्रथितः भूद्रकद्रव्यगाधसत्तः ।

क

अपि च ।

अवेदं सामवेदं गणितमथ कलां वैशिकीं हस्तिशिखां,
शाखा, शर्वप्रसादाद्भयगततिमिरे चक्षुषी शोपलभ्य;
राजानं वीक्ष्य पुत्रं परमसमुदयेनाश्वमेधेन चेद्रा,
लब्ध्वा चायुःशताब्दं दशदिनसहितं शूद्रकोऽग्निं प्रविष्टः ।

अपि च ।

समरव्यमनी प्रमादशून्यः ककुदं वेदविदां तपोधनश्च,
परवारणवाज्ययुद्धसुभ्यः क्षितिपालः किल शूद्रको बभूव ।

अस्माच्च तत्कृतौ ।

अवन्तिपुण्या द्विजसार्थवाहोयुवा दरिद्रः किल चारुदत्तः,
गुणानुरक्ता गणिका च यस्य वसन्तशोभेव वसन्तसेना,
तयोरिदं सत्सुरतोत्सवाश्रयं, नयप्रचारं, व्यवहारदुष्टतां,
खलस्वभावं, भवितव्यतां, तथा चकार सर्वं किल शूद्रको नृपः ।

॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ अथे शून्येयमस्मात्तद्गीतशाला ।

क नु गताः कुशीलवा भविष्यन्ति ॥ विचिन्त्य ॥ आः ज्ञातं ।

शून्यमपुत्रस्य गृहं, चिरशून्यं नाम्नि यस्य सन्निधौ,
मूर्खस्य दिग्गः शून्याः, सर्वे शून्यं दरिद्रस्य ।

कृतञ्च मङ्गीतकं मया । अनेन चिरमङ्गीतापासनेन शीघ्रं
ममये प्रचण्डदिनकरकिरणोच्छ्वस्यपुष्करबीजमिव प्रचलित
तारकं सुधा ननाक्षिणी मृदुखटायते; तथावद्भ्रूणिमाह्वय
शब्दमिषलि किञ्चित्प्रातराशो न वेति; एषोऽग्निः, भोः ॥ कार्यं
ममत्वं ममवद्राजं प्राशतभापी संवृत्तः ॥ अविद । भोः भोः

चिरसंगीदोवांशेण सुक्खपोक्खरणात्तादं विअ मे वुभुक्खाए
मिलाणाइ अङ्गाइ । ता जाव गेहं गदुअ जानामि अत्थि किंवि
कुटुम्बिणीए उववादिदं ण वेत्ति (१) ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥
एदं त्तं अह्माणं गेहं, ता पविस्वामि (२) ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥
हीमाणहे ! किं णु खु अह्माणं गेहे अवरं विअ सन्निहाणअं
वट्ठदि । आआमि तण्डुलोदअण्णवाहा रक्खा लोहकडाह
परिअंतण कसणखाराकिदविसेसआ विअ जुअदी अहिअदरं
खाहदि भूमी, सिणिद्धेण गन्धेण उद्दीवन्ती विअ, अधिअं वाधेदि
मं वुभुक्खा । ता किं पुव्वविठत्तं णिहाणं उप्पणं भवे । आदु,
अहं जेव्व वुभुक्खादो ओदणमअं जीअलोअं पेक्खामि । ए
त्थि किल पादराशो अह्माणं गेहे । पाणच्चअं वाधेदि मं वुभु
क्खा; इधसव्वं एवं विअ संविहाणं वट्ठदि । एक्का वणअं पीसेदि;
अवरा सुमणाउं गुण्ठेदि (३) ॥ विचिन्त्य ॥ किं एवेदं; ओदु;

(१) कथं कथं भोः भोः चिरसङ्गीतोपासनेन शुक्लपुष्कर
नालानीव मम वुभुक्षया स्नानानि अङ्गानि, तत् यावत् गेहं
गत्वा जानामि अस्ति किमपि कुटुम्बिन्या उपपादितं नवा;
इति ।

(२) एतत् तत् अस्माकं गेहं, तत् प्रविशामि ।

(३) आश्चर्य्यं किं नु खलु अस्माकं गेहे अपरमिव सन्निधा
नकं वर्त्तते । आयामि तण्डुलोदकप्रवाहा रथा लोहकटाह

कुडुम्बिणिं उद्वाविअ, परमत्वं जाणिस्सं(१) ॥ नेपव्याभिमुख
भवलोक्य ॥ अज्जे। इदो दाव(२)।

नटी। प्रविश्य। अज्ज, इअस्सि(३)।

सूत्र। अज्जे, साअदं दे(४)।

नटी। आणवेदु अज्जो; को णिओओ अणुचिट्ठीअ
दुत्ति(५)।

परिवर्त्तनदृष्ट्या सारा हतविशेषका इव युवती अधिकतरं शोभ
ते भूमी स्निग्धगन्धेन उद्दीप्यमानेव अधिकं बाधते मां वुभुक्षा।
तत्किं पूर्वार्जितं निधानं उत्पन्नं भवेत्। अथवा अहमेव
वुभुक्षातः आदनमयं जीवलोकं पश्यामि। नास्ति किल प्रातः
राशोऽस्माकं गेहे प्राणाधिकं मां वुभुक्षा बाधते इह सर्व्वं
नवमिव सन्निधानकं वर्त्तते। एका वर्णकं कलूर्यादिकं समा
लम्भनं पिनष्टि अपरा सुमनसः गुप्ताति।

(१) किं चेदं भवतु कुटुम्बिनीं शब्दाय परमार्थं
ज्ञास्यामि।

(२) आर्थे इतः तावत्।

(३) आर्य्यं इयं अस्मि।

(४) आर्थे स्वागतं ते।

(५) आज्ञापयतु आर्य्यः कः निवोगः अनुदीयतामिति।

सूत्र । अज्जे; चिरसङ्गीदोवासणेण ॥ इत्यादि पठित्वा ॥
अत्थि किं वि अत्थाणं गेहे असिदव्वं ण वेत्ति (१) ।

नटी । अज्ज सव्वं अत्थि (२) ।

सूत्र । किं किं अत्थि (३) ।

नटी । तं जघा । गुडोदनं पिअं, दही, तण्डुलादं, अज्जेण
अत्तव्वं रसाअणं, सव्वं अक्खिन्ति । एअं ते देवा आसासेदु (४) ।

सूत्र । अज्जे; किं अत्थाणं गेहे सव्वं अत्थि; आदु, परिह
ससि (५) ।

नटी । ॥ स्वगतं ॥ परिहसिस्सं दाव ॥ प्रकाशम् ॥ अज्ज;
अत्थि—आवणे (६) ।

(१) आर्यै; चिरसङ्गीतोपासनेन, पुष्करनालानीव मे बुभुक्षया ज्ञानानि अङ्गानीति, पठित्वा; अस्ति किमपि अस्माकं गेहे अत्तव्यं नवा इति ।

(२) आर्यै; सर्व्वं अस्ति ।

(३) किं किं अस्ति ।

(४) तत् यथा । गुडोदनं प्रियं, दधि, तण्डुलाः, आद्येण अत्तव्यं रसाद्यनं, सर्व्वं अस्ति इति । एवं ते देवा आशंसन्तु ।

(५) आर्यै; किं अस्माकं गेहे सर्व्वं अस्ति; अथवा, परिहसि ।

(६) परिहसिव्यामि तावत् । आर्यै; अस्ति वणिग्वीथ्यां ।

सूत्र । ॥ सक्रोधम् ॥ आः अणजो ! एअं दे आसा विज्जि
सुदि । अभावं अ गमिस्सुमि । जं दाणिं अहं वरणलम्बुओ
विअ दूरमुक्खिविअ पाठिदो (१) ।

नटी । मरिसेदु अज्जो ; परिचासो क्तु मए कदो (२) ।

सूत्र । ता किं उण इदं एवं विअ संविहाणअं वट्ठदि ;
एका वणअं पोसेदि, अवरा सुमणाओ गुप्फेदि । इअअ पञ्च
वर्णकुसुमोपहारसोहिदा भूमी (३) ।

नटी । अज्ज उववासो गहिदो (४) ।

सूत्र । किंणमधेओ अअं उववासो (५) ।

(१) आः अनार्य्ये ! एवं तव आशा हेत्यति । अभावं च
नमित्यसि । यत् इदानीं अहं वरणलम्बुक इव दूरं उत्क्षिप्य
पातितः । वरणोदीर्घकायं तस्य लम्बुकः तत्रान्तनिबद्धो मृत्ति
कास्थूणः ।

(२) मृष्यत्वार्य्यः परिचासः खलु मया कृतः ।

(३) तत् किं पुनरिदं नवमिव सन्निधानकं वर्त्तते ; एका
वर्णकं पिनष्टि, अपरा सुमनसो गुप्फति । इयञ्च पञ्चवर्णकुसु
मोपहारसोमिता भूमी ।

(४) इय उपवासो गृहीतः ।

(५) किंणमधेवोऽयमुपवासः ।

नटी । अहिरूअवदी णाम (१) ।

सूत्र । अज्जे इहलोदओ, आदु पारलोदओ (२) ।

नटी । अज्ज, पारलोदओ (३) ।

सूत्र । ॥ सरोषं ॥ पेक्खन्तु पेक्खन्तु अज्जमिस्सा; मम केर
केण भच्चपरिव्वएण पारलोदओ भत्ता अण्णसीअदि (४) ।

नटी । अज्ज, प्रसीद प्रसीद; त्वमं जेव्व मम जन्मान्तरेवि
भत्ता भविस्ससित्ति उववसिदह्मि (५) ।

सूत्र । अध अअं उववासे केण उवदिट्ठो (६) ।

नटी । अज्जस्स जेव्व पिअवअस्सेण चुण्वुट्ठेण (७) ।

(१) अभिरूपपतिर्नाम ।

(२) आर्य्ये इहलौकिकः अथवा पारलौकिकः ।

(३) आर्य्य पारलौकिकः ।

(४) प्रेक्षन्तां प्रेक्षन्तां आर्य्यमित्राः; सदोयेन भक्तपरि-
व्ययेन पारलौकिकोभर्ता अन्विष्यते ।

(५) आर्य्य प्रसीद प्रसीद त्वमेव मम जन्मान्तरेऽपि भर्ता
भविष्यसीति उपोषितास्मि ।

(६) अथ अयमुपवासः केन उपदिष्टः ।

(७) आर्य्यस्यैव प्रियवयस्येन पूर्णवृद्धेन ।

सूत्र । ॥ मकोपं ॥ आः दामोए पुत्ता चुण्वुद्धा ; कदा ए
 उ तुमं कुविदेण रत्ता पालएण एववहकेसकलापं विअ
 सनुगन्धं कण्ठिपज्जं तं पेविलसं (१) ।

नटी । प्रसीददु अज्जो ; एं अज्जस्स जेव्व पारलोदओ
 अअ उपवासो अणुचिट्ठोअदि त्ति ॥ पादयोः पतति ॥ (२) ।

सूत्र । अज्जे ; उट्ठंहि, उट्ठंहि ; कधेहि कधेहि दध उव
 वामेकेण कज्जं (३) ।

नटी । अस्मारिसज्जणजोग्गेण वल्लणेण उपणिमन्तिदेण (४) ।

सूत्र । तेण हि गच्छदु अज्जा ; अहं पि अस्मारिसज्जणजोग्गं
 वल्लणं उपणिमन्तेमि (५) ।

(१) आः (आक्षेपे) दास्याः पुत्र चूर्णवृद्धः कदा ननु
 एतु त्वां कुपितेन राज्ञा पालकेन ह्येयमानं प्रेक्षित्ये नव
 वधूकेशकलापमित्यनुगन्धं ।

(२) प्रसीदन्तार्यः ; ननु आर्यस्यैव पारलौकिकाऽयमुप
 पासः अनुष्टीपते इति ।

(३) आर्यैः उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ ; कथय कथय अत्र उपवासे
 मेन कार्यम् ।

(४) अस्माद्व्रजनयोग्येन ब्राह्मणेन उपनिमन्त्रितेन ।

(५) तेन हि गच्छन्तार्यः ; अहमपि अस्माद्व्रजनयोग्यं
 ब्राह्मणं उपनिमन्तयामि ।

नटी । जं अज्जो आणवेदि ॥ इति निष्क्रान्ता (१) ॥

सूत्र । ॥ परिक्रम्य ॥ हीमाणहे ! ता कथं मए एवं
सुसमिद्धाए उज्जरणीए अह्वारिसजणजोगो वह्मणो अखे
सिदव्वो ॥ विलोक्य ॥ एमो चारुदत्तस्स मित्रं मित्रेओ इदो
जेव्व आअरुदि ; भोदु ; पुच्छिस्सं दाव । अज्ज, मित्रेअ,
अह्वारणं गेहे असिदुं अगणी भोदु अज्जो (२) ।

नेपथ्ये ॥ भो अणं वह्मणं उवणिमन्तोदु भवं । वावडो
दाणिं अहं (३) ।

सूत्र । अज्ज सत्थं भोअणं णीसवत्तच्च । अविअ
दक्षिणा का वि दे भविस्सदि (४) ।

(१) यत् आर्य्य आज्ञापयति ।

(२) तस्मात् कथं मया ईदृश्यामुज्जयिन्यां समृद्धायां
अस्मादृशजनयोग्यो ब्राह्मणोऽन्वेषितव्यः । एष चारुदत्तस्स
मित्रं मैत्रेयः इतएव आगच्छति ; भवतु प्रक्ष्यामि तावत् ।
अद्य, मैत्रेय, अस्माकं गेहे अत्तुं अगणीर्भवतु आर्य्यः ।

(३) भोः अन्यं ब्राह्मणं उपनिमन्त्रयतु भवान् । व्याप्तोऽहं
इदानीं ।

(४) अद्य सत्पन्नं भोजनं निस्तपन्नञ्च (विपचस्याभावात्)
अपिच दक्षिणा कापि ते भविष्यति ।

॥ पुनर्नेपथ्ये ॥ भो; जं दाणिं पठमं जेव्व पसादिट्ठोमि, ता
को दाणिं दे णिव्वन्धोममोपदेमं अणुमन्धिदुं (१) ।

सूत्र । पसादिट्ठोमि एदिणा । भोदु; अणं वल्लणं उव
णिमन्तेमि (२) ।

॥ दति निष्क्रान्तः ॥ आमुखं ॥

॥ प्रविश्य प्रावारहस्तोमैत्रेयः ॥

॥ अणं वल्लणमिति पूर्वोक्तं पठित्वा ॥ अध वा; मए
मित्तेएण परत्तु आमन्तणआदं भक्तिदब्बादं । हा अवत्ये
तुलीअमि, जो दाणिं अहं तत्थभवहो चारुदत्तस्स रिद्धीए अ
होरत्तं पेरत्तमिद्धेहिं उग्गारसुरदिगन्धेहिं मोदएहिं जेव्व
आनिदो अभन्तरचदुस्सालअदुआरण उवविट्ठो गल्लकसद
परिवुदो चित्तअरोविअ अगुलीहिं छिविअ अवणेमि; एअ
रचत्तरवुमहो विअ रोमन्याअमाणो चिट्ठामि । भो दाणिं
अहं तस्स दलिद्ददाए जहिं तहिं चरिअ गेहपारावदो विअ
आवाणमिज्जं दध आअहामि । एसो अज्ज चारुदत्तस्स
पिअवअग्गेण चुणवुट्ठेण जादीकुसुमवासिहोपावारओ अणु

(१) भो यत् इदानीं प्रत्यादिष्टोऽमि तत्कः इदानीं ते
निर्वन्धोममोपदेगं अनुमत्तुं ।

(२) प्रत्यादिष्टोऽमि अनेन, भवतु; अन्यं ब्राह्मणं उप
निमन्त्रयामि ।

येसिदो सिद्धीकिददेवकज्जस्स अज्जचारुदत्तस्स उवणेद
व्वोत्ति । तां जाव अज्जचारुदत्तं पेक्खामि ॥ परिक्कम्याव
लोक्य च ॥ एसो चारुदत्तो सिद्धीकिददेवकज्जो गिहदेवदाणं
वल्लिं करेन्तो इदो जेव्व आअच्छदि (१) ।

॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टश्चारुदत्तः रदनिका च ॥

चारु । ॥ ऊर्ध्वमवलोक्य सनिर्व्वेदं निःश्वस्य ॥

यासां वलिः सपदि मज्जुहदेहलीनां,

हंसैश्च सारसगणैश्च विलुप्तपूर्व्वः ;

(१) मया मैत्रेयेण परस्य आमन्त्रणानि भक्षितव्यानि ;

हा अवस्थे तुलयसि । यः इदानीमहन्तत्रभवतः चारुदत्तस्य
च्छद्वा अहोरात्रमयन्नसिद्धैः उद्गारसुरभिगन्धिभिर्म्मोदकै
रेवाश्रितः अभ्यन्तरचतुःशालकद्वारे उपविष्टः गल्लकशत
परिवृतः चित्रकरद्वय अङ्गुलीभिः स्पृष्ट्वा अपनयामि । नगर
चत्वरवृषभद्वय रोमन्यायमानः तिष्ठामि । सः इदानीं अहं
तस्य दरिद्रतया यत्र कुत्रापि चरित्वा गेहपारावतइवावास
निमित्तमत्रागच्छामि । एष चारुदत्तस्य प्रियवयस्येन चूर्ण
वृद्धेन जातीकुसुमवासितोऽनुप्रेषितः प्रावारकः सिद्धीकृतदेव
कार्यस्य आर्य्यचारुदत्तस्योपनेतव्यइति । तद्यावत् आर्य्य
चारुदत्तं पश्यामि । एष चारुदत्तः सिद्धीकृतदेवकार्य्यः गृह
देवतानां वलिं कुर्व्वन्नितएवागच्छति ।

तास्तेव मंप्रति विरुद्धवणाङ्कुरासु,

बीजाञ्जलिः पतति कीटमुखावलीढः ।

॥ मन्दं परिक्रम्योपविष्टः ॥

विदू । एसा अज्ज चारुदत्तो ता जाव समदं उवस
प्पामि ॥ उपसृत्य । मोत्थि भो दे ; वट्ठुदु भवं (१) ।

चारु । अये सर्वकालमित्रं मैत्रेयः प्राप्तः । ममे स्नाग
तमास्यतां ।

विदू । जं भवं आणवेदि ॥ उपविश ॥ भो वयस्स ; एसा
दे पि अवअप्पेण चुण्णुदुहेण जादीकुसुमवामिदो पावारओ अणु
प्पेमिदो मिद्धीकिददेवकज्जस्स अज्जचारुदत्तस्स तुए उवणे
दब्बोत्ति (२) ॥ समर्पयति ॥

चारु । गृहीता ॥ मचिन्ता स्थितः ॥

विदू । भो, इदं किं चिन्तोअदि (३) ।

(१) एष आर्यचारुदत्तः तत्प्रापत् साम्प्रतं उपसर्पामि ।
समि भवते, वर्द्धतां भवान् ।

(२) यत् भवान् आज्ञापयति । भो वयस्य । एष ते प्रिय
जयसेन चुण्णदुहेन जातीकुसुमवामितः पावारकः अनुप्रेषितः
मिद्धीकृतदेवकार्यस्य आर्यचारुदत्तस्य तया उपनेतव्य इति ।

(३) भो किं इदं चिन्तयते ।

चारु । वयस्य !

सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते

घनान्धकारेभ्यः दीपदर्शनं ;

सुखात्तु चोयाति नरो दरिद्रतां,

धृतः शरीरेण मृतः स जीवति ।

विदू । भो वयस्य ! मरणादो दालिद्रादो वा कदर
रोअदि (१) ।

चारु । वयस्य ।

दारिद्र्यान्मरणाद्वा मरणं मम रोचते न दारिद्र्यम् ;

अल्पक्लेशं मरणं, दारिद्र्यमनन्तकं दुःखम् ।

विदू । भो वयस्य ; अलं सन्तापिदेण ; पणइजणसंक्रामिद
विभवस्स सुरअणपीदसेस्स विअ पडिवचंदस्स परिवत्थओ
वि दे अहिअदरं रमणीओ (२) ।

चारु । वयस्य ; न ममार्थान्प्रति दैन्यम् । पश्य ।

एतत्तु मां दहति यद्वृहमस्यदीयं,

क्षीणार्थमित्यतिथयः परिवर्जयन्ति ;

(१) भो वयस्य । मरणात् दारिद्र्याद्वा कतरत् रोचते ।

(२) भो वयस्य ; अलं सन्तापितेन प्रणयिजनसंक्रामित
विभवस्स सुरजनपीतशेषस्स प्रतिपच्चन्द्रस्तेव परिचयोऽपि ते
अधिकतरं रमणीयः ।

मंजुष्कसास्त्रमदलेसमिव भ्रमस्तः

कालात्यये मधुकराः करिणः कपोलम् ।

विदू। भो वज्रम्, एदे खु दाभीए पुत्ता अत्यकल
वत्ता, वरडाभीदा विअ गोपालदारआ अरणे, जहिंजहिं ए
सज्जंति तहिं तहिं गच्छंति (१) ।

चारु। वयस्य;

सत्यं न मे विभवनाशङ्कतास्ति चिन्ता;

भाग्यक्रमेण हि धनानि भवन्ति यान्ति;

एतत्तु मां दहति नष्टधनाश्रयस्य,

यत्सौहृदादपि जनाः शिथिलीभवन्ति ।

अपिच ।

दारिद्र्याद्धियमेति, ह्रीपरिगतः प्रभश्यते तेजसो,

निस्तेजाः परिभूयते, परिभवान्निर्वेदमापद्यते;

निर्विण्णः शुचमेति, शोकपिहितोबुद्ध्या परित्यज्यते;

निर्बुद्धिः चयमेत्यहो निधनता सर्वपादामास्पदम् ।

(१) एते खलु दाभीपुत्राः अर्घ्यरूपप्रातरासाः वरटा
भीताः इव गोपालदारका अरण्ये सत्र यत्र न खादन्ति
तत्र तत्र गच्छन्ति ।

विदू। भो वयस्य; तं जेव्व अत्यकलवत्तं सुमरिअ अलं
सन्तपिदेण (१)।

चारु। वयस्य; दारिद्र्यं हि परुषस्य,

निवासश्चिन्तायाः परपरिभवोवैरमपरं,

जुगुप्सा मित्राणां, खजनजनविद्वेषकरणं,

वनं गन्तुं बुद्धिर्भवति च कलत्रात्परिभवो,

हृदिस्थः शोकाग्निर्न च दहति सन्तापयति च।

तद्वयस्य; कृतोमया गृहदेवताभ्यो बलिः; गच्छ त्वमपि

चतुष्पथे मातृभ्यो बलिमुपहर।

विदू। ए गमिस्सं (२)।

चारु। किमर्थम्।

विदू। जदो एव्वं पूइज्जन्ता, ए दे पसीदन्ति, ता को
गुणो देवेसुं अच्चिदेसुं (३)।

(१) भो वयस्य; तमेव अर्थकल्यवर्त्तां स्मृत्वा अलं सन्तापितेन।

(२) न गमिष्यामि।

(३) यतएवं पूज्यमाना अपि न ते प्रसीदन्ति तत्
को गुणोऽर्चितेषु देवेषु।

चार । वयस्य; मामैवम् गृह्यस्य नित्योऽयं विधिः ।

तपमा मनमा वाग्भिः पूजिता वलिकर्मभिः,
तुयन्ति गमिनां नित्यं देवताः किं विचारितैः ।

तद्गच्छ मातृभ्यो वलिमुपहर ।

विदू । भो ए गमिस्तुं; अहो कोवि पञ्चञ्जीअदु।मम उण
वह्मणस्स न चं जेव्व विपरीदं परिणमदि, आदंसगदा विअ
च्छाआ, वामादो दक्षिणा, दक्षिणादो वामा । अणच्च;
एदाए पदोमवेलाए इध राजमार्गे गणिआ विडा चेडा
राजवह्महा अ पुरिमा मच्चरन्ति । ता मण्डूकलुद्धस्स विअ
कालमपस्स नूमिआ विअ अहिमुहावलिदो वज्झो दाणिं
भवित्तां । तुमं इध उवविट्ठो किं करिस्समि (१) ।

(१) भो न गमिष्यामि; अन्यः कोऽपि प्रयुज्यतां । मम
पुनर्ग्राह्यण्य सर्वमेव विपरीतं परिणमति, आदर्शगता इव
च्छाया, वामतो दक्षिणा, दक्षिणतो वामा । अन्यच्च; एतस्यां
प्रदोषवेलायां इह राजमार्गे गणिकाविटाश्चेडाश्च राज
वज्रभाः पुष्पाः मच्चरन्ति, तस्मात् मण्डूकलुब्धस्यैव कालमपस्य
अहिमुहापतितो मूषक इव वध्यः इदानीं भविष्यामि । तं इह
उपविष्टः किं करिष्यामि ।

चार । भवतु; तिष्ठ, तावदहं समाधिं निवर्त्तयामि ।

नेपथ्ये ॥ तिष्ठ वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ॥

ततः प्रविशति विटश्चकारचेटैरनुगम्यमाना वसन्तसेना ॥

विटः । वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ।

किं त्वं भयेन परिवर्त्तितसौकुमार्या,

नृत्यप्रयोगविशदौ चरणौ क्षिपन्ती,

उद्विग्नचञ्चलकटाक्षविष्टष्टष्टि

र्याधानुसारचकिता हरिणीव यासि ।

शकारः । चिट्ट वसन्तशेणिए चिट्ट ।

किं याशि, धावशि, पलाअशि, पक्षलन्ती

वा शूषशीद, ए मलीहिशि, चिट्ट दाव;

कामेण ठञ्जदि ऊ मे हलके तवशी

अङ्गाललाशिपडिदे विअ मंशखण्डे (१) ।

(१) तिष्ठ वसन्तसेनिके तिष्ठ ।

किं यासि, धावसि, पलायसे, प्रखलन्ती

वासु प्रसीद न मरिष्यसि, तिष्ठ तावत् ।

कामेन दह्यते खलु मे हृदयं तपस्वि

अङ्गारराशिपतितं इव मांसखण्डं ।

चेटः । अञ्जए चिट्ट चिट्ट ।

उत्तामिता गच्छसि अन्तिका मे,
संपुष्पपुच्छा विअ गिह्ममोरी;
ओवग्गदी जामिअ भट्टके मे,
वस्से गडे कुक्कुडशावके व्य (१) ।

विटः । वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ।

किं यामि वालकदलीव विकम्पमाना,
रक्तांशुकं पवनलोलादगं वहन्ती;
रक्तोत्पलप्रकरकुङ्कुलमुत्सृजन्ती,
टङ्कैर्मनःशिलागुहेव विदार्यमाणा ।

शकारः । चिट्ट वसन्तसेणिए चिट्ट ।

मम मअणमणङ्गं वत्सणं वट्टअन्ती,
णिशि अ मयणके मे णिट्ठं पक्खिवन्ती;

(१) आर्यके तिष्ठ तिष्ठ ।

उत्तामिता गच्छसि अन्तिका मम
संपूर्णपुच्छेव गोभ्रमयूरी;
संभ्रममागच्छति स्वामी भट्टारको मम
यने गतः कुक्कुरशावक इव ।

पञ्चलशि भयभीता पस्वलन्ती खलन्ती;

मम वशमणुजादा लावणश्चैव कुन्ती (१)।

विष्टः। वसन्तसेने।

किं त्वं पदैर्मम पदानि विशेषयन्ती

व्यालीव यासि पतगेन्द्रभयाभिभूता;

वेगादहं प्रविष्टतः पवनं निरुन्ध्यां

त्वन्निग्रहे तु वरगात्रि न मे प्रयत्नः।

शकारः। भावे भावे।

एशा णाणकमूशिकामकशिका, मच्छाशिका, लाशिका;

णीशाशा, कुलणाशिका, अवशिका, कामाहमञ्जूशिका,

एशा वेशवह, एवेशणिलआ, वेशङ्गणा, वेशिआ;

एशे शे दशणामके मयि कले अज्जाविमं णेच्छदि (२)।

(१) तिष्ठ वसन्तसेने तिष्ठ।

मम मदनमनङ्गं मत्स्यं वर्द्धयन्ती

निशि च शयनीये मे निर्दयं प्रक्षिपन्ती;

प्रसरसि भयभीता प्रस्वलन्ती स्वलन्ती।

मम वशमनुयाता रावणस्यैव कुन्ती।

(२) शिवाङ्कटंकानाक्षोषिकामस्य ताडनी, मत्स्यभक्षिका, नर्तकी, निम्ननासिका, वंशणाशिणी, अनाथत्ता, कामस्य पात्रविशेषः। एषा वेशवह वेशस्य वेश्याजनाश्रयस्य वधः

विटः । प्रसरसि भयविक्रवा किमर्थं
 प्रचलितकुण्डलघृष्टगण्डपार्या;
 विटजननखघटितेव वीणा;
 जलधरगर्जितभीतमारसीव ।

शकारः । स्नाणजम्भणन्तवडभृशणशब्दमिसां,
 किं द्रौपदी विश पलाशसि लामभीदा;
 एये हरामि गहगन्ति जधा हणूमे
 विद्यावशुश नहणिं विश तं शुभदं (१) ।

चेटः । लामेहि अ लाशवल्लहं;
 तो, क्वाहिशि मक्कमंशकं;
 एदेहिं मक्कमंशकेहिं,
 शुणआ मलअं ण शेवन्ति (२) ।

सुवेशानां भृषणानां आश्रयः वेगोऽस्याश्लीति वेशिका;
 एतान्यस्या दश नामकानि मया कृतानि अद्यापि मां नेच्छति ।

(१) स्नाणजम्भणमिति वडभृशणशब्दमिश्रं
 किं द्रौपदी इव पलायमे रामभीता;
 एय हरामि श्रुतिं यथा हनूमान्,
 विद्यावसोभगिनीनिव तां सुभद्रा ।

(२) रमय राजवल्लभश्च;
 ततः, खादियसि मत्स्यमांशकं,
 एताभ्यां मत्स्यमांशाभ्यां
 कुक्कुरा मृतं न सेवन्ते ।

विटः । भवति वसन्तसेने ।

किं त्वं कटीतटनिवेशितमुदहन्ती

ताराविचित्ररुचिरं रशनाकलापम् ;

वक्त्रेण निर्मथितचूर्णमनःशिलेन

चस्त्राद्भुतं नगरदैवतवत्प्रयासि ।

शकारः । अहोहि चण्डं अहिशालिअन्ती

वले शिआली विअ कुकुडेहिं ;

पलाशि शिग्धं तुलिदं शवेगं

शवेदणं मे हलअं हलन्ती (१) ।

वसं । पल्लविए, पल्लविए, परऊदिए, परऊदिए (२) ।

शकारः । ॥ सभयम् ॥ भावे, भावे ; मणुग्गो, मणुग्गो (३) ।

विटः । न भेतव्यम्, न भेतव्यम् ।

वसं । माहविए, माहविए (४) ।

(१) अस्त्राभिः शीघ्रं अभिसार्यमाणा

वने शृगालीव कुक्कुरैः ।

पलायसे शीघ्रं त्वरितं सवेगं

समूलबन्धं मम हृदयं हरन्ती ।

(२) पल्लविके, पल्लविके, परभृतिके परभृतिके ।

(३) हे विद्वन्, हे विद्वन्, मनुष्या, मनुष्याः ।

(४) माधविके, माधविके ।

विटः । ॥ महासम् ॥ नूर्खः; परिजनोऽन्वियते ।

मकारः । भावे, भावे; इत्थिआमणेशदि (१) ।

विटः । अथकिम् ।

मकारः । इत्थिआणं शदं मोडेमि शुल्ले हग्गे (२) ।

वचं । ॥ शुल्लमवलोक्य ॥ हद्धी, हद्धी; कथं परिअणोवि
परिभट्टो; एत्थ मए अया मअं जेव्व रक्खिदव्वो (३) ।

विटः । अन्वियताम् ।

मकारः । वगन्तगेणिए, विलव, विलव; परऊदिअं वा
पप्पविअं वा, जव्वं वा वगन्तमाजं; मए अहिशालिअंतीं तुमं
कौपलित्ताइइदि ।

किं भीमगेणे जमदग्गपुत्ते,

कुल्लोगुदे वा, दशकन्धले वा ।

एग्गे हग्गे गेण्णिअकेशहत्ये

दुश्याणणश्याणुकिदिं कलेमि ।

(१) विदन्, विदन्; स्त्रियमन्विच्छति ।

(२) स्त्रीणां मतं हन्मि शुल्लेनाहं ।

(३) हाधिक, हाधिक, कथं परिजनोऽपि परिभट्टः;
अथ सयात्मा स्वयमेव रक्षितव्यः ।

एणं पेक्ख, एणं पेक्ख ;

अग्गी भुत्तिके वलिदे अ मल्लके

कथेध शीशं उअ मालएध वा ।

अलं तवेदेण पलाइदेण ; मुमुक्खु जे होदि, ए गे क्खु
जीअदि (१) ।

(१) वसन्तसेनिके विलप विलप, परभृतिकां वा पल्लविकां
वा, सर्व्वं वा वसन्तमासं, मया अभिसार्य्यमाणां त्वां कः पवित्रा
यिष्यते ।

किं भीमसेनोजमदग्निपुत्रः,

कुन्तीसुतो वा, दशकन्धरो वा ।

एषोहं केशपाशं गृहीत्वा,

दुःशासनस्यानुकृतिं करोमि ।

ननु प्रेक्षस्व, ननु प्रेक्षस्व ;

असिः सुतीक्ष्णः वलितञ्च नस्तकं

क्विनन्ति शीर्षं उत मारयामि वा ।

अलं तवैतेन पलायितेन मुमूर्षुर्वाभवति न स खल
जीवति ।

वसं । अज्ज; अवला खु अहं (१) ।

विटः । अत एव धियमे ।

प्रकारः । अदो जेव ए मालीअग्नि (२) ।

वसं । ॥ स्वगतं ॥ कधं; अणुणओ विमे भअमुप्पादेदि, भोदु
एजं दाव ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, इमादो किंवि अलङ्करणं
तक्कीअदि (३) ।

विटः । ज्ञान्तं! भवति वयन्तसेने न पुप्पमोपमहृत्युद्यान
सता; तत्कृतमलङ्करणैः ।

वसं । ता किं खु दाणिं (४) ।

प्रकारः । हने देवपुलिने मणुणो वाणुदेवके कामद
दव्यो (५) ।

वसं । ॥ सक्रोधं ॥ मन्तं! मन्तं! अपेहि; अणज्जं मन्तेग्नि (६) ।

(१) आर्य्य; अवला खल्वहं ।

(२) अतएव न आर्य्यमे ।

(३) कथं अनुनयोऽप्यस्य भयमुत्पादयति; भवत्येवंतावत् ।
आर्य्य, अस्मात् किमपि अलङ्करणं तर्क्यते ।

(४) तत्किं खलु ददानीं ।

(५) अहं देवपुत्रपुत्रः मनुष्यो वाणुदेवः कामयितव्यः

(६) ज्ञान्तं! ज्ञान्तं! अपेहि? अनार्य्य मन्त्रयसि ।

प्रकारः ॥ सहस्रतालं विहस्य ॥ भावे, भावे, येकदावः
मं अन्तलेण सुप्रिणिङ्गा एषा गणिआ दालिआ एं, जेण मं
भणादि; एहि शन्तेशि किलिन्तेसित्ति । हगेण गामन्तलं, ए
एगलन्तलं वा, गडे; अज्जके, शवायि आवण्ण शीमं अत्तण
केहिं पादेहिं, तव जेव्व पञ्चाणुपस्सिआए आहिंडन्ते, शन्ते
किलिन्तेह्मि शस्वत्ते (१) ।

विटः ॥ स्वगतम् ॥ अये, कथं शान्तमित्यभिहिते शान्त
इत्यवगच्छति मूर्खः ॥ प्रकाशम् ॥ वसन्तसेने, वेश्वासविरुद्धम
भिहितं भवत्या, पश्यः

तरुणजनसहायश्चिन्त्यतां वेश्वासो,
विगणय, गणिका त्वं, मार्गजाता लतेव ।
वहसि हि धनहार्यं पण्यभूतं शरीरं,
सममुपचर, भद्रे, सुप्रियं चाप्रियञ्च ।

(१) विद्वन् विद्वन् प्रेक्षस्व तावत्; मां अन्तरेण सुस्तिग्धा
एषा गणिका दारिका ननु, येन मां भणति; एहि, शान्तोऽसि
क्लान्तोऽसीति । अहं न ग्रामान्तरं, न नगरान्तरं वा, गतः ।
भट्टालिके, शपामि विटस्य शीर्षेण आत्मीयाभ्यां पादाभ्यां,
तवैव पृष्ठानुपृष्ठिकया उद्गाम्यन् शान्तः क्लान्तोऽसि संवृत्तः ।

अपि च ।

वायां स्नाति विचक्षणेद्विजवरोमूर्त्तौऽपि वर्णधमः,

फुलां नास्यति वायसोऽपि हि लतां या नामिता बर्हिणा;

ब्रह्मचवविगस्तरन्ति च यथा नावा तथैवेतरे;

त्वं वापीव, सत्तेव, नौरिव, जनं वेश्यामि रुर्व्य भज ।

वसं । गुणो क्लृप्ता अनुरागस्य कारणं, ए उणवल्लकारो (१) ।

अकारः । भावे, भावे; एषा गर्भदाशी कामदेवा अदणु
क्लाणादौ पञ्चदि, ताह दलिद्वाचुदत्ताह अनुरक्ता, ए मं
कामेदि; वामदो तस्य घनं; जघा तव मम हत्यादो एषा ए
पलिम्भं गदि तथा कलेदु भावे (२) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ यदेव परिहर्त्तव्यं तदेवोदाहरति
मूर्खः । कथं; वसन्तमेना आर्यचारुदत्तमनुरक्ता; सुष्टु,

(१) गुणः खलु अनुरागस्य कारणं, न पुनर्व्यलात्कारः ।

(२) एषा गर्भदासी कामदेवायतनोद्यानात् प्रभृति,
तस्य दरिद्रचारुदत्तस्य अनुरक्ता, न मां कामयते; वामत
स्य गृहं; यथा तव मम हत्यात् न एषा प्रभृति, तथा
करोतु भावः ।

खलिदमुच्यते, रत्नं रत्नेन सङ्गच्छतइति; तद्गच्छतु, किमनेन
मूर्खेण ॥ प्रकाशं ॥ काणेलीमातः! वामतस्तस्य सार्थवाहस्य गृहं?

शकारः । अधइं; वामदो तश्च घडं (१) ।

वसं ॥ खनतं ॥ अह्यहे! वामदो तश्च घलं ति; जं सच्चं,
अवरज्जन्तेण वि दुज्जणेण उवकिदं, जेण पिअसङ्गमं
पाविदा (२) ।

शकारः । भावे, भावे; वल्लिए क्खु अन्धआले, माषला
शिपविट्ठाविअ मशिगुडिआ दीशन्दी जेव्व, पणट्ठा वसन्त
शेणिआ (३) ।

विटः । अहोवलवानन्धकारः । तथाहि ।

आलोकविशाला मे सहसा तिमिरप्रवेशविहिन्ना;
उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण ।

अपिच ।

लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नमः,

असत्पुरुषसेवेव, दृष्टिर्विफलतां गता ।

(१) वाढं; वामतस्तस्य गृहं ।

(२) आश्चर्यं; वामतस्तस्य गृहमिति यत्सत्यं, अपराध्य
तापि दुर्जनेन उपकृतं, येन प्रियसङ्गमं प्रापिता ।

(३) भाव, भाव; वलवति अन्धकारे, माषराशिप्रविष्टेव
मसीगुटिका दृश्यमानेव प्रणष्टा वसन्तसेना ।

प्रकारः । भावे, भावे; अस्मैयामि वमन्तसेनि (१) ।

विटः । काणेष्ठीमातः । अस्ति किं चिद्गं यदुपलक्षयति ।

प्रकारः । भावे, भावे, किं विट (२) ।

विटः । भूषणशब्दं सौरभ्यानुविद्धं मान्यगन्धं वा ।

प्रकारः । शृणामि मन्त्रगन्धं, अन्धआलपूलिदा ए उण
णाशिश्राए शृव्यन्तं, उण ए पेक्वामि भूषणशब्दं (३) ।

विटः ॥ जनान्तिकं ॥ वमन्तसेने ।

कामं प्रदोषतिमिरेण न दृश्यसे त्वं,

मौदामिनीव जलदोदरमन्धिलीना ।

त्वां सुचयिष्यति तु मान्यममुद्भवोऽयं ;

गन्धश्च, भीरुः, सुखराणि च नूपुराणि ।

श्रुतं, वमन्तसेने ।

वमं ॥ स्वगतं ॥ सुदं, गच्छिदश्च ॥ नाय्येन नूपुराणि

उत्सार्य, मान्यानि चापनीय, किञ्चित्परिक्रम्य, हस्तं परा

(१) भाव, भाव, अस्मैयामि वमन्तसेनिकां ।

(२) भाव, भाव, किमिव ।

(३) शृणामि मान्यगन्धं, अन्धकारपूरितया पुनर्नोपि
कथा सुव्यक्तं, पुनर्न पश्यामि भूषणशब्दं ।

मृश्य ॥ अमो! भित्तिपरामरिशशूददं पक्खदुआरअं क्खु
एदं; जाणामि अ सज्जोएण गेहस्स संवु दंपक्खदुआरअं (१)।

चारु। वयस्य समाप्तजपोऽस्मि; तत्संप्रतं गच्छ, मातृभ्या
वलिमुपहर।

विदू। भो ए गमिष्णं (२)।

चारु। धिक्कष्टं।

दारिद्र्यात्यरुषस्य बान्धवजनोवाक्ये न सन्तिष्ठत,
सुखिग्या विमुखीभवन्ति सुहृदः स्कारोभवन्त्यापदः;
सत्त्वं द्वासमुपैति, शीलशशिनः कान्तिः परिस्त्रायते,
पापं कर्मा च यत्परैरपि कृतं, तत्तस्य सम्भाव्यते।

अपिच।

सङ्गं नैव हि कश्चिदस्य कुरुते, सम्भाव्यते नादरा
त्संप्राप्तो गृहमुत्सवेषु धनिनां सावज्ञमालोक्यते;
दूरादेव महाजनस्य विहरत्यल्पच्छदीलज्जया;
मन्ये, निर्धनता प्रकाममपरं षष्ठं महापातकं।

(१) आश्चर्य्यं; भित्तिपरामर्शस्वचितं पचद्वारकं खल्वेतत्,
जानामि च संयोगेन गेहस्य सम्वृतं पचद्वारकं।

(२) भो न गमिष्यामि।

अपि च ।

दारिद्र्य ! गोचामि भवन्तमेवमस्मच्छरीरे, सुहृदि, लुपिता;
विपन्नदेहे मयि मन्दभागे, ममेति चिन्ता क गमिष्यसि त्वम् ।

विदू ॥ भवैलक्ष्यं ॥ भो, वयस्य; जइ मए गन्तव्वं, ता
एणा वि मे गहादणी रदणिआ भोदु (१) ।

चारु । रदनिके; मैत्रेयमनुगच्छ ।

चेटी । जं अज्जो आणवेदि (२) ।

विदू । भोदि रदणिए; गेह वलिं, पदीवच्च; अहं अवा
वुदं पक्खदुआरअं करेमि (३) ॥ तथा करोति ॥

वमं । मम अभ्युपपत्तिनिमित्तं अवावुदं पक्खदुआरअं
ता जाव पविमामि ॥ हृद्वा ॥ हृद्दी ! हृद्दी; कयं! पदीवो ॥
पटान्तेन निर्वाण्य प्रविष्टा (४) ॥

चारु । मैत्रेय, किमेतत् ।

(१) भो, वयस्य; यदि मया गन्तव्यं, तस्मादेषापि मम
सहायिनी रदनिका भवतु ।

(२) यत् आर्य आज्ञापयति ।

(३) भवति रदनिके, गृहाण वलिं, प्रदीपश्च; अपा
वृतं पञ्चद्वारकं करोमि ।

(४) मम अभ्युपपत्तिनिमित्तं अपावृतं पञ्चद्वारकं, तत्
यावत् प्रविशामि । हा धिक्! हा धिक्! कयं, प्रदीपः ।

विदू । अवावुदपक्खदुआरेण पिण्डीकदेण वादेण, णिव्वा
विदो पदीवो । भोदि रदनिए, णिक्कम तुमं पक्खदुवारएण;
अहंपि अभ्भन्तरचदुस्सालादो पदीवं पज्जालिअ आअह्मामि
(१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । आवे, भावे; अणेशामि वसन्तशेषिअं (२) ।

विटः । अन्विष्यतां, अन्विष्यतां ।

शकारः ॥ तथा कृत्वा ॥ भावे, भावे; गहिदा, गहिदा (३) ।

विटः । मूर्ख; नन्वहं ।

शकारः । इदो दाव भविअ एअन्ते भावे चिट्ठदु ॥ पुन
रन्विष्य चेटं गृहीत्वा ॥ भावे, भावे; गहिदा, गहिदा (४) ।

(१) अपाठितपक्षदारेण पिण्डीकतेन वातेन, निर्वापितः
प्रदीपः । भवति रदनिके, निष्क्रम त्वं पक्षदारकेण; अहमपि
अभ्यन्तरचतुःशालके प्रदीपं प्रज्वाल्य आगच्छामि ।

(२) भाव, भाव; अन्वेषयामि वसन्तशेषां ।

(३) भाव, भाव; गृहीता, गृहीता ।

(४) इतस्तावत् भूत्वा एकान्ते भावस्तिष्ठतु । भाव, भाव;
गृहीता, गृहीता ।

चेटः । भट्टके, चेडे हमे (१) ।

प्रकारः । इदोभावे, इदोचेडे; भावे चेडे, चेडे, भावे;
तुच्छे दाद एअन्ते चिट्ठ ॥ पुनरन्वियरदगिकां केगेपु गृहीता ॥

भावे, प्रसदं गहिदा वसन्तसेनिआ;

अन्धआले पलायन्ती, मान्यगन्धेण भूददा,

केशविन्दे पलानिष्टा, चाणकोणेव्य दौवदी (२) ।

विटः । एयामि वयसोदर्पात्कुलपुत्रानुमारिणी,

केगेपु कुसुमाव्येषु सेवितव्येषु कर्षिता ।

प्रकारः । एयामि वाभूगिरमि गृहीता ।

केगेपु, वालेषु, गिरोरुहेषु,

अक्रोश, विक्रोश, लवाऽहिचण्डं,

प्रभुं, शिवं, प्रह्वरमीश्वरं वा (३) ।

(१) भट्टारक चेटोऽहं ।

(२) इतोभाव, इतचेटः; भावचेटः, चेटोभावः; युवां
तावत् एकान्ते तिष्ठतं । भाव साम्प्रतं गृहीता वसन्तसेनिका ।

अन्धकारे पलायमाना मान्यगन्धेन सूचिता,

केशविन्दे परासृष्टा, चानक्येनैव द्रौपदी ।

(३) एयामि वाला गिरमि गृहीता,

केगेपु, वालेषु, गिरोरुहेषु;

अक्रोश, विक्रोश, लवाधिचण्डं,

प्रभुं, शिवं, प्रह्वरमीश्वरं वा ।

इदं ॥ सभयं ॥ किं अञ्जमिस्त्रिहिं ववसिदं (१) ।

विटः । काणेलीमातः ! अन्यएवैष खरयोगः ।

शकारः । भावे, भावे; जधा दहि छलिपलिलुद्धाए
मज्जालीए शलपलिवत्ते होदि, तथा दाशीए शलपलिवत्ते
कडे (२) ।

विटः । कथं खरपरिवर्त्तः कृतः । अहो चित्रं । अथवा;
किमत्र चित्रं ।

इयं रङ्गप्रवेशेन, कलानां चोपशिक्षया,

वञ्चनापण्डितत्वेन, खरनैपुण्यमाश्रिता ।

॥ प्रविश्य विदूषकः ॥ हीही ! भोः, प्रदोषमन्दमारुदेण,
पशुवन्धोवणीदत्त विअ, कागलत्त हिअअं, फुरफुराअदि
प्रदीपो ॥ उपसृत्य रदनिकां, तथा दृष्ट्वा (३) ॥ भो रदणिए ।

शकारः । भावे; मणुखे, मणुखे (४) ।

(१) किं आर्यमिश्रैर्यवसितं ।

(२) भाव, भाव; यथा दधिभक्तलुब्धाचामार्जारिकायाः
खरपरिवृत्तिर्भवति, तथा दास्याः खरपरिवृत्तिः कृता ।

(३) आश्चर्य्यं ! भोः, प्रदोषमन्दमारुतेन पशुवन्धोप
नीतस्येव कागलस्य हृदयं, फुरफुरायते प्रदीपः । भो रदनिके ।

(४) भाव, भाव, मनुष्यो; मनुष्यः ।

विदू। युक्तं नेदं; सरिसं नेदं; जं अज्जचारुदत्तस्य
दलिहृदाए मग्गदं परपुरिमा गेहं प्रवेसीअन्ति (१)।

रद। अज्ज भित्तेअ पेक्ख मे परिहवं (२)।

विदू। किं तव परिहवो। आदु अच्चाणं (३)।

रद। णं तुच्चाणं जेअ (४)।

विदू। किं एसो वलक्कारो (५)।

रद। अधदं (६)।

विदू। सच्चं (७)।

रद। सच्चं (८)।

(१) युक्तं नेदं, सदृशं नेदं, यत् आर्यचारुदत्तस्य दलिहृद-
तया नाग्नतं परपुर्या गेहं प्रवेक्षन्ते।

(२) आर्य मैत्रेय, प्रेक्षस्व मे परिभवं।

(३) किन्तव परिभवः, अथवा अस्माकं।

(४) ननु युष्माकमेव।

(५) किमेव वलात्कारः।

(६) वाढं।

(७) सत्यं।

(८) सत्यं।

विदू ॥ सक्रोधं, दण्डकाष्ठमुद्यम्य ॥ मा दाव । भो ; सके
गेहे कुक्कुरोवि दाव चण्डा भोदि ; किं उण अहं वच्चाणो ; ता
एदिणा अच्चारिसजणभाअधेअकुडिलेण दण्डकट्टेण, दुट्ठस्स
विअ सुक्खाणवेणुअस्स, मत्थअं दे पहारेहिं कुट्टइस्सं (१) ।

विटः । महाब्राह्मण ! मर्षय, मर्षय ।

विदू ॥ विटं दृष्ट्वा ॥ ए एत्थ एसो अवरज्जरुदि ॥ शकारं
दृष्ट्वा ॥ एसो क्खु एत्थ अवरज्जरुदि । अरे, रे, राजशालअ
संठ्ठाणअ, दुज्जण, दुक्खणुस्स ; युत्तं णेदं ; जइ वि णाम तत्त
भवं अज्जचालुदत्तो दलिहो समुत्तो, ता किं तस्स गुणेहिं णा
लङ्किदा उज्जइणी, जेण तस्स गेहं पविस्सिअ परिअणस्स
इदिहो उवमहो करोअदि ।

मा दुग्गदोत्ति परिहवो एत्थि कच्चतंस्स दुग्गदो णाम ;

चारित्तेण विहीणो अट्ठो विअ दुग्गदो होइ (२) ।

(१) मा तावत् ; भो ; सके गेहे कुक्कुरोऽपि चण्डो
भवति ; किं पुनरहं ब्राह्मणः । तत एतेनास्मादृशजनभागधेय
कुटिलेन दन्तकाष्ठेन दुष्टस्यैव शुष्कवेणुकस्य मस्तकं ते प्रहारैः
कुट्टिष्यामि ।

(२) नात्र एष अपराध्यति । एष खलु अत्रापराध्यति ।
अरे रे राजशालक, संस्थानक, दुर्जन, दुर्मनुष्य, युक्तं नेदं ;
चद्यपि नाम तत्रभवान् आर्यश्चात्तदत्तोदरिद्रः संवृत्तः, तत्
किं, तस्य गणैर्नालङ्कृता उज्जयिनी, येन तस्य गृहं प्रविश्य परिज

विटः ॥ सर्वैलक्ष्यं ॥ महाब्राह्मण! मर्षय, मर्षय। अन्धजन
मूढया सखिदमनुष्ठितं, न दर्पात्। पश्य। सकामान्विशते
ऽस्माभिः।

विदू। किं इच्छं (१)।

विटः। शान्तं, पापं। काचित्स्वाधीनयौवना। सा नष्टा;
मूढया तस्याः प्राप्तेयं शीलवञ्चना। सर्व्वया ददमनुनय
सर्व्वस्वं वृत्ततामिति ॥ खड्गमुत्सृज्य कृताञ्जलिः पादयोः
पतति ॥

विदू। सत्पुरुषं, उठ्ठेहि, उठ्ठेहि; अत्राणन्तेण मए
तुमं उवालद्धे; सन्धदं उण जाणन्तो अणुणेमि (२)।

विटः। ननु भवानेवात्रानुनेयः तदुत्तिष्ठामि समयतः।

विदू। भणतु भवं (३)।

विटः। यदि इमं वृत्तान्तं चाहदत्तस्य नास्यास्यमि।

नन्य ईदृशउपमर्द्दः क्रियते। सादुर्गतइति परिभवोनास्ति
कृतान्तस्य दुर्गतोत्तोगम, चारित्र्येण विहीन आख्योऽपिच दुर्गते
भवति।

(१) किमियं।

(२) सत्पुरुष, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ। अजानता मया तमुपा
सन्धः सास्यतं पुनर्जानमनुनयामि।

(३) भणतु भवान्।

विट् । ए कधदस्मिं (१) ।

विट् । एष ते प्रणयो विप्र शिरसा धार्यते मया ;

गुणशस्त्रैर्वचं येन शस्त्रवन्तोऽपि निर्जिताः ।

शकारः ॥ सास्त्रचं ॥ किं निमित्तं उण भावे, एदश्श

दुष्टवटुकश्श, विणश्शलिं कदुश्श, पाएश्श निवडिदे (२) ।

विट् । भीतोऽस्मि ।

शकारः । कश्श तुमं भीदे (३) ।

विट् । तस्य चारुत्तस्य गुणेभ्यः ।

शकारः । के विश्च तश्श गुणा, जश्श गेहं पविशिश्च अशि
दव्वं पि एत्थि? (४)

विट् । मामैवं ।

सोऽस्मदिधानां प्रणयैः क्षणीकृतो,

न तेन कश्चिद्विभवैर्विमानितः ।

निदाघकालेऽपि सोदकोद्भूतो,

नृणां स दृष्टान्नपनीच शुष्कवान् ।

(१) न कथयिष्यामि ।

(२) किं निमित्तं पुनर्भाव, एतस्य दुष्टवटुकस्य, विनया
जलिं कृत्वा, पादयोर्निपतितः ।

(३) कस्मात् त्वं भीतः ।

(४) के इव तस्य गुणा, यस्य गृहं प्रविश्य भोक्तव्यमपि
नास्ति ।

प्रकारः ॥ मासर्पम् ॥ की मे गर्भदाषो गर्भदाषीए

पुत्ते गृत्ते विक्रन्ते? पाण्डवे, जेदकेदू,

पुत्ते लाधाए, लावणे, दन्दउत्ते;

आहो कुन्तीए तेण लामेण जादे

अश्वत्थाम, धर्मपुत्ते, जडाऊ (१)।

विट्:। मूर्ख; आर्यचारुदत्तः खल्वमौ।

दीनानां कल्पवृक्षः स्वगुणफलगतः, सज्जनानां कुटुम्बी,

आदर्शः शिषितानां, सुचरितनिकषः, शीलवेत्ताममुद्रः,

मत्कर्ता, नावमन्ता, पुरुषगुणनिधि, दर्शिणीदारसत्ता,

द्यौः स्यायः; स जीवत्यधिकगुणतया चोद्धमन्तीव चान्ये।

तदितागशामः।

प्रकारः। अनेकिय वसन्तमेणिअं (२)।

विट्:। नष्टा वसन्तमेना।

प्रकारः। कथं विअ (३)।

(१) कः न गर्भदाषो गर्भदास्याः पुत्रः गृहोविक्रान्तः
पाण्डवः, यैतकेतुः पुत्रोराधायाः, रावण, दन्ददत्तः, आहो
कुन्तासौग रामेण जातः अश्वत्थामा धर्मपुत्रो जटायुः।

(२) अगृहोत्वा वसन्तमेनां।

(३) कथमिव।

विटः । अन्धस्य दृष्टिरिव, पुष्टिरिवातुरस्य,
मूर्खस्य बुद्धिरिव, सिद्धिरिवालसस्य;
स्वल्पस्मृतैर्व्यसनिनः परमेव विद्या;
त्वां प्राप्य सा रतिरिवारिजने प्रनष्टा ।

शकारः । अगेह्निअ वसन्तशेणिअं ए गमिस्सं (१) ।

विटः । एतदपि न श्रुतं त्वया ।

आलाने गृह्यते हस्ती, वाजी वल्गासु गृह्यते,
हृदये गृह्यते नारी, यदिदं नास्ति गम्यता ।

शकारः । यदि गच्छसि, गच्छ तुमं, हगेण गमिस्सं (२) ।

विटः । एवं गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । गडे क्खु भावे अभावं ॥ विदूषकमुद्दिश्य ॥ अले
काकपदशीर्षमस्तका दुट्ठवटुअका, उपविश, उपविश, (३) ।

विदू । उपवेसिदा जेव्व अहो (४) ।

शकारः । केण (५) ।

(१) अगृहीत्वा वसन्तसेनां न गमिष्यामि ।

(२) यदि गच्छसि, गच्छ त्वं, अहं न गमिष्यामि ।

(३) गतः खलु भावोऽदर्शनं ।

(४) अरे काकपदशीर्षमस्तकादुष्टवटुका, उपविशत,
उपविशत ।

(५) उपविष्टा एव वयं ।

विदू। कप्रन्तेण (१)।

प्रकारः। उत्तुहि (२)।

विदू। उत्तिस्सामो (३)।

प्रकारः। कदा (४)।

विदू। जदा पुणोवि देवमणुजसं भविस्सदि (५)।

प्रकारः। अले लोद, लोद (६)।

विदू। रोदाविदा जेव अग्गे (७)।

प्रकारः। केण (८)।

विदू। दुग्गदीए (९)।

प्रकारः। अले हम्, हम् (१०)।

(१) केन।

(२) उत्तान्तेन।

(३) उत्तिष्ठ।

(४) उत्थास्यामि।

(५) कदा।

(६) यदा पुनरपि देवमनुकुलं भविष्यति।

(७) अरे रोदिहि, रोदिहि।

(८) रोदिता एवं वयं।

(९) केन।

(१०) अरे हम्, हम्।

विदू। हसिस्सामो (१)।

शकारः। कदा (२)।

विदू। पुणेवि च्छद्दीए चारुदत्तस्य (३)।

शकारः। अले, ले, टुडुबडुका; भणेशि मम वअणेण तं दलिद् चारुदत्तकं। एशा शशुवणा, शहिलणा, एवणाडन्न दंशणुठिदा शुत्तधालिब्ब, वशन्तशेण णाम, गणिआ दालि आ, कामदेवाअदणुज्जाणादो पऊदि, तुमं अणुलत्ता, अह्महिं बलक्काराणुणीअमाणा, तुअ गेहं पविट्ठा; ता, जइ मम हत्ये शअं जेव्व पट्ठाविअ एणं शमयेशि, तदो अधिन्नलणे, ववहालं विणा, लज्जं णिज्जादमाणाह तव, मए अणुबद्धा पेदी ऊवि श्शदि; आदु, अणिज्जादमाणाह, आमलणत्तिके वेले ऊवि श्शदि। अविअ, पेक्ख, पेक्ख।

कक्कालुका गोह्मडलित्तवेण्णा,

शाके अ शुक्खे तलिदे ऊ मंशे,

भत्ते अ हेमन्तिअलत्तिशिद्धे,

लीणे अ वेले ण ऊ होदि पूदी।

शोड्डिकं भणेशि, लज्जकं भणेशि, तधा भणेशि, जधा हगे

(१) हसिस्सामः।

(२) कदा।

(३) पुनरपि च्छद्वा चारुदत्तस्य।

अत्तण केलिकाए पासादवालग्नकवोदवाडिआए उवविठ्ठे,
गृणामि; अण्णधा, जदि ए भण्णेशि, ता कवाणतलपविठ्ठ
कवित्यगुडिअं विअ मत्थयं दे मडमडाइअं (१) ।

(१) अरे, रे, दुष्टवटुक. भणियमि मम वचनेन तं दरिद्र
चान्दत्तं । एषामसुवर्णां, सचिरण्यां, नवनाटकदर्शनात्यक्ता
सुत्रधारिणीव, वसन्तसेना, गणिका दारिका, कामदेवायतनो
द्यानात् प्रभृति, त्वामनुरक्ता अस्माभिर्वलात्कारानुनीयमाना
तव गेहं प्रविष्टा; तद्यदि मम हस्ते स्वयमेव प्रस्थाप्य एनां
ममर्पयमि, ततोऽधिकरणे, व्यवहारं विना, शीघ्रं निर्यातयत
स्तव मयानुबद्धा प्रीतिर्भविष्यति । अथवा, अनिर्यातयत आम
रणान्तिकं वैरं भविष्यति । अपिच प्रेक्षस्व, प्रेक्षस्व ।

कुष्माण्डीगोमयलिप्तवृताशकञ्च,

गुच्छांतलितं खलु मांसं;

भक्तञ्च हेमन्तिकरात्रिमिद्धं,

स्त्रीनायाञ्च वेलायां न खलु भवति पृतिः ।

ज्ञाभनं भणियमि, लघुकं भणियमि, तथा भणियमि यथा
एनात्मानः केलिकायां पासादवालायकपोतपालिकाचामुप
विष्टः गृणामि । अण्णधा, यदि न भणमि, तदा कपाटतल
प्रविष्टं कपित्यगुलिकनिव मस्तकन्ते मडमडाइति शब्दं दत्त्वा
भवतिष्ठानि ।

विदू। भणिसं (१)।

शकारः ॥ अपवार्यं॥ चेडे, गडे शचकं जेव भावे (२)।

चेटः। अधइं (३)।

शकारः। ता शिम्वं अवक्रमह्य (४)।

चेटः। ता गेल्ल भट्टके अशिं (५)।

शकारः। तव ज्जेव हस्ते चिट्टदु (६)।

चेटः। एशे भट्टारहके गेल्लदु एं भट्टके अशिं (७)।

शकारः ॥ विपरीतङ्गहीत्वा ॥

एवमकलं मूलकपेशिवसं,
खन्धेण घेतूण अ कोशश्रुतः

(१) भणियामि।

(२) हे चेट, गतः सत्यमेव भावः।

(३) वाढं।

(४) तत् शीघ्रमपक्रमावः।

(५) तत् गृह्णातु भट्टारकोऽसिं।

(६) तवैव हस्ते तिष्ठतु।

(७) एष भट्टारकखामिकः गृह्णातेन भट्टारकोऽसिं।

कुक्कुरिं कुक्कुरिं अवुक्कअन्ते,

जधा जिअले, शरणं पलामि (१) ।

॥ पण्डित्य निष्कान्तौ ॥

विदू । भोदि रदणिए, ए उ दे अअं अवमाणो तत्थ
भवदो चारुदत्तस्स निवेदइदब्बो; दोग्गचपीडिअस्स मण्णे
दि उणदरा पीडा ऊविस्सुदि (२) ।

रदनिका । अज्ज मित्तेअ; रअणिआ क्खु अहं सज्जद
मुखी (३) ।

विदू । एवं एदं (४) ।

चाक्ष ॥ वसन्तसेनामुद्दिश्य ॥ रदनिके, माहताभिलाषी
प्रदोषममयगीतात्ता रोहसेनः । ततः प्रवेश्यतामभ्यन्तर
मयं । अनेन प्रावारकेण ह्लादयैनम् ॥ इति प्रावारकमयच्छति ॥

(१) निर्व्वल्ललं मूलत्वग्वर्णं

स्कन्धेन गृहीत्वा च कोपमन्त्रं ।

कुक्कुरैः कुक्कुरीभिश्च शब्दायमानो,

यथा मृगालः, शरणं प्रयासि ।

(२) भो रदनिके, न खलु ते अयं अपमानः तत्रभवत
चारुदत्तस्य निवेदयितव्यः; दौर्गत्यपीडितस्य मन्ये द्विगुण
तरा पीडा भविष्यति ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, रदनिका खल्वहं संयतमुखी ।

(४) एवमेव ।

वसं ॥ खगतं ॥ कथं परिजणोत्ति मं अवगच्छदि
॥ प्रावारकङ्कुहीत्वा समाग्राय च ॥ खगतं ॥ सस्युहं ॥ अस्महे
जादीकुसुमवासिदो पावारत्रो, अणुदासीणं से जीवणं
पडिहासेदि (१) ।

॥ अपवारितकेन प्राट्णोति ॥

चारु । ननु रदनिके, रोहसेनं गृहीत्वाभ्यन्तरं प्रविश ।
वसं ॥ खगतं ॥ मन्दभादणी क्खु अहं तुअ अब्भन्त
रस्स (२) ।

चारु । ननु रदनिके प्रतिवचनमपि नास्ति । कष्टं ।

यदा तु भाग्यचयपीडितान्दशां

नरः कृतान्तोपहितां प्रपद्यते ;

तदास्य मित्राण्यपि यान्यमित्रतां,

चिरानुरक्तोऽपि विरज्यते जनः ।

॥ उपसृत्य रदनिका विदूषकश्च ॥

विदू । भो इअं सा रअणिआ (३) ।

(१) कथं परिजनइति मामवगच्छति । आश्चर्य्यं ।
जातीकुसुमवासितः प्रावारकः, अनुदासीनं अस्य जीवनं प्रति
भासते ।

(२) मन्दभागिनी खल्वहं तवाभ्यन्तरस्य ।

(३) भो इयं सा रदनिका ।

चारु । इयं सा रदनिका ; इयमपरा का,

अविज्ञातावसक्तेन दूषिता मम वाससा ।

वसं ॥ स्वगतं ॥ सं ; भूमिदा (१) ।

चारु । छादिता शरदभ्रेण चन्द्रलेखेव दृश्यते । अथवा,
न युक्तं परकलत्रदर्शनं ।

विदू । भो, अलं परकलत्रदंसणमङ्काए ; एसा वसन्तमे
णा कामदेवा अदनुज्जाणादो पज्जदि भवन्तमणुरत्ता (२) ।

चारु । अथे, इयं वसन्तमेना ॥ स्वगतं ॥

यथा मे जनितः कामः क्षीणे विभवविस्तरे,

क्रोधः क्षुपुरुषस्येव स्वगात्रेव्येव भीदति ।

विदू । भो वअस्स । एसा खु राअमालो भणादि (३) ।

चारु । किं ।

विदू । एसा समुवणा, महिलणा, णवणा उअदंसणुष्ठिदा
नुत्तधालिव्व वसन्तमेणा णाम, गणिआ दालिआ, कामदेवा

(१) ननु भूमिदा ।

(२) भो, अलं परकलत्रदर्शनमङ्कया ; एसा वसन्तमेना,
कामदेवायतनोद्यानात्प्रभृति त्वामनुरक्ता ।

(३) भो वयस्य एष खलु राजग्यालो भणति ।

अदणुज्जाणादो पज्जदि तुमं अणुलत्ता, अहोहिं वलक्कारा
णुणीअमाणा तुह गेहं पविट्ठा (१)।

वसं ॥ स्वगतं ॥ वलक्काराणुणीअमाणेति, जं सच्चं; अलं
किदह्मि एदेहिं अक्खरेहिं (२)।

विदू । ता जइ मम हत्थे सअं जेव्व पट्ठाविअ एणं सम
प्पेसि, ता अधिअरणे ववहारं विणा लज्जअं णिज्जादमाणाह
तव मए अणुवड्ढा पीदी ऊविस्सदि; अण्णधा, आमलणं वेलं
ऊविस्सदि (३)।

चारु ॥ सावज्जं ॥ अज्जोऽसौ ॥ स्वगतं ॥ अथे कथन्देवतो
पस्थानयोग्या युवतिरियं । तेन खलु तस्याखिलायां -

प्रविश गृहमिति प्रतोद्यमाना

न चलति भाग्यकृतान्दशानवेक्ष्य ।

पुरुषपरिचयेन च प्रगल्भं

न वदति यद्यपि भाषते बहूनि ।

॥ प्रकाशं ॥ भवति वसन्तसेने, अनेनाविज्ञानादपरिज्ञात
परिजनोपचारेणापराद्धोऽस्ति, शिरसा भवतीमनुनयामि ।

(१) एषा सखुवर्णेति ।

(२) बलात्कारानुनीयमाना इति, यत्सत्यं, अलङ्घ्यतास्ति
एतैरक्षरैः ।

(३) तद्यदि मम हस्ते खयमेव प्रस्थाप्य एनां समर्पयसीति ।

वसं । एदिणा अणुचिदभूमिआरोहणेणावरज्जा अज्जं
भीजेण पणमिअ पमादेमि (१) ।

विदू । भो, दुवेवि तुम्हे सुखं पणमिअ, कलमकेदारा
अलोखं सीसेण सीसं समाअदा, अहंपि इमिणा करहजाणुमे
रिसेण सीसेण, दुवेवि तुम्हे पमादेमि, उट्ठेधत्ति (२) ।

चारु । भवतु, तिष्ठतु प्रणवः ।

वसं ॥ स्वगतं ॥ चतुरो मधुरो अ अयं उपव्यासो; ए
जुत्तं अज्ज ईदिसेण दध आअदाए, मए पडिवमिदुं; भोदु,
एवं दाव भणिसुं ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, जइ एवं अहं अज्जसा
अणुगेहा, ता इके अहं इमं अलंकारअं अज्जस्स गेहे णिक्खि
विदुं; अलङ्कारस्य निमित्तं एदे पावा अणुमरन्ति (३) ।

(१) एतेनानुचितभूमिकारोहणेनापराद्धा, आर्य्यं शीर्षेण
प्रणम्य, प्रसादयामि ।

(२) भो, दावपि युवां सुखं प्रणम्य, कलमकेदारौ
अन्योन्यं शीर्षेण शीर्षं समागतौ; अहमपि अमुना करभजानु
सट्टेन शीर्षेण, दावपि युवां प्रसादयामि, उत्तिष्ठतमिति ।

(३) चतुरोमधुरः अयं उपव्यासः न युक्तं अयं ईदृशेन
इह आगतया मया प्रतिवक्षितुं; भवतु, एवं तावत् भणिये ।
आर्य्यं, यदि एवं अहं आर्य्यस्य अनुग्रहवती, तदिच्छामि
अहं, इमं अलङ्कारकं आर्य्यस्य गेहे निक्षेपुं; अलङ्कारस्य
निमित्तं एते पापा अनुमरन्ति ।

चारु । अयोग्यमिदं न्यासस्य गृहम् ।

वसं । अज्ज, अलिअं; पुरुषेसु णासा णिक्खविअन्ति, ए
उण गेहेसु (१) ।

चारु । मैत्रेय, गृह्यतामयमलङ्कारः ।

वसं । अणुगृहिदद्धि (२) ॥ इत्यलङ्कारानर्पयति ॥

विदू । ॥ गृहीत्वा ॥ सोत्थि भोदीए (३) ।

चारु । धिङ्मूर्ख; न्यासः खल्वयं ।

विदू । ॥ अपवार्य्य ॥ जइ एवं ता चोरेहिं अवहरोअ
दुत्ति (४) ।

चारु । अचिरेणैव कालेन ।

विदू । एषो मे अह्माणं विष्णो (५) ।

चारु । निर्यातयिष्ये ।

(१) आर्य्य, अलीकं; पुरुषेषु न्यासानिःक्षिप्यन्ते न पुन
गृहेषु ।

(२) अनुगृहीतास्मि ।

(३) स्वस्ति भवत्यै ।

(४) यद्येवं तदा चौरैरपह्रियतामिति ।

(५) एषोऽस्या अस्माकं विन्यासः ।

वमं । अज्ज, इहं अहं, इमिण अज्जेण अनुगच्छिज्जन्ती,
सकं गेहं गन्तुं (१) ।

आह । नैत्रेय, अनुगच्छ तत्र भवती ।

विदू । तुमं जेअ एदं कलहंसगामिणीमणुगच्छन्ती राअ
हंसो विअ मोहसि; अहं उण बद्धणे; अमिं तहिं जणेहिं
चउपहोवणीदो विअ उवहारो कुकुरेहिं विअ, खज्जमाणो
विवज्जिस्सं (२) ।

आह । एवं भवतु; स्वयमेवानुगच्छामि तत्र भवती । तद्वाज
मार्गविद्यासयोग्याः प्रज्वाल्यन्तां प्रदीपिकाः ।

विदू । वट्टमाणअ, पज्जालेहि पदीविआओ (३) ।

चेटः ॥ जनान्तिकं ॥ अले, तेल्लेण विणा, पदीविआओ
पज्जालीयन्ति? (४) ।

(१) आर्य्य, इच्छाम्यहं, अनेन आर्य्येण अनुगम्यमाना,
स्वकं गेहं गन्तुं ।

(२) तमेव एतां कलहंसगामिनीं अनुगच्छन् राजहंस
इव गोभमे; अहं पुनर्बद्धणः; यत्र तत्र जनैश्चतुष्पथोपनीत
इव उपहारः कुकुरैरिव खाद्यमानः विपश्ये ।

(३) बद्धमानक, प्रज्जालय प्रदीपिकाः ।

(४) अरे, तैलेन विना, प्रदीपिकाः प्रज्वाल्यन्ते ?

विदू. ॥ जनान्तिकं ॥ भो, ताश्चोऽखु अह्माणं पदीविआ
ओ, अवमाणिदनिह्णकामुआ विअ गणिआ, णिस्सिणेहाओ
दाणिं संवुत्ता (१) ।

चारु । मैत्रेय, भवतु; कृतं प्रदीपिकाभिः । पश्य ।

उदयति हि शशाङ्कः कामिनीगण्डपाण्डु

गृहगणपरिवारो राजमार्गप्रदीपः ;

तिमिरनिकरमध्ये रश्मयो यस्य गौराः,

स्तुतजलद्वयपङ्के, क्षीरधाराः पतन्ति ।

॥ सानुरागं ॥ भवति वसन्तसेने, इदं भवत्यागृहं, प्रविशन्तु
भवती ॥ वसन्तसेना सानुरागमवलोकयन्ती निष्क्रान्ता ॥

चारु । वयस्यगता वसन्तसेना; तदेहि, गृहमेव गृह्यावः ।

राजमार्गो हि शून्योऽयं, रक्षिणः सञ्चरन्ति च,

वञ्चना परिहर्त्तव्या वज्रदोषा हि शर्व्वरी ।

॥ परिक्रम्य ॥ इदञ्च सुवर्णभाण्डं रक्षितव्यं त्वया राज्ञौ;
वर्द्धमानकेनापि दिवा ।

विदू. जघा भवं आणवेदि (२) ।

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

इति मृच्छकटिके अलङ्कारन्यासेनाम प्रथमोऽङ्कः ॥

(१) भो, ताः खलु अस्माकं प्रदीपिका, अवमानितनिर्द्वेष-
कामुका इव गणिका, निःस्नेहा इदानीं संवृत्ताः ।

(२) यथा भवान् आज्ञापयति ।

॥ अथ द्वितीयोऽङ्कः ॥

॥ प्रविश्य चेटो ॥ अन्ता ए अज्जआसआसं सन्देसेण पेसि
दस्सि; ता जाव पविमिअ अज्जआसआसं गच्छामि ॥ परि
क्रम्यावलोक्य च ॥ एसा अज्जआ, हिअएण किंपि आलिहन्ती
चिट्ठदि; ता जाव उपसप्पामि, (१) ।

॥ ततः प्रविशति आसनस्या मात्कण्ठा वसन्तसेना मद-
निका च ॥

वसं । हज्जे, तदो, तदो (२) ।

चेटो । अज्जए, ए किंपि मन्तेसि; किं तदो, तदो (३) ।

वसं । किं मए भणित्ते (४) ।

(१) मात्रा आर्यायाः सकाशं सन्देहेन प्रेरितास्मि; तत्
यावत् प्रविश्य आर्यासकाशं गच्छामि । एषा आर्या, हृदयेन
किमप्यालिखन्ती तिष्ठति । तत् यावत् उपसर्पामि ।

(२) हे चेटि, ततस्ततः ।

(३) न किमपि मन्ययसि; किन्ततः ततः ।

(४) किं मया भणितं ।

चेटी। तदो तदोत्ति (१)।

वसं ॥ सभूत्तेपं ॥ आं एव (२)।

॥ उपसृत्य प्रथमा चेटी ॥ अज्जए, अत्ता आदिसदि,
णाहादा भविअ, देवदाणं पूअं णिवत्तेहिति (३)।

वसं। हज्जे, विखवेहि अत्तं, अज्जए णहाइस्सं ता वल्ल
णो जेव पूअं निवत्तेदुत्ति (४)।

चेटी। जं अज्जआ आणवेदि (५) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

मद। अज्जए, सिणेहो पुक्कीअदि, ए पुरोभाइदा किं
णेदं (६)।

वसं। मदणिए, कीदिसिं मं पेक्खसि (७)।

(१) ततस्ततइति ।

(२) आं एवं ।

(३) आर्य्ये, माता आदिशति, स्नाता भूत्वा, देवतानां
पूजां निवर्त्तयेति ।

(४) चेटी, विज्ञापय मातरं, अद्य न स्नास्यामि, तत्
ब्राह्मणएव पूजां निवर्त्तयत्विति ।

(५) यत् आर्य्या आज्ञापयति ।

(६) आर्य्ये, स्नेहः पृच्छते, न पुरोभागिता किं नेदं ।

(७) मदनिके, कीदृशीं मां प्रेक्षसे ।

चेटी । अञ्जया ए सुखहिअअत्तणेण, जानामि, हिअअ
गदं कपि, अञ्जया अहितमदिति (१) ।

वर्म । सुट्टु सुए जाणिदं; परहिअअगहणपण्डिआ मद
विआ क्खु तुमं (२) ।

मद । प्रियं मे, प्रियं, कामो क्खु णाम एसो भअवं अनु
गहिदो मद्दसवो तरुणजनस्स; ता कथेदु अञ्जया, किं,
राजा, राजवत्तहो वा, सेवीअदि (३) ।

वर्म । चेटी, रमिदुमिआमि, ण सेविदुं (४) ।

मद । विद्याविसेसालद्धिदो किं कोपि वच्चाणो जुवा
कामोअदि (५) ।

वर्म । पूजणीओ मे वच्चाणो जणो (६) ।

(१) आर्यायाः शून्यहृदयत्वेन जानामि, हृदयगतं
कमपि, आर्याभिलषतीति ।

(२) सुट्टु तया ज्ञातं; परहृदयग्रहणपण्डिता मदनिका
खलु तं ।

(३) प्रियं मे, प्रियं, कामः खलु नाम एष भगवान् अनु
गृहीतोमहोत्सवः तरुणजनस्य; तत्कथयतु आर्या, किं,
राजा, राजवत्तभोवा सेव्यते ।

(४) चेटी, रन्तुमिच्छामि न सेवितुं ।

(५) विद्याविसेसालङ्कृतः किं कोऽपि व्राह्मणो युवा काम्यते ।

(६) पूजनीयो मे ब्राह्मणोजनः ।

मद । किं, अणेत्रणत्रराभिगमणजणिदविहववित्यारो
वाणिअजुआ वा कामीअदि (१) ।

वसं । हज्जे, उआरूढसिण्हं पि पणइजणं परिचइअ,
देसंतरगमणेण वाणिअजणो महन्तां विओअजं दुक्खमुप्पा
देदि (२) ।

मद । अज्जए, ए राजा, ए राअवल्लहो, ए बह्मणो,
ए वाणिअजणो; तां को दाणिं सो भट्टिदारिआए कामी
अदि (३) ।

वसं । हज्जे, तुमं सए सह कामदेवाअदणुज्जाणं गदा
आसि (४) ।

चेटी । अज्जए गदह्मि (५) ।

(१) किं, अनेकनगराभिगमनजनितविभवविस्तरोवाणिज
युवा वा काम्यते ।

(२) चेटी, उपारूढसिंहं अपि प्रणयिजनं परिचर्य, देशा
न्तरगमनेन वाणिजजनोमहद्वियोगजदुःखमुत्पादयति ।

(३) आर्य्ये, न राजा, न राजवल्लभो, न ब्राह्मणो, न
वाणिजजनः, तत्कद्विदानीं स भट्टदारिकवा काम्यते ।

(४) चेटी, त्वं मया सह कामदेवावतनोद्यानं गता
आसीः ।

(५) आर्य्ये, गतास्मि ।

वसं । तथा वि सं उदासीणा विअ पुच्छसि (१) ।

मद । जाणिदं ; किं, सो जेव्व, जेण अज्जआ सरणाअदा
अभुवदण (२) ।

वसं । किंणामहेओ कलु सो (३) ।

मद । सो कलु सेट्ठिचत्तरे पडिवमदि (४) ।

वसं । अद, एणं से पुच्छिदामि (५) ।

मद । सो कलु, अज्जए, सुगहिदणामहेओ अज्जचारुद
त्तोणाम (६) ।

वसं ॥ सहर्षं ॥ साज्ज, मदणिए साज्ज, सुट्ठु तुए जाणिदं (७) ।

मद ॥ स्वगतं ॥ एवं दाव ॥ प्रकाशं ॥ अज्जए, दलिहो
कलु सो सुणीअदि (८) ।

(१) तथापि मां उदासीनेव पृच्छसि ।

(२) ज्ञातं ; किं, स एव येनार्याभरणगतता अभ्युपपन्ना ।

(३) किन्नामधेयः खलु सः ।

(४) स खलु अष्टिचत्तरे प्रतिवसति ।

(५) अयि, नामास्य पृष्टानि ।

(६) स खलु, आर्य्य, सुगृहीतनामधेयः आर्य्यचारुदत्तो
नाम ।

(७) साधु, मदनिके, साधु, सुट्ठु त्वया ज्ञातं ।

(८) एवं तावत् । आर्य्यं, दरिद्रः खलु स श्रूयते ।

वसं । अदोजेव्व कामीअदि; दल्लिहपुरिससङ्कतमणा क्व
गणिआ लोए अवअणीआ भोदि (१) ।

मद । अज्जए, किं झीणकुसुमं सहआरपादवं मज्जअ
रीओ उए सेवन्ति? (२) ।

वसं । अदोजेव्व ताओ मज्जअरीओ वुच्चन्ति (३) ।

मद । अज्जए, जइ सो मणीसिदो ता कीस दाणिं
सहसा णाहिसारीअदि (४) ।

वसं । हज्जे, सहसा अहिसारिअन्तो पच्चुअरदुव्वल
दाए, मा दाव जणे दुल्लहदंसणे पुणे भविस्सदि (५) ।

(१) अतएव काम्यते; दरिद्रपुरुषसंक्रान्तमनाः खलु
गणिका लोके अवचनीया भवति ।

(२) आर्यै, किं हीनकुसुमं सहकारपादपं मधुकर्त्यः
पुनः सेवन्ते ।

(३) अतएव तामधुकर्त्य उच्यन्ते ।

(४) आर्यै, यदि स मनीषितस्तत् किमर्थमिदानीं सहसा
नाभिसार्यते ।

(५) चेति, सहसा अभिसार्यमाणः प्रत्युपकारदुर्वल
तया, मा तावत् जनो दुर्लभदर्शनः पुनर्भविष्यति ।

मद । किं, अदोजिव सो अलङ्कारसो तस्य हत्ये
लिकितो (१) ।

वमं । चञ्जे, मुष्टु दे जाणिदं (२) ।

॥ नेपथ्ये ॥ अरे भट्टा, दग्ग सुवर्णाह लुङ्ग, जूदकर, पप
लीण, पपलीण, ता गेह, गेह, तिष्ठ, दूरात्प्रदृष्टोऽसि (३) ।

॥ प्रविश्य अपटाक्षेपेण संभ्रान्तः सम्पादकः ॥

कष्टे ! एगे जूदिअल, भावे, हीमाणहे, एववन्धनमुकाए
विअ गद्दीए हा ताडिदोस्मि गद्दीए, अङ्गलाअ मुकाए
अत्तीए घडुको विअ घादिदोस्मि अत्तीए ।

लेखअवावडहिअअं सहिअं दट्टुण अत्ति पव्वट्टे ।

एहिं मग्गणिवडिदे, कं ए उ अलणं पवज्जामि ।

ता जाव एदे गहिअ जूदिअला अल्लदो मं अल्लेगन्ति ताव
इदो विपडिदेहिं पादेहिं, एदं गुल्लदेउलं पविशिमि, देवी
भविस्सं (४) ।

(१) किं अतएव सोऽलङ्कारस्तस्य हस्ते निक्षिप्तः ।

(२) चेष्टि, मुष्टु लया आति ।

(३) अरे भट्टारक, दग्गसुवर्णस्य कृते रुङ्गः द्यूतकरः
प्रपलायितः, तद्गृहाण, गृहाण; तिष्ठ; दूरात् प्रदृष्टोऽसि ।

(४) कष्टे ! एय द्यूतकर, भावः; आश्चर्य्यं, नववन्धनमुक्तया
इव गर्दभ्या हा ताडितोऽस्मि गर्दभ्या, अङ्गराजमुक्तया अत्त्या
पटात्कचइव घातितोऽस्मि अत्त्या ।

॥ वज्रविधं नाय्यं कृत्वा तथा स्थितः, ततः प्रविशति
माथुरोद्यूतकरश्च ॥

माथुरः । अले भट्टा, दश शुवणाहं लुद्धु जूदकरं पप
लीणु, गेल्ल; तिष्ठ, तिष्ठ, दूरात्प्रदृष्टोऽसि (१) ।

द्युत । जइ वज्जसि पाआलं, इन्द्रं सलणं च सम्पदं जासि,
सहिअं वज्जिअ एकं, रुद्धो विण रक्खिदुं तरइ (२) ।

लेखकव्याप्तहृदयं सभिकं दृष्ट्वा झटिति प्रभ्रष्टः

इदानीं मार्गनिपतितः कं नु खलु शरणं प्रव्रजामि ।

तत् यावत् एतौ सभिकद्यूतकरौ अन्यतोमां अन्विष्यतः,
तावत् इतोविपरीताभ्यां पादाभ्यां एतत् शून्यं देवकुलं
प्रविश्य, देवीभविष्यामि ।

(१) अरे भट्टा, दशसुवर्णस्य कृते रुद्धः द्यूतकरः प्रप
लायितः; गृह्णाण; तिष्ठ, तिष्ठ, दूरात् प्रदृष्टोऽसि ।

(२) यदि व्रजसि पातालं, इन्द्रं शरणञ्च साम्प्रतं यासि;
सभिकं वर्जयित्वा एकं रुद्धोऽपि न रक्षितुं शक्नोति ।

मायुरः। कहिं, कहिं, सुसहिअविप्पलभआ,
 पलासि, लेभअपलिवेविदङ्गआ,
 पदे, पदे, समविशमं खलन्तआ,
 कुलं, अमं, अइ कमणं कलेन्तआ (१)।

यूत ॥ पदं वीक्ष्य ॥ एमोवज्जदि; इअंपण्टा पदवी (२)।
 मायु ॥ आलोक्य, भवित्कं ॥ अले विप्पतीपु पादु, पडिमा
 गुरु देवउल्लु ॥ विचिन्त्य ॥ धुत्तु जुदिकरु, विप्पदीवपदेहिं
 देउलं पविट्ठु (३)।

यूत। ता अणुसरेद्ध (४)।

मायु। एवं भोदु (५)।

॥ उभौ देवकुलप्रवेशं निरूपयतः; दृष्ट्वा अन्योन्यं संज्ञाय ॥

(१) कुत्र, कुत्र, सुसभिकविप्रलभक

पलायसे, रे भयपरिवेपिताङ्गक

पदे, पदे, समविषमं खलन्

कुलं यशः अतिरूपं कुर्वन्।

(२) एष व्रजति; इयं प्रणष्टा पदवी।

(३) अरे, विप्रतीपौ पादौ प्रतिमागूरुन्यं देवकुलं, धूर्त्तो
 यूतकरोविप्रतीपपादाभ्यां देवकुलं प्रविष्टः।

(४) ततोऽनुमरावः।

(५) एवं भवतु।

द्यूत । कथं, कट्टमयी पडिमा (१) ।

मायु । अले, ए, ऊ शैलपडिमा ॥ इति वज्रविध
ञ्चालयतः संज्ञाय च ॥ एवं भोदु; एहि, जूदं किलेह्य (२)
॥ वज्रविधं द्यूतं क्रीडतः ॥

संवा ॥ द्यूतेष्टाविकारसम्बरणस्वज्रविधं कृत्वा; स्वगतं ॥

अले, कत्ताशद्दे णिष्ठाणअस्स हलइ हड़कं मणुस्सस्स,
ढक्काशद्दे व्व एण्डाधिवस्स पम्भट्टलज्जस्स ।

जाणामि ए कीलिस्सं; सुमेलुशिहलपडणंणिहं जूअं;
तहवि, ऊ कीइलमज्जले कत्ताशद्दे मणं हलदि (३) ।

द्यूत । मम पाठे, मम पाठे (४) ।

मायु । ए, ऊ, मम पाठे, मम पाठे (५) ।

(१) कथं, काट्टमयी प्रतिमा ।

(२) अरे, न, खलु शैलप्रतिमा । एवम्भवतु, एहि, द्यूते
न क्रीडावः ।

(३) अरे, कत्ता शब्दो निर्णानकस्य हरति हृदयं मनुष्यस्य,
ढक्का शब्दइव नराधिपस्य प्रभ्रष्टराज्यस्य ।

जानामि, न क्रीडिष्यामि; सुमेरुशिखरपतनसन्निभं द्यूतं;
तथापि खलु, कीकिलमधुरः कत्ताशब्दो मनोहरति ।

(४) मम पाठे, मम पाठे ।

(५) न, खलु, मम पाठे मम पाठे ।

संवा ॥ अन्यतः सहसोपसृत्य ॥ षं मम पाटे (१) ।

यूत । सङ्गे गोहे (२) ।

मायु ॥ गृहीत्वा ॥ अले, प्रेदण्डा, गगहीदोमि; पप्रक्ष तं
दशसुवर्णं (३) ।

संवा । अज्ज ददस्सं (४) ।

मायु । अज्जणा पप्रक्ष (५) ।

संवा । ददस्सं; प्रसादं कलेहि (६) ।

मायु । अले, षं, संपदं पप्रक्ष (७) ।

संवा । गिरि पडदि (८) ।

॥ इति भूमौ पतति । उभौ वज्रविधन्ताडयतः ॥

(१) ननु मम पाटे ।

(२) लब्धः पुरुषः ।

(३) अरे लुप्तदण्डक गृहीतोऽभि; प्रयच्छ तद्दशसुवर्णं ।

(४) अद्य दास्यामि ।

५) अधुना प्रयच्छ ।

(६) दास्यामि; प्रसादं कुरु ।

(७) अरे, ननु, संप्रतं प्रयच्छ ।

(८) गिरि; पतति ।

मायु। एसु तुं ऊ जूदिअरमण्डलीए वड्ढोषि (१)।

संवा ॥ उत्थाय सविषादं ॥ कथं, जूदिअलमण्डलीए वड्ढोत्ति। ही, एसे अत्ताणं जूदिअलाणं अलङ्घणीए समए; ता कुदो ददस्सं (२)।

मायु। अले, गन्थु कुलुकुलु (३)।

संवा। एवं कलेमि ॥ द्यूतकरमुपसृश्य ॥ अद्धं ते देमि, अद्धं मे मुच्चदु (४)।

द्यूत। एवं भोदु (५)।

संवा ॥ सभिकमुपगम्य ॥ अद्धस्स गन्थु कलेमि, अद्धं पि मे अज्जो मुच्चदु (६)।

(१) एष त्वं खलु द्यूतकरमण्डल्या वड्ढोऽसि।

(२) कथं द्यूतकरमण्डल्या वड्ढोऽसि। कथं, एषोऽस्माकं द्यूतकराणां अलङ्घनीयः समयस्तस्मात्कुतोदास्यामि।

(३) अरे, गण्डः कृतः।

(४) एवं करोमि। अर्द्धं तुभ्यं ददामि, अर्द्धं मह्यं मुच्चतु।

(५) एवमवतु।

(६) अर्द्धस्य गण्डं करोमि, अर्द्धमपि मह्यं आर्यो मुच्चतु।

मायु । को दोगः, एवं भोदु (१) ।

संवा ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, अहं तु ए मुक्के (२) ।

मायु । मुक्के (३) ।

संवा ॥ द्यूतकरं प्रति ॥ अहं तु ए वि मुक्के (४) ।

द्यूत । मुक्के (५) ।

संवा । सम्पदं गमिस्मिं (६) ।

मायु । पप्रच्छ तं दग्गुवणं, कहिं गच्छमि (७) ।

संवा । पप्रच्छ, पप्रच्छ, भट्टारका ! हा, सम्पदं जेव्व
एव्वाह अहं गन्तु कडे, अज्जलाह अहं मुक्के, तथावि, मं अवलं
सम्पदं जेव्व मग्गदि (८)

(१) को दोगः, एवम्भवतु ।

(२) आर्य्य, अहं त्वया मुक्तं ।

(३) मुक्तं ।

(४) अहं त्वयापि मुक्तं ।

(५) मुक्तं ।

(६) साम्प्रतं गमिष्यामि ।

(७) प्रयच्छ तद्गुणमुवर्णं, कुत्र गच्छमि ।

(८) प्रेक्षन्, प्रेक्षन्, भट्टारकाः । हा साम्प्रतं एव
एकस्य अर्द्धगण्डः कृतः, अपरस्य अर्द्धं मुक्तं, तथापि मां
अवलं साम्प्रतमेव याचते ।

मायु ॥ गृहीत्वा ॥ धुत्तु; मायुर अहं, णिउणु एत्थ ण
अहं धुत्तिज्जामि । ता, पन्नछ तं, पेदंडआ, सर्व्वं सुवणं
सम्पदं (१) ।

संवा । कुतो ददस्सं (२) ।

मायु । पितरं विक्खिणिअ पन्नछ (३) ।

संवा । कुतो मे पिदा (४) ।

मायु । मातरं विक्खिणिअ पन्नछ (५) ।

संवा । कुतो मे मादा (६) ।

मायु । अप्पाणं विक्खिणिअ पन्नछ (७) ।

संवा । कलेध पद्मादं; एध मं लाजलग्गं (८) ।

(१) धूर्त्त; मायुर अहं निपुणः, अत्र नाहं धूर्त्तयामि,
ततः प्रयच्छ तं लुप्तदण्डकं सर्व्वं सुवर्णं साम्प्रतं ।

(२) कुतो दास्यामि ।

(३) पितरं विक्रीय प्रयच्छ ।

(४) कुतो मे पिता ।

(५) मातरं विक्रीय, प्रयच्छ ।

(६) कुतो मे माता ।

(७) आत्मानं विक्रीय प्रयच्छ ।

(८) कुरत प्रसादं, नयत मां राजमार्गे ।

मायु। पश्य (१)।

संवा। एवं भोदु ॥ परिक्रामति ॥ अज्जाः, क्खिण्णं मं
दमस्स सहिअस्स हत्थादो दमेहिं सुवण्णकैहिं ॥ दृष्ट्वा;
आकामे ॥ किं भणाय? किं कलदस्सुभि त्ति? गेहे दे कम्मकल्ले
ऊविसिं। कथं, अददअ पडिवअणं गदे। भोदु; एवं दमं अण
भणदस्सु ॥ पुनस्सदेव पठति ॥ कथं, एसेवि मं अवधीलअ
गदे। आः अज्जचारुदत्तस्स विहवे विहडिदे एसे वट्ठामि
मन्दभाए (२)।

मायु। णं देहि (३)।

संवा। कुदो ददस्सुं (४) ॥ इति पतति। मायुरः
कर्षति ॥

(१) प्रसर।

(२) एवमावतु। आख्याः, क्खिणीध्वं मां, अस्य मभिकस्य
हस्तात् दण्डभिः सुवर्णकैः। किं भणतः? किं कलहं करिष्यमीति।
गेहे ते कर्मकरो भविष्यामि। कथं, अदत्त्वा प्रति वचनं गतः।
भवन्त्येवं, दमं अन्तं भविष्यामि। कथं, एषोऽपि मामवधीर्य
गतः। आः आर्यं चारुदत्तस्य विभवे विघटिते एषोऽहं बहु
मन्दभाग्यः।

(३) ननु देहि।

(४) कुतो दास्यामि।

संवा । अज्जा, पलित्ताअध, पलित्ताअध (१) ।

॥ ततः प्रविशति दर्दुरकः ॥

दर्दु । भो; द्युतं हि नाम पुरुषस्यासिंहासनं राज्यं । कुतः ।

न गणयति पराभवं, कुतश्चिद्धरति, ददाति च नित्यमर्थजातां ।

नृपतिरिव निकाममायदर्शी विभववता समुपास्यते जनेन ।

अपि च ।

द्रव्यं लब्धं द्यूतेनैव, दारामित्रं द्यूतेनैव,

दत्तं, भुक्तं, द्यूतेनैव, सर्व्वं नष्टं द्यूतेनैव ।

अपि च ।

त्रेताहृतसर्व्वस्वः, पावरपतनाच्च शोषितशरीरः,

नर्दितदर्शितमार्गः, कटेन विनिपातितोयामि ।

॥ अथतोऽवलोक्य ॥ अयमस्माकं पूर्व्वसभिको मायुर इत

एवाभिवर्त्तते । भवत्वपक्रमितुं न शक्यते तदवगुण्ठयाम्यात्मा

नम् ॥ वज्रविधं नाय्यं कृत्वा स्थितः । उत्तरीयं निरीक्ष्य ॥

अयं पटः सूत्रहरिद्रतां गतो,

ह्ययं पटः छिद्रशतैरलङ्कृतः;

अयं पटः प्रावरितुं न शक्यते,

ह्ययं पटः संवृत एव शोभते ।

(१) आर्या, परित्रायत, परित्रायत ।

अथवा किमयं तपस्वी करिष्यति । योहि ।

पादेनैकेन गगणे द्वितीयेन च भूतले,

तिष्ठामुन्नमित्तावद्यावत्तिष्ठति भास्करः ।

मायु । दापय दापय ।

संवा । कुतोददस्व (१) ॥ मायुरः कर्षति ॥

दर्दु । अये किमेतदग्रतः ॥ आकाशे ॥ किं भवानाह । अयं
यूतकरः सभिक्तेन खलीक्रियते, न कश्चिन्मोक्षयति । नन्वयं
दर्दुरोमोक्षयति ॥ उपसृत्य ॥ अन्तरमन्तरम् ॥ दृष्ट्वा ॥ अये,
कथं मायुरोद्धुत्तः । अयमपि तपस्वी संवाहकः ।

यन्मन्त्रं दिवसान्तमान्तगिरीनासो समुप्राविता,

यस्योद्गर्पणलोष्टकैरपि रुदा पृष्ठेन जातः किणः ।

यस्यैतच्च न कुक्कुरैरहरहर्जङ्गान्तरं चर्यते,

तस्मात्प्रायतकोमलस्य मततं यूतप्रसङ्गेन किं ।

भवतु ; मायुरं तावत् सान्त्वयामि ॥ उपगम्य ॥ मायुर,
अभिवादये ।

मायु । प्रत्यभिवादये ।

दर्दु । किमेतत् ।

मायु । अग्रं, दमसुवर्णं धारयति (२) ।

(१) कुतोदास्त्रामि ।

(२) अयं दमसुवर्णकं धारयति ।

दर्दु। ननु कल्यवर्त्तमेतत्।

मायु। ॥ दर्दुरस्य कक्षतल्लुण्डीकृतं पटमाद्यस्य ॥ भट्टाः
पश्यत, पश्यत । जर्जरपटप्रावृद्धो अत्र पुलिषो दसुश्रुवणं
कल्यवर्त्तं भणति (१)।

दर्दु। अरे मूर्ख, नन्वहं दशसुवर्णान् कटकरणेन प्रच
क्षामि; तत्किं; यस्यास्ति धनं स च किं क्रोडे कृत्वा दर्शयति।
अरे;

दुर्वर्णोऽसि, विनष्टोऽसि, दशस्वर्णस्य कारणात्,
पञ्चेन्द्रियसमायुक्तो नरो व्यापाद्यते त्वया।

मायु। भट्टा, तु ए दसुश्रुवणं कल्यवर्त्तु मम एष
विहव्यु (२)।

दर्दु। यद्येवं श्रूयतां, तर्हि अन्यान् तावद्दशसुवर्णानस्यैव
प्रचक्ष, अयमपि द्यूतं शीलयतु।

मायु। तत्किं भोदु (३)।

दर्दु। यदि जेष्यति, तदा दास्यति।

(१) पश्यत, पश्यत । जर्जरपटप्रावृद्धोऽयं पुरुषो दश
सुवर्णं कल्यवर्त्तं भणति।

(२) तव दशसुवर्णं कल्यवर्त्तः मम एष विभवः।

(३) तत्किं भवतु।

मायु । अहं ए जिणादि (१) ।

ददु । तदा न दान्यति ।

मायु । अहं ए धूतं जमिदुं ; एवं अकृत्तो तुमे, पञ्च
धूतश्च । अहं पि णाम मायुरो, धूतो, जूअं मित्वा आदंस
आमि, अण्णा वि अहं ए विभेमि । धूत खण्डिअवुत्तोऽमि
तुमं (२) ।

ददु । अरे, कः खण्डितवृत्तः ।

मायु । तुं ऊ खण्डितवुत्तो (३) ।

ददु । पिता ते खण्डितवृत्तः ॥ संवाहकस्यापक्रमितुं संजा
न्ददाति ॥

मायु । गोमात्रिआपुत्त ए एवं जेव्व दूदं तुए
सेविदं (४) ।

ददु । मया एवं द्यूतमासेवितम् ।

(१) अयं न जयति ।

(२) अयं न युक्तं जन्वितुं ; एवं आचक्ष्णस्त्वं, प्रयच्छ ;
धूर्तक । अहमपि नाम मायुरो धूर्तः, द्यूतं मित्वा आदर्श
आमि, अन्यस्मै अहं न विभेमि, धूर्तः खण्डितवृत्तोऽमि त्वं ।

(३) त्वं खलु खण्डितवृत्तः ।

(४) वेष्ट्यापुत्र, एवमेव द्यूतं त्वया सेवितं ।

मायु । अले, संवाहत्रा, पत्रच्छ तं दसुशुवर्णं (१) ।

संवा । अज्ज दइस्सं, दाव दइस्सं (२) ॥ मायुरः
कर्षति ॥

दर्दु । मूर्ख, परोचे खलीकर्तुं शक्यते, न ममागतः खली
कर्तुं ।

॥ मायुरः संवाहकमाकृत्य घोणायां मुष्टिप्रहारं ददाति ।
संवाहकः सशोणितं मूर्खं नाटयन् भूमौ पतति । दर्दुरक
उपसृत्यान्तरयति । मायुरो दर्दुरन्ताडयति । दर्दुरो विप्र
तीपन्ताडयति ।

मायु । अले, अले, दुट्ट खिणालिआपुत्तअ, फलंपि पावि
हसि (३) ।

दर्दु । अये मूर्ख, अहं त्वया मार्गगत ए वताडितः, श्वो
यदि राजकुले ताडयिष्यसि तदा द्रक्ष्यसि ।

मायु । एण्ण पेक्खिस्सं (४) ।

दर्दु । कथं द्रक्ष्यसि ।

(१) अरे सम्वाहक, प्रयच्छ त्वं दशसुवर्णं ।

(२) अद्य दास्यामि, तावत् दास्यामि ।

(३) अरे, अरे, दुष्टपुंसखलीपुत्रक, फलमपि प्राप्स्यसि ।

(४) एष प्रेक्षिष्ये ।

मायु ॥ प्रमार्यं चक्षुषी ॥ एवं प्रेक्षिष्यां (१) ।

॥ दर्दुरो मायुरस्य पांशुना चक्षुषी परदिक्त्वा संवाहकस्या
पक्रमितुं संज्ञान्ददाति । मायुरोऽक्षिणी निष्टञ्च भूमौ पतति ।
संवाहकोऽपक्रामति ॥

दर्दु ॥ स्वगतं ॥ प्रधानसभिको मायुरो मया विरोधितः,
तस्मात् युज्यते स्यात् । कथितञ्च मम प्रियवयस्येन शर्विलकेन,
यया, किञ्च आर्यकनामा गोपालदारकः सिद्धादेशेन समा-
दिह्यो राजा भविष्यतीति; सर्वज्ञास्मद्विधोजनस्तमनुसरति,
तदहमपि तत्समीपमेव गच्छामि ॥ इति निष्प्रान्तः ॥

संवा ॥ सचासं परिक्रम्य दृष्ट्वा ॥ एते कक्षवि अपरावुद
पक्षदुयालके गेहे, ता एत्य पविमिषां ॥ प्रवेगं रूपयित्वा;
वसन्तमेनामाखोदय ॥ अज्जे, सलणगदेहि (२) ।

वसं । अभयं शरणागतस्य; हज्जे, ढक्केहि पक्षदुआ-
रयं (३) ।

चेटो ॥ तथा करोति ॥

(१) एवं प्रेक्षिष्ये ।

(२) एतत्कक्षापि अपरावृतपक्षद्वारकं गेहं, तदत्र प्रवि-
शामि । आर्यं, शरणागतोऽस्मि ।

(३) अभयं शरणागतस्य; हे चेटि, पिधेहि पक्षद्वारकं ।

वसं । कुटो दे भयं (१) ।

संवा । अज्जे, धणिकादो (२) ।

वसं । हज्जे, सम्यदं अवावुण पक्खदुआरअं (३) ।

संवा ॥ आत्मगतं ॥ कथं, धणिकादो तुलितं ये भयं
कालणं? सुट्ठु क्खु एवं उचदि; जे अत्तवलं जाणिअ भावं
तुलितं वहेइ माणुस्से, ताह खलणं ए जाअदि, ए अ कान्ताल
गडे विवज्जदि । एत्थ लक्खिदहि (४) ।

मायु ॥ अचिणी प्रमृज्य द्यूतकरं प्रति ॥ अले, देहि,
देहि (५) ।

(१) कुतस्ते भयं ।

(२) आर्ये धनिकात् ।

(३) चेति, साम्प्रतं अपावृणु पक्षद्वारं ।

(४) कथं, धनिकात् तुलितं अस्यैव भयकारणं? सुट्ठु
खलु एवं उच्यते । य आत्मवलं ज्ञात्वा भारं तुलितं वहति
मनुष्यः, तस्य खलनं न जायते, न च कान्तारगतो विपद्यते ।
अत्र लक्षितोऽसि ।

(५) अरे, देहि, देहि ।

यूत । भट्टा, यावन्मित्रं अस्ते ददुरेण कलहाविदा,
तावन्मित्रं सो गोहो अवकन्तो (१) ।

मायु । तस्य दूदकसमुष्टिग्रहारेण नासिका भग्ना,
एहि, रुधिरपहं यणुसरेण (२) ॥ अनुवृत्त्य ॥

यूत । भट्टा, वसन्तमेनागेहं पविष्टो सो (३) ।

मायु । भूदादं सुवर्णादं (४) ।

यूत । लाञ्छितं गदुकुण्डलिवेदेण (५) ।

मायु । एष धूर्त्तो, अतो णिकमित्र, अथत्तं गमिस्सदि ।
ता उअरोधेणैव गेहेण (६) ।

(१) भट्टा, यावदेव वयं ददुरेण कलहायिताः, तावदेव
स पुरुषोऽपक्रान्तः ।

(२) तस्य दूतकरमुष्टिग्रहारेण नासिका भग्ना, एहि
रुधिरपयमनुसरामः ।

(३) भट्टा, वसन्तमेनागेहं प्रविष्टः सः ।

(४) भूतानि सुवर्णानि ।

(५) राजकुलं गत्वा निवेदयावः ।

(६) एष धूर्त्तः अतो निष्क्रम्य अन्यत्र गमिष्यति । तस्मा
दुपरोधेणैव गृहीतः ।

वसन्तसेना ॥ मदनिकायाः संज्ञाद्ददाति ॥

मद । कुदो अज्जो, को वा अज्जो, कस्स वा अज्जो, किं वा वित्तिं अज्जो उवजीअदि, कुदो वा भअं (१) ।

संवा । सुणादु अज्जआ, अज्जए; पाडलिउत्ते मे जस्स भूमी, गहवइ दालके हगे, संवाहअस्स वित्तिं उवजी आसि (२) ।

वसं । लुउमारा क्खु कला सिक्खिदा अज्जेण (३) ।

संवा । अज्जए, कलेत्ति सिक्खिदा, आजीविआ दाणिं सम्मुत्ता (४) ।

चेटी । अदिणिव्विणं अज्जेण पडिवअणं दिणं; तदो, तदो (५) ।

(१) कुतआर्य्य, कोवा आर्य्य; कस्स वा आर्य्य; किम्वा वृत्तिं आर्य्यउपजीवति, कुतोवा भयं ।

(२) शृणोतु आर्य्या; आर्य्ये, पाटलिपुत्रे मे जन्मभूमिः, गृहपतिदारकोऽहं, संवाहकस्य वृत्तिं अङ्गमर्दनरूपां उपजीवामि ।

(३) सुकुमारा खलु कला शिचिता आर्य्येण ।

(४) आर्य्ये, कलेति शिचिता, आजीविका इदानीं सम्मुत्ता ।

(५) अतिनिर्व्विणं आर्य्येण प्रतिवचनं दत्तं, ततस्ततः ।

मंवा । तदो, अज्जए, एसे णिजगेहे आहिण्डकाणां
मुहादो सुणिअ; अपुब्बदेमदंमणकुदूहलेण इह आगदे,
दधवि नए पविमिअ उज्जइणिं एहे अज्जो सुरसुमिदे, जेतालि
से पिअदंमणे, पिअवादी, दइअं ए किन्तेदि, अवकिदं विसुम
लेदि । किं वड्डणा, उज्जेण दच्चिणदाए फलकेलअं विअ, अत्ता
एअं अवगहदि, सल्लणागअवहलेअ (१) ।

चेटी । को दाणिं अज्जआए मणोरहन्तरस्स गुणाइं
चोरिअ उज्जइणिं अलङ्करोदि (२) ।

वमं । माड, हज्जे, साड; मए वि एअं जेव्व हिअएण
मन्तिदं (३) ।

(१) ततआर्य्य, एष निजगृहे आहिण्डकानां मुखात्
श्रुत्वा अपूर्वदेशदर्शनकुतूहलेन, इहागतः; इहापि मया
प्रविश्य उज्जयिनीं, एकआर्य्यः प्रश्रूयितः, चत्तादृशः प्रिय
दर्शनः, प्रियवादी, दयितं न कीर्त्तयति, अपहृतं विसारति ।
किम्वड्डनोक्तेन, दक्षिणतया फलकते इव आत्मानं अव
गच्छति शरणागतवत्सलश्च ।

(२) कइदानीं आर्य्यायामनोरथान्तरस्स गुणान् चोर
यित्वा, उज्जयिनीं अलङ्करोति ।

(३) माधु, चेडि, माधु; मयापि एवमेव हृदयेन मन्तितं ।

चेटी । अज्ज, तदो, तदो (१) ।

संवा । अज्जए, शे दाणिं अनुक्कोशकिदेहिं पदा
णेहिं (२) ।

वसं । किं उवरदविहवो संवुत्तो (३) ।

संवा । अणाचक्खिदे जेव्व कधं अज्जआए विणादं (४) ।

वसं । किं एत्थ जाणीअदि; दुल्लहा गुणा विहवा अ; अपे
एसु तडाएसु वज्जदरं उदअं भोदि (५) ।

चेटी । अज्ज किं णामधेओ क्खु सो (६) ।

संवा । अज्जे, को दाणिं तस्स भूदलमिअंकस्स णामं ण
आणादि; सो क्खु शेठ्ठिचत्तले पडिवशदि, शलाहणिज्जणाम
धेओ अज्जचारुदत्तो णाम (७) ।

(१) आर्य्य, ततस्ततः ।

(२) आर्य्ये, स इदानीं अनुक्कोशकृतैः प्रदानैः ।

(३) किं उपरतविभवः सम्वृत्तः ।

(४) अनाख्यातमेव कथं आर्य्यया विज्ञातं ।

(५) किमत्र ज्ञातव्यं, दुर्लभागुणाविभवाश्च; अपेक्षेयु
तडागेषु वज्जतरमुदकं भवति ।

(६) आर्य्य, किं नामधेयः खलु सः ।

(७) आर्य्ये, कइदानीं तस्य भूतलमृगाङ्गस्य नाम न
जानाति, स खलु श्रेष्ठिचत्वरे प्रतिवसति, स्नाधनीयनामधेय
आर्य्यचारुदत्तनाम ।

वमं ॥ महर्षमासनादवतीर्य ॥ अञ्जसु अत्तण केरकं
एदं गेरं; हञ्जे, देहि मे आसणं । तालवेणुअं गेह परिस्सुमा
अञ्जसु दाधेदि (१) ।

चेटी ॥ तथा करोति ॥

मंवा ॥ लगतम् ॥ कथं, अञ्जचारुदत्तस्य नामसंकीर्त्त
णेण ईदिगे मे आदरो । माहु, अञ्जचारुदत्त, माहु, पुहवीए
तुनं एहे जीवणि, गेगे उण जणे भग्गदि ॥ इति पादयोर्निपत्य ॥
भोदु, अञ्ज ए, भोदु । आण्णे णिमीददु अञ्जआ (२) ।

वमं ॥ आसने समुपविश्य ॥ अञ्ज, कुदो सो धणिओ (३) ।

मंवा । मत्कारधने खु मज्जणे, काह ण हाइ, चलाचले
धणे । जे पूइदुंवि आणादि, से पूजाविशेषंवि आणादि (४) ।

(१) आर्यस्य आत्मगतं एतद्देहं । हे चेटी, देहि अस्म्य
आसनं, तालवृत्तकं गृहाण, परिश्रम आर्यस्य दाधते ।

(२) कथं आर्यचारुदत्तस्य नामसंकीर्त्तनेन ईदृशो मे
आदरः । माधु, आर्यचारुदत्त, माधु; प्रथित्या तमेको जीवसि
जेषः पुनर्जनः अस्मिति । भवतु, आर्य, भवतु, आसने निमीदतु
आर्या ।

(३) आर्यं कुतः स धनिकः ।

(४) मत्कारधनः खलु मज्जनः कस्य न भवति चला
चलं धनं । यः पूजितुं अपि जानाति, स पूजाविशेषमपि
जानाति ।

वसं । तदो (१) ।

संवा । तदो, तेण अज्जेण सवित्ती पलि चालके कदह्णि;
चालित्तावशेषे च तस्मिं जूदोपजीविह्णि संवुत्ते । तदो; भाअ
धेअविशमदाए दशसुवणअं जूदे हालिदं (२) ।

मायु । उह्हादिदोह्णि, मुषिदोह्णि (३) ।

संवा । एदे द सहिअजूदिअत्ता मं अणुसन्धअन्ति,
सम्भदं सुणिअ अज्जआ पमाणं (४) ।

वसं । मदणिए, वासपादवविसण्डुलदाए पक्खिणो इदो
तदो वि आहिण्णन्ति । हज्जे, ता गह्, एदाणं सहिअजूदिअ
राणं अअं अज्जो जेव्व पडिवादेदि त्ति, इमं हत्याभरणअं
तुमं देहि (५) ॥ इति हस्तात्कटकमाह्वय चेत्याः प्रयच्छति ॥

(१) ततः ।

(२) ततस्तेन आर्येण सवृत्तिः परिचारकः कृतोऽस्मि;
चारित्यावशेषे च तस्मिन् दूतोपजीवी संवृत्तः । ततोभागधेय
विषमतया दशसुवर्णं द्यूते हारितं ।

(३) उत्खातितोऽस्मि, मुषितोऽस्मि ।

(४) एतौ तौ सभिकद्यूतकरौ, मां अनुसन्धत्तः; साम्प्रतं
श्रुत्वा आर्या प्रमाणं ।

(५) मदनिके, वासपादपविसण्डुलतया पक्षिणइतस्ततो
ऽपि आहिण्णन्ति । हे चेटि, तद्गच्छ, एतयोः सभिकद्यूतकरयोः
अयमार्येणैव प्रतिपादयतीति इदं हस्ताभरणं, त्वं देहि ।

चेटी ॥ यद्येता ॥ जं अज्जआ आणवेदि (१) ॥ इति
निष्क्रान्ता ॥

मायु । उल्लादिदोऽस्मि, मुत्तिदोऽस्मि (२) ।

चेटी । जधा एदे उद्धं पेक्खन्ति, दीहं णीमसन्ति अ, विस्स
रयन्ति अ, अहिण्हन्ति अ, दुआरअणिहिदलोअणा, तथा
तक्केलि, एदे देसहिआणूदिअला ऊविस्सन्ति ॥ उपगम्य ॥
अज्ज, वन्दामि (३) ।

मायु । सुद्धं तुह सोदु (४) ।

चेटी । अज्ज, कदमो तुल्लाणं सहिओ (५) ।

मायु । कस्स तुज्जंतणुमज्जि, अधरेण रतदट्टदुब्बिणीदेण ।

जन्ममि ममणवअणं, आलोअन्ती कडक्खेण ।

नत्थि मन विहवो, अणत्त वज्ज (६) ।

(१) यत् आर्या आजापयति ।

(२) उल्लादितोऽस्मि, मुत्तितोऽस्मि ।

(३) यथा एतौ ऊर्ध्वं गच्छेते, दीर्घं निश्चसतश्च, विचारय
तश्च, अभिन्नपतश्च द्वारनिहितलोचनौ, तथा तर्कयामि, एतौ
तौ सभिकचूतकरौ भविष्यतः । आर्यं वन्दे ।

(४) सुद्धं तव भवेत् ।

(५) आर्य, कतमो युष्माकं सभिकः ।

(६) कस्य त्वं, तनुमध्ये, अधरेण रतदट्टदुब्बिणीतेन ।

जन्ममि मनोहरवचनं, आलोकयन्ती कटाक्षेण ।

नास्ति मन विभवः, अन्यत्र व्रज ।

चेटी । जइ ईदिसादं णं मन्तेसि ता ण होसि जदि
अरो । अत्थि कोवि तुह्माणं धारओ (१) ।

मायु । अत्थि दशसुवर्णं धालेदि ; किं तस्स (२) ।

चेटी । तस्स कालणादो अज्जआ इमं हत्थाभरणं पडि
वादेदि ; एहि, एहि, सो ज्जेव्व पडिवादेदि (३) ।

मायु ॥ सहर्षं गृहीत्वा ॥ अरे, भणेशि तं कुलवृत्तं ; भूदं
तुह गन्थु, आअह, पुणे जूदं रमह (४) ॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

चेटी ॥ वसन्तसेनामुपसृत्य ॥ अज्जए, पडितुट्ठा गदा
सहिआ जूदिअरा (५) ।

वसं । ता गह्खदु अज्जो, वन्धुअणं समस्सासिदुं (६) ।

(१) यदि ईदृशानि ननु मन्त्रयसि तदा न भवसि द्यूत
करः । अस्ति कोऽपि युष्माकं धारकः ।

(२) अस्ति, दशसुवर्णं धारयति, किं तस्य ।

(३) तस्य कारणात् आर्या इदं हस्ताभरणं प्रतिपाद
यति ; नहि, नहि, स एव प्रतिपादयति ।

(४) अरे, भणसि तं कुलवृत्तं ; भूतः तव गण्डः, आगच्छ,
पुनः द्यूतं रमस्व ।

(५) आर्ये, परितुट्ठागताः सभिकद्यूतकराः ।

(६) तद्गच्छतु आर्या वन्धुजनं समाश्रांसयितुं ।

संवा । अज्जए, जइ एव्यं ता इअं कला परिअणइत्य
गदा कत्तीअहु (१) ।

वसं । अज्ज, जस्स कारणादो इअं कला मिकखीअदि,
भोजेव्व अज्जेण सुसूमिदपुण्वो सुसूमिदव्वो (२) ।

संवा ॥ खगतम् ॥ अज्जआए णिउणं पचादिट्ठोअि ।
कथं पचुवकलिअं ॥ प्रकाशम् ॥ अज्जए, अहं एदिणा जूदिअ
लावमाणेण गक्कगवणके ऊविअं । ता गंवाहके, जूदिअले, गक्कग
वणके गंवुत्तत्ति, ग्गुमलिदव्वो अज्जआए एदे अक्खलु (३) ।

वसं । अज्ज, अलं साहसेण (४) ।

(१) आर्य्य, यदि एवं तत् इयं कला परिजनहस्तगता
क्रियता ।

(२) आर्य्य, यत्न कारणात् इयं कला शिच्यते, सएव
आर्य्येण ग्गुअूपितपूर्वः ग्गुअूपितव्यः ।

(३) आर्य्यवा निपुणं प्रत्यादिष्टोऽस्मि । कथं प्रत्युप
करिष्ये । आर्य्ये, अहं एतेन द्यूतकरादमानेन शाक्यअमणको
भविष्यामि । तत् सत्वाहवो, द्यूतकरः, शाक्यअमणकः संवृत्तः,
इति अर्त्तव्यानि आर्य्यया एतानि अचराणि ।

(४) आर्य्य, अलं साहसेन ।

संवा । अज्ज ए कले णिच्च ए ॥ इति परिक्रम्य ॥ जूदेण तं
कदं मे जं वीहत्थं जणस्स सर्वस्स । एहिं पाअडशीसे णलिन्द
मग्गेण विहलिशं (१) ॥ नेपथ्ये, कलकलः ॥

संवा ॥ आकर्ण्य ॥ अले, किं णेदं ॥ आकाशे ॥ किं भणध?
एशे खु वसन्तशेणा केलके खुण्डमोडके णाम दुट्टहत्थी विह
लेदित्ति । अहो अज्ज आए गन्धगजं पेक्खिस्सं गदुअ; अह
वा, किं मम एदिणा जधा ववशिदं अणुचिट्ठिं (२) ॥ इति
निष्क्रान्तः ॥

॥ ततः प्रविशन्ति अपटालेपेण प्रहृष्टोविकटोज्ज्वलवेषः
कर्णपूरकः ॥

कर्ण । कहिं कहिं अज्ज आ (३) ।

(१) आर्य्ये, कृतो निश्चयः । द्यूतेन तत्कृतं मम यत् विहस्तं
जनस्य सर्वस्य । इदानीं प्रकटशीर्षानरेन्द्रमार्गेण विहरि
ष्यामि ।

(२) अरे, किं नेदं । किं भणतः ? एष खलु वसन्तसेनाक्रीडा
पात्रं स्वप्नभञ्जकोनाम दुष्टहस्ती विहरतीति । अहो, आर्य्या
यानन्धगजं, प्रेक्षिष्ये, गत्वा; अथवा, किं मम एतेन यथा
व्यवसितं अनुष्ठास्यामि ।

(३) कुत्र कुत्र आर्य्या ।

चेटी। दुष्पणुत्त, किं ते उज्ज्वलकालणं, जं अग्गदेव
द्विदं अज्जअं न पेक्खमि (१)।

कर्ण ॥ दृष्ट्वा ॥ अज्जए, वन्दामि (२)।

वसं। कण्ठजरअ; परितुष्टनुहो लवलीअसि, ता किं
जेदं (३)।

कर्ण ॥ सविस्मयं ॥ अज्जए, वञ्चितासि जाए अज्ज कण
जरअत्त परक्कमो ए दिठ्ठो (४)।

वसं। कण्ठजरअ, किं (५)।

कर्ण। सुणादु अज्जआ; जो सो अज्जआए खुण्णमोडओ
णाम दुष्टहत्थी, सो आलाणखंभं भञ्जिअ, महमेत्थं वावा
दिअ, महन्तं मल्लोहं करेत्तो, राअनग्गं ओदिणो। तदो
एत्थंतरे उम्बुठ्ठं जणेण;

अवणेध वालअजणं, तुरिदं आरुहदु रक्खपानादं;

किं ए ऊ पेक्खध; पुरदो दुष्टो हत्थी ददो एदि।

(१) दुर्गनुव्य; किन्ते उद्देगकारणं, यत् अग्रतोऽवस्थितां
आर्या न प्रेक्षते।

(२) आर्यं वन्दे।

(३) कर्णपूरक, परितुष्टमुखोलक्ष्यमे, तत् किं जेदं।

(४) आर्यं, वञ्चितासि, यथा अद्य कर्णपूरकस्य पराक्रमो
न दृष्टः।

(५) कर्णपूरक किं।

अवित्र ।

वित्रलङ्गे उरजुत्रलं, वज्रन्ति अ मेहला मणिकुण्डला ।

वलया अ सुन्दरदरा, रत्नकुण्डलापडिवद्धा ।

ततो तेण दुष्टहस्तिणा कलचलणरदणेहिं, पुल्लणलिणिं व
एअरिं उज्जइणिं अवग्गहमाणेण, समासादिहो परिव्वा
जओ । तच्च परिभ्रष्टदण्डकुण्डिआभाअणं सोअरेहिं सिद्धिअ,
दन्तंतरे क्वित्तं पेक्खिअ, पुणोविउग्गुठं जणेण, हा, परिव्वा
जओ वावादीअदित्ति (१) ।

(१) षट्श्लोक्त आर्याः यः स आर्यायाः स्तम्भभञ्जको
नाम दुष्टहस्ती, स आलानस्तम्भं भङ्क्ता, महामात्रं व्यापाद्य,
सहान्तं संचोभं कुर्वन्, राजमार्गमवतीर्णः, ततः अत्रा
न्तरे उद्गुष्टं जनेन;

अपनयत वालकजनं, त्वरितं आरोहत दृष्टप्रासादं;

किं न खलु प्रेक्ष्यं; पुरतो दुष्टो हस्ती इत एति ।

अपिच ।

विचरति नूपुरद्युगलं, द्विचनो च मेखलामणिकुण्डलाः,

वलया च सुन्दरतरा, रत्नाङ्कुरजालप्रतिवद्धा ।

ततस्तेन दुष्टहस्तिना करचरणरदनैः, पुल्लनलिनीमिव
नगरीमुज्जयिनीमवगाहमानेन, समासादितः परिव्राजकः ।
तच्च परिभ्रष्टदण्डकुण्डिकाभाजनं शीकरैः सिद्धा, दन्तान्तरे
क्षिप्तं प्रेक्ष्य, पुनरप्युद्गुष्टं जनेन, हा परिव्राजको व्यापाद्यते इति ।

वसं ॥ समग्रमं ॥ अहो प्रमादो; अहो प्रमादो (१)।

कर्ण। अलं मग्नमेण; सुणादु दाव अज्जया। तदो विच्छिन्न
विमण्डुलमिण्डुलाकलावयं उव्वहन्तं दन्तान्तरपरिगगहिदं
परिव्वाजयं उव्वहन्तं तं पेक्खिअ, कणऊरण मए, एहि,
एहि, अज्जयाए अणपिण्डोपपुट्ठेण दासेण, वामचरणेण
जूदलेखयं उग्गुमिअ, उग्गुमिअ, तुरिदं आवणादो लोह
दण्डं नेहिअ, आकारिदो सो दुट्ठहत्थी (२)।

वसं। तदो तदो (३)।

कर्ण। आहणिकण सरोमं तं हत्थिं, विंध्यमैलसिहराभं,
सोआविआं मए सो दन्तान्तरमंठिओ परिव्वाजओ (४)।

(१) अहो प्रमादः, अहो प्रमादः।

(२) अलं संभ्रमेण; शृणोतु तावत् आर्या। ततो विच्छिन्न
विमण्डुलमिण्डुलाकलापं उव्वहन्तं दन्तान्तरपरिशृहीतं परि
प्राजकं उव्वहन्तं तं प्रेक्ष्य, कर्णपूरकेण मया, नहि, नहि, आर्या
या अणपिण्डोपपुट्ठेन दासेन, वामचरणेन दूतलेखकं उद्दृश्य,
उद्दृश्य, स्वरितं आपणात् लोहदण्डं शृहीत्वा, आकारितः स
दुष्टहत्थी।

(३) ततस्ततः।

(४) आहत्य सरोमं तं हस्तिनं, विन्ध्यमैलसिहराभं,
मोचितो नया स दन्तान्तरमंस्थितः परिप्राजकः।

वसं । सुष्ठु दे किदं (१) ।

कर्ण । तदो अज्जए; साज्ज, रे कल्लजरत्त, साज्ज त्ति, एत्तिआमत्तं भणन्ती, विषमभरक्कन्ता विअ एवा एकदो पद्धत्या सअत्ता उज्जइणी आसि । तदो, अज्जए, एक्केण सुणाइं आहरणठानाइं परामसिअ उद्धं पेक्खिअ, दीहं णीससिअ, अअं पावारओ ममोवरि कित्तो (२) ।

वसं । कल्लजरत्त, जाणीहि दाव, किं एसो जादीकुसुम वासिदो पावारओ, ए वेत्ति (३) ।

कर्ण । अज्जए, मदगन्धेण सुष्ठु तं गन्धं ए जाणामि (४) ।

(१) सुष्ठु त्वया कृतं ।

(२) तत आर्य्ये; साधु, रे कर्णपूरक, साधु, इत्येतावन्मात्रं भणन्ती विषमभराक्रान्ता इव नौः एकतः पर्यस्ता सकला उज्जयिनी आसीत् । तत, आर्य्ये, एकेन शून्यानि आभरण स्थानानि परामृश्य ऊर्ध्वं प्रेक्ष्य, दीर्घनिःश्वस्य, अयं प्रावारको ममोपरि क्षिप्तः ।

(३) कर्णपूरक, जानीहि तावत्, किं एष जातीकुसुम वासितः प्रावारकोनवा इति ।

(४) आर्य्ये, मदगन्धेन सुष्ठु तं गन्धं न जानामि ।

वयं । एतं पि दाव पेक्ष (१) ।

कर्ण । इदं नाम अज्जन्ना एव वा एदु (२) ॥ इति
प्रावारकमुपनयति । वदन्तमेना, आर्य्य चारुदत्तस्येति वाच
यित्वा, सस्युहं गृहीत्वा प्रादुषेति ।

चेटी । कण्ठरश्मि, सोहद अज्जन्ना ए पावारश्मि (३) ।

कर्ण । आं, सोहद अज्जन्ना ए पावारश्मि (४) ।

वयं । कण्ठरश्मि, इदं दे पारितोषिकं (५) ॥ इत्या
भरणं प्रयच्छति ॥

कर्ण ॥ शिरसा गृहीत्वा प्रणम्य च ॥ सगदं सुदु सोहद
अज्जन्ना ए पावारश्मि (६) ।

वयं । कण्ठरश्मि, एता ए वेला ए कहिं अज्ज चारु
दत्तो (७) ।

(१) नामापि तावत् प्रेक्ष ।

(२) इदं नाम आर्य्य एव वाचयतु ।

(३) कर्णपूरक, गोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(४) आं गोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(५) कर्णपूरक, इदं दे पारितोषिकं ।

(६) सगदं सुदु गोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(७) कर्णपूरक, एतस्मां वेलायां कुत्रार्थ्य चारुदत्तः ।

॥ मृच्छकटिकं ॥

८६

कर्ण । एदेण जेव्व मार्गेण पवुत्तो गेहं (१) ।

वसं । हज्जे, उवरिदणं अलिन्दअं आरुहिअ, अज्जचारु
दत्तं पेक्खेह्व (२) ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

इति द्यूतकरसम्बाहको नाम द्वितीयोऽङ्कः ।

(१) एतेनैव मार्गेण प्रवृत्तो गेहं ।

(२) हे चेटि, उपरितनं अलिन्दकं आरुह्य, आर्य
चारुदत्तं पश्यामः ।

॥ अथ तृतीयोऽङ्कः ॥

ततः प्रविशति चेटः ।

चेटः । सुअणेऊ भिचानुकम्पके सामिए निङ्गणकेवि सोहदि;
 पिसुणे उण दव्वगव्विदे दुक्कले खु पलिणामदालुणे ।
 सुअणे ऊ कुभिचपासए, धणहीणे अपह्वि सोहदि;
 पिग्गणे उण दव्वगव्विदे, एअ लक्खीविहवावलविदे ।
 अपिच ।

गग्गपलक्खवलदे ण गक्कि वालिदुं;
 अल्लकलत्तपगत्ते ण गक्कि वालिदुं;
 जूदपगत्त मणुग्गे ण गक्कि वालिदुं;
 जेवि सहाविअदोशे ण गक्कि वालिदुं ।

कावि वेला अज्जचारुदत्तस्स गन्धव्वं सुण्णिदुं गदस्स
 अदिकमदि अङ्गलअणी, अज्जवि णागह्वि । ता जाव,
 बाहिरदुआरमालाए गदुअ सुविसं (१) ।

(१) नृजनः खलु भृत्यानुकम्पकः स्वामी निर्द्वन्द्वकोऽपि शोभते;
 पिग्गनः पुनर्द्रव्यगर्वितो दुष्करः खलु परिणामदारुणः ।
 नृजनः खलु कुभृत्यपालको धनहीनोऽप्रभुरपि शोभते,
 पिग्गनः पुनर्द्रव्यगर्वितान् च लक्ष्मीविभवावत्तमिनः ।

॥ तथा करोति । ततः प्रविशति चारुदत्तोविदूषकश्च ॥

चारु । अहो माधु, माधु, रेभिन्नेन गीतं । वीणा हि नाम
असमुद्रोत्थितं रत्नं । कुतः ;

उत्कण्ठितस्य हृदयानुगुणा वयस्या,

सङ्केतकेचिरयति प्रवरोविनोदः ;

संस्थापना प्रियतमा विरहातुराणां,

रक्तस्य रागपरिवृद्धिकरः प्रमोदः ।

विदू । भो, एहि गेहं गच्छेत्तु (१) ।

अपि च ।

अखलन्यटवलीवर्द्धो न शक्यो वारयितुं ;

अन्यकलत्रप्रसक्तो न शक्यो वारयितुं ;

द्यूतप्रसक्तो मनुष्यो न शक्यो वारयितुं ;

योपि स्वाभाविकदोषो न शक्यो वारयितुं ।

कापि वेला आर्य्यं चारुदत्तस्य गान्धर्व्वं श्रोतुं गतस्य अति
क्रामति अर्द्धरजनी, अद्यापि नागच्छति । तत् यावत्, वहि
र्द्धारशालायां गत्वा खस्यासि ।

(१) भो एहि, गृहं गच्छावः ।

चारु । अहो सुष्ठु भावरेभिलेन गीतं ।

विदू । मम दाव दुवेहिं जेन्व हसं जाअदि । इत्थिआए
सकदं पठन्तीए, मणुसोण अ काअलीं गाअन्तीए । इत्थिआ
दाव सकदं पठन्ती, दिणएवणस्माविअ गिठ्ठी अधिअं सुगु
आअदि; मणुसोवि काअली गाअन्ती, सुक्खसुमणादामवे
ठ्ठिदो वुट्ठपुरोहिदो विअ मन्तं जवन्ती, दिढं मे ण
रोअदि (१) ।

चारु । वयस्य सुष्ठु खल्लय गीतं भावरेभिलेन; नच
भवान् परितुष्टः ?

रक्तञ्च, नाम, मधुरञ्च, ममं, स्फुटञ्च,
भावान्वितञ्च, ललितञ्च, मनोहरञ्च,
किन्वा प्रशस्तवचनैर्वज्जभिर्मदुक्ते
रन्तर्हिता यदि भवेदनितेति मन्ये ।

(१) नम तावत् दाभ्यामेव हासं जायते । स्त्रिया संस्कृतं
पठन्त्या, मनुष्येण च काकलीं गायता । स्त्री तावत् संस्कृतं पठन्ती
दत्तनवनामिकारम्भरञ्जुरिव गृष्टिः अधिकं सुसुगन्धं करोति;
मनुष्योऽपि काकलीं गायन्, सुगन्धमुमनादामवेष्टितो वृद्धपुरो
हितदय मन्त्रं जपन्, दृढं मे न रोचते ।

अपिच ।

तं तस्य स्वरसंक्रमं मृदुगिरः, श्लिष्टञ्च तन्तीखनं,
वर्णानामपि मूर्कनान्तरगतं, तारं विरामे मृदुं;
हेलासंयमितं पुनश्च, ललितं रागद्विरुच्चारितं,
यत्सत्यं विरतेऽपि गीतसमये, गच्छामि ष्टण्वनिव ।

विदू । भो वञ्चस्व, आवणन्तररक्षाविहाणसु सुहं कुकुरा
वि सुत्ता, ता गेहं गच्छेह्य ॥ अयतोऽवलोक्य ॥ वञ्चस्व, पेक्ख,
पेक्ख, एसेवि अन्धआरस्स विअ, अवआसं देत्तो, अन्तरिक्ख
पासादादो ओदरदि भञ्जवं चन्दो (१) ।

चारु । सम्यगाह भवान् ।

असौ हि दत्त्वा तिमिरावकाशमस्तं व्रजत्युन्नतकोटिरिन्दुः,
जलावगाढस्य वनद्विपस्य तीक्ष्णं विषाणायमिवावशिष्टं ।

विदू । भो, एदं अज्ञाणं गेहं, वड्डमाणआ, उट्ठेहि दुआ
रञ्च (२) ।

(१) भो वचस्व, आपणान्तररथ्याविभागेषु सुखं कुकुरा
अपि सुप्ताः, तत् गृहं गच्छावः । वचस्व, पश्य, पश्य, एषोऽपि
अन्धकारस्यैवावकाशं ददत् अन्तरीचप्रासादात् अवतरति
भगवान् चन्द्रः ।

(२) भो इदं अस्माकं गेहं, वड्डमानक, उद्घाटय द्वारं ।

चेष्टः । अज्ज मित्तेअ गलशज्जोए णुणीअदि; आगदे
अज्जवालुदत्ते । ता जाव दुआलअं गे देमि ॥ तथा कृत्वा ॥
अज्ज वन्दामि; मित्तेअ तुमंपि वन्दामि । एत्थ वित्थिअ
आमणे णिसीदन्तु अज्जा (१) ।

॥ उभौ नांख्येन प्रविश्य उपविशतः ॥

विदू । वहमाणआ, रअणिअं सद्दावेहि पादाइं
धावदुं (२) ।

चारु ॥ मानुकखं ॥ अलं सुप्तजनं प्रबोधयितुं ।

चेष्टः । अज्ज मित्तेअ; अहं पाणिअं गेहे, तुमं पादाइं
धावेहि (३) ।

विदू । भो वअस, एमो दाणिं दामोए पुत्तो भविअ
पाणिअं गेहेदि, मं उण वंछणं पादाइं सोधावेदि (४) ।

चारु । वयस्य मैत्रेय, तमुदकं गृहाण, वर्द्धमानकः पादौ
प्रचालयतु ।

(१) आर्य्य मैत्रेय स्वरसंयोगः श्रूयते; आगतआर्य्य
चारुदत्तः । तत् यावत् द्वारं अस्य ददामि । आर्य्य वन्दे;
मैत्रेय त्वामपि वन्दे; अत्र विस्तीर्णं आमने निमीदतं आर्य्यौ ।

(२) वर्द्धमानक, रदनिकां आकारय पादौ धावितुं ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, अहं पानीयं गृह्णामि; त्वं पादौ धाव ।

(४) भो वयस्य, एष ददानीं दामीपुत्राभूत्वा; पानीयं
गृह्णति, मा पुनर्वाञ्छणं पादौ धावयति ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, देहि उदकं (१) ।

विदू ॥ तथा करोति चेटः, चारुदत्तस्य पादौ प्रक्षाल्या
पसरति ॥

चारु । दीयतां ब्राह्मणस्य पादोदकं ।

विदू । किं मम पादोदकं, भूमी ए जेव्व मए गद्धेण
विअ पुणेवि लोट्टिदव्वं (२) ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, वंछाणे खु तुमुं (३) ?

विदू । जघा सब्बणागाणं मज्जेरि डुंडुहे, तथा सब्बवंछा
णाणं मज्जेरि अहं वंछाणे (४) ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, तधावि धोइस्सं ॥ तथा कृत्वा ॥
अज्ज मित्तेअ, एदं तं सुवणभाण्डं, मम दिवा, तुह रत्तिं
च; ता गेह (५) ॥ इति दत्त्वा निष्क्रान्तः ॥

(१) आर्य्य मैत्रेय, देहि उदकं ।

(२) किं मम पादोदकं, भूम्या एव मया गर्द्धभेन इव
पुनरपि लोटितव्यं ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, ब्राह्मणः खलु त्वं ?

(४) यथा सर्व्वनागानां मध्ये डुण्डुभः, तथा सर्व्व
ब्राह्मणानां मध्ये अहं ब्राह्मणः ।

(५) आर्य्य मैत्रेय, तथापि धाविष्यामि । आर्य्य मैत्रेय,
एतत् तत् सुवर्णभाण्डं मम दिवा, तव रात्रौ च; तद्गृहाण ।

विदू ॥ गृहीता ॥ अज्जवि एदं चिठ्ठदि। किं; एत्थ
उज्जदणीए चोरोवि एत्थि, जो एदं दासीए पुत्तो णिहा
चोरं णवहरदि। भो वयस्स, अभ्भत्तरचतुःशालं पवेस
आमि णं (१)।

चारु।

अलं चतुःशालमिमं प्रवेश्य; प्रकाशनारीधृतएय यस्मात्।
तस्मात्स्यं धारय, विप्र, तावद्यावन्न तस्याः खलु भोः समर्प्यते।

॥ निद्रां नाटयन् ॥ तं तस्य स्वरसंयममिति पुनः पठति ॥

विदू। अवि णिहाअदि भवं (२)।

चारु। अयं किं।

इयं हि निद्रा नयनावलम्बिनी ललाटदेशादुपमर्पतीव मां;
अदृश्यरूपा चपला जरैव, मनुष्यमत्तं परिभूय वर्द्धते।

विदू। ता सुवेत्ता (३) ॥ नाथेन स्वपितः ॥ ततः प्रवि
शति शविलकः।

(१) अद्यापि एतत् तिष्ठति। किमत्र उज्जयिन्यां चोरोऽपि
नान्ति। यए तद्दाम्याः पुत्रो निद्राचौर्यं नापहरति। भो वयस्य
अभ्भत्तरचतुःशालकं प्रवेशयामि एनं।

(२) अपि निद्राति भवान्।

(३) तत् स्वपितः।

शर्विलकः ।

कृत्वा शरीरपरिणाहसुखप्रवेशं,
शिक्षावलेन च, बलेन च, कर्ममार्गं,
गच्छामि भूमिपरिसर्पणघृष्टपार्श्वं,
निर्मुच्यमानइव जीर्णतनुर्भुजङ्गः ।

॥ नभोऽवलोक्य सहर्षं ॥ अये कथमस्ममुपगच्छति स भग
वान्मृगाङ्गः । तथाहि ।

नृपतिपुरुषशङ्कितप्रचारं परगृहदूषणनिश्चितैकवीरं,
घनतिमिरनिरुद्धसर्वभावा रजनिरियं जननीव संवृणोति ।
वृचवाटिकापरिसरे सन्धिं कृत्वा प्रविष्टोऽस्मि, मध्यमकान्त
द्यावदिदानीञ्चतुःशालकमपि दूषयामि । भोः ।

कामं नीचमिदं वदन्ति पुरुषाः, स्वप्ने च चद्वर्द्धते,
विश्वस्त्रेषु च वञ्चनापरिभवश्चैर्य्यं न शैर्य्यं हि तत्,
स्वाधीना वचनीयतापि हि, वरं, वद्धो न सेवाञ्जलि
मार्गोऽद्येष नरेऽसौप्तिकवधे पूर्व्वं कृतोऽद्रौणिना ।
तत्कस्मिन्नुद्देशे सन्धिमुत्पादयामि ।

देशः कोनु जलावसेकशिथिलोचस्मिन्न शब्दोभवे
ङ्गित्तीनाञ्च न दर्शनान्तरगतः सन्धिः करालोभवेत्,
चारचीणतया च लोष्टककशञ्जीर्णं क्व हर्ष्यं भवेत्,
कस्मिन्स्त्रीजनदर्शनञ्च न भवेत्स्यादर्थसिद्धिश्च मे ।

॥ भित्तिं परानृश ॥ नित्यादित्यदर्शनोदकसेचनेन दूषितेयं
भूमिः, चारचीणा, मूषिकोत्करश्चेहः, हन्त सिद्धोऽयमर्थः ।

प्रथमनेतत् स्तुन्दपुत्राणां सिद्धिलक्षणं । अत्र कर्मप्रारम्भे की
दृशमिदानीं गन्धिचुत्पादयामि । इह खलु भगवता कनक
शक्तिना चतुर्विधः सन्धुपाद्योदर्शितः, तद्यथा; पक्षेष्टकाना
माकर्षणं, आमेष्टकानाञ्छेदनं, पिण्डमयानां मेचनं, काष्ठम
यानां पाटनमिति । तदत्र पक्षेष्टके दृष्टिकाकर्षणं । तत्र ।

पद्मव्याकोशं, भास्करं, बालचन्द्रं,
वापीविस्तीर्णं, स्वम्भिकं, पूर्णकुम्भं,
तत्कस्त्रिन् दंशे दर्शयान्वात्मशिल्पं,
दृष्ट्वा शौचं यद्विज्ञाय चान्ति पौराः ।

तदत्र पक्षेष्टके पूर्णकुम्भ एव शोभते । तमुत्पादयामि ।

अन्यासु भित्तिषु मया निशि पाटितासु,
आरचतासु विषमासु च कल्पनासु,
दृष्ट्वा प्रभातनमये प्रतिवेशिवर्गो,
दोषाञ्च मे वदति कर्त्ताणि कौशलञ्च ।

नमो वरदाय कुमारकर्त्तिकेयाय, नमः कनकशक्तये,
महाप्रसाय देवाय देवव्रताय, नमो भास्करनन्दिने, नमो
योगाचार्याय, यस्याहमथमः शिष्यः । तेन च परितुष्टेन
योगरोचना मे दत्ता,

अनया हि ममालम्ब्य न मां द्रक्ष्यन्ति रत्निणः,

अस्त्रञ्च पतितं गात्रे रुजं नोत्पादयिष्यति ।

॥ तथा करोति ॥ धिक्कृतं प्रमाणसूत्रं मे विस्मृतं ॥ विचिन्त्य ॥

आ. इदं यजोपवीतं प्रमाणसूत्रं भविष्यति, यजोपवीतं हि नाम

ब्राह्मणस्य सहदुपकरणद्रव्यं, विशेषतोऽस्मद्विधस्य । कुतः ।

एतेन सापयति भित्तिषु कर्म्म सार्गं
मेतेन मोचयति भूषणसंप्रयोगान्,
उद्घाटकोभवति यन्तदृढे कपाटे,
दृष्टस्य कीटभुजगैः परिवेष्टनञ्च ।

सापयित्वा कर्म्म समारम्भे ॥ तथा कृत्वा लोकोक्तं च ॥ एक
लोष्टावशेषोऽयं सन्धिः । धिक्कृतं । अहिना दृष्टोऽस्मि ॥ यज्ञो
पवीतेनाङ्गुलीं बद्ध्वा विषवेगं नाटयति ॥ चिकित्सां कृत्वा स्वखो
ऽस्मि ॥ पुनः कर्म्म कृत्वा दृष्ट्वा च ॥ अये ज्वलति प्रदीपः । तथाहि;
शिखा प्रदीपस्य सुवर्णपिञ्जरा महीतले सन्धिमुखेन निर्गता,
विभाति पर्यन्ततमः समावृता सुवर्णरेखेव कषे निवेशिता ।

॥ पुनः कर्म्म कृत्वा ॥ समाप्तोऽयं सन्धिः । भवतु, प्रविशामि ।
अथवा न तावत्प्रविशामि प्रतिपुरुषं निवेशयामि ॥ तथा कृत्वा ॥
अयेन कश्चित् । नमः कार्तिकेयाय ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ अये,
पुरुषद्वयं सुप्तं । भवतु, आत्मरक्षार्थं द्वारमुद्घाटयामि । कथं
ज्जीर्णत्वाङ्गुहस्य विरौति कपाटः ; तद्यावत्सलिलमन्वेषयामि ।
कः नु खलु ॥ सलिलं गृहीत्वा क्षिपन् सशङ्कं ॥ मा तावत्, भूमौ
पतत् शब्दमुत्पादयेत् । भवत्वेवन्तावत् ॥ पृष्ठेन प्रतीक्ष्य कपा
टमुद्घात्य ॥ भवत्वेवन्तावदिदानीं परीक्षे, किं लक्ष्यसुप्तमुत
परमार्थसुप्तमिदं द्वयं ॥ आसयित्वा परीक्ष्य च ॥ अये, पर
मार्थसुप्तनानेन भवितव्यं । तथाहि;

निःश्यासोऽस्य न शङ्कितः, सुविशदः स्वप्रान्तरं वत्तन्ते,
दृष्टिगोष्ठनिमीलिता, न विकला नाभ्यन्तरञ्चञ्चला,
गात्रं सुसमाशरीरमन्त्रिगिथिलं, शय्याप्रमाणाधिकं,
दीपश्चापि न गर्भयेदभिमुखं स्यात्तद्व्यसुप्तं यदि ।

॥ समन्तादवलोक्य ॥ अये कथं मृदङ्गः । अयं दर्दुरः ।

अयं पणवः । इयमपि वीणा । एते वंशाः । अमी पुस्तकाः । कथं
नायिकाचार्यस्य दृष्टसिद्धं । अथवा, भवनप्रत्ययालविष्टोऽस्मि,
तत्किं परमार्यदरिद्रोऽयं ; उत राजशयाचौरभयाया
भूमिष्ठं द्रव्यन्वारयति । तस्मापि नाम शर्षिलकात् भूमिष्ठं
द्रव्यं प्रक्षिपामि ॥ तथा कृत्वा ॥ निक्षिप्तं बीजं न कश्चित्कारी
भवति । अये परमार्यदरिद्रोऽयं । भवतु, गच्छामि ।

विष्टु ॥ उत्सृज्यते ॥ भो वयस्य, मन्त्रिरिव दिग्जदि,
चौरं विष्टुं पेक्षामि, ता गच्छतु भवं एदं सुवर्णभाण्डं (१) ।

मन्त्रिः । किन्तु सख्यवसिष्ठ नां प्रविष्टं ज्ञात्वा दरिद्रोऽ
स्मीति उपहनति, तत्किं व्यापादयामि । उत लघुत्वादुत्सृज्यते
यत्ते ॥ दृष्ट्वा ॥ अये, जर्जरखानशाटीनिमज्जं दीपप्रभयादी
पितं गत्यसंवेतदन्तःकरणभाण्डं । भवतु दृष्ट्वा । अथवा, न
युक्तानुव्यावस्यं कुलपुत्रजनं पीडयितुं ; तद्वद्वामि ।

(१) भो वयस्य, मन्त्रिरिव दृश्यते, चौरमिव पश्यामि, तत्
दृष्ट्वा तु भवान् एदं सुवर्णभाण्डं ।

विदू । भो वञ्चस्व, शापितोऽसि गोवर्द्धणकाम्या, जइ
एदं सुवर्णभाण्डं ए गेहसि (१) ।

शर्वि । अनतिक्रमणीया भगवती गोकाम्या ब्राह्मणकाम्या
च ॥ गृह्णाति ॥ अथवा, ज्वलति प्रदीपः । अस्ति च मया प्रदीप
निर्वापणार्थमाग्नेयः कीटो धार्यते; तन्नावगवेशयामि ॥ तथा
कृत्वा ॥ अये निर्वापितः प्रदीपः । तस्यायन्देशकाले एष मुक्ता
मया कीटोयात्वेवास्व दीपस्योपरि मण्डलं विचरति, एष
पक्ष्मयानिलेन निर्वापितो भद्रपीठेन । धिक्कृतमन्धकारं,
अथवा, मयापि अस्मद्ब्राह्मणकुले, धिक्कृतमन्धकारं । अहं हि
चतुर्वेदविदोऽप्रतिग्राहकस्य पुत्रः, शर्विलको नाम, ब्राह्मणे,
गणिकामदनिकार्थमकार्यमनुतिष्ठामि । इदानीं करोमि
ब्राह्मणस्य प्रणयमिति ॥ जिघृक्षति ॥

विदू । भो वञ्चस्व, सीदलो दे अगहस्त्यो (२) ।

शर्वि । धिक् प्रमादः ! खलिलसंपर्काच्छीतलो मेऽग्रहस्तः ।
भवतु, कक्षयोर्हस्तं प्रक्षिपामि ॥ नाय्येन सव्यहस्तमुष्णीकृत्य
गृह्णाति ॥

विदू । गहिदं (३) ।

(१) भो वचस्व, शापितोऽसि गोब्राह्मणकाम्या, यदि
एतत् सुवर्णभाण्डं न गृह्णासि ।

(२) भो वचस्व, शीतलस्ये अग्रहस्तः ।

(३) गृहीतं ।

शविं । अनतिक्रमणीयोऽयं ब्राह्मणप्रणयः । तद्गृहीतं ।

विदू । दाणीं विद्विणिदपलो विअ वाणिश्रो, अहं सुहं
सुविस्वं (१) ।

शविं । सहाब्राह्मण, खपिचि वपंशतं । कष्टमेवं मदनिका
गणिकार्ये ब्राह्मणकुलं तमसि पातितं । अथवा, आत्मा
पातितः ।

धिगन्तु खलु दारिद्र्यमनिर्वेदितपौरुषं,

चदेतद्दर्हितं कर्म निन्दामिच, करामि च ।

तथावन्मदनिकायानिष्कृयणार्थं वसन्तर्सेनागृह्यज्ञानि
॥ परिक्रायावलोक्य च ॥ अथे, पदशब्दइव सा नाना
रचिणः । भवतु, स्तयोभूत्वा तिष्ठामि । अथवा समापि नाम
शर्विलकस्य रचिणः । योऽहं ।

माज्जीरः क्रमणे, मृगः प्रसरणे, श्येनो गृह्यानुचने,

सुप्तासुप्तमनुष्यवीर्यतुलने या, मर्षणे पन्नगः ।

माचारूपशरीरवेशरचने, वाग्देशभाषान्तरे,

दीपोरात्रिषु, सङ्कटेषु दुःखेषु, वाजी स्थले, नौर्जले ।

अपिच ।

भुजगइव गतौ, निरिः स्त्रिरले, पतगपतेः परिमर्षणे च तुल्यः ।

भुजगइव भुवनावलोकनेऽहं, वृकइव च ग्रहणे, वले च सिंहः ।

(१) इदानीं विद्विणितपण्डितव वणिक् अहं सुखं स्वप्नमि ।

॥ प्रविश्य रदनिका ॥ हल्ली, हल्ली; वाहिरदुआरशालाए
पसुत्तोवहुमाणयो, सोवि एत्य ए दीसइ। भोदु; अज्जनि
त्तेअं सहावेमि (१) ॥ इति परिक्रामति ॥

शर्वि ॥ रदनिकां हन्तुमिच्छति निरूप्य ॥ कथं स्त्री? भवतु
गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

रद ॥ गत्वा सत्रासं ॥ हल्ली, हल्ली; अह्माणं गेहे सन्धिं
कप्पिअ चोरो णिक्कमति। भोदु, मित्तेअं गदुअ प्रवोधेमि
॥ विदूषकमुपगम्य ॥ अज्ज मित्तेअ, उट्ठेहि, उट्ठहि; अह्माणं
गेहे सन्धिं कप्पिअ चोरो णिक्कन्तो (२)।

विदू ॥ उत्थाय ॥ आः दासीए धीए, किं भणसि;
चोरो कप्पिअ सन्धिं णिक्कन्तो (३)।

(१) हा धिक्, हा धिक्, वहिर्द्वारशालायां प्रसुप्ता
वर्द्धमानकः, सोऽप्यत्र न दृश्यते; भवतु, आर्य्य मैत्रेयं आह
यामि।

(२) हा धिक्, हा धिक्, अस्माकं गृहे सन्धिं कर्त्तयित्वा,
चोरो निष्क्रामति। भवतु, मैत्रेयं गत्वा प्रवोधयामि। आर्य्य
मैत्रेय, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ; अस्माकं गेहे सन्धिं कर्त्तयित्वा, चोरो
निष्क्रान्तः।

(३) आः दास्याः पुत्रिके; किं भणसि; चौरः कल्पयित्वा
सन्धिं निष्क्रान्तः।

रद । हदाम, अलं परिहामेण, किं ण पेक्खसि एणं (१) ।

विदू । आः दासीए धीए, किं भणसि; दुदिअं विअ दुआ
रअं उहाडिदत्ति । भो वयस्स चारुदत्त, उट्ठेहि, उट्ठेहि;
अस्माकं गेहे मन्धिं ददअ चोरो णिक्कन्तो (२) ।

चारु । भवतु, भोः, अलं परिहामेन ।

विदू । भो ण परिहामो, पेक्खदु भवं (३) ।

चारु । कस्मिन्नुद्देशे ।

विदू । भो, एसो (४) ।

चारु ॥ विलोक्य ॥ अहो दर्शनीयोऽयं सन्धिः ।

उपरितलनिपातितैष्टकोऽयं

गिरमि तनुर्विपुलस्य मध्यदेशे,

अमदृशजनमस्ययागभीरो,

हृदयनिव स्फुटितं सहायहृत् ।

कथमस्मिन्नपि कर्मणि कुशलता ।

(१) हताश किं न अलं परिहामेन, किं न प्रेक्षसे एतत् ।

(२) आः दास्याः पुत्रिके; किं भणसि, द्वितीयमिव द्वारं
उहाटितमिति । भो वयस्य, चारुदत्त, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ
अस्माकं गेहे मन्धिं दत्वा चोरो निष्क्रान्तः ।

(३) भो न परिहामः, प्रेक्षतां भवान् ।

(४) भो एषः ।

विदू। भो वयस्स, अत्रं सन्धि दुवेहिं जेव दिणो भवे;
आदु, आगन्तुएण, सिद्धिदुकामेण वा। अण्धा दूध उज्जह
णीए को अह्माणं घरं विहवं ए आणादि (१)।

चारु। वैदेश्येन कृतोभवेन्मम गृहे व्यापारमभ्यस्यता
नासौ वेदितवान्धनैर्विरहितं विसृज्य सुप्तं जनं।
दृष्ट्वा प्राञ्जल्यहतीं निवासरचनामस्माकमाशान्वितः,
सन्धिच्छेदनखिलेनैव सुचिरं पञ्चान्निराशो गतः।

ततः सुहृद्भ्यः किमसौ कथयिष्यति तपस्वी। सार्धवाहसु
तस्य गृहं प्रविश्य न किञ्चित्कथा समासादितमिति।

विदू। भो, कथं तं जेव चोरहदत्रं अणुसेचेमि। तेण
चिन्तिदं महन्तं एदं गेहं, इदो रत्तणभाण्डत्रं, सुवणभाण्डत्रं,
वा, णिक्कामइस्सामि ॥ सुत्वा सविषादमात्मगतं ॥ कहिं तं
सुवणभाण्डत्रं ॥ पुनरनुसृत्य प्रकाशं ॥ भो वयस्स, तुमं सब्ब
कालं भणसि, मुक्खो मित्तेअओ, अपण्णिदो मित्तेअओत्ति;
सुठुमए कदं, तं सुवणभाण्डत्रं भवदो हत्थे समणअन्तेण,
अण्धा दासीए पुत्तेण अवहदं भवे (२)।

(१) भो वयस्य, एष सन्धिर्द्वारमार्गमेव दत्तो भवेत्।
अथवा आगन्तुकेन, शिचित्तुकामेन, वा, अन्यथा अत्राज्ज
यिन्यां कोऽस्माकं गृहं विभवं न जानाति।

(२) भो कथं तमेव चोरहतकमनुशोचामि; तेन चिन्तितं,
महदेतद्गृहं, इदोरत्नभाण्डं सुवर्णभाण्डं गान्धिव्यामि

चारु । अलं परिहासेन ।

विदू । भो, जह णाम अहं सुखो, किं ता परिहासस्य
वि देमअलं ण आणामि (१) ।

चारु । कस्यां वेलायां ।

विदू । भो जदा तुमं मए भणिदोसि, सीदलो दे अग्ग
हत्थो (२) ।

चारु । कदाचिदेवमपि स्यात् ॥ सर्वतो निरूप्य सहर्षं ॥
वयस्य, दिश्या ते प्रियं निवेदयामि ।

विदू । किं ण अवहदं (३) ।

चारु । इतं ।

विदू । तधावि किं पियं (४) ।

चारु । यद्मौ कृतार्थो गतः ।

कुत्र तत् सुवर्णभाण्डकं । भो वयस्य, त्वं सर्वकालं भणसि, मूर्खो
मैत्रेय, अपण्डितः मैत्रेयदति, सुष्ठु कृतं मया, तत्सुवर्णभाण्डं
भवतो हस्ते समर्पयता, अन्यथा दास्याः पुत्रेणापहतं भवेत् ।

(१) भो, यथा नानाहं मूर्खस्तत्किं परिहासस्य अपि
देमकालं न जानामि ।

(२) भो, यदा त्वं मया भणितोऽसि, सीतल्लो अग्रहस्तः ।

(३) किं नापहतं ।

(४) तथापि किं प्रियं ।

विदू। एणसो खु सो (१)।

चारु। कथं न्यासः ॥ मोहमुपगतः ॥

विदू। समस्तसदु भवं। जइ एणसो चोरेण अवहदो तुमं
वि किं मोहमुपगदो (२)।

चारु ॥ समाश्रय ॥ वयस्य;

कः अद्भास्यति, भूतार्थं सर्व्वामां तुल्यिय्यति;

शङ्कनीयाहि लोकेस्त्रिभिः प्रतापा दरिद्रता।

भोः कष्टं,

यदि तावत्कृतान्तेन प्रणयोऽर्थेषु मे दत्तः,

किमिदानीं नृशंसेन चारित्र्यमपि दूषितं।

विदू। अहं खु अवलविस्सुं। केण दिणं? केण गहिदं? को
वा सक्खित्ति? (३)।

चारु। अहमिदानीमनृतमभिधास्ये?

भैक्ष्येणार्जयिष्यामि पुनर्न्यासप्रतिक्रियां,

अनृतं नाभिधास्यामि चारित्र्यभ्रंशकारणं।

(१) न्यासः खलु सः।

(२) समाश्रयितुं भवान्, यदि न्यासस्योरेणापहतः,
त्वमपि किं मोहमुपगतः।

(३) अहं खलु अपलपिष्यामि; केन दत्तं? केन गृहीतं?
कोवा साचीति?

रद । ता जाव अज्जाधूदाए गदुअ णिवेदेमि (१)
॥ इति निष्क्रान्ता ॥

॥ प्रविश्या ॥ चेत्या सह चारुदत्तवधूः ।

वधूः ॥ ससन्ममं ॥ अइ सचं अवरिक्खदसरीरो अज्ज
उत्तो, अज्जमित्तेएण सह (२) ।

चेटी । भट्टिणि, सचं; किंतु जा सो वेस्साजणकेरको अलं
कारओ सो अवहदो (३) ।

वधूः ॥ मोहं नाटयति ॥

चेटी । सनत्सुनदु अज्जा धूदा (४) ।

वधूः ॥ समाश्रम्य ॥ हज्जे किं भणामि, अवरिक्खदस
रीरो; अज्जउत्तोत्ति । वरं दाणिं सो सरीरेण परिक्खदो ण
उण चारित्तण । संपदं, उज्जइणीए जणा एव्वं मन्तइस्सदि,
दलिइदाए अज्जउत्तेण जेव्व ईदिमं अकज्जं अनुचिट्ठिदंत्ति ।
॥ ऊर्द्धमवलोक्य निश्चस्य च ॥ भअवं कअन्त, पोक्खरवत्तपडिद
जलविन्दुचञ्चलेहिं कीलमि दलिइपुरिसभाअधेएहिं । इअं
च मे एक्का मादुघरलद्धा रअणावली चिट्ठदि । एदं पि

(१) तत् यावत् आर्या धृतायै गत्वा निवेदयामि ।

(२) अयि सत्यं, अपरिचितशरीरः आर्यपुत्रः, आर्य
मैत्रेयेण सह ।

(३) स्वामिनि सत्यं, किन्तु यः स वेश्याजनस्थालङ्कारः
सोऽपहतः ।

(४) समाश्रमितु आर्या धृता ।

अदिशौण्डीरदा ए अज्जउत्तो ए गेहिससिदि । हज्जे, अज्ज
मित्तेअं दाव सदावेहि (१) ।

चेटी । जं अज्जा धूदा आणवेदि ॥ विदूषकमुपगम्य ॥
अज्ज मित्तेअ, धूदा दे सदावेदि (२) ।

विदू । कहिं सा (३) ।

चेटी । एसा चिट्ठदि; उवसप्प (४) ।

विदू ॥ उपसृत्य ॥ सेत्थि भोदीए (५) ।

वधूः । अज्जं वन्दामि; अज्ज पुरत्थिआमुहे होहि (६) ।

(१) चेटि, किं भणसि; अपरिचित शरीरः आर्यपुत्र
इति । वरं, इदानीं स शरीरेण परिचितो न पुनश्चारित्रेण ।
साम्प्रतमुज्जयिन्त्या जनएवं सन्त्ययिष्यति, दरिद्रतया आर्य
पुत्रेणैव ईदृशमकार्यं अनुष्ठितं । भगवन् कृतान्तपुष्करपत्र
पतितजलविन्दुचञ्चलैः क्रीडसि दरिद्रपुरुषभागधेयैः । इयञ्च
मे एका मातृगृहलब्धा रत्नावली तिष्ठति । एतामपि अति
शौण्डीरतया आर्यपुत्रेण ग्रहीष्यति । चेटि, आर्य सैत्रेयं
तावदाक्ये ।

(२) यत् आर्या धूता आज्ञापयति । आर्य सैत्रेय, धूता
तामाज्ञापयति ।

(३) कुत्र सा ।

(४) एषा तिष्ठति, उपसर्प ।

(५) खल्वि भवत्याः ।

(६) आर्यं वन्दे । आर्य पुरस्तान्मुखोभव ।

विदू । एन भोदि पुरत्वि त्रामुहो संवुत्तोद्धि (१) ।

वधः । अज्ज पडिच्छ इमं (२) ।

विदू । किं नेदं (३) ।

वधः । अहं खु रअणसट्ठि उववनिदा आसिं, तहिं अधा विह्वानुसारेण वद्धाणोपडिग्गाहिदव्वो, सो अणपडिग्ग हिदो, ता तस्स कदे पडिच्छ इमं रअणमालिअं (४) ।

विदू ॥ गृहीत्वा ॥ भोत्यि, गमिस्सं पिअवअस्सस्स णिवे देमि (५) ।

वधः । अज्ज मित्तेअ, मा खु मं लज्जावेहि (६) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

विदू ॥ सविज्ञायं ॥ अहो से महाणुभावदा (७) ।

(१) एष भवति पुरस्तान्मुखः समुत्तः ।

(२) आर्य्यं गृह्णातु इमां ।

(३) किं नेदं ।

(४) अहं खलु रत्नपट्टी उपोषिता आसिं; तत्र यथाविभवानुसारेण ब्राह्मणः प्रतियाहितव्यः, सः अन्यत्र प्रतियाहितः, तत् तस्य हस्ते प्रतीच्छ इमां रत्नमालिकां ।

(५) खस्ति; गमिष्यामि प्रियवचस्यस्य निवेदयामि ।

(६) आर्य्यं मैत्रेय, मा खलु मां लज्जितां कुरु ।

(७) अहो अस्यामहानुभावता ।

चारु । अये चिरयति मैत्रेयः । मा नाम वैक्तव्यादकार्यं
कुर्यात् । मैत्रेय, मैत्रेय ।

विदू ॥ उपसृत्य ॥ एसाक्षिः गेह्ण एदं (१) ॥ रत्नावलीं
दर्शयति ॥

चारु । किमेतत् ।

विदू । भोः जं दे सरिसदारसङ्गहस्य फलं (२) ।

चारु । कथं, ब्राह्मणी मामनुकम्पते । कष्टमिदानीमस्मि
दरिद्रः ।

आत्मभाग्यक्षतद्रव्यः स्त्रीद्रव्येणानुकम्पितः ;

अर्थतः पुरुषोनारी या नारी सार्धतः पुमान् ।

अथवा । नाहं दरिद्रः । यस्य मम,

विभवानुगता भार्या, सुखदुःखसुहृद्भवान्,

सत्यञ्च न परिभ्रष्टं, यद्वरिद्रेषु दुर्लभं ।

मैत्रेय, गच्छ रत्नावलीमादाय वसन्तसेनायाः सकाशं
वक्तव्या च सा मद्वचनात् । यत्खल्वस्माभिः सुवर्णभाण्ड
मात्मीयमिति दत्त्वा विश्वस्मात् द्यूते हारितं, तस्य हते गृह्य
तामिदं रत्नावलीति ।

(१) एषोऽस्मि; गृहाण एतां ।

(२) भो यत् ते सदृशं दारसंग्रहस्य फलं ।

विदू। मा दाव, अक्ताददस्स, अभुत्तस्स, अप्पमुत्तस्स,
चोरेहिं अवहदस्स, कारणदो, चदुस्समुद्दसारभूदा रअणा
वली दीअदि (१)।

चारु। वयस्य मामैवं।

यं समालम्ब्य विद्यासं न्यासोऽस्मासु तथा कृतः,

तस्यै तन्महतोमूल्यं प्रत्ययस्यैव दीयते।

तद्वयस्य, अस्मच्छरीरसृष्टिकया शापितोऽमि, नैनामया
हधित्वात्रागन्तव्यं। वर्द्धमानक, एताभिरिष्टिकाभिः सन्धिः
क्रियतां सुसंहतः शीघ्रं। परिवादवहलदोषान्न यस्य रक्षां
परिहरामि। वयस्य मैत्रेय, भवताप्यकृपणशौण्डीर्यमभिधा
तव्यं।

विदू। भो दलिद्रोकिं अक्रिविणं मन्तेदि (२)।

चारु। अदरिद्रोऽस्मि सखे। यस्य मम ॥ विभवानुगता
भार्य्येत्यादि पुनः पठति ॥ तद्गच्छतु भवान्। अहमपि कृतशौचः
सन्ध्यामुषामे ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

सन्धिकेदोनाम तृतीयोऽङ्कः समाप्तः।

(१) मा तावत्, अखादितस्य, अभुक्तस्य, अन्यमूल्यस्य
चोरैरपहतस्य-कारणात्, चतुःसमुद्रसारभूता रत्नावली
दायते।

(२) भो दरिद्रः किं अत्रपणं मन्तयति।

॥ अथ चतुर्थाऽङ्कः ॥

ततः प्रविशति चेटी। चेटी। आणत्तस्मि अत्ताए, अज्जआस
आसं गन्तुं। एसा अज्जआ चित्तफलहणिसण्दिठीमदणिआए
सह किंपि मन्तअन्ती चिट्ठदि, ता जाव उवसप्पामि (१)।

॥ इति परिक्रामति ॥

॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टा वसन्तसेना मदनिका च ॥

वसं। हज्जे मअणिए, अवि सुसदिसी इअं चित्ताकिदी
अज्जचारुदत्तस्स (२)।

मद। सुसदिसी (३)।

वसं। कथं तुमं जानासि (४)।

मद। जेण अज्जआए सुसिणिद्धा दिठ्ठी अणुलगा (५)।

(१) आञ्जप्तास्मि मात्रा आर्यायाः सकाशं गन्तुं। एषा
आर्या चित्रफलकनिषण्दृष्टिर्मदनिकया सह किमपि मन्त
यन्ती तिष्ठति। तत् यावत् उपसर्पामि।

(२) चेटी मदनिके, सुसदृशी द्वयं चित्रावतिः आर्य
चारुदत्तस्य।

(३) सुसदृशी।

(४) कथं त्वं जानासि।

(५) येन आर्यायाः सुस्निग्धा दृष्टिरनुलगा।

वमं हञ्जे, किं वेमवामदक्षिणेण मअणिए एवं भणामि (१)।

मद। अज्जए, किं ओ जेव्व जणे वेमे पडिवमदि, ओ जेव्व अलीअदक्षिणेणो भोदि (२)।

वमं। हञ्जे, एणएणपुरिमसङ्गेण वेसाजणे अलिअदक्षिणेणो भोदि (३)।

मद। जदो दाव अज्जआए दिट्ठी इध अभिरमदि, हिअअं च। तस्स कारणं किं पुक्कीअदि (४)।

वमं। हञ्जे, सहीअणादोउवहमणीअदां दिक्खामि (५)।

मद। अज्जए एवं णेदं। सहीजनचित्तानुवत्ती अवलाजणे भोदि (६)।

(१) चेटि, किं वेमवामदाक्षिणेण मदनिके एवं भणामि।

(२) आर्य्य, किं यएव जेनोवेगे प्रतिवमति सएव अलीकदाक्षिणेभवति।

(३) चेटि, नानापुरुषसङ्गेन वेसाजनः अलीकदाक्षिणे भवति।

(४) यतस्मावत् आर्य्यायादृष्टिः इयं अभिरमते, इदयञ्च। तस्य कारणं किं पृच्छते।

(५) चेटि सखीजनादुपहसनीयतां द्रव्यामि।

(६) आर्य्य, एवं नेदं सखीजनचित्तानुवर्त्ती अवलाजनो भवति।

प्रथमा चेटी ॥ उपसृत्य ॥ अज्ज ए अत्ता आणवेदि। गहि
दावगुण्ठणं पक्खदुआरेण सज्जं प्रवहणं ता गच्छेत्ति (१)।

वसं । हज्जे, किं अज्ज चारुदत्तो मं एदस्सदि (२)।

चेटी । अज्ज ए, जेण प्रवहणेण सह सुवर्णदशसाहस्रिज
अलङ्कारज अणुपेसिदा (३)।

वसं । को उण स्से (४)।

चेटी । एसो जेव्व राजशालसंठाणो (५)।

वसं ॥ सक्रोधम् ॥ अवेहि; मा पुणे एव्वं भणिस्ससि (६)।

चेटी । प्रसीदतु, प्रसीदतु; अज्ज आसन्देसेण ह्विपेसिदा (७)।

वसं । अहं सन्देसस्स जेव्व कुप्पामि (८)।

(१) आर्य्यं माता आज्ञापयति, गृहीतावगुण्ठनं पक्ष
द्वारे सज्जं प्रवहणं, ता गच्छेत्ति।

(२) चेटी, किं आर्य्यं चारुदत्तो मां नेष्यति।

(३) आर्य्य, येन प्रवहणेन सह सुवर्णदशसाहस्रिकः अल
ङ्कारः अनुप्रेषितः।

(४) कः पुनः सः।

(५) एष एव राजशालकसंस्थानः।

(६) अपेहि, मा पुनरेवं भणिय्यति।

(७) प्रसीदतु, प्रसीदतु आर्य्या, सन्देसेनास्मि प्रेषिता।

(८) अहं सन्देसस्यैव कुप्पामि।

चेटी । ता किंति अत्तं विणविस्सं (१) ।

वसं । एवं विणददव्वा; जं मं जीअंतीमिहमि, ता एवं
ए पुणं अहं अत्ताए आणाविदव्वा (२) ।

चेटी । जधा दे रोअदि (३) ।

॥ इति निष्क्रान्ता ॥ प्रविश्य शर्विलकः ।

दत्त्वा निगायावचनीयदोषं, निद्राञ्च जित्वा नृपतेश्च रक्ष्यान्,
स एष सूर्योदयसन्दरशिः क्षपाक्षयाचन्द्रइवास्त्रि जातः ।

अपि च ।

यः कश्चिन्नरितगतिर्निरीक्षति मां,

संभ्रान्तं, द्रुतमुपसर्पति स्मितं वा ;

तं सर्वं तुल्यति दूषितोऽन्तरात्मा;

सौर्दोषैर्भवति हि शंकितामनुयः ।

मया खलु मदनिकायाः क्षते माहसमनुष्ठितम् ।

परिजनकयामताः कश्चिन्नरः समुपचितः,

कचिदपि गृहं नारीनायं निरीक्ष्य विवर्त्तितम्,

नरपतिवले पार्यायाते स्मितं गृहदारुवत्

व्यवभित्तगतैरेवंग्राह्यैर्निगादिवशीलता ।

॥ इति परिक्लामति ॥

(१) तत्किमिति मातरं विज्ञापयिष्यामि ।

(२) एवं विज्ञापयितव्या, यदि मां जीवतीमिहमि, तदा
एवं न पुनरहं माया आज्ञापयितव्या ।

(३) अथा ते रोपते ।

वसं। हञ्जे, इमन्दावचित्तफलञ्च नम सञ्चणीए ठाविअ,
तालवेण्डञ्च गेल्लिअ लङ्गञ्च आअछ (१)।

मद। आं; जं अज्जआ आणवेदि (२) ॥ इति फलकं
गृहीत्वा निष्क्रान्ता ॥

शर्वि। इदं वसन्तसेनायागृहं तद्यावत्प्रविशामि ॥ प्रविश्य
क मदनिका द्रष्टव्या ॥ ततः प्रविशति तालवृन्तहस्ता मद-
निका;

शर्वि। दृष्ट्वा अये, इयं मदनिका।
मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती रतिरिव मूर्त्तिसती विभाति येद्यम्;
मम हृदयमनङ्गवक्लितम्, भृशमिव चन्दनशीतलङ्करोति।

मदनिके।

मद ॥ दृष्ट्वा ॥ अस्मो, कथं, सञ्चिलज्ज; सञ्चिलञ्च साअ
दन्दे, कहिं तुमं (३)।

शर्वि ॥ कथयिष्यामि ॥ इति सानुरागमन्योन्यं पश्यतः।

वसं। चिरञ्चदि मदनिआ, ता कहिं णुज्ज सा ॥ गवाचकेण
दृष्ट्वा ॥ कथं, एसा केनावि पुरिसकेण सह मन्तअन्तो चिट्ठदि।
जधा अदिसिण्हिआए णिच्चलदीट्ठिए आपिवन्ती विअ,

(१) चेदि, इमं तावत् चित्रफलकं मम शचनीये स्थाप-
यित्वा, तालवृन्तं गृहीत्वा, लघु आगच्छ।

(२) आं; यदार्थ्या आज्ञापयति।

(३) कथं शर्विलङ्कः। शर्विलङ्क, खानतं ते; कुत्र तं।

एदं लिज्जाअदि । तथा तक्केमि, एमो सो जणो एदं इहदि
अभुजियं कादुं; ता रमदु, रमदु; मा कस्सवि पीदिअदो
भोदु, ए उ सदाविस्सं (१) ।

मद । मव्विलअ कधेहि (२) ।

शर्वि ॥ माशक्कं दिशेवलोकयति ॥

मद । मव्विलअ, किं एदं समंको विअ लक्खीअमि (३) ।

शर्वि । वच्चे तां किञ्चिद्दहस्सं, तद्विविक्तमिदं ।

मद । अधदं (४) ।

वगं । कथं परमरहस्सं, ता ए सुणस्सं (५) ।

(१) चिरयति मदनिका, तत्कुत्र नु खलु मा । कथं, एषा
केनापि पुरुषकेण सह मन्त्रयन्ती तिष्ठति । यथा अतिस्निग्धया
नियलद्वया आपिवन्तीव एवं निर्धायति । तथा तर्कयामि,
एष मजनः एनामिच्छति अभुजियां कर्तुं; तत् रमतां,
रमतां; मा कस्यापि श्रुतिच्छेदो भवतु, न खलु आकार
यित्वा नि ।

(२) शर्विलक, कथय ।

(३) शर्विलक, किं नेदं सगद्गदव लक्ष्यमे ।

(४) अयं किं ।

(५) कथं परमरहस्सं तत् न श्रौयामि ।

शर्वि । मदनिके, किं वसन्तसेना मोक्ष्यति त्वां निःकवेण ।

वसं । कथं मत्संवन्धिणी कथा, ता सुणिस्तं, इमिणा गव
कवेण ऊवारिदसरीरा (१) ।

मद । सव्विलअ, भणिदा मए अज्जआ; तदो भणादि,
जइ मम सज्जन्दो तदा विणा अत्थं च सव्वं परिअणं अभु
जिस्तं करइस्तं । अथ सव्विलअ, कुदो दे एत्तिज विहवो,
जेण मं अज्जआसआसादो मोआदस्ससि (२) ।

शर्वि । दारिद्रेणाभिभूस्तेन लत्तेहानुगतेन च
अथ रात्रौ मया, भीरु, तदर्थं साहसं कृतम् ।

वसं । यस्य सा आकिदी साहसकम्पदा ए उए उव्वेअ
णीआ (३) ।

मद । सव्विलअ, इत्थीकल्लवत्तस्स कालणेण उहअं पि
संसए विणिक्वत्तं (४) ।

(१) कथं मत्संवन्धिनी कथा, तत् श्रोयामि अनेन
गवाक्षेण निवारितशरीरा ।

(२) शर्विलक, भणिता मया आर्या । तदा भणति, यदि
मम स्वच्छन्दः तदा विना अर्थञ्च सर्व्वं परिजनं अभुजियं
करिष्यामि । अथ शर्व्विलक, कुतस्ते एतावान् विभवः येन
माभार्यासकाशात् मोक्षयिष्यसि ।

(३) प्रसन्नास्याकृतिः साहसकर्म्मतया पुनरुद्देजनीया ।

(४) शर्व्विलक, स्त्रीकल्यवर्त्तस्य कारणेन उभयमपि
संशये विनिर्दिष्टं ।

शर्वि । किं किं ।

नद । शरीरं, चारित्र्यं (१) ।

शर्वि । अयच्छिते, नाहंसे श्रीः प्रतिवमति ।

नद । शर्विलक, अयच्छितचारित्र्येऽमि; ता एज दे मन
कारणादो नाहंसे करणेण अयंतविरुद्धमाचरितं (२) ।

शर्वि । नो सुष्णाश्वलां विभूषणवतीं फुल्लामिवाहं लतां,

विग्रहं न हरामि काञ्चनमथोचचार्यमभ्युद्धृतम्;

वाव्युत्तङ्गनतं हरामि न तथावालं धनार्थी कचित्,

कार्याकार्यविचारिणीमममतिचौर्येऽपिनित्यं स्थिता ।

तद्विद्यायतां वसन्तमेना ।

अयं तव शरीरस्य प्रमाणादिव निर्मितः,

अप्रकाशोऽलङ्कारोऽसत्प्रेहाद्धार्यतामिति ।

नद । शर्विलक, अप्रकाशो अलङ्कारो, अवश्य जणो,
न्ति दुर्वेषि ए जुज्जदि; ता उवणेहि दाव पेक्खामि, दाव एदं
अलङ्कारयं (३) ।

(१) शरीरं चारित्र्यं ।

(२) शर्विलक, अयच्छितचारित्र्येऽमि; तत् नहि त्वया
मम कारणात् नाहंसे कुर्वता अत्यन्तविरुद्धमाचरितं ।

(३) शर्विलक, अप्रकाशोऽलङ्कारः, अवश्य जनः, इति
कथनपि न युज्यते; तत् उपनय तावत् पश्यामि तावदेतत्
अलङ्कारं ।

शर्वि । इदमलङ्करणं ॥ इति साशङ्कं समर्पयति ॥

मद ॥ निरूप्य ॥ दिष्टपुरुषोवित्र अत्र अलंकारो;
ता भणेहि कुदो दे एसो (१) ।

शर्वि । मदनिके, किं तवानेन? शृण्वतां ।

मद ॥ सरोषम् ॥ जइ मे पचअं ए गच्छसि, ता किं
णिमित्तं मं णिक्खिणसि (२) ।

शर्वि । अयि, प्रभाते मया श्रुतं श्रेष्ठिचतुरे यथा सार्थवा
हस्य चारुदत्तस्येति ॥ वसन्तसेना मदनिका च मूर्खा नाट
यतः ॥

शर्वि । मदनिके, समाश्रयसिद्धि, किमिदानीं त्वं,

विषादस्वस्तसर्वाङ्गी संभ्रमभ्रान्तलोचना,

नीयमानाभुजिष्ठा त्वं कम्पसे नानुकम्पसे ।

मद ॥ समाश्रयस्य ॥ साहसिअ, ए ज तु ए मम कारणा
दो इमं अकज्जं करन्तेण, तस्मिं गेहे कोवि वावादिदो,
परिक्खदो वा (३) ।

(१) दृष्टपूर्वं इवायमलङ्कारः; तद्गुण कुतस्ते एषः ।

(२) यदि मे प्रत्ययं न गच्छसि, तत् किं निमित्तं मां
निष्क्रीणसि ।

(३) साहसिक, नखलु लया मम कारणात् इदं अकार्यं
कुर्वता, तस्मिन् गेहे कोऽपि व्यापादितः परिचतो वा ।

शर्वि । मदनिके, भीते सुप्ते न शर्विलकः प्रहरति ।
तन्मया न कचिज्ज्ञापादितोनापि परिहृतः ।

मद । मद्यं (१) ।

शर्वि । सत्यं, सत्यं ।

वमं ॥ मेषां लब्ध्वा ॥ अग्रे पचुपजीविदस्मि (२) ।

मद । पित्रं (३) ।

शर्वि ॥ मेयं ॥ मदनिके, किं नाम प्रियमिति ।

तत्स्तेष्वनृच्छदयोहि करोम्यकार्यं,

सदृत्तपूर्वपुरुषेऽपि कुले प्रसूतः;

रक्षामि मन्त्रयविपन्नगुणेऽद्य मानं

निबद्ध मां व्यपदिशस्व परश्च यामि ।

॥ साकृतम् ॥

इह सर्वस्वफलिनः कुलपुत्रमहाद्रुमाः

निष्फलत्वमलं यान्ति वेत्याविहगभक्षिताः;

अथ च सुरतज्वालः कामोऽग्निः प्रणयेन्धनः

नराणां यत्र ह्ययन्ते धौवनानि धनानि च ।

वमं ॥ मस्मितं ॥ अहो से अत्यागे आविष्टो (४) ।

(१) मद्यं ।

(२) आद्यर्थः, प्रत्युपजीवितास्मि ।

(३) पित्रं ।

(४) अहो अल अत्यागे आविष्टः ।

शर्वि । सर्वथा ।

अपण्डितास्ते पुरुषामतामे, ये स्त्रीषु च श्रीषु च विश्वसन्ति,
अयोहि कुर्वन्ति तथैव नार्योभुजङ्गकन्यापरिसर्पणानि ।
स्त्रीषु न रागः कार्यो; रक्तं पुरुषं स्त्रियः परिभवन्ति;
रक्तैव हि रन्तव्या विरक्तभावा नु हातव्या ।

सुष्ठु खल्विदमुच्यते ।

एताहसन्ति च रुदन्ति च वित्तहेतो
विश्वसयन्ति पुरुषं न तु विश्वसन्ति ।
तस्मान्नरेण कुलशीलसमन्वितेन,
वेश्याः श्लाघानसुमना इव वर्जनीचाः ।

अपि च ।

समुद्रवीचीव चलत्सभावाः, सन्ध्याभ्रलेखेव मुहूर्त्तरागाः,
स्त्रियो ह्येतार्थाः पुरुषं निरर्थं, निःपीडिता लक्तकवत्त्यजन्ति ।
स्त्रियो नाम चपलाः ।

अन्यं मनस्यं हृदयेण कृत्वा, अन्यं ततो दृष्टिभिराकलयन्ति;
अन्यत्र मुञ्चन्ति मदप्रसेकमन्यं शरीरेण च कामयन्ते ।

सूक्तं खलु कल्याणि ।

न पर्वताग्रे नलिनी प्ररोहति, न गर्दभा वाजिधुरं वहन्ति,
यवाः प्रकीर्णान् भवन्ति शालयो, न वेशजाताः शुचयस्तथाङ्गनाः ।

आः दुरात्मन् चारुदत्तहृत्तक, अयं न भवसि ॥ कतिचित्प
दानि ददाति ॥

मद ॥ अज्ञाने गृहीता ॥ अद असंबद्धभाषक, असं
भावणीयं कुप्यसि (१) ।

शर्वि । कथमसंभावनीयं नाम ।

मद । एषो खु अलङ्कारो अज्ज आ केरओ (२) ।

शर्वि । ततः किम् ।

मद । मच्च तस्स अज्जस्स हत्थे विणिवित्तो (३) ।

शर्वि । किमर्थम् ।

मद ॥ कर्णे ॥ एवं विअ (४) ।

शर्वि ॥ सवैलच्छम् ॥ भोः कष्टम् ।

छायाधर्म्योभयसन्ततोयामेवाहं समाश्रितः,

अज्ञानता मया, नैव पत्रैः शाखा वियोजिता ।

वसं । कथं एषोवि सन्तप्यदि ज्जिब्ब । ता, अत्राणन्तेण
एदिणा एवमणुचिष्ठिदं (५)

(१) अयि असंबद्धभाषक, असंभावनीयं कुप्यसि ।

(२) एष खलु अलङ्कारः आर्य्याया कृतः ।

(३) मच्च तस्य आर्य्यस्य हस्ते विनिःक्षिप्तः ।

(४) एवमिव ।

(५) कथमेव सन्ताप्यते एव; तत् अज्ञानता एतेन एव
मनुष्ठितं ।

शर्वि । मदनिके, किमिदानीं युक्तम् ।

मद । एतत् तुभं ज्जेव्व पण्डित्तो (१) ।

शर्वि । नैवम् । पश्य ।

स्त्रियोहि नाम खल्वेतानिसर्गादेव पण्डिताः,

पुत्तपाणान्तु पाण्डितं शास्त्रैरेवोपदिश्यते ।

मद । सञ्चलत्त, जइ मम वचणं सुणीअदि, ता तस्स

ज्जेव्व महाणुभावस्स पडिणिज्जादेहि (२) ।

शर्वि । मदनिके, यद्यसौ राजकुले मां कथयति ।

मद । ए चन्द्रादो आदवो होदि (३) ।

वसं । साज्ज, मअणिए, साज्ज (४) ।

शर्वि । मदनिके ।

न खलु मम विषादः, साहसेऽस्मिन् भयत्वा,

कथयसि हि किमर्थं तस्य साधोर्गुणास्त्वम्,

जनयति मम वेदं कुत्सितं कर्म लज्जां,

नृपतिरिह शठानां मादृशां किं नु कुर्यात् ।

तथाप्यन्यउपायश्चिन्त्यताम् ।

(१) अत्र तमेव पण्डितः ।

(२) शर्विलोक, यदि मम वचनं श्रूयते, तत् तस्यैव महा-
नुभावस्य प्रतिनिर्यातय ।

(३) न चन्द्रादातपोभवति ।

(४) साधु मदनिके साधु ।

मद । सोऽग्रं अवरो उवाचो (१) ।

वसं । कोऽनु अवरो उवाचोऽविस्तृदि (२) ।

मद । तस्मै च अज्जस्स केरको भविअ, एदं अलङ्कारं अज्जआए उवणेहि (३) ।

शर्वि । एवं कृते किं भवति ।

मद । त्वं दाव अचरो, सोऽपि अज्जोरिणो अज्जआए सकं अलङ्कारं उवणदं भोदि (४) ।

शर्वि । नन्वति साहसमेतत् ।

मद । अदि उवणेहि अण्णधा अदि साहसं (५) ।

वसं । माऽऽनदणिए, साऽऽ । अभुजिस्सिए विअ मन्तिदं (६) ।

शर्वि । मयाप्ता महती बुद्धिर्भवती मनुगच्छता,

निगायां नष्टचन्द्रायां दुर्लभेनाम दर्शकः ।

(१) सोऽग्रमपरउपायः ।

(२) कः खलु अपरउपायो भविष्यति ।

(३) तस्मै च आर्यस्य कृतः भूत्वा इममलङ्कारं आर्यायै उपनय ।

(४) त्वं तावत् अचरः, सोऽपि अज्जः अनृणः, आर्यया अलङ्कारः उपनतः भवति ।

(५) अदि उपनय अन्यथा अतिसाहसं ।

(६) माधुः नदनिके, साधुः अभुजिष्यया इव मन्तितं ।

मद । तेण तुमं इमस्सिं कामदेवगेहे सुज्जत्तञ्चं चिट्ठ,
जाव अज्जआए तुहागमणं णिवेदेमि (१) ।

शर्वि । एवं भवतु ।

मद ॥ उपसृत्य ॥ अज्जए एसो क्खु चारुदत्तस्स सत्ता
सादो वल्लणो आअदो (२) ।

वसं । हज्जे, तस्स कीरञ्चं त्ति कथं तुमं जाणामि (३) ।

मद । अज्जए अत्तकीरञ्चं वि ण जाणामि (४) ।

वसं ॥ खगतं सशिरःकन्यं विहस्य ॥ ज्जुदि, ज्जुदि
॥ प्रकाशं ॥ पविमदु (५) ।

मद । जं अज्जआ आणवेदि ॥ उपगम्य ॥ पविमदु सञ्चि
लओ (६) ।

शर्वि ॥ उपसृत्य ॥ खस्ति भवत्यै ।

(१) तेन त्वमस्मिन् कामदेवगेहे सुहृत्तं तिष्ठ, यावत्
आर्यायै तवागमनं निवेदयामि ।

(२) आर्य्ये, एष खलु चारुदत्तस्य सकाशात् ब्राह्मण
आगतः ।

(३) हे चेटि, तस्य ह्यते इति कथं त्वं जानासि ।

(४) आर्य्ये आत्मनः ह्यते अपि न जानासि ।

(५) युज्यते, युज्यते; प्रविशतु ।

(६) यदार्या आज्ञापयति, प्रविशतु शर्विलकः ।

वसं । अज्ज वन्दानि, ममाविमदु अज्जो (१) ।

शर्वि । मार्ययाद्वस्त्रां विज्ञापयति । जर्जरत्वाद्गृहस्य दूर-
न्यमिदं भाणन् ; तद्गृह्यतां ॥ इति मदनिकायाः समर्थ-
प्रसृतः ॥

वसं । अज्ज, ममावि दाव पडिमंदेसं तहिं अज्जो षेदु (२) ।

शर्वि ॥ स्वगतम् ॥ कलात्र याच्यति ॥ प्रकाशम् ॥ कः
प्रतिसन्देशः ।

वसं । पडिइदु अज्जो मदणिअं (३) ।

शर्वि । भवति, न खल्ववगच्छामि ।

वसं । अहमवगच्छामि ।

शर्वि । कथमिव ।

वसं । अहं अज्जचारुदत्तेण भणिदा, जोदमं अलङ्कारं
मनपपइत्तुदि, तत्तु तुए मदणिआ दादव्वा । ता सोजेज्ज
एदं दे दिवि एवं अज्जेण अवगन्विदव्वं (४) ।

(१) आर्य्यं वन्दे, ममाविशतु आर्य्यः ।

(२) आर्य्यं ममापि तावत्प्रतिसन्देशं तत्र आर्य्येनयतु ।

(३) प्रतीकृतु आर्य्यमदनिकां ।

(४) अहमाख्यचारुदत्तेन भणिता, यः दमं अलङ्कारं
मनर्पयिष्यति, तस्य तस्या मदनिका दातव्या, तत्तुएव एतान्ते
ददातीति, एवं आर्य्येण अवगन्तव्यं ।

शर्वि ॥ स्वगतम् ॥ अये, विज्ञातोऽहमनया ॥ प्रकाशं ॥

साधु, चारुदत्त, साधु ।

गुणेष्वेव हि कर्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा ;

गुणयुक्तोदरिद्रोऽपि नैश्वरैरगुणैः समः ।

अपि च ।

गुणेषु यत्नः पुरुषेण कार्य्यो, न किञ्चिदप्राप्यतमं गुणानाम् ;

गुणप्रकर्षादुदुपेन शम्भोरलङ्घितं लङ्घितमुत्तमाङ्गम् ।

वसं । को एत्य पवहणिओ (१) ।

॥ प्रविश्य सप्रवहणश्चेटः ॥ अज्ज ए, सज्जत्तवहणं (२) ।

वसं । हज्जे, मअणिए, सुदियं मं करोहि, दिणसि,

आरुह पवहणं, सुमरेसि मं (३) ।

मद ॥ रुदती ॥ परिचअह्मि अज्जआए (४) ॥ इति
पादयोः पतति ॥

(१) कोऽत्र प्रवहणिकः ।

(२) आर्य्यं सज्जं प्रवहणं ।

(३) चेति मदनिके, सुदृष्टं मां कुरु, दत्तासि, आरोह
प्रवहणं, स्मरसि मां ।

(४) परिच्युतासि आर्य्यायाः ।

वमं । संपदं तुमं जेव्व वंदणीया संवुत्ता; ता गेह्, आरुह
पवहणं । सुमरेसि मं (१) ।

शर्वि । स्वस्ति भवत्यै; मदनिके

सुदृष्टः क्रियतामेष शिरसा वन्द्यतां जनः,

यत्र ते दुर्लभं प्राप्तं वधूश्चावगुण्ठनं ।

॥ इति मदनिकया सह प्रवहणमारुह्य गन्तुं प्रवृत्तः । नेपथ्ये ॥
कः कोऽत्र भोः राष्ट्रियः समाज्ञापयति । एष स्वत्वार्थको गो
पालदारको राजा भविव्यतीति, मिद्धादेशप्रत्ययपरिचक्षेन
पालकेन राज्ञा, घोषादानीय घोरे वन्धनागारे क्षिप्तः । ततः
स्त्रेषु स्त्रेषु स्थानेषु अप्रमत्तमत्तैर्भवद्भिर्भवितव्यम् ।

शर्वि ॥ आकर्ष्य ॥ कथं? राज्ञा पालकेन प्रियसुहृदार्थं
कोमे वद्धः । कलत्रवांयास्त्रि संवृत्तः । कष्टम् । अथवा ।

द्वयमिदमतीव लोके प्रियं नराणां, सुहृच्च, वनिता च;

संप्रति तु सुन्दरीणां शतादपि सुहृद्विशिष्टतमः ।

भवत्ववतरामि ॥ इत्यवतरति ॥

मद ॥ मासं अञ्जलिं बध्वा ॥ एवं णेदं; ता परं णेदु मं
अब्ज उत्तो ममीवं गुरुअण्णनं (२) ।

(१) साग्रतं त्वमेव वन्दनीया सम्वृत्ता; तद्गच्छ, आरोह
प्रवहणं, स्मरामि मां ।

(२) एवं नेदं; तत्परं नयतु मां आर्यपुत्रः समीपं गुरु
जनानां ।

शर्वि । साधु, प्रिये, साधु; अस्माच्चित्तसदृशमभिहितम् ।
॥चेटमुद्दिश्य॥ भद्र, जानीषे रेभिलस्य सार्धवाहस्य उदवसितं ।

चेटः । अधदं (१) ।

शर्वि । तत्र प्रापय प्रियां ।

चेटः । जं अज्जो आणवेदि (२) ।

मद । जधा अज्जउत्तो भणादि । अप्पमत्तेण दाव
अज्जउत्तेण होदव्वं (३) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

शर्वि । अहमिदानीं ।

ज्ञातीन्, विटान्, स्वभुजविक्रमलब्धशब्दान्,
राजापमानकुपितांश्च नरेन्द्रभृत्यान्,
उत्तेजयामि, सुहृदः परिमोक्षणाय,
योगन्धराचणद्वयोदयनस्य राज्ञः ।

अपिच ।

प्रियसुहृदमकारणे गृहीतं

रिपुभिरसाधुभिराहितात्मशङ्कैः,

सरभसमभिपत्य मोक्षयामि,

स्थितमिव राज्ञमुखे शशाङ्कविव्वन् ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) अथ किं ।

(२) यदार्यं आज्ञापयति ।

(३) यथा आर्यपुत्रोभणति; अप्रमत्तेन तावत् आर्यं
पुत्रेण भवितव्यं ।

प्रविश्य चेटी । अज्ज ए, दिट्ठिआ वडुमि; अज्ज चारुदत्तस्स
सआसादोवंच्छणोआअदो (१) ।

वसं । अहो रमणीअदा अज्जदिवसस्स । ता हज्जे, सादरं,
वन्धुलेण समं, पवेसेहि णं (२) ।

चेटी । जं अज्जआ आणवेदि (३) ॥ इति निष्क्रान्ता
विदूषकोवन्धुलेन सह प्रविष्टः ॥

विदू । हो, हो भोः; तवचरणकिलेसविणिज्जिदेण रक्खस
राआ रावणो पुप्फकेण विमाणेण गच्छदि; अहं उण वच्चणो
अकिदतवचरणकिलेसोवि णअरणारीजणेण गच्छामि (४) ।

चेटी । पेक्खदु अज्जो अच्चकेरके गेहदुआरं (५) ।

(१) आर्य्ये, दिव्या वर्द्धसे; आर्य्यचारुदत्तस्य सकाशात्
ब्राह्मणआगतः ।

(२) अहो रमणीयता अद्य दिवसस्य; तच्चेटि, सादरं,
वन्धुलेन समं, प्रवेशय एनं ।

(३) यदार्या आज्ञापयति ।

(४) आर्य्य, भो! तवचरणक्लेशविनिर्जितेन राक्षस
राजोरावणः पुष्पकेण विमानेन गच्छति, अहं पुनर्ब्राह्मणः
अकृततवचरणक्लेशोऽपि नगरनारीजनेन गच्छामि ।

(५) प्रेक्षतां आर्य्यः अस्माकं कृतं गेहद्वारं ।

विदू ॥ अवलोक्य, सविस्मयम् ॥ अहो! खलिलसिक्तमज्जि
दकिदहरिदोवलेवणस्स, विविहसुअंधकुसुमोवहारचित्तलि
दभूमिआभाअस्स, गअणतलालोअणकोदूहलदुरुणामिद
सीसस्स, दोलायमाणवलंविदैरावणहत्यभमाइदमल्लिआदा
मगुणालंकिदस्स, समुद्धददंतिदंततोरणावभासिदस्स, महार
अणोवरागसोहिणा पवणवलंदोलणाललंतचच्चलगहत्येण,
इदोएहिंति वाहरंत्येण, विअ, मं सोहग्गपडाआणिवहेणो
वसोहिदस्स, तोरणधरणक्खंभवेदिआणिक्वत्तसमुल्लसन्त
हरिदचूदपल्लवललामफलिहमंगलकलसामिरामोहअवास
स्स, महासुरवक्खत्यलदुस्सेज्जवज्जणिरंतरपडिवद्धकणअक
वाडस्स, दुग्गअजणमणोरहाआसअरस्स, वसंतसेणाभवण
दुआरस्स, सस्सिरीअदा। जं सच्चं मज्जत्यस्स वि जणस्स
वलाहिहिं आआरेदि (१)।

(१) अहो; खलिलसिक्तमार्जितकृतहरितोपलेपनस्य,
विविधसुगन्धकुसुमोपहारचित्रितभूमिकाभागस्य, गगणत
लालोकनकौतूहलदूरोन्नमितशीर्षस्य, दोलायमानावलम्बितै
रावणहस्तभ्रमायितमल्लिकादामगुणालङ्कृतस्य, समुच्चित
दन्तिदन्ततोरणावभासितस्य, महारजनोपरागोपशोभिना
पवनवलान्दोलनाललच्चञ्चलायहस्तेन, इतएहीति व्याह
रता, इव, मां सौभाग्यपताकानिवहेनोपशोभितस्य तोरण
धरणस्तम्भवेदिकानिःक्षिप्तसमुल्लसद्भूरितचूतपल्लवललामस्या

चेटी । एदु, एदु, दमं पढमं पओठं पविमदु अओ (१) ।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः । इधवि पढमे
पओठे, समिसंखमुणालसष्टहाओ, विणिहिदचुणमुट्टिपण्डु
राओविविहरअणपडिवद्धकञ्चणसोवाणसोहिदाओ, पासाद
पंक्तिओ, ओलविंदमुत्तादामेहिं फलिहवादाअणमुहअंदेहिं
णिज्जाअंतीविअ उज्जइणिं । सोत्तिओ विअ सुहोवविठो णिदा
अदि दोवारिओ । सदहिणा फलनोदणेण पलोहिदाण
भक्खंदि वाअसावलं सुधासवणदाए । आदेसेदु भोदी (२) ।

टिकमङ्गलकलमाभिरामोभयपार्थस्य, महासुरवचःस्यलदुर्भ
यवञ्चनिरन्तरप्रतिवद्धकनककवाटस्य, दुर्गतजनमनोरथा
यामकरस्य, वसन्तमेनाभवनद्वारस्य, सश्रीकता । यत्सत्यं
मध्यस्यस्यापि जनस्य दृष्टिं आकारयति ।

(१) एतु, एतु, दमं प्रथमं प्रकोष्ठं प्रविशतु आर्यः ।

(२) अत्रापि प्रथमप्रकोष्ठे, शशिगङ्गाशृणालमच्छाया,
विनिहितचूर्णमुष्टिपाण्डुराविविधरत्नप्रतिवद्धकाञ्चनसोपान
शोभिताः प्रासादपङ्क्तयः, अवलम्बितसुकादासभिः स्फटिक
वातायनमुखवन्द्रेर्निधायन्तीवोज्ज्वली । ओत्रियद्वयसुखोप
विष्टेनिद्रातिदौवारिकः । सदग्नाफलनोदकेन प्रलोभितान
भक्षयन्ति वायसावलं सुधासवर्णतया । आदिशतु भवती ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं दुदिअं पओठं पविसदु
अज्जो (१) ।

विदू॥ प्रविश्यावलोक्य च॥ ही, ही, भोः! इध वि दुदिचपओठे,
पज्जंतोवणीदजवसनुसकवलंसुपुठ्ठा तेल्लभंगिदविसाणवद्धा,
पवहणवद्धा । अअं अणदरो अवमाणिदोविअ कुलिणोदीहं
णीससदि सेरिहो । इदो अ अवणीदजुज्जस्स मल्लस्स विअ मद्दो
अदि गीवा मेसस्स । इदोइदो अवराणं अस्साणं केशकप्पणा
करीअदि । अअं अवरो पाटच्चरो विअ दठवद्धो मन्दुराए
साहामिअओ ॥ अन्यऽतोवलोक्य॥ इदो अ कूरुअ तेल्लमिस्सं
पिण्डं हत्थी पडिक्कावीअदि मेत्थपुरसेहिं । आदेसेदुभोदी (२) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं तइअं पओठं पविसदु
अज्जो (३) ।

(१) एतु, एतु, आर्य्य; इमं द्वितीयं प्रकोष्ठं प्रविशन्त्यार्य्यः ।

(२) इहापि द्वितीयस्मिन् प्रकोष्ठे, पर्यन्तोपनीतचवस-
नुसकवलंसुपुष्टाघृताभ्यक्तविषाणावद्धाः, प्रवहणवलीवर्द्धाः ।
अयमन्यतरोऽवमानितइव कुलीनो दीर्घ निःश्वसिति सैरिभः ।
इतश्च अपनीतयुद्धस्य मल्लस्येव मर्द्यते ग्रीवा मेषस्य । इतइतो
ऽपरेषां अश्वानां केशकल्पना क्रियते । अयमपरः पाटच्चर-
इव दृढवद्धोमन्दुरायां शाखामृगः । इतश्च भक्तच्युतधृत-
मिश्रं पिण्डं हस्ती प्रतिग्राह्यते हस्तिपकैः । आदिशतु भवती ।

(३) एतु, एतु, आर्य्य; ; इमं तृतीयं प्रकोष्ठं प्रविशन्त्यार्य्यः ।

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि तर्ह्ये पओठे
 इमाइं दाव कुलउत्तजणोववेमणणिमित्तं विरइदाइं आस
 णाइं । अण्णवाचिदो पासअपीठे चिठ्ठइ पोत्यओ । एद अ
 मणिमअसारिआमहिइं पासअपीठं । इमे अ अवरे मअण
 संधिविग्गहचदुरा विविह वणिआविलित्तचित्तफलअअग्ग
 हत्थाइदोतदो परिभमंति गणिआवुद्धविडा । आदेसेदु
 भोदी (१) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो; इमं चउठ्ठं पओठ्ठं पविसदु
 अज्जो (२) ।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि चउठ्ठे
 पओठ्ठेजुवदिकरताडिदाजलधराविअ गंभीरंणदंति मुरआ,
 झीणपुण्णओविअ गअणादो तारआओ णिवडंति कंसतालआ,
 मज्जअरविहअमज्जरं वज्जदि वंसो । इअं अवरा ईसापणअ

(१) इहापि तृतीयप्रकोष्ठे, इमानि तावत्कुलपुत्र
 जनेपवेशननिमित्तं विरचितानि आसनानि । अर्द्धवाचितं
 मञ्चे तिष्ठति पुरुषकं । एतच्च मणिमयसारिकासहितपाशक
 पीठं । इमे चापरे सन्धिविग्रहचतुराविविधवर्णिकाविलिप्त
 चित्रफलकाग्रहस्तादृतस्ततः परिभ्रमन्ति गणिका दृष्टुविटाः ।
 आदिगतु भवती ।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः; इमं चतुर्थं प्रकोष्ठं प्रविशति
 आर्य्यः ।

कुविदकामिणीविअ अंकारोविदा कररुहपरिमासेण सारि
ज्जदि वीणा । इमाओ अंवराओ कुसुमरसमन्ताओ विअ मज्ज
अरीओ अदिमज्जरअरं पगीदाओ गणिआदारिआओ एच्चो
अदि, एट्ठअं पठोअदि, ससिंगारओ ओवाग्गदा । गवक्खेसु
वादं गेह्णति सलिलगग्गरीओ । आदेसेदु भोदी (१) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो; इमं पंचमं पओट्ठं पविसदु
अज्जो (२) ।

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ही, ही, भो ! इधवि पंचमे
पओट्ठे अअं दलिद्वजणलो ज्जप्पादणकरो आहरइ उवचिदो
हिं गुतेस्स गन्धो । विविहसुरहिधूसुग्गरेहिं णिच्चसन्ताविज्ज
माणि णीससदि विअ सहानसं दुवारमुहेहिं । अधिअं जसु

(१) आश्चर्यं, भो ! इहापि चतुर्थे प्रकोष्ठे युवतिकर-
ताडिता जलधरा इव गम्भीरं नदन्ति मृदङ्गाः, क्षीणपुण्या इव
गगणान्तारकानि प्रतन्ति कांश्यतालाः, सधुकरविरुतमधुरं
वाद्यते वंशः । इयमपरा र्दृषी प्रणयलुपितकामिनीव अङ्कारो-
पिता कररुहपरिमर्शेन सार्यते वीणा । इमा अपराः कुसुम-
रसमन्ता इव सधुकर्योऽतिमधुरतरं प्रगीता गणिका दारिका
नृत्यन्ते, नाय्यं पद्यन्ते, सशृङ्गाराः अपवलिताः । गवाक्षेषु
वातं गृह्णन्ति सलिलगर्गर्यः । आदिशतु भवती ।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः; इमं पञ्चमं प्रकोष्ठं प्रवित्त्वार्य्यः ।

मावेदिमं माहिज्जमाणवज्जविहभक्खभोअणगंधो । अअं अवरो
 पउअरं विअ पोट्ठिं धोअदि रूपिदारिओ । वज्जविहा
 हारविआरं उवसाहेदि सूवआरो । वअंति मोदआ, पचंति
 च पूवआ ॥ आत्मगतम् ॥ अवि दाणिं इह वट्ठिअ भुजमुत्ति
 पादोदअं लहिस्सं ॥ अन्यतोऽवलोक्य च ॥ इदो गंधव्य सुरग
 णेहिं विअ विविहालंकारमोहिदेहिं गणिआजणेहिं बंधुलेहिं
 मचं मग्गीअदि एदं गेहं । भो, के तुल्ले बंधुला णाम (१)?

बंधुलाः । वयं खलु,

परगृहललिताः, परान्नपुष्टाः

परपुरुषैर्जनिताः पराङ्गनाम्,

परधननिरता गुणेष्ववाच्या

गजकलभादव बंधुलाललामः ।

(१) आश्चर्यं, भोः! इहापि पञ्चमे प्रकोष्ठे अयं दरिद्रजन
 लोभोत्पादनकरमाहरति उपचितो हिङ्गुतैलगन्धः । विविध
 सुरभिधूमोद्धारैर्नित्यमन्तप्यमानं निःश्वसितीव महानसं द्वार
 मुखैः । अधिकमुत्सुकायते मां माथ्यमानवज्जविधमल्यभोजन
 गन्धः । अयमपरो जीर्णवस्त्रमिव हतपशूदरपेणिं धावति
 रूपिदारकः । विविधाहारविकारमुपसाधयति सूपकारः ।
 वध्यन्ते मोदकाः, पच्यन्ते च पुपकाः । अपीदानीमिह परि
 विष्टं भुङ्क्ष्व, इति पादोदकं लप्से । इह गन्धर्व्याप्सरोगणैरिव
 विविधालङ्कारशोभितैर्गणिकाजनैर्वन्धुलैश्च यत्सत्यं स्वर्गायते
 इदं गेहं । भोः, के यूयं बन्धुलालनाम?

विदू। आदेसेदु भोदी (१)।

चेटी। एदु, अज्जो; इमं कठं पओठं पविसदु अज्जो (२)।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि कठे
पओठे, अअं दाव सुवणरअणाणं कम्म तोरणादं नीलरअण
विणिक्खित्तादं इंदोउहठ्ठाणं विश्र दरिस्संति; वेह्लिअ,
मोत्तिअ, पवालपुस्सराअ इंदणील कक्केतरअपदमराअमर
गअ पज्जदिआइं रअणविसेसाइं, अलोणं विआरेति सिप्पणे।
वज्जहंति जादह्वेहिं, माणिक्काइं घडिज्जंति, सुवणालंकारा
रत्तमुत्तेण गत्यीअंति मोत्तिआभरणाइं, घसीअंति धीरं
वेडुरिआइं, केदीअंति संखआ, माणिज्जंति पवालआ, सुक्ख
विअंति अविदकुमपत्थरा। मालीअदि सेरलज्जअं, विस्साणी
अदि चंदणरसो, संजोईअंति गंधजुत्तीओ। दीअदि गणिआ
कामुकाणं सकयूरं तंवालं, अवलोईअदि सकडक्खअं,
पअइदि हासो, वीअदि अ अणवरअं ससिक्कारं मदरा।
इमे चेडाओ, इमा चेडिआओ, इमे अवरे अवधीरिदपुत्त
दारवित्तामणुस्सा आसवकरआ पीदमदिरेहिं गणिआजणेहिं
जेमुक्का ते पिअंति। आदेसेदु भोदी (३)।

(१) आदिशतु भवती।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः; इमं षष्ठं प्रकोष्ठं प्रविशत्यार्य्यः।

(३) आश्चर्य्यं, भो! इहापि षष्ठे प्रकोष्ठे अमूनि तावत्सु
वर्णरत्नानां कर्मा तोरणानि, नीलरत्नविनिधिपानि, इन्द्रा
द्युधस्थानमिव दर्शयन्ति, वैदूर्य्यमौक्तिकप्रवालकपुष्पराम

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं सत्तमं पओठुं पविसदु
अज्जो (१) ।

विदू ॥ प्रविश्यावलीक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः ; इधवि सत्तमे
पओठे, सुमिलिहविहंगवाडीसुहणिसणाइं, अणोणचुवणप
राइं सुहनणुभवन्ति पारावदमिज्जणाइं, दहिभत्तपूरिदोदरो
वंल्लणोविअ सुत्तं पठदि पंजरसुओ । इअं अवरा, सामिसंमाण
णाल्लुपमराविअ घरदामी अधिअं कुरुकुराअदि मदणमा
रिआ, अणेअण्णलरसामादपठुइकंठा कुंभदामी विअ कूअदि

इन्द्रनीलकण्ठैरकपञ्चरागनरकतप्रभृतीन् रत्नविशेषान्
अन्योन्यं विचारयन्ति शिल्पिनः । वध्यन्ते जातरूपैर्माणिक्यानि ।
घट्यन्ते सुवर्णालङ्कारारक्तसूत्रेण । गय्यन्ते मौक्तिकाभर
णानि । धृत्यन्ते धीरं वैदूर्याः । क्षिद्यन्ते मङ्गलाः । शाणघर्ष
णेन निर्मायन्ते प्रवालकाः । गोय्यन्ते आर्द्रकुसुमप्रक्षाराः ।
साय्यते कम्तुरिका । विग्रेषेण घृत्यते चन्दनरसः । संधोज्यन्ते
गन्धयुक्तयः । दीयते गणिका कानुकयोः सकपूरं ताम्बूलं ।
अवलोक्यते सकटाचं । प्रवर्त्तते हासः । पीयते चानवरतं
समीत्कारं मदिरा । इमे चेटा, इमाश्चेटिकाः, इमे अपरे
अवधारितपुर्वदारवित्तामन्याः, आसवकरकापीतमदिरै
र्गणिकाजनैर्धं मुक्ताभो पिवन्ति आदिशतु भवती ।

(१) एदु, एदु, आर्य्यः ; इमं सप्तमं प्रवोष्टं प्रविज्जत्ताय्यं ।

परउट्टा, आलंविदा णागदन्तेसु पंजरपरंपराञ्चो, जोधीअंति
 खाचआ, आलविअंति पंजरकविंजरकवोदाः । इदो विविह
 मणिवित्तलिदोविअ अअं सहरिसंणचंतो रविकिरणमंतत्तं
 पक्खक्खेवेहिं विधुवेदिविअ पासादं घरमोरो ॥ अन्यतोऽव
 लोक्क ॥ इदो पीण्डीकिदा विअ चंदपादा पदगदिंसिक्खंता
 विअ कामिणीणं पत्तादो परिभमंति राअहंसमिज्जणा ।
 एदे अवरु वुढमहल्लका विअ इदोतदो संचरंति घरसारसा ।
 ही ही भोः; पसारअं किदं गणिआए णाणापक्खिसमूहेहिं ।
 जं सच्चं खु णंदणवणं विअ मे गणिआघरं पडिभासदि ।
 आदेसेदु भोदी (१) ।

(१) इहापि सप्तमे प्रकोष्ठे सुसिष्टविहङ्गवाटीसुख
 निषण्णानि, अन्योन्यचुम्बनपराणि सुखमनुभवन्ति पारावत
 मिथुनानि । दधिभक्तपूरितोदरब्राह्मणद्वयं सूक्तं पठति
 पञ्जरशुकः । इयमपरा स्वामिसंमाननालम्बप्रसराद्वयगृह
 दासी अधिकं कुरकुरायते मदनसारिका । अनेकफलरसा
 स्वादप्रतुष्टकण्ठाकुम्भदासीव कूजितपरपुष्टा । आलम्बिता
 नागदन्तेषु पञ्जरपरम्पराः, योध्यन्ते लावकाः; आला
 प्यन्ते पञ्जरकपोताः । इतस्ततोविविधमणिविचित्रितद्रवायं
 सहचरोसहितः संहर्षेण नृत्यन् रविकिरणमंतपत्रं पक्षोह्येपै
 विधुवतिद्वयं प्रासादं गृहमयूरः । इतः पिण्डीछताद्वयचन्द्र

चेटी। एदु अज्जो; दमं अट्टमं पओठं पविमदु अज्जो (१)।

विदू॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ भोदि; को एसो पट्टपावार
अपाउदो अधिअदरं अच्चभुदपुणरुत्तालक्कारालंकिदो
अंग भंगेहिं परिखलन्तोइदोतदो परिभमदि (२)।

चेटी। अज्ज, एसो अज्जआए अअं भादा भोदि (३)।

विदू। केत्तिअं तवचरणं कदुअ वसंतसेणाए भादा
भोदि । अधवा । मा दाव; जदिवि एसो उज्जलोमिणिदोअ
सुअंधोअ तहवि पममाणवीघीए जादो विअ चंपअरुक्खो,
अण्हिगमणीओ लोअस्सु ॥ अन्यतोऽवलोक्य ॥ भोदि, एषा
उण का फुल्लपावारअपाउदा, उवाणहजुअलणिकित्ततेअ
चिकण्णेहिं पादेहिं, उच्चासणे उवविट्ठा चिट्ठदि (४)।

पादाः पदगतिं शिचन्तीव कामिनीनां । पश्चात्परिभ्रमन्ति
राजशंसमियुनानि । एते अपरे वृद्धयेष्ठादव दत्तस्नातः
संचरन्ति गृहसारमाः । आश्चर्यं भोः ! प्रसारणं कृतं गणि
कायानानापचिममूहैः । यत्सत्यं खलु नन्दनवनमिव मे
गणिकागृहं प्रतिभामते आदिशतु भवती ।

(१) एताव्यः, दममष्टमं प्रकोष्ठं प्रविश्यात्वाव्यः ।

(२) हे कएष पट्टपावारकप्रावृतोऽधिकतरं अत्यहुत
पुनरुत्तालक्कारालंकृतः अज्जभट्टैः परिखलन् इतस्नातः परि
भ्रमति ।

(३) आर्य्य, एष आर्य्यायाअयं भ्राता भवति ।

(४) कियत्तपचरणं कृत्वा वसन्तसेनायाभ्राता भवति ।

चेटी । अज्ज, एसा खु अह्माणं अज्जआए अत्तिआ (१) ।

विदू । अहो, से करट्टहाइणीए पोइवित्थारो; ता किं, एदं पवेसिअ महादेवं विअ दुआरसोहा इज्ज घरे णिन्निदा (२) ।

चेटी । हदास मा एवं उवहस अह्माणं अत्तिअं । एसा खु चाउत्थिएण पीडीअदि (३) ।

विदू ॥ सपरिहासं ॥ भअवं चाउत्थिअ एदिणा उव आरेण मंपि वह्माणं आलोएहि (४) ।

चेटी । हदास, मरिस्ससि (५) ।

अथवा मा तावत्; यद्यपि एष उज्ज्वलः स्निग्धश्च सुगन्धश्च तथापि श्लेशानवीथ्यां जात इव चम्पकवृक्षः अनभिगमनीयो लोकस्य । भो, एषा पनः का, पुष्पप्रावारकप्रावृता उपानद्यु गलनिचिह्नतैलचिह्नैः पादैः उच्चासनोपविष्टा तिष्ठति ।

(१) आर्य्य, एषा खल्वस्माकं आर्य्यायामाता ।

(२) अहो अस्याअपवित्रडाकिन्याउदरविस्तारः तत्किं मेतां प्रविश्य महादेवमिव द्वारशोभा इह गृहे निर्मिता ।

(३) हताश, मैवमुपहसास्माकं मातरं । एषा खलु चातुर्यिकेन पीड्यते ।

(४) भगवन्, चातुर्यिक एतेनोपचारेण मामपि ब्राह्मणं आलोकय ।

(५) हताश, मरिष्यसि ।

विदू ॥ सपरिहामं ॥ दासी ए धीए, वरं इदिसोसूणपीण
जठरोमुहोजेव्व, सोऊसुरासवमत्तिआ एआवत्थं गदा हि
गत्तिआ जइ मरदि, एत्थ अत्तिआ भोदि मिआलसहसुज
त्तिआ । भोदि किं तुह्माणं जानवत्ता वहन्ति (१) ।

चेटी । अज्ज, एहि, एहि (२) ।

विदू । किं वा एत्थ पुट्ठीअदि, तुह्माणं खु पेमाणिअलजसे,
मअणममुद्दे, त्यणणीअं वजहणाएव जाणवत्तामणहरणा ।
एवं वसंतमेणाए वड्डवुत्तंतं, अट्ठपओट्टभवनं पेक्खिअ, जं मत्तं
जाणामि, एकत्थं विअ तविट्ठअं दिट्ठं, पसंसिदूं एत्थि मे वाआ
विहवो । किं दाव, गणिआघरो, आदु कुवेरभवनपरिच्छे
दोत्ति । कहिं तुह्माणं अज्जआ (३) ।

(१) दास्याः पुत्रि; वरं इदृशः शूनपीनजठरोमृतएव
बीधुसुरासवमत्ता एतादृशीमवस्थां गता हि अतिवृद्धा यदि
स्त्रियते, अत्र माता भवति शृंगालसहस्रयात्रा । हे भवति
किं युष्माकं यानपात्राणि वहन्ति ।

(२) आर्य्य; नहि, नहि ।

(३) किं वा अत्र दृश्यते युष्माकं खलु प्रेमनिर्मलजले
सदनमनुद्रेस्तननितम्यजघनान्वेव यानपात्राणि मनोहराणि ।
एवं वसन्तसेनायावड्डवृत्तान्तं, अष्टप्रकोष्ठं भवनं प्रेक्ष्य, यत्तत्थं
जानामि एकस्मिन्निव त्रिपिष्टपं दृष्टं प्रशंसितुं नास्ति मे वाचा
पिभवः । किं तावत् गणिकागृहं, अथवा कुवेरभवनपरिच्छेद
इति । कुत्र युष्माकमाख्या ।

चेटी । अज्ज, एसा रुक्खवाडिआए चिट्ठदि, ता पविसदु
अज्जो (१)

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ही, ही, भोः ! अहो रुक्खवाडि
आए सस्मिरिअदा, अकुरीअकुसुमा जत्थ रोविदाणेअवा
दवा णिरंतरपादवतलणिअदा, जुवतिजणजहणप्रमाणा,
पट्टदोला, सुवणजूहिआ सेहालिआ मालर्द सल्लिआ णोमा
लिआ कुरवआअदिसोत्तअप्पज्जदिकुसुमेहिं, सअ णिवडि
देहिं, जं सच्चं लज्ज करेदि विअ एंदणवणस्स सस्मिरीअदं ।
॥ अन्यतोऽवलोक्य ॥ इदोअ उदअंतस्सरसमप्रहेहिं, कमल
रत्नोप्पलेहिं संज्ञाअदि विअ दिहिआ । अविअ एसो असोअ
वुक्को एवणिग्गअकुसुमपल्लवो भादि, सुहडोव्व समरमज्जते
घणलोहिदपंकचच्चिक्को । भोदु; ता कहिं तुह्माणं अज्जआ (२) ।

(१) आर्य्य, एषा वृक्षवाटिकायां तिष्ठति; तस्मात् प्रवि
शत्वार्य्यः ।

(२) आश्चर्य्यं, भो ! अहो वृक्षवाटिकायाः सश्रीकता
अकुरीतिकुसुमावत्र रोपिताअनेकपादपाः निरन्तरपादप
तलनिर्मिता, युवतिजनजघनप्रमाणा, पट्टदोला सुवर्ण
यूधिका श्रेष्ठा लिका मालती मल्लिकानवमल्लिका कुरवकाति
मुक्तकप्रभृतिकुसुमैः, स्वयं निपतितैर्यत्सत्यं लघूकरोमीव नन्दन
वनस्य सश्रीकतां । इतश्च उदयत्तूर्य्यसमप्रभैः कमलरत्नो

चेटी । अञ्ज, ओणमेहि दिट्ठिअं, पेक्ख अञ्जअं (१) ।

विदू ॥ दृष्ट्वा उपसृत्य ॥ सौत्थि भोदीए (२) ।

वसं । अये मैत्रेय ॥ उत्थाय ॥ स्वागतमिदमासनमत्रो
पविशताम् ।

विदू । उपविशदु भोदी (३) ॥ उभावुपविशतः ॥

वसं । अयि, कुशलं मार्यवाहपुत्रस्य ।

विदू । भोदि कुशलं (४) ।

वसं । आर्य्य मैत्रेय, अपीदानीम् ।

गुणप्रवालं विनयप्रपाखं विल्लंभमूलं महनीयपुष्पं,

तं माधुवृक्षं स्वगुणेः फलाब्धं, सुद्धिहृद्गाः सुखमाश्रयन्ति ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ उपलक्षितं दुष्टविलासिणीए ॥ प्रकाशं ॥
अधरं (५) ।

वसं । अये, किमागमनप्रयोजनं ।

त्पलैः संध्यायते इव दीर्घिका । अपिच । एष अनेकवृत्तोनव
निर्गतकुसुमपल्लवोभाति, सुभटइव समरमध्ये घनलोहित
पद्मचर्चिकः । तत्कुत्र युष्माकमार्या ।

(१) आर्य्य, अवनमय दृष्टिं, पश्यार्या ।

(२) खल्लि भवत्यै ।

(३) उपविशतु भवती ।

(४) हे कुशलं ।

(५) उपलक्षितं दुष्टविलासिन्या । अयकिं ।

विदू। सुणादु भोदी। तत्रभवं चारुदत्तो सीसे अंजलिं
कदुअ भोदिं विणवेदि (१)।

वसं ॥ अंजलिं वज्झा ॥ किमा ज्ञापयति।

विदू। मए तं सुवणभंडअं विस्संभादो अत्त ए को रकेत्ति
कदुअ, जूदे हारिदं, सो अ सच्चिओ राआवत्थआरी ए
आणी, अदि कहिं गदो त्ति (२)।

चेटी। अज्जए, दिट्ठिआ वडुसि; अज्जो जूदिअरो
संवुत्तो (३)।

वसं ॥ खगतं ॥ कथं, चोरेण अवहदं सोणोरदाए जूदे
हारिदोत्ति भणदि; अदो जेव्व कामीअदि (४)।

विदू। ता, तस्स कारणादो गेहदु भोदी इमं रअणा
वलिं (५)।

(१) शृणोतु, भवती। तत्रभवान् चारुदत्तः शीर्षे
अंजलिं कृत्वा आर्य्यं विज्ञापयति।

(२) मया तत्सुवर्णभाण्डं विश्रम्भादात्मनः कृते, इति
कृत्वा, द्यूते हारितं, सच सभिको राजावश्यकारी, न ज्ञायते
सुत्र गतइति।

(३) आर्य्यं, दिव्या वर्द्धसे; आर्य्योद्युतकरः संवृत्तः।

(४) कथं, चोरेणपहतं शौण्डीरतया द्यूते हारितं
इति भणति; अतएव काम्यते।

(५) तत्तस्य कारणात् गृह्णातु भवती इति रत्नावलीं।

वसं ॥ आत्मगतं ॥ किं दंसेमि तं अलंकारं ॥ विचिन्त्य ॥
अथवा ए दाव (१) ।

विदू । किं दाव ए गेहदि भोदी एदं रअणावलिं (२) ।

वसं ॥ विहस्य सखीमुखं पश्यन्ती ॥ मित्तेअ, कथं ए गेहिसुं
रअणावलिं ॥ इति गृहीत्वा पार्श्वे स्थापयति; स्वगतं ॥ कथं
लीलकुसुमादौ वि सहचारपादवादौ मअरंदविंदओ णिव
हन्ति ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, विणवेमि तं जूदिअरं मम वअणेण
अज्जचारुदत्तं; अहं वि पदेसे अज्जं पेक्खिदुं आगमिस्सा
मिति (३) ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ किं, अणं तच्चिं गदुअ गेहिसुदि ॥ प्रकाशं ॥
भोदि, भणमि ॥ स्वगतं ॥ एीअत्तोअदु इमादो गणिआपसं
गादोत्ति (४) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) किं, दर्शयामि तमलङ्कारं । अथवा न तावत् ।

(२) किं तावत् न गृह्णाति भवती इमां रत्नावलीं ।

(३) जैत्रेय, कथं न ग्रहीष्यामि रत्नावलीं । कथं, हीनकुसु
मादपि सहचारपादपात्रकरन्दविन्दवानिपतन्ति । आर्य्य,
विज्ञापयामि तं द्यूतकरं मम वचनेनार्य्यचारुदत्तं । अहमपि
प्रदाये आर्य्यं प्रेषितुं आगमिष्यामि ।

(४) किमन्यत्तत्र गत्वा ग्रहीष्यति । हे भवति, भणामि ।
निवर्त्ततामस्मात् गणिकाप्रसङ्गादिति ।

वसं । हंजे, गेह्ण एदं अलंकारत्रं; चाण्दत्तं अहिरमिदुं
गच्छन् (१) ।

चेटी । अज्ज ए, पेक्ख, पेक्ख; उणमदिअकालदुद्दणिं (२) ।

वसं । उदयंतु नाम मेघा, भवतु निशा, वर्षमविरतं पततु,

गणयामि नैव सर्वं, दयिताभिमुखेन हृदयेन ।

हंजे हारं गेह्ण अ लज्जं आअच्छ (३) ॥ इति निष्क्रान्ताः
सर्वे ॥

मदनिकाशर्विलकस्यतुर्थोऽङ्कः ।

(१) चेटी, गृहाणेतं अलङ्कारं; चाण्दत्तमभिरन्तुं
गच्छामः ।

(२) आर्य्ये, पश्य, पश्य; उन्नमत्यकालदुर्द्दिनमिति ।

(३) चेटी, हारं गृहीत्वा शीघ्रमागच्छ ।

—

अथ पञ्चमोऽङ्कः ।

ततः प्रविशति आसनस्यः सीत्कण्ठश्चादत्तः ।

चारु ॥ ऊर्ध्वमवलोक्य ॥ उन्नमत्य कालदुर्द्दिनम् । यदेतत् ।

आलोकितं गृहशिखण्डिभिरुत्कलापैः,

हैहैर्धियाभिरपाकृतनुन्नमस्कैः,

आकालिकं सपदि दुर्द्दिनमन्तरीचं

मुत्कण्ठितस्य हृदयं च समं रणद्धि ।

अपि च । मेघोजलार्द्रमहिषोदरभृङ्गनीलो,

विद्युत्प्रभारचितपीतपटोत्तरीयः,

आभाति संहतवलाकगृहीतशंखः,

खड्गेशवोऽपरदवाक्रमितुं प्रवृत्तः ।

अपि च ।

केशवगात्रश्यामः, कुटिलवलाकावलीरचितशङ्खः,

विद्युद्गुणकौशेयश्चक्रधरदवोन्नतोमेघः ।

एतानिपित्तरजतद्रवमंनिकाशा

धारा जवेन पतिताजलदोदरेभ्यः,

विद्युत्तदीपजिखया चणनष्टदृष्टा

निष्पन्नादवाम्बरपटस्य दशाः पतन्ति ।

संसर्गैरिव चक्रवाकमिथुनैर्हंसैः प्रडोनैरिव,
 व्याविद्धैरिव मीनचक्रमकरैर्हर्ष्यैरिव प्रोद्धितैः,
 तैस्तैराकृतिविस्तरैरनुगतैर्मघैः समभ्युन्नतैः,
 पत्रच्छेद्यमिवेह भाति गगणं, विस्फेपितैर्वायुना ।
 एतत्तद्धृतराष्ट्रचक्रसदृशं मेघान्धकारं नभो
 हृष्टो गर्जति, चातिदर्पितवलोदुर्यधाधनो वा शिखी;
 अचक्षुतजितोयुधिष्ठिरद्वारण्यं गतः कौकिलो,
 हंसाः, संप्रति पाण्डवादव, वनादज्ञातचर्य्यं गताः ।

॥ विचिंत्य ॥ चिरः खलु कालोमैत्रेयस्य वसन्तसंज्ञायाः
 सकाशं गतस्य नाद्याप्यागच्छति ।

॥ प्रविश्य विदूषकः ॥ अहो गणिआए लोभोअ, दक्खिण
 दाअ, जदो न कथा कदा अणा, अणाअरेण जेव्व अभणिअ,
 किं वि एअमेअ गहिदा रअणावली । एत्तिआए च्छट्ठीए ए
 तए अहं भणिदो, अज्ज मित्तेअ वीसमीअदु मल्लकेण, पाणीअं
 पिविअ गल्लीअदु त्ति । ता मा दाव दासीए धीआए गणिआए ।
 सुठ्ठु खुवुच्चदि; अकंदसमुत्थिदा पदुमिणी, अवंचओवाणि ओ,
 अचोरो सुवणआरो, अकलहोगामससागमो, अलुट्ठा
 गणिअत्ति, दुक्करं एदे संभावीअंति । ता पिअदअत्तं गदुअ,
 इमादो गणिआपसंगादोणिवत्तावेमि ॥ परिक्रत्य दृष्ट्वा ॥
 कथं, पिअवअत्तो रुक्खवाडिआए उवविट्ठो चिट्ठदि; ता
 जाव, उवसण्णामि ॥ उपसृत्य ॥ सोत्थि भोदे, वट्ठदु भवं (१) ।

(१) अहोगणिकायालोभः अनुदारता च; यतोऽपि कथा

चार ॥ विलोम्य ॥ अये सुहृन्ने मैत्रेयः प्राप्तः । वयस्य
स्वागतमाद्यताम् ।

विदू । उपविष्टस्मि (१) ।

चार । वयस्य, कथयत कार्यम् ।

विदू । तं खु कर्त्तुं विणष्टं (२) ।

चार । किं तथा न गृहीता रत्नावली ।

विदू । कुतो अस्माकं एतत्तियं भाअधेअं; एवणलिण्णको
मलं अंगलिं मत्थए कडुअ पडिहिआ (३) ।

चार । तत्किं गवीपि नयमिति ।

छता अन्या अनादरेणैव अभषिता किमपि एवमेव गृहीता
रत्नावली । एतावत्या चक्ष्वा; न तथा अहमभूतः आर्य
मैत्रेय, विआन्यतु नसकेन, पानीयं पीत्वा गन्धतामिति, तत्
सा तावत् दास्याः पुल्यागणिकायाः । सुष्टु खलु उचिता, अकन्द
समुत्थिता पद्मिनी, अवञ्चकोवणिक, अचौरः सुवर्णकारः,
अकलहोयानमनागमः, अलुब्धा गणिकेति दुष्करं एते
गन्तावन्ते । तत् प्रियवचसं गत्वा, अस्मात् गणिकाप्रसङ्गात्
निवर्त्तयान्ति । अयं प्रियवचसो वृक्षवाटिकायामुपविष्ट
मिळति, तत् यावदुपसर्पति; खन्ति भवते, वर्द्धतां भवान् ।

(१) उपविष्टोऽस्मि ।

(२) तस्मिन् कार्यं विनष्टं ।

(३) कुतोऽस्माकमेतावज्ञागधेयं, यत् नवनलिनकोमलं
मलमिति मलमिति छात्रा प्रतिगृहीता ।

विदू। भो, कथं ए विणष्टं, जं अभुत्तपीदस्स, चोरेहिं
अवहदस्स, अप्पमुत्तस्स सुवणभंडत्तस्स कारणादो, चदुस्समुद्द
सारभूदो रत्तणमाला हारिदो (१)।

चारु। वयस्स मा मैवं।

यं समालम्ब्य विश्वासं न्यासेऽस्मासु तथा कृतः,

तस्मैतन्महतोमूल्यं प्रत्ययस्यैव दीयते।

विदू। भो, वत्तस्स; एदं पि मे दुदिअं संतावकारणं; जं
सहीअणदिणसंणाए पडंताववारिदं मुहं कदुअ, अहं उवह
सिदो। ता अहं वंछणो भविअ दाणिं भवन्तं सीसेण पडिअ
विण्वेमि। णिवत्तीअदु अप्पा इमादो वज्जपच्चवाआ गणिआ
पसंगादो। गणिआ णान पादुअन्तरप्पविट्ठा विअ लेट्ठुआ
दुःखेण उण णिराकरीअदि। अविअ, भो वत्तस्स, गणिआ,
हत्थी, काअट्ठओ, भिक्खु, चाटो, रासहो अ, जहिं एदे
णिवसंति तहिं दुट्ठावि ण जाअंति (२)?

(१) भो, कथं न विनष्टं, यत् अभुत्तपीतस्य, चौरैरपहृतस्य,
अप्रमूल्यस्य सुवर्णभाण्डस्य कारणात्, चतुःसमुद्रधारभूता
रत्नमाला हारिता।

(२) भो, वयस्य, एतदपि मे द्वितीयं सन्तापकारणं; यत्
सखीजनदत्तसंज्ञया पटान्तापवारितं मुखं कृत्वा, अहमुप

चारु । वयस्य, अलमिदानीं सर्वं परिवादमुक्ता । अवस्य
यैवास्मि निवारितः । पश्य ।

वेगं करोति तुरगस्वरितं प्रयातुं,
प्राणव्ययान्न चरणान् तथा वहन्ति ;
सर्वत्र यान्ति पुहपस्य चलाः स्वभावाः,
खिन्नास्ततो हृदयमेव पुनर्विशन्ति ।

अपिच । वयस्य ।

वस्यार्थास्वस्य सा कान्ता, धनहार्योऽस्त्वसौ जनः ।

॥ स्वगतं ॥ न, गुणहार्योऽस्त्वसौ जनः ॥ प्रकाशम् ॥

वयस्यैः परित्यक्ता, ननु त्यक्तैव सा सया ।

विदू ॥ अधोऽवलोक्य स्वगतम् ॥ जधा, एता उद्धं पेक्षित्वा,
दीहं णिन्नामदि, तधा तन्नोमि सए विणिवारिअंतस्स अधि
अदरं वड्ढिदा मे उद्धंण्ठा; ता, सुद्धु खु एवं वुच्चदि, वामो
कानोत्ति ॥ प्रकाशं ॥ ओ वयस्स, भण्णिदं च ताए, भण्णिहि

रसितः । तदहं ब्राह्मणेभ्यः, ददानीं भवन्तं शीर्षेण पतित्वा,
विज्ञापयामि । निवर्त्यतामात्मा अस्माद्भ्रष्टत्ययायात् गणिका
प्रसङ्गात् । गणिका, नाम, पादुकान्तरप्रविष्टा इव प्रकाशः,
दुःखेन पुनर्निराक्रियते । अपिच, अहो वयस्य, गणिका, चस्ती,
कायन्धो, सिद्धुः, पाटो, रामभञ्ज, यत्र एते निवसन्ति, तत्र
कुदा अपि न जायन्ते? अपितु जायन्ते एव ।

चादत्तं, अज्ज पओसे मए एत्य आगंतव्यं त्ति । ता तक्केमि
रअणावलीए अपरितुट्ठा अपरं मग्गिदुं आअमिस्सदि त्ति(१) ।

चार । वयस्य, आगच्छतु, परितुष्टा यास्यति ।

चेटः ॥ प्रविश्य ॥ अवेध माणहे ।

जधा जधा वस्सदि अमखण्डे, तधातधा तित्तिदि पुठ्ठिचस्से ।

जधा जधा लग्गदि शीदवादे, तधा तधा वेवदि मे हलक्के (२)

॥ ग्रहस्य ॥

वंशं वा ए सत्तद्धिदं सुमहं, वोणं वा ए सत्ततन्तिं एदन्तिं;

गीअं गा ए गद्दहस्साणुरुवं को मे गाणे तुवरु णारदेवा ।

अणत्तन्नि अज्जआ ए वसन्तसेणा ए, कुंभीलआ गच्छ तुमं,

(१) यथा एष ऊर्ध्वं प्रेत्य दीर्घं निःश्वसति; तथा तर्क
यानि मया निवार्यमाणस्य अधिकतरं दृष्ट्वा असौत्कण्ठा;
तत् सुष्ठु खल्वेवमुच्यते, कामोवासदिति । भो वयस्य, भणितञ्च
तथा, मण चादत्तं, अद्य प्रदोषे मया अत्र आगन्तव्यमिति ।
तत्तर्कयामि रत्नावल्या अपरितुष्टा अपरं याचितुं आगमि
ष्यतीति ।

(२) अवेत मानवाः ।

यथा यथा वर्षति अभ्रखण्डं, तथा तथा र्द्भीभवति पृष्ठचर्म;

यथा यथा लगति शीतवातः, तथा तथा वेपते मे हृदयं ।

ममागमणं अञ्जचारुदत्तस्य निवेदेहि न्ति; ता जावअञ्ज
 चारुदत्तस्य गेहं गच्छामि ॥ परिक्रम्य प्रविष्टकेन ॥ दृष्ट्वा ॥
 एमे चालुदत्ते लुक्खवाडिआए चिट्ठदि । एमेवि से दुट्ठ
 वडुके; ता जाव उवसप्पेमि । कधं, ठक्किदे दुवाले लुक्खवाडि
 आए? भोदु, एदस्स दुट्ठवडुकस्स सणं देमि (१) ॥ इति लोष्ट
 गुटिकाः चिपति ॥

विदू । अए, को दाणिं एसो पाआरवेट्ठिदं विअ कइत्थं
 मं लोष्टकेहिं साडेदि (२) ।

चारु । आरामप्रासादवेदिकायां क्रीडद्भिः पारावतैः
 पातितं भवेत् ।

(१) वंशं वादयामि सप्तछिद्रं सुगच्छं,

वीणां वादयामि सप्ततन्त्रीं नदन्तीं,

गीतं गायामि गर्दभस्यानुरूपं,

कोमे गाणे तुम्बुरुनारदावा ।

आज्ञप्ताऽस्मि आर्य्या वसन्तसेनया, कुशीलक, गच्छ त्वं ममा
 गमनं आर्य्यचारुदत्तस्य निवेदयेति; तद्यावत् आर्य्यचारुदत्त
 स्य गेहं गच्छामि । एष, चारुदत्तो दृष्टवाटिकायां तिष्ठति;
 एषोऽपि सदुष्टवटुकः; तद्यावदुपसर्पामि । कथमाकादितं दारं
 दृष्टवाटिकायाः? भवतु, एतस्य दुष्टवटुकस्य संज्ञां ददामि ।

(२) अये कइदानीं एष प्राकारवेष्टितमिव कपित्थं, मां
 लोष्टकेसा डयति ।

विदू। दासीए उक्त, दुष्टपारावत्त, चिह्न, चिह्न; जाव
एदिणा दंडअठ्ठेण, सुपक्कं विअ चूअफलं, इमादो पासादादो
भूमौए पाडइस्सं (१) ॥ इति दण्डकाष्ठमुद्यम्य धावति ॥

चारु ॥ यज्ञोपवीते आकृष्य ॥ वयस्य, उपविश; किमनेन;
तिष्ठतु दयितासहितस्त्रपस्त्री पारावतः ।

चेटः । कथं, पारावदं पश्यदि, सं ण पेक्खदि। भोदु, अव
राए लोड्डगुडिआए पुणोवि ताडइस्सं (२) ॥ तथा करोति ॥

विदू ॥ दिशोऽवलोक्य ॥ कथं, कुम्भीलत्रो। ता जाव
उवसप्पामि ॥ उपसृत्य ॥ द्वारमुद्वाह्य ॥ अरे, कुम्भीलत्रा,
पविष, साअदन्दे (३)

चेटः ॥ प्रविश्य ॥ अज्ज, वंदामि (४) ।

विदू । अरे कहिं तुमं ईदिसे दुद्दिणे अंधआरे आअदो (५) ।

(१) दास्याःपुत्र, दुष्टपारावत, तिष्ठ, तिष्ठ; यावदेतेन
दण्डकाष्ठेन, सुपक्कमिव चूतफलं, अस्मात् प्रासादात् भूमौ
पातयिष्यामि।

(२) कथं, पारावतं पश्यति, मां न प्रेक्षते। भवतु, अपरया
लोड्डगुटिकया पुनरपि ताडयिष्यामि।

(३) कथं, कुम्भीलक! तत् यावदुपसर्पामि; अरे कुम्भी
लक, प्रविश, स्वागतन्ते।

(४) आर्य्य, वन्दे।

(५) अरे, कुत्र त्वं ईदृशेदुर्दिने अन्यकारे आगतः।

चेष्टः । अले, एषा गा (१) ।

विदूः । का एषा का (२) ।

चेष्टः । एषा गा (३) ।

विदूः । किं दाणिं दासीए उत्ता, दुर्विक्रकाल वुटुरं को विश्र, उल्लूकं मासायमि एषा गा मेति (४) ।

चेष्टः । अले, तुनं पि दाणिं इंदमदकामुको विश्र, सुट्टु किं काकायमि, काके ति (५) ।

विदूः । ता कहेहि (६) ।

चेष्टः ॥ खगतं ॥ भोदु, एवं भणिसुं ॥ प्रकाशं ॥ अले, पदं दे दइसुं (७) ।

विदूः । अहं, ते मुंडे गोळं दइसुं (८) ।

(१) अरे, एषा गा ।

(२) का एषा का ।

(३) एषा गा ।

(४) किमिदानीं दास्याः पुत्र, दुर्भिक्षकाले वृद्धरुद्धवत्पार्श्वकं नामाद्यमे एषा गा मेति ।

(५) अरे, त्वमपि इदानीं इन्द्रमखकानुकदव सुट्टु किं काकायमे काकेति ।

(६) ता कथय ।

(७) भवतु, एवं भणिव्यामि । अरे, प्रशंते दास्यामि ।

(८) अशक्तं मखके पादं दास्यामि ।

चेटः । अले, जाणाहि दाव तेण हि कस्सिं काले चूआ सो
लेन्ति (१) ।

विदू । अरे, दासीए उत्ता, गिस्से (२) ।

चेटः ॥ सहासं ॥ अले, एहि एहि (३) ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ किं दाणिं एत्थ कहिस्सं ॥ विचिन्त्य ॥ भो दु,
चारदत्तं गदुअ पुहिस्सं ॥ प्रकाशं ॥ अरे, मुहुत्तअं चिठ्ठ
॥ चारदत्तमुपसृत्य ॥ भो वयस्स, पुहिस्सं दाव, कस्सिं काले
चूआ सोलेन्ति (४) ।

चार । मूर्ख, वसन्ते ।

विदू ॥ चेटमुपगम्य ॥ सुख, वसन्ते (५) ।

चेटः । दुदिअं दे पल्लन्दस्सं । सुसमिद्धाणं गामाणं को
रक्खअं करेदि (६) ।

(१) अरे, जानीहि तावत् तेन हि कस्मिन्काले चूताः
मुकुलवन्तो भवन्ति ।

(२) अरे, दास्याः पुत्र, गीस्से ।

(३) अरे, नहि नहि ।

(४) किमिदानीमत्र कथयिष्यामि । भवतु, चारदत्तं गत्वा
प्रक्ष्यामि । अरे मुहुर्त्तकं तिष्ठ । भो वयस्य, प्रक्ष्यामि तावत्,
कस्मिन्काले चूता उन्मुकुला भवन्ति ।

(५) मूर्ख, वसन्ते ।

(६) द्वितीयन्ते प्रश्नं दास्यामि । सुसमृद्धानां ग्रामाणां
कोरक्षां करोति ।

विदू। अरे, रक्षा (१)।

चेटः ॥ सहासं ॥ अरे, एहि एहि (२)।

विदू। भोदु, संभए पडिदछि ॥ विचिन्त्य ॥ भोदु, चारु
दत्तं पुणेवि पुहिसं (३) ॥ पुनर्निवृत्य चारुदत्तं तयैवो
दाहरति ॥

चारु। वयस्य, सेना।

विदू ॥ चेटमुपगम्य ॥ अरे, दासीए पुत्ता, सेणा (४)।

चेटः। दुवेवि एकस्मिन् कदुअ, शिग्वं भणाहि (५)।

विदू। सेनावसन्ते।

चेटः। एं, पडिअत्तिअ, भणाहि (६)।

विदू ॥ कायेन परिवृत्य ॥ सेनावसन्ते (७)।

चेटः। अले, मुख वडुङ्का, पदादं पडिवत्तावेहि (८)।

(१) अरे, रक्षा।

(२) अरे, नहि नहि।

(३) भवतु, संभवे पतितोऽस्मि। भवतु, चारुदत्तं पुन-
रपि प्रच्छामि।

(४) अरे, दासीपुत्र, सेना।

(५) अरे, द्वे अपि एकस्मिन् कृत्वा शीघ्रं भण।

(६) ननु परिवृत्य भण।

(७) सेनावसन्ते

(८) अरे, मुखं वटुङ्क, पदे परिवर्तय।

विदू ॥ पादौ परिवृत्य ॥ सेनावसन्ते ।

विटः । अले, अक्षरपदाङ् परिवत्तावेहि (१) ।

विदू ॥ विचिन्त्य ॥ वसन्तसेना (२)

चेटः । एषा सा आत्रदा (३) ।

विदू । ता जाव चारुदत्तस्य निवेदेमि ॥ उपसृत्य ॥

भो चारुदत्त, धणिओ दे आत्रदो (४) ।

चारु । कुतोऽस्यकुले धनिकः ।

विदू । जइ कुले णत्थि, ता दुवारे अत्थि । एसा वसन्त
सेना आत्रदा (५) ।

चारु । वयस्य, किं मां प्रतारयसि ।

विदू । जइ मे वञ्छणे ण पत्तिआअसि, ता एदं कुलीलअं
पुच्छ । अरे दासीए पुत्ता, कुलीलअ, उपसप्प (६) ।

(१) अरे अक्षरपदे परिवर्तय ।

(२) वसन्तसेना ।

(३) एषा सा आगता ।

(४) तत् यावत् चारुदत्तस्य निवेदयामि । भो चारुदत्त,
धनिकस्ते आगतः ।

(५) यदि कुले नास्ति, तत् द्वारे अस्ति । एषा वसन्तसेना
आगता ।

(६) यदि मे वचने न प्रत्ययसे, तदेनं कुलीलकं पृच्छ ।
अरे दास्याः पुत्र कुलीरक उपसर्प ।

चेटः ॥ उपसृत्य ॥ अञ्ज वंदामि (१) ।

चारु । भद्र, स्वागतं, कथय सत्यं, प्राप्ता वसन्तसेना ।

चेटः । एषा मा आश्रदा वसन्तसेना (२) ।

चारु ॥ सहर्षं ॥ भद्र, न कदाचिद्विप्रियवचनं निष्कलीकृतं
मया; तद्दृष्ट्वा पापरितोषिकं ॥ इत्युत्तरीयं प्रयच्छति ॥

चेटः ॥ गृहीत्वा; प्रणम्य मपरितोषं ॥ जाव अञ्ज आ ए
षिवेदेमि (३) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

विदू । भो अवि जानामि, किं निमित्तं ईदृशे दुर्दिने
आश्रदन्ति (४) ।

चारु । वयस्य न सम्यगवधारयामि ।

विदू । मण जाणिदं; अप्पमुत्ता रअणावली वड्ढमुत्तं सुवण
भण्डअंत्ति ण परितुष्टा अपरं मग्गिदुं आश्रदा (५) ।

चारु ॥ स्वागतं ॥ परितुष्टा यास्यति ।

॥ ततः प्रविशति उज्ज्वलाभिसारिकावेशेन वसन्तसेना,
सोत्कंठा, हृत्रधारिणी विटय ॥

(१) आर्य्य, वन्दे ।

(२) एषा मा आगता वसन्तसेना ।

(३) यावदार्य्यायानिवेदयामि ।

(४) भो अपि जानामि किं निमित्तं ईदृशे दुर्दिने आगतेति ।

(५) मया ज्ञातं अल्पमूल्या रत्नावली वड्ढमूल्यां सुवर्ण
भाण्डं, इति न परितुष्टा अपरं याचितुमागता ।

विटः ॥ वसन्तसेनामुद्दिश्य ॥

अपद्मा श्रीरेषा, ग्रहरणमनङ्गस्य ललितं,
कुलस्त्रीणां शोकोमदनवरवृक्षस्य कुसुमं;
सलीलं गच्छन्ती, रतिसमयलज्जा प्रणयिनी,
रतिचेचे रङ्गे प्रियपथिकसार्थैरनुगता ।
वसन्तसेने, पश्य, पश्य ।

गर्जन्ति शैलशिखरेषु विलम्बिविम्बा
मेघावियुक्तवनिता हृदयानुकाराः;
घेषां रवेण सहसोत्पतितैर्मयूरैः
खं वीज्यते मणिमयैरिव तालवृक्षैः ।

अपि च ।

पङ्कक्तिन्मुखाः पिवन्ति सलिलं धाराहताददुराः,
कण्ठं मुञ्चति वर्हिणः समदनो ; नीपः प्रदीपायते ।
संन्यासं कुलदूषणैरिव जनैर्मैघैर्वृतश्चन्द्रमा,
विद्युन्नीचकुलोद्गतेव युवतिर्नैकत्र सन्तिष्ठते ।

वसं । भाव, सुष्ठु दे भणिदं (१) ॥ एषाद्धि ॥

मूढे निरन्तरपयोधरया मयैव
कान्तः सहाभिरमते यदि किन्तवात्र ;
आङ्गर्जितैरिति मुञ्जर्विनिवारयन्ती
मार्गं रुणद्धि कुपितेव निशा सपत्नी ।

(१) भाव, सुष्ठु ते भणितं ।

विटः । भवत्वेवं तावदुपलभ्यतां तावदियं ।

वसं । भाव, किमनवा स्त्रीस्वभावदुर्विदग्धयोपालभ्या ।

पश्यतु भावः ।

मेवावपन्तु गर्जन्तु मुञ्चन्त्वग्निमेव वा,

गणयन्ति न शीतोष्णं रमणाभिमुखाः स्त्रियः ।

विटः । वसन्तसेने पश्य । अयमपरः,

यवनचपलवेगः, स्थूलधाराशरौघः,

स्तनितपटहनादः, स्पष्टविद्युत्पताकः,

हरति करममूहं खे शङ्काकस्य मेघा,

नृपद्वयपुरमध्ये मन्दवीर्यस्य शत्रोः ।

वसं । एवं नेदं ता कथं एषो अवरो (१) ।

एतैरेव यदा नजेन्द्रमलिनैराभातलम्बादरै

र्गजङ्घिः मतडिद्वलाकशवलैर्नेधैः सगन्धं मनः,

तत्किं प्रोषितभर्तृवध्यपटहोहाहाहताशोवकः,

प्राष्ट्रप्राष्ट्रिडिति ब्रवीति शटधीः, चारं क्षते प्रक्षिपन् ।

विटः । वसन्तसेने एवमेतत् । इदमपरं पश्य ।

बलाकापाण्डुराणीयं, विद्युदुद्दिग्धचामरं,

मत्तवारणसाख्यं, कर्तुकाममिवाखरं ।

(१) एवं नेदं तत्कथं एषोऽपरः ।

वसं । भाव, पेक्ख पेक्ख (१) ।

एतैरार्द्रतमालपत्रमलिनैरापीतसूख्यं नभो,
वल्लीकाः, शरताडिताइव गजाः, सीदन्ति धाराहताः ।
विद्युत्काञ्चनदीपिकेव रचिता प्रासादसञ्चारिणी,
ज्योत्स्ना दुर्बलभर्तृकेव वलिता, प्रोत्सार्य मेवैर्जता ।

विटः । वसन्तसेने पश्य, पश्य ।

एते हि विद्युद्गुणवद्भूकचागजाइवान्योन्यमभिद्रवन्तः,
शक्राञ्जया वारिधराः सधारा, गां रूप्यरज्ज्वेव समुद्धरन्ति ।

॥ अपिच पश्य ॥

महावाताघ्रातैर्महिषकुलनीलैर्जलधरै
ञ्चलैर्विद्युत्पञ्चैर्जलधिभिरिवान्तःप्रचलितैः,
इयं गन्धोद्गामानवहरितशल्याङ्कुरवती
धरा धारापातैर्मणिमयशरैर्भिद्यतइव ।

वसं । भाव, एषो अवरो (२) ।

एह्येहीति शिखण्डिनां पटुतरं केकाभिराक्रन्दितः,
प्राङ्गीयेव बलाकया सरभसं सोत्कण्ठमालिङ्गितः,
ह्रस्वैरुज्ज्वलपङ्कजैरतितरां सोद्वेगमुदीक्षितः,
कुर्वन्नञ्जनमेचकाइव दिशोमेघः समुत्तिष्ठते ।

विटः । एवमेतत् । तथाहि, पश्य ।

(१) भाव पश्य, पश्य ।

(२) एषोऽपरः ।

निष्पन्दीकृतपद्मखण्डनयनं नष्टपावाभरं,
विद्युद्भिः क्षणदृष्टसुष्ठुतिमिरं प्रह्लादिताशामुखं;
निद्वेष्टं सपितीव मम्यति पयोधारागृहान्तर्गतं
स्फोताभोधरधामनैकजलदहवापिधानं जगत् ।

वसं । भाव, एवं णेदं । ता पेक्ख पेक्ख (१) ।

गतानाशं तारा उपकृतमसाधाविव जने,
वियुक्ताः कान्तेन स्त्रियदव न राजन्ति ककुभः ।
प्रकामान्तस्ततं त्रिदशपतिगस्तस्य शिखिना,
द्रवीभूतं मन्वे पतति जलरूपेण गगनं ।

॥ अपिच पश्य ॥

उन्नमति नमति वर्पति गर्जति मेघः करोति तिमिरौघं,
प्रथमश्रीरिव पुत्र्यः करोति रूपाण्यनेकानि ।

विटः । एवमेतत् ।

विद्युद्भिर्ज्वलतीव, संविहसतीवाच्चैर्बलाकाशतै,
माहेन्द्रेण विवलातीव धनुषा धारागतोद्गारिणा ।
विष्पष्टागनिनिस्त्रनेन रसतीवाधूर्णतीवानिलै
र्निलैः सान्द्रमिवाहिभिर्जलधरैर्धूपायतीवाभरं ।

वसं ।

जलधर निर्लज्जस्त्वं, यन्मां दयितस्य वेग्य गच्छन्ती,
स्नानितेन भीययित्वा धाराहस्यैः परामृशसि ।

भोः प्रक ।

(१) भाव एवं नेदं तत्पश्य पश्य ।

किन्ती ह्यहं पूर्वरतिप्रसक्ता च त्वं नदस्यमुद सिंहनादैः,
न युक्तमेतत्प्रियकाञ्चितायामार्गं निरोद्धुं मम वर्षपातैः।

अपिच ।

यद्ददहल्याहेतोर्मृषा वदसि शक्र गोतमोऽस्मीति,
तद्वन्ममापि दुःखं निरवेक्ष्य निवार्यतां जलदः।

अपिच ।

गर्ज वा, वर्ष वा, शक्र, मुञ्च वा शतशोऽश्वनिम्,
न शक्याहि स्त्रियोरोद्धुं प्रस्थितादयितं प्रति।
यदि गर्जति वारिधरो गर्जतु, तन्नाम निष्ठुराः पुरुषाः,
अयि विद्युत्प्रमदानां त्वमपि च दुःखं न जानासि।

विटः ॥ भवति, अलमलमुपाख्येन। उपकारिणी तवेयं॥

ऐरावतोरसि चलेव सुवर्णरज्जुः,
शैलस्य मूर्ध्नि निहितेव सिता पताका।
आखण्डलस्य भवनोदरदीपिकेय
माख्याति ते प्रियतमस्य हि यन्निवेशं।

वसं। भाव एवं तं जेव्व एदं गेहं (१)।

विटः। सकलकलाभिज्ञाया न किञ्चिदिह तवोपदेष्ट
व्यमस्ति। तथापि स्नेहः प्रलापयति। अत्र प्रविश्य कोपो
ऽत्यन्तं न कर्तव्यः।

यदि कुप्पसि नास्ति रतिः, कोपेन विनायवा कुतः कामः।
कुप्प च कोपय च, त्वं प्रसीद च त्वं प्रसादय कान्तं।

(१) भाव एवं तदेव एतद्गेहं।

भवत्येवं तावत् । भोभोनिवेद्यतामार्यचारदत्ताय ।
 एषा फुल्लकदम्बनीपसुरभौ काले वनोद्गामिते,
 कान्तस्याल्यभागता समदना दृष्टा जलाद्रालका;
 विद्युदारिदगर्जितैः सचकिता तद्दर्शनाकाङ्क्षिणी
 पादौ नूपुरजम्बकद्वन्द्वधरौ प्रचालयन्ती स्थिता ।

चार । आकर्ण्य । वयस्य, ज्ञाचतां किमेतदिति ।

विदू । जं भवं आणवेदि (१) ।

वसन्तसेनासुपगम्य ॥ सादरं ॥ सेत्वि भोदीए (२) ।

वयं । अज्ज वन्दानि; साधदं अज्जस्स । भाव, एसा
 चत्तधारिआ भावस्स ज्ज्व भोदु (३) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ अनेनोपायेन निपुणं प्रेषितोऽस्मि
 ॥ प्रकाशं ॥ एवं भवतु ॥ भवति वसन्तसेने ।

साटोपकूटकपटानृतजन्मभूमेः

शाव्यात्मकस्य रतिकेनिकृतालयस्य,

वेश्यापणस्य सुरतोत्सवमङ्गलस्य,

दाक्षिण्यपण्यसुखनिःक्रयमिद्धिरसु ।

॥ इति निष्प्रान्तः ॥

(१) यद्भवानाज्ञापयति ।

(२) स्वस्ति भवत्यै ।

(३) आर्यं वन्दे, स्वागतमार्यस्य । भाव, एषा वचधारिका
 भावस्य एवं भवतु ।

वसं । अज्ज भित्तेअ, कहिं तुह्माणं जूदिअरो (१) ।

विदू ॥ खगतं ॥ हो ही भोः, जूदिअरोत्ति भणन्तीए
अलङ्किदो पिअवअस्सो ॥ प्रकाशं ॥ भोदि, एसो खु रुक्खवा
डिआए (२) ।

वसं । अज्ज का तुह्माणं रुक्खरुक्खवाडिआ वुच्चदि (३) ।

विदू । भोदि, जहिं ए खाईअदि ए पीइअदि (४) ।

वसं ॥ स्मितङ्करोति ॥

विदू । ता पविसदु भोदी (५) ।

वसं ॥ जनान्तिकं ॥ एत्थ पविसिअ किं मए भणित्वं (६) ।

चेटी । जूदिअर अवि सुहो दे पदोसोत्ति (७) ।

वसं । अवि पारइस्सं (८) ।

(१) आर्य्य मैत्रेय कुत्र युष्माकं द्यूतकरः ।

(२) आश्चर्य्यं, भो द्यूतकरइति भणन्त्या अलङ्कृतः प्रिय
वचस्यः । हे भवति, एष खलु वृक्षवाटिकायां ।

(३) आर्य्य का युष्माकं शुष्कवृक्षवाटिका उच्यते ।

(४) हे भवति, यत्र न खाद्यते न पीयते ।

(५) तस्मात् प्रविशतु भवती ।

(६) अत्र प्रविश्य किं मया भणितव्यं ।

(७) द्यूतकर, अपि शुभस्ते प्रदोषइति ।

(८) अपि पारचिख्यामि ।

चेटी । अवसरोज्ज्वल दे पारदसुदि (१) ।

विदू । पविसदु भोदी (२) ।

वसं ॥ प्रविशोपसृत्य च । पुष्पैस्ताडयन्ती ॥ अह, जुदि
अर अवि सुहो दे पदोसो (३) ।

चारु ॥ अवलोक्य ॥ अये वसन्तसेना प्राप्ता ॥ सहर्षं
त्याय ॥ अयि प्रिये ।

सदा प्रदोषोमम याति जायतः,

सदा च मे निःश्वसतो गता निशा;

त्वया समेतस्य विशाललोचने,

समाद्य शोकान्तकरः प्रदोषः ।

॥ तत् स्नागतं भवत्यै ॥ इदमासनमत्रोपविशतां ।

विदू । इदमासनं उपविशदु भोदी, (४)

नाय्येनासीनाः सर्वे उपविशन्ति ।

चारु । वयस्य, पश्य पश्य ।

वर्षादकमुद्गिरता, अवशान्तविलम्बिना कदम्बेन,

एकः स्तनोऽभिपिक्तो नृपसुत इव यौवराज्यस्यः ।

तद्वयस्य क्लिप्तेवाससी वसन्तसेनायाः, अन्ये प्रधानवास

मनुपनीयेतामिति ।

(१) अवसर एव त्वां पारयिष्यति ।

(२) प्रविशतु भवती ।

(३) अपि द्यूतकर शुभसो प्रदोषः ।

(४) इदमासनं उपविशतु भवती ।

विदू। जं भवं आणवेदि (१)।

चेटी। अज्ज मित्तेअ, चिट्ठ, तुमं, अहं जेव्व अज्जअं
सुखसुखं (२) ॥ तथा करोति ॥

विदू ॥ अपवारितकेन ॥ भो वयस्य, पुच्छामि दावतस्य
भोदिं किं वि (३)।

चारु। एवं क्रियतां।

विदू ॥ प्रकाशं ॥ अथ किंणिमित्तं उन ईदिसे पण्ड
चन्द्रालोए दुहिणअन्धआरे आअदा भोदी (४)।

चेटी। अज्जए उज्जओ वंछणे (५)।

वसं। एं, णिउणेत्ति भणाही (६)।

चेटी। एसा खु अज्जआ एवं पुक्खिदुं आअदा केत्तिअं
ताए रअणावलीए मुल्लन्ति (७)।

(१) यज्ञवानाज्ञापयति।

(२) आर्य्य मैत्रेय तिष्ठ त्वं, अहमेवार्थ्या शुश्रूषसि
य्यामि।

(३) भो वयस्य प्रच्छामि तावत्तत्रभवतीं किमपि।

(४) अथ किं निमित्तं पुनरीदृशे प्रनष्टचन्द्रालोके दुर्दि
नान्धकारे आगता भवती।

(५) आर्य्ये उज्जलोत्राह्वणः।

(६) ननु निपुणइति भण।

(७) एषा खलु आर्य्या एवं प्रद्युमागता कियत्तस्याः
रत्नावल्यामूल्यमिति।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ भो, भणितं मए, जधा अप्पमुक्का
रअणावली वडमुलं सुवणभण्डं ए परितुट्ठा अवरं मग्गिदं
आअदा (१) ।

चेटी । सा खलु अज्जआए अत्तण केरकेत्ति भणिअ
जूदे हारिदा । सोअ महिओ राजावत्यआरी ए आणी
अदि कहिं गदेत्ति (२) ।

विदू । भोदि, मंतिदं जेव मन्तीअदि (३) ॥

चेटी । जाव सो अणेसीअदि । ताव एदं जेव गेह सुवण
भण्डं । इति दबयति (४) ।

विदू । विचारयति ।

चेटी । अदिमेत्तं अज्जो णिज्जाअदि, ता किं दिट्ठ
पुरुओ दे (५) ।

विदू । भोदि, सिप्पकुमलदाए आवन्थेदि दिट्ठिं (६) ।

(१) भो, भणितं नया, यथा अल्पमूल्या रत्नावली वडं
मूल्यं सुवर्णभाण्डं न परितुष्टा अपरं याचितुमागता ।

(२) सा खलु आर्याया आत्मनः कृते इति भणित्वा द्यूते
हारिता, सच मभिकः राजावश्यकारी न जायते कुत्र गत
इति ।

(३) हे भवति मन्त्रितमेव मन्त्र्यते ।

(४) यावत्तोऽन्विष्यते, तावदेव गृहाण सुवर्णभाण्डं ।

(५) अतिमात्रमार्यानिर्धायति; तत्किं दृष्टपूर्वम् ।

(६) हे भवति, सिन्धुकुमलतया अववध्नाति दृष्टिं ।

चेटी । अज्ज वच्चिदोसि, दिट्ठीए तं जेव्व एदं सुवण
भण्डअं (१) ।

विदू ॥ सहर्षं ॥ भो वअस्स, तं जेव्व एदं सुवणभण्डअं
जं अच्चाणं गेहे चौरैहिं अवहदं (२) ।

चारु । वयस्य ।

योऽस्माभिश्चिन्तितो व्याजः कर्तुं न्यासप्रतिक्रियां,

स एव प्रसृतोऽस्माकं किन्तु सत्यं विदुस्त्वना ।

विदू । भो वअस्स सच्चं, सवामि वच्चणेण (३) ।

चारु । प्रियं नः प्रियं ।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ भो, पुच्छामि एं कुदो एदं समासादि
दन्ति (४) ।

चारु । कोदोषः ।

विदू ॥ चेव्याः कर्णे ॥ एवं विअ (५) ।

चेटी ॥ विदूषकस्य कर्णे ॥ एवं विअ (६) ।

चारु । किमिदं कथ्यते । किम्वयं वाच्याः ।

(१) आर्यं वच्चितोऽसि दृष्ट्वा, तदेवेदं सुवर्णभाण्डं ।

(२) भो वयस्य, तदेवेदं सुवर्णभाण्डं यदस्माकं गृहे
चौरैरपहृतं ।

(३) भो वयस्य, सत्यं, श्रयामि ब्राह्मणेन ।

(४) भो, पृच्छामि ननु कुत इदं समासादितमिति ।

(५) एवमिव ।

(६) एवमिव ।

विदू ॥ चारुदत्तस्य कर्णे ॥ एवं विश्र (१) ।

चारु । भद्रे, नृत्यं तदेवेदं सुवर्णभाण्डं ।

चेटी । अज्ज अधदं (२) ।

चारु । भद्रे, न कदाचित्प्रियनिवेदनं निःफलीकृतं मया ।
तद्दृष्ट्वा पारितोषिकमिदमङ्गुलीयकमिति ॥ अनङ्गुलीयकं
हस्तनवलोक्य लज्जां नाटयति ।

वसं ॥ आत्मगतं ॥ अदो जेव्व कामी अस्मि (३) ।

चारु । जनान्तिकं । भो कष्टं ।

धनैर्वियुक्तस्य नरस्य लोके किञ्जीवितेनादित एव तावत ।
यस्य प्रतीकारनिरर्थकत्वात्कोपप्रसादाविफलीभवन्ति ।

अपि च ।

पक्षविकलस्य पक्षी, शुष्कस्य तरुः, सरस्य जलहीनं,
सर्पश्चाद्भूतदंष्ट्रसु लोके दरिद्रस्य ।

अपि च ।

शून्यैर्गृहैः खलु समाः पुरुषादरिद्राः,

कूपैश्च तोयरहितैस्तरुभिश्च शीर्णैः,

यद्दृष्टपूर्वजनसङ्गमविस्मृतानां

सर्वे भवन्ति विफलाः परितोषकालाः ।

(१) एवमिव ।

(२) आर्य्य अयकिं ।

(३) अतएव काम्यसे ।

विदू । भो अलं अदिमेत्तं सन्तप्पिदेण ॥ प्रकाशं । सपरि
हासं ॥ भोदि, समप्पीअदु मम केरिआए हीणसाडिआ (१) ।

वसं । अज्ज चारुदत्त, जुत्तं णेदं इमाए रअणावलीए
इमं जणं तुलइदुं (२) ।

चारु ॥ सविललस्मितं ॥ वसन्तसेने, पश्य, पश्य;

कः अद्भास्यति भूतार्थं सर्व्वामां तुलयिष्यति,

शङ्कनीया हि लोकेऽस्मिन्निःप्रतापा दरिद्रता ।

विदू । हज्जे, किं भोदीए इध जेव्व सुविदव्वं (३) ।

चेटी ॥ विहस्य ॥ अज्जमित्तेअ, अदिमेत्तं दाणिं उज्जअं
अत्ताणअं दंसेति (४) ।

विदू । भो वयस्स, एसो क्खु हसारअंते विअ सुहोवविट्ठं
जणं पुणेवि वित्थारवारिधाराहिं पविट्ठो पज्जणो (५) ।

चारु । सम्यगाह भवान् ।

(१) भो अलं, अतिमात्रसन्तापितेन हे भवति, समर्थतां
मम क्षान्तिशटिका ।

(२) आर्य्य चारुदत्त, युक्तं नैदं, अनया रत्नावल्या
इमं जनं तुलयितुं ।

(३) चेटी, किं भवत्या इहैव सुप्तयं ।

(४) आर्य्य मैत्रेय, अतिमात्रमिदानीं उद्यतमात्मानं
दर्शयसि ।

(५) भो वयस्य एष खलु उत्सारयन्निव सुखोपविष्टं
जनं पुनरपि विस्तारवारिधाराभिः प्रविष्टः पर्जन्यः ।

अमूर्हि भिन्नाजलदान्तराणि पङ्कान्तराणीव मृणालसूच्यः ।

पतन्ति चन्द्रव्यमनादिमुक्ता दिवोऽश्रुधारा इव वारिधाराः ।

अपि च । धाराभिरार्यजनचित्तमुनिर्मलाभि

स्वण्डाभिरर्जुनशरप्रतिकर्कशाभिः,

मेघाः स्रवन्ति, बलदेवपटप्रकाशाः,

शक्रस्य मौक्तिकनिधानमिवोद्गिरन्तः ।

प्रिये । पश्य, पश्य ;

एतैः पिष्टतमालवर्णकनिभैरालिप्तममोधरैः

संसक्तैरुपवीजितं सुरभिभिः शीतैः प्रदोषानिलैः,

एषामोदसमागमप्रणयिनी स्वकृन्दमभ्यागता

रक्ताकान्तमिवास्वरन्ध्रियतमाविद्युत्समालिङ्गति ।

वसं ॥ मृङ्गारभावं नाटयन्ती चारुदत्तमालिङ्गति ॥

चारु ॥ स्वर्णं नाटयन्प्रत्यालिङ्ग्य ॥

भोमेघ, गम्भीरतरं नद त्वं, तव प्रसादात्स्वरपीडितं मे,

संसर्गरोमाञ्चितजातरागं कदम्बपुष्पत्वमुपैति गात्रं ।

विदू । दासीए पुत्त दुद्दिण, अणज्जो दाणिं सि तुमं,

वं एव्वं भोदि विज्जुआए भाआवेमि (१) ।

चारु वयस्य, नार्हस्युपालब्धुं ।

वर्षणतमस्य दुर्दिनमविरतधारं, शतद्वदाः स्फुरन्तु,

अस्त्रादिधदुर्लभया यदहं प्रियया परिख्यक्तः ।

(१) दास्याः पुत्र, दुर्दिन, अनार्य ददानीमसि त्वं यदेवं
भवतीं विद्युता भोययमि ।

प्रिये, वयस्य;

धन्यानि तेषां ह्यनु जीवितानि, ये कामिनीनां गृहमागतानां,
आर्द्राणि मेघोदकशीतलानि गात्राणि गात्रेषु परिव्वजन्ति ।

प्रिये, वसन्तसने;

स्नानेषु प्रचलितवेदिसञ्चयन्तं
शीर्णत्वात्कथमपि धार्यते वितानं;
एषा च स्फुटितसुधाद्रवानुलेपा
त्संस्निग्धा सलिलभरेण चित्तभित्तिः ।

॥ ऊर्द्धमवलोक्य ॥ अये इन्द्रधनुः ! प्रिये, पश्य, पश्य;

विद्युज्जिह्वेनेदं, महेन्द्रचापोद्दिताचतभुजेन,
जलधरविष्टद्वहनुना, विजृम्भितमिवान्तरीक्षेण ।

तदेह्यभ्यन्तरमेव प्रविशावः ॥ इत्युत्थाय परिक्रामति ॥

प्रिये, पश्य ।

तालीषु तारम्विटपेषु मन्दं, शिलासु रुचं, सलिलेषु चण्डं,
सङ्गीतवीणादिव ताद्यमानास्तालानुसारेण पतन्ति धाराः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

दुर्दिनेनाम पञ्चमोऽङ्कः ।

अथ पष्ठोऽङ्कः ।

॥ ततः प्रविशति चेटी ॥

चेटी । कथं अज्जवि अज्जआ ण विवुरदि ; भोदु, पवि
मिअ पडिवोधइस्सं (१) ।

॥ इति नाथ्येन परिक्रामति ॥ ततः प्रविशत्याकादित
शरीरा प्रसृप्ता वसन्तसेना ।

चेटी ॥ निरुप्य ॥ उत्थेदु, उत्थेदु अज्जआ, पभादं
संवृत्तं (२) ।

वसं ॥ प्रतिबुध्य ॥ कथं, रत्ति ज्जेव पभादं संवृत्तं (३) ।

चेटी । अज्जाणं एसो पभादो, अज्जआए उण रत्ति
ज्जेव (४) ।

वसं । इज्जे, कहिं उण तुज्जाणं जूदिअरो (५) ।

(१) कथमद्यापि आर्या न विबुध्यते? भवतु, प्रविश्य प्रति
बोधयिष्यामि ।

(२) उत्तिष्ठतु, उत्तिष्ठतु, आर्या; प्रभातं सम्वृत्तं ।

(३) कथं रात्रिरेव प्रभातं सम्वृत्तं ।

(४) अस्माकमेतत्प्रभातं, आर्यायाः पुनारात्रिरेव ।

(५) चेष्टि सुतः पुनर्युष्माकं द्यूतकरः ।

चेटी । अज्जए, वट्ठमाणअं समादिसिअ, पुप्फकरण्डअं
जिणुज्जाणं गदो अज्जचारुदत्तो (१) ।

वसं । किं समादिसिअ. पुप्फकरण्डअं जिणुज्जाणं गदो
अज्जचारुदत्तो (२) ।

चेटी । जोएहि रादीए पवहणं, वसन्तसेना गळदुत्ति (३) ।

वसं । हज्जे, कहिंमए गन्तव्वं (४) ।

चेटी । अज्जए, जहिं चारुदत्तो (५) ।

वसं ॥ चेटीं परिव्वज्ज ॥ हज्जे, सुट्ठु एणिज्जाइदो रादीए,
ता अज्ज पट्ठक्खं पेक्खित्तं । हज्जे, किं पविट्ठा अहं इदं
अभ्यन्तरचतुस्सालअं (६) ।

चेटी । ए केवलं अभ्यन्तरचतुस्सालअं, सब्वजणत्त विहिं
अन्नं पविट्ठा (७) ।

(१) आर्य्ये वर्द्धमानकं समादिश्य, पुष्पकरण्डकं जीर्णो
द्यानं गतआर्य्यचारुदत्तः ।

(२) किं समादिश्येत्यादि पूर्ववत् ।

(३) योजय रात्रौ प्रवहणं, वसन्तसेना गच्छत्विति ।

(४) चेटी, कुत्र मया गन्तव्यं ।

(५) आर्य्ये, यत्र चारुदत्तः ।

(६) चेटी, सुट्ठु न निर्धातोरात्रौ तदद्य प्रत्यक्षं गेक्ष्ये ।
चेटी, किं प्रविष्टा अहमिहाम्यन्तरचतुःशालं ।

(७) न केवलं अभ्यन्तरचतुःशालकं, सब्वजमस्यापि हृदयं
प्रविष्टा ।

वसं अविमन्तपिदि चारुदत्तस्य परिश्रणे (१)।

चेटी। सन्तपिस्सदि (२)।

वसं। कदा (३)।

चेटी। जदो अज्जआ गमिस्सदि (४)।

वसं। तदो मए पठमं सन्तपिदव्वं ॥ सानुनयं ॥ हञ्जे,
गेह एदं रअणावलीं। मम वहिणिआए अज्जा धूदाए
गदुअ, समप्पेहि भणिदव्वं च। अहं सिरिचारुदत्तस्य गुण
णिज्जिदा दासी, तदा तुह्माणं पि। ता एसा तुहजव्व कठाह
रणं होदु रअणावली (५)

चेटी। अज्जए, कुप्पिस्सदि चारुदत्तो अज्जाए दाव (६)।

वसं। गह्ण कुप्पिस्सदि (७)।

(१) अपि सन्तप्यते चारुदत्तस्य परिजनः।

(२) सन्तप्यति।

(३) कदा।

(४) यदा आर्या गमिष्यति।

(५) तदा मया प्रथमं सन्तप्यं। चेटी, गृहाण इमां
रत्नावलीं, मम भगिन्यै आर्याधृतायै गत्वा समर्पय; वक्तव्यञ्च,
अहं श्रीचारुदत्तस्य गुणनिर्जिता दासी, तदा युष्माकमपि,
तदेषा तवैव कण्ठाभरणं भवतु रत्नावली।

(६) आर्यै, कुपिष्यति चारुदत्तआर्यायै तावत्।

(७) गच्छ, न कुपिष्यति।

चेटी ॥ गृहीत्वा ॥ जं आणवेसि (१) ।

॥ इति निष्क्रम्य पुनः प्रविशति ॥

चेटी । अज्ज ए, भणदि अज्जा धूदा । अज्जउत्तेण तुह्माणं पसादीकदा, ए जुत्तं मम एदं गेहिदुं । अज्जउत्तो ज्जेव्व मम आहरणविसेसेत्ति जाणादु भोदी (२) ।

॥ ततः प्रविशति दारकं गृहीत्वा रदनिका ॥

रदनिका । एहि वक्ख, सअडिआए कील्लह (३) ।

दार ॥ सकरुणं ॥ रदनिए, किं मम एदाए मड्डिआ सअडिआए । तं जेव्व सोवणसअडिअं देहि (४) ।

रद ॥ सनिर्वेदं निश्चस्य ॥ जाद, कुतो अह्माणं सुवणवव हारो । तादस्स पुणेवि रिद्धीए सुवणसअडिआए कील्लि स्समि । ता जाव विणेदेमि एं, अज्जआ वसन्तसेणाए समीवं उवसप्पिस्सं ॥ उपसृत्य ॥ अज्ज ए प्रणमामि (५) ।

(१) यदाज्ञापयसि ।

(२) आर्य्यै, भणति आर्य्या धूता, आर्य्यपुत्रेण युष्माकं प्रसादीकृता, न युक्तं मनैतां यहीतुं । आर्य्यपुत्रएव ममा भरणविशेषइति जानातु भवती ।

(३) एहि, वत्स, शकटिकया कीडयावः ।

(४) रदनिके, किं मनैतया मृत्तिकाशकटिकया, तामेव सुवर्णशकटिकां देहि ।

(५) तात, कुतोऽस्माकं सुवर्णव्यवहारः तातस्य पुनरपि

वसं । रश्मिण, सा अदं दे । वस्तु उण अशं दारओ,
अनलंकिदमरीरोवि चन्द्रमुखो आणन्देदि मम हिअशं (१) ।

रद । एषो खु अज्जचारुदत्तस्य पुत्रो रोहसेणो
णाम् (२) ।

वसं ॥ बाह्व प्रसार्य ॥ एहि मे पुत्रक, आलिंग ॥ इति
अह्ने उपवेश्य ॥ अणुकिदं अणेण पिदुणोरूपं (३) ।

रद । ए केवलं रूपं, शीलं वि तर्कमि । एदोणा अज्ज
चारुदत्तो अत्ताणअं विनोदेदि (४) ।

वसं । अध किंनिमित्तं एषो रोअदि (५) ।

इत्या चवर्णकटिकया क्रीडिष्यसि । तद्यावदिनोदयाम्येनं,
आर्यावचनस्तसनायाः समीपमुपसर्पिष्यामि । आर्य्यं प्रणमामि ।

(१) रदनिके स्वागतं ते, कस्य पुनरयं दारकः अन-
लङ्कितशरीरोऽपि चन्द्रमुखआनन्दयति मम हृदयं ।

(२) एष खलु आर्य्यचारुदत्तस्य पुत्रो रोहसेनोनाम ।

(३) एहि मे पुत्रक, आलिङ्गय । अनुकृतं अनेन पिदुरूपं ।

(४) न केवलं रूपं, शीलमपि तर्कयामि । एतेनार्य्यचारु-
दत्त आत्मानं विनोदयति ।

(५) अयं किंनिमित्तं एषरोदिति ।

रद । एदिणा पडिवेसिअगहवद्ददारअकैरिआए सुव
खसअडिआए कीलिदं, तेण अ सा णीदा; तदो उण तं मग्गं
तस्स मए इअं मड्डिआसअडिआ कदुअ दिआ । तदो भणादि,
रदणिए किं मए एदाए मड्डिआसअडिआए, तं ज्जेव्व सोव
णसअडिअं देहिन्ति (१) ।

वसं । हद्धी, हद्धी, अअं पि णाम परसंपत्तीए सन्तप्पदि ।
भअवं कदंत पोक्खरवत्तपडिदजलविंदुसरिसेहिं कीलसि
तुमं पुरिसभाअधेअहिं ॥ इति सास्सा ॥ जाद मा रोद, सोवण
सअडिआए कीलिससि (२) ।

दार । रदणिए, का एसा? (३)

वसं । दे पिदुणो गुणणिज्जिदा दासी (४) ।

(१) एतेन प्रतिवेशिकगृहपतिदारकक्षतया सुवर्णशकटि
कया क्रीडितं, तेन च सा नीता; ततः पुनस्तां याचतोमया द्रुयं
मृत्तिकाशकटिकाकृत्वा दत्ता । तदा भणति, रदनिके किं मम
एतया मृत्तिकाशकटिकयातामेव सुवर्णशकटिकां देहीति ।

(२) हा धिक्, हा धिक्, अयमपि नाम परसन्तत्या सन्त
प्यते । भगवन् क्षतान्त, पुष्करपात्रपतितजलविन्दुसदृशैः
क्रीडित्वं पुरुषभागधेयैः । तात, मा रोदिहि, सुवर्णशकटि
कया क्रीडिष्यमि ।

(३) रदनिके, का एसा?

(४) ते पितुर्गुणनिर्जिता दासी ।

रद । जाद, अज्जआ दे जणणी भोदि (१) ।

दार । रदणिण, अलिअं तुमं भणमि, जइ अज्जाणं
अज्जआ जणणी ता कीम अलंकिदाए? (२) ।

वसं । जाद, मुद्धेण मुहेण अदिकरुणं मंतेमि ॥ नाय्येना
भरणान्ववतार्यं, रुदंती ॥ एमा दाणिं दे जणणी संवुत्ता । ता
जेह एदं अलंकारअं, सोवणसअडिअं घडावेहि (३) ।

दार । अपेहि, ए गेहिस्सं, रोदमि तुमं (४) ।

वसं ॥ अयूणि ग्रम्य ॥ जाद, न रोदिस्सं, गच्छ, कील,
॥ अलंकारैर्मृच्छकटिकं पूरयित्वा ॥ जाद, कारेहि सोवणसअ
डिअं (५) ।

॥ इति दारकमादाय निष्क्रान्ता रदनिका ॥

(१) तात, आर्या ते जननी भवति ।

(२) रदनिके, अलीकं त्वं भणमि, यद्यस्माकं आर्या
जननी, तत्किमर्थं अलङ्कृता?

(३) तात, मुग्धेन मुखेनातिकरुणं मन्त्रयमि । एषा
इदानीं ते जननी संवृत्ता । तत् गृहाणेत अलङ्कारं, सुवर्ण
मृच्छकटिकां कारय ।

(४) अपेहि, न ग्रहीष्यामि, रोदिषि त्वं ।

(५) तात न रोदिष्यामि, गच्छ, क्रीड । तात, कारय
सुवर्णमृच्छकटिकां ।

प्रविश्य प्रवहणाधिरूढस्यैः ॥ रदणिए, रदणिए, णिवे
देहि अज्जआए वसन्तसेणाए, ओहारिअं पक्खदुआए
सज्जं पवहणं चिट्ठदि (१) ।

प्रविश्य रदनिका ॥ अज्जए, एसोवहुमाएओविस्सवेदि
पक्खदुआए सज्जं पवहणंति (२) ।

वसं । हंजे, चिट्ठ सुज्जत्तं, जाव अहं अत्ताणअं पसा
धेमि (३) ।

चेटः । ही ही भोः, मए वि जाणत्थज्जे विसुमत्तिदे; ता
जाव गेल्लिअ आअहामि । एदे एत्ताअज्जुकटुआ वदसा ।
भोदु, भोदु, पवहणेण ज्जेव्व गदागदिं करिस्सं ॥ इति
निष्क्रान्तस्यैः (४) ॥

वसं । हंजे, उवणेहि मे पसाहणं, अत्ताणअं पसाह
इस्सं (५) ॥ इति प्रसाधयन्ती स्थिता ॥

(१) रदनिके, रदनिके, निवेदय आर्यायै वसन्तसेनायै,
अपवारितं पक्षद्वारके सज्जं प्रवहणं तिष्ठति ।

(२) आर्य्यै, एष वर्द्धमानकोविज्ञापयति पक्षद्वारे सज्जं
प्रवहणमिति ।

(३) चेटि, तिष्ठ सुज्जत्तं, यावत् अहमात्मानं प्रसाधयामि ।

(४) ही ही भोः, मयापि यानास्तरणं विस्मृतं, तत् यावत्
गृहीत्वा आगच्छामि । एते नासिकारज्जुकटुकावलीवर्हाः ।
भवतु, भवतु, प्रवहणेनैव गतागतिं करिष्यामि ।

(५) चेटि, उपनय मे प्रसाधनं, आत्मानं प्रसाधयिष्यामि ।

प्रविश्य प्रवहणधिरूढः स्यावरकयेतः ॥ आणत्तस्मि
 राअशालसंठाणेण; स्यावलआ, पवहणं गेलिअ, पुप्पकरं
 उअं जिस्सुज्जाणं तुलिदं आगच्छेहिन्ति । भोदु, तहिं जेव
 गच्छामि । वहध, वहला, वहध ॥ परिक्कन्तावलोक्य च ॥
 कधं, गामशअलेहिं लुद्धे मग्गे; किं दाणिं एत्थ कलदस्सं
 ॥ साटोपं ॥ अले, अले, ओसलध; ॥ आकर्ण्य ॥ किं भणध? एसे
 कस्स केरके पवहणेत्ति? एसे राअशालसंठाणकेलके पवह
 णेत्ति । ता शिश्य ओसलध ॥ अवलोक्य ॥ कधं, एगे अवले,
 सहिअं विअमं पेक्खिअ शहशज्जेव्व जूदपत्ताददे विअ जूदि
 अले ओहालिअ अत्ताणअं अण्णदो अवक्कंते? ता को उण
 एमो? अधवा किं मम एदिणा? तुलिदं गमिस्सं । अले, अले,
 गामेलुआ, ओसलध । किं भणध? मुज्जत्तअं चिट्ठ चकप
 डिवट्ठिअं देहिन्ति । अले, अले, राअशालसंठाणकेलके हगे,
 पूले, चक्कपडिवट्ठिअं ददस्सं । अधवा, एगे एआइ तवशी,
 ता एवं कलेनि । एदं पवहणं अज्जचारुदत्तस्स लुक्खवाडि
 आए पक्खदुआलके थावेमि ॥ इति प्रवहणं संस्थाप्य ॥ एसस्मि
 आअदो (१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) आज्ञप्तोऽस्मि राजग्यालकसंस्थानेन; स्यावरकः प्रव
 हणं गृहीत्वा पुष्पकराण्डकं जीर्णं व्यागं तरितमागच्छेति ।
 भवतु तत्रैव गच्छामि । वहत, वलीवर्दीवहत । कथं गाम
 शकटेरुहोमार्गः; किमिदानीं अत्र करिष्यामि । अरे, अरे,

चेटी । अज्ज ए, णेमिस्सहो विअ सुणीअदि । ता आअदो
पवहणो (१) ।

वसं । हंजे, गळ, तुवरदि मे हिअअं; ता आदेसेहि
पक्खदुआरअं (२) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जआ (३) ।

वसं ॥ परिक्रम्य ॥ हंजे, वीसम तुमं (४) ।

चेटी । जं अज्जआ आणवेदि (५) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

अनुसरत । किं भणत? एष कस्य हते प्रवहणइति? एष राज
श्यालकसंस्थानस्य हते प्रवहणइति, तत् शीघ्रमपसरत । कथ
मेष अपरः, सभिकमिव मां प्रेक्ष्य सहसैव द्यूतपलायितइव
द्यूतकरोऽपवार्यात्मानं अन्यतोऽपक्रान्तः? तत्कः पुनरेष?
अथवा किं समैतेन? त्वरितं गमिष्यामि । अरे, अरे, ग्रान्था,
अपसरत, अपसरत । किं भणत? मुहूर्त्तं तिष्ठ, चक्रपरिवर्त्तनं
देहीति । अरे, अरे, राजश्यालसंस्थानस्य अहं स्वरः चक्रपरि
वृत्तिं दास्यामि । अथवा, एष एकाकी तपस्वी, तदेवं करोमि ।
एतं प्रवहणं आर्य्यचारुदत्तस्य वृत्तवाटिकायाः पञ्चद्वारके
स्थापयामि । एषोऽस्मि आगतः ।

(१) आर्य्ये, नेमिशब्दइव श्रूयते तदागतः प्रवहणः ।

(२) चेटी, गच्छ; त्वरयति मे हृदयं, तदादिश पञ्चद्वारं ।

(३) एदु, एदु, आर्य्या ।

(४) चेटी, विअम त्वं ।

(५) यदार्या ज्ञापयति ।

वसं । दक्षिणाक्षिस्यन्दं सूचयित्वा ॥ प्रवहणमधिरुह्य च ॥
किं नेदं फुरदि दक्षिणं लोअणं । अधवा, चलुदत्तस्स जेव
दंसणं अणिमित्तं पसज्जिस्सदि (१) ।

प्रविश्य स्थावरकचेटः ॥ ओसालिदा मए शअडा, ता
जाव गच्छामि ॥ इति नाय्येनाधिरुह्य चालयित्वा, स्वगतं ॥
भालिके पवहणं । अधवा, चक्रपडिवट्टिआए पडिस्संतस्स
भालिके पवहणे पडिभासदि । भोडु, गमिस्सं । जाध, गोणा,
जाध (२) ।

नेपथ्ये । अरे रे दोवारिका, अप्पमत्ता मएन्नु मएन्नु
गुल्लहाणेन्नु हाध । एप्पो अय्य गोपालदारकओ उत्तिअ
भंजिअ, उत्तिवालिअं वावादिअ, वन्धणं भेदिअ, परिभट्टोअ
वक्कमदि ता गेल्ल गेल्ल (३) ।

(१) किं नेदं फुरति दक्षिणं लोचनं । अथवा, चारुदत्त
सैव दर्शनमनिमित्तं प्रसज्जचिष्यति ।

(२) अपसारिता मया शकटाः, तत् चावत् गच्छामि ।
भारवत् प्रवहणं, अथवा चक्रपरिवृत्त्या परित्यान्तस्य सभारं
प्रवहणं प्रतिभानते । भवतु, गमिष्यामि, यात, वृषभा, यात ।

(३) अरे रे दोवारिका, अप्रमत्ताः स्वेषु स्वेषु गुल्ल
स्थानेषु भवत । एषोऽय गोपालदारको गुप्ती भंक्ता, गुप्तिपा
मकं व्यापाद्य, वन्धनं भित्त्वा, परिभ्रष्टः अपक्रामति । तद्गृहीत
नद्गृहीत ।

प्रविश्य पटाक्षेपेण संभ्रान्त, एकचरणलघुनिगडोऽवगु
ण्डित, आर्यकः परिक्रामति ।

चेटः ॥ स्वगतं ॥ महंते एअलीए शंभजे चप्पणे; ता
तुलिदं तुलिदं गमिस्सं (१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

आर्यकः ।

हित्वाहं नरपतिवन्धनापदेशव्यापत्तिव्यसनसहार्णवन्नराणां,
पादाग्रस्थितनिगडैकपाशं कर्षी, प्रभ्रष्टो गजद्ववन्धनाद्भ्रूमानि ।

भो, अहं खलु सिद्धादेशजनितपरिचासेन राज्ञा पालकेन
घोषादानीय, विशसने गूढागारे बन्धनेन बद्धः । तस्याद्य
प्रियसुहृद्वर्तिलकप्रसादेन, बन्धनात्परिभ्रष्टोऽस्मि ॥ अश्रूणि
विमृज्य ॥

भाग्यानि मे यदि तदा सप्त कोऽपराधो,

यद्वन्धनागद्वव संवमितोऽस्मि तेन ।

दैवी च सिद्धिरपि लङ्घयितुं न शक्या

गम्यो नृपो बलवता सह कोविरोधः ।

तत्कुत्र गच्छामि मन्दभाग्यः ॥ विलोढ्य ॥ इदं कस्यापि
साधोरनावृतपचद्धारं गेहं ।

इदं गृहं भिन्नमनायतागलं, विशीर्णमन्विष्ट, महाकपाटः,

भुवं कुटुम्बी व्यसनाभिभूतां, दशां प्रपन्नोऽसम तुल्यभाग्यः ।

(१) महान् नगर्यां संभ्रमः उत्पन्नः; तत् तरितं
तरितं गमिष्यामि ।

तदत्र तावद्विष्णु तिष्ठामि ।

नेपथ्ये । जाध, गोणा, जाध (१) ।

आर्यकः ॥ आकर्ण्य ॥ अये प्रवहणं दत्त एवाभिवर्त्तते ।

भवेद्गोष्ठोद्यानं, न च विषमशीलैरधिगतं,

वधूसंचानं वा, तदभिगमनोपस्थितमिदम् ।

वह्निर्नेतव्यं वा प्रवरजनयोग्यं विधिवशा

द्विविक्तत्वाद्धून्यं मम खलु भवेदेव विहितं ।

॥ ततः प्रवहणेन सह प्रविश्य वर्द्धमानकथेष्टः । ह्री मान
हे; आणीदे मए जाणयलके । रदणिए, णिवेदेहि अज्ज
आए वसंतसेणाए, अवस्थिदे मज्जे पवहणे अहिरुद्धिअ, पुप्प
करण्डअं जिणुज्जाणं गच्छदु अज्जआ (२) ।

आर्यकः ॥ आकर्ण्य ॥ गणिकाप्रवहणमिदं, वह्निर्यानञ्च;
भवतधिरोहानि ॥ इति स्वरानुपसर्पति ॥

चेष्टः ॥ श्रुत्वा ॥ कथं, णेउल्लसद्दे, ता आअदा कु
अज्जआ, अज्जए, इमे एस्सकटुआ वदस्सा । ता पिठ्ठदो जेज्ज
आलुहदु अज्जआ (३) ।

(१) यात, वृषभा, यात ।

(२) आर्यकः; आनीतं मया यानोत्तरणं । रदनिके,
निवेद्य आर्यक्यै वसन्तसेनायै, अवस्थितं मज्जे प्रवहणं अधि-
रुद्ध पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं गच्छतु आर्यक्यै ।

(३) कथं, नूपुरशब्दः; तदागता खल्वार्यक्यै । आर्यक्यै, इमौ
नामिकारज्जकटुकौ वलीवर्द्धौ, तत्पृष्ठतएव रोहतु आर्यक्यै ।

॥ आर्यकः तथा करोति ॥

चेटः । पादुफालचालिदाणं ऐउलाणं वीसंतोसदो,
अउकंते अ पवहणे, तथा तक्केमि संपदं अज्जआए आलूठाए
होदव्वं; ता गह्मासि । जाध, गोणा, जाध (१) ॥ इति परि
क्रामति ॥

प्रविश्य वीरकः ॥ अरे रे, अरे जअ, जअनाण, चंदणअ,
समं वड्डइ एरवड्डहिअअं च, वंधणं चावि । अले, पुरत्थिमे
पदोलीदुआरे चिट्ठ तुमं; तुमं पि पठिसे; तुमं पि दक्खिणे;
तुमं उत्तरे । जोवि एसो पाआरखंडो एदमभिरुह्मिअ चंदणेण
समं गदुअ अवलोएमि । एहि, चंदणअ, एहि, इदोदाव (२) ।

प्रविश्य संभ्रान्तचन्दनकः । अरे, रे, वीरअ, विरअ, विसलु,
भीमङ्गअ, दंडकाल अ, दंडखरप्पमुहा ।

आअळध वीसड्ढा, तुरिअं जत्तहं लळु करेजाह,

लळी जेण ण रणे पववइ गोत्तन्तरं गत्तुं ।

(१) पादोत्फालचालितानां नूपुराणां विश्रान्तः शब्दः,
भाराक्रान्तश्च प्रवहणं, तथा तर्कयामि शान्तं आर्यया
आलूढया भवितव्यं; तद्गच्छामि, यात, गोणा, यात ।

(२) अरे रे, अरे जय, जयमान, चन्दनक, समं व्रजति नर
पतिहृदयं च, बन्धनं चापि । अरे पुरस्तात् प्रतोलीहारे तिष्ठ
त्वं; त्वमपि पश्चिमे; त्वमपि दक्षिणे; त्वमपि उत्तरे । योऽपि एष
प्राकारखण्डः एतमभिरुह्य, चन्दनेन समं गत्वा; अवलोक
यामि । एहि, चन्दनक, एहि, इतलावत् ।

अविश्र ।

उज्जानेषु, सहासु अ, सन्तो, एअरीए, आपणे, घोसे,
तं, तं, जोहह तुरिआ, संका वा जाअए जत्व ।
रे, रे, वीरअ, किं दर्शयेसि, भणहि दाव वीचइं,
भेत्तूण अ वंधणअं को सो गोपालदारअं हरइ,
कस्स अट्ठमो दिणअरो, कस्स चउत्थोअ वट्ठदे चंदो,
लट्ठोअ भग्गवगहो, भूमिसुओ पंचमो कस्स,
भण, कस्स जन्मपटो जीवो, एवमोतेह अ सूरसुओ ।
ओअंते चंदणए, को सो गोपालअं हरइ चुम्मं (१) ।

(१) अरे रे वीरक, विरज, विगल्य, भीमाङ्गद, दण्डकाल,
दण्डगुरप्रमुखाः ।

आगच्छत विश्रआखरितं यात्रां लघु कुरुत,
लज्जीर्येन न राज्ञः प्रभवति गोदान्तरं गन्तुं ।

अपिच ।

उज्जानेषु, सभासु, च, मार्गे, नगर्या, आपणे, घोपे,
तं, तं, अन्वेषयत त्वरितं, शङ्का वा जायते यत्र ।
रे रे वीरक, किं दर्शयसि, भणसि तावत् विश्रव्यं,
मित्रा च वन्धनकं कः स गोपालदारकं हरति,
कस्याष्टमोदिगकरः, कस्य चतुर्यस्य वर्त्तते चन्द्रः,
पटव भार्गवगहो, भूमिसुतः पञ्चमः कस्य;
भण, कस्य जन्मपटो जीवो, नवनस्तयैव सूरसुतः,
जीवति चन्द्रनके, कः स गोपालकं हरति ।

वीरकः । भट्ट चंदणआ, अवहरइ कोवि तरिअं । चंद
णअ, सवामि तुज्ज हिअएण, जह अद्धूइद दिनअरे गोवा
लअदारओ खुडिदो (१) ।

चेटः । जाध, गोणा, जाध (२) ।

चंद ॥ दृष्ट्वा ॥ अरे, रे, पेक्ख, पेक्ख; ओहाडिओ पव
हणोवज्जइ मज्झिण राअमग्गस्स । एदं ताव विआरए, कस्स,
कहिं पवसिओ पवहणो (३) ।

वीरकः ॥ अवलोक्य ॥ अरे, पवहणवाहआ, मा हाव
एदं पवहणं वाहेहि । कस्स केरकं एदं पवहणं? कोवा दृष्ट
आरुढो? कहिं वा वच्चदि? (४)

(१) हे भट्ट चंदनक, अपहरति कोऽपि त्वरितं, चन्द
नक, अपामि तव हृदयेण, यथा अर्द्धादितदिनकरे गोपालक
दारकः खुटितः पलायित इत्यर्थः ।

(२) यात, गोणा, यात ।

(३) अरे, रे, पश्य, पश्य; अपवारितं प्रवहणं व्रजति
मध्येन राजमार्गस्य । एतं तावदिचारय, कस्य, कुत्र प्रेषितं
प्रवहणं ।

(४) अरे, प्रवहणवाहक, मा तावदेतं प्रवहणं वाहय ।
कस्य कृतमेतत् प्रवहणं? कोवा दृष्टारुढः? कुत्र वा व्रजति ।

चेष्टः । एषे खु प्रवहणे अज्जचारुदत्ताहकेलके, इध
अज्जआ वसंतसेणा आरूढा; पक्काणं पुप्फकरण्डं जिणु
ज्जाणं कीलिदुं चालुदत्तस्य णिज्जदि (१) ।

वीरकः ॥ चंदनकमुपसृत्य ॥ एषो प्रवहणवाहको
भणदि; अज्जचालुदत्तस्य प्रवहणं, वसंतसेणा आरूढा, पुप्फ
करण्डं जिणुज्जाणं णीअदित्ति (२) ।

चंद । ता गळुदु (३) ।

वीरकः । अणवलोद्दो जेव्व? (४)

चंद । अधइं (५) ।

वीरकः । कस्स पच्चएण? (६)

चंद । अज्जचारुदत्तस्य (७) ।

(१) एतत् खलु प्रवहणं आर्य्यचारुदत्तस्य कृतं, इहा र्य्यो
वसन्तसेना आरूढा; प्रस्थानं पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं क्रीडितुं
चारुदत्तस्य निर्व्याप्तिः ।

(२) एष प्रवहणवाहको भणति; आर्य्यचारुदत्तस्य प्रव
हणं, वसन्तसेना रूढा, पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं नीयते इति ।

(३) तद्गच्छतु ।

(४) अनवलोकित एव?

(५) अथ किं ।

(६) कस्य प्रत्ययेन?

(७) आर्य्यचारुदत्तस्य ।

वीरकः । को अज्जचारुदत्तो? का वा वसन्तसेणा? जेण
अणवलोइदं वच्चदि (१) ।

चंद । अरे, अज्जचारुदत्तं ए आणासि? एवा वसन्त
सेणिअं? जइ अज्जचारुदत्तं, वसन्तसेणिअं वा, ए आणासि, ता
गअणे जो एहासहिदं चंदं पि तुमं ए आणासि ।

को तं गुणारविंदं सीलमिअं कं जणे ए आणादि;

आवणदुक्खमोक्खं, चउःसाअरसारअं रअणं ।

दोजेव पूअणीआ इह एअरीए तिलअभूदाअ;

अज्जा वसन्तसेणा, धम्मणिही चारुदत्तोअ (२) ।

वीरकः । अरे, चंदनआ;

(१) कआर्य्यचारुदत्तः? का वा वसन्तसेना? येनानवलो
कितं व्रजति ।

(२) अरे, आर्य्यचारुदत्तं न जानासि? नवा वसन्तसेनां?
यदि आर्य्यचारुदत्तं, वसन्तसेनां वा, न जानासि, तदा गगने
स्थोत्थासहितं चन्द्रमपि त्वं न जानासि ।

कस्त्वं गुणारविन्दं शीलमृगाङ्गं जनो न जानाति,

आपणदुःखमोक्षं, चतुःसागरसारं रत्नं ।

द्वावेव पूजनीयौ, इह नगर्य्या तिलकभूतौ च,

आर्य्या वसन्तसेना, धर्मानिधिया रुदत्तश्च ।

जाणामि चारुदत्तं, वसंतसेणं च सुष्ठु जाणामि,
 यत्ते अलाअकज्जे, पिअरं पि अहं ण जाणामि (१)।
 आर्यकः ॥ स्वगतं ॥ अयं मे पूर्ववैरी, अयं मे पूर्वबन्धुः।
 यतः।

एककार्यनियोगेऽपि नानयोस्तुल्यशीलता,
 विवाहे च चित्ताचाञ्च यथाज्जतभुजोर्दयोः।
 चंद। तुभं तन्निलो सेणावई रणापचइदो; एदे
 धारिदो मए वइल्ला, अवलोएहि (२)।
 वीरकः। तुभं पि रणापचइदो वलवई; ता तुभं जेव्व
 अवलोएहि (३)।
 चंद। मए अवलोइदं, तुए अवलोइदं भोदि (४)।
 वीरकः। जं तुए अवलोइदं, तं रणा पालएण अवलो
 इदं (५)।

- (१) जानामि चारुदत्तं, वसन्तसेनाञ्च सुष्ठु जानामि,
 प्राप्ते च राजकार्ये, पितरमपि अहं न जानामि।
 (२) त्वं चिन्तापरः सेनापतीराजः प्रत्ययितः; एतौ
 धारितौ मया वलीवर्द्धौ, अवलोकय।
 (३) त्वमपि राज्ञः प्रत्ययितोवलपतिः; तस्मात्त्वमपि
 अवलोकय।
 (४) मयावलोकितं, तयावलोकितं भवति।
 (५) यत्त्वयावलोकितं, तत् राज्ञा पालकेनावलोकितं।

चंद । अरे, उणामेहि धुरं (१) ।

चेटः ॥ तथा करोति ॥

आर्य्यकः ॥ स्वगतं ॥ अपि रक्षणेनामवलोकयन्ति । अहं
स्वस्वास्ति मन्दभाग्यः । अथवा ।

भीमस्यानुकरिष्यामि, वाङ्मः शस्त्रमेविविद्यति ;

वरं व्याचक्षते मृत्युर्न गृहीतस्य बन्धने ।

अथवा । साहसस्य तावदनवसरः ।

चंद ॥ नाथ्येन प्रवहणमारुह्यावलोकयति ॥

आर्य्यकः । शरणागतोऽस्मि ।

चंद ॥ संस्त्रातमाश्रित्य ॥ अभयं शरणागतस्य ।

आर्य्यकः ।

त्यजति किल तं जयश्रीर्जहति च मित्राणि बन्धुवर्गश्च,

भवति च सदोपहास्यो, यः खलु शरणागतं त्यजति ।

चंद । कथं? अज्जओगोवालदारओ, सेणवित्तासिदो
विअ पत्तरहो, साउणिअस्स हत्थे णिवडिदो ॥ विचिन्थ ॥
एसो अणवराधो सरणाअदो; अज्जचारुदत्तस्स पवहणं
आरूढो; पाणप्पदस्स से अज्जसज्जिलअस्स नित्तं; अणदो,
राअणिओओ । ता किंदाणि एत्थ जुत्तमणुचिठ्ठिटुं । अथवा,
जं भोदु, तं भोदु, पठनं जेत्थ अभअंदिणं (२)

(१) अरे, उणामय धुरं ।

(२) कथं आर्य्यकोगोपालदारकः, श्वेनमित्रासितद्व

भीताभयप्रदानं दत्तं परोपकाररसिकस्य,

जद होद, होउ णासो, तहविज्ज लोए गुणजेव ।

॥ सभयभवतीर्य ॥ दिट्ठो अज्जो ॥ इत्यर्द्धोक्तोऽत्र ॥ अज्ज आ
वसन्तसेणा । तदो एसा भणति; जुत्तं नेदं, सरिसं नेदं, जं
अहं अज्ज चारुदत्तं अहिमारिदुं गच्छंती; राअमग्गी परि
भुदा (१) ।

वीरकः । चन्दनआ, एत्थ मह संसओ समुत्पणो (१) ।

चंद । कथं दे संसओ? (३)

पत्नी, गाकुनिकस्य हस्ते निपतितः । एष अनपराधः शरणा
गतः; आर्यचारुदत्तस्य प्रवहणं आरूढः; प्राणप्रदस्य मे आर्य
शर्विलकस्य मित्रं; अन्यतो; राजनियोगः । तत्किमिदानीमत्र
युक्तमनुष्ठानं । अथवा, यद्भवतु तद्भवतु, प्रथममेवाभयं दत्तं ।

(१) भीताभयप्रदानं दत्तं परोपकाररसिकस्य,

यदि भवति, भवतु नाशस्तथापि खलु लोके गुणएव ।

दृष्टआर्यः, आर्या वसन्तसेना । तत् एसा भणति; युक्तं
नेदं, महगं नेदं, यदहं आर्यचारुदत्तं अभिसर्तुं गच्छन्ती,
राजमार्गं परिभुता ।

(२) चन्दनक, अत्र महान् संशयः समुत्पन्नः ।

(३) कथं ते संशयः?

वीरकः । संभ्रमघर्घरकण्ठो त्वमं जादोसि जं तुए भणिटं,

दिट्टो मए अज्जो; पुणो अज्जोआ वसंतसेणेत्ति।

एत्थ मे अप्यचओ (१)।

चंद । अरे, को अप्यचओ तुह? वचं दक्षिणत्ता अवत्त भासिणो, खस, खत्तिक्कडो, क्कड्डो, ऽविल्लअ, कर्णाट, कर्ण, प्रावरण, अंद्रविड, चोल, वीण, वर्चर, खेरखान, मुख, मधु घानप्रभृतीनां, खेडजातीनां, अनेकदेशभाषाभिज्जा, यथेयं मंत्रयामो, दिट्ठा दिट्ठा वा, अज्जोवा अज्जोआ वा, किं शब्द विचारः स्त्रीपुनपुंसकव्याख्यानमप्रस्तुतं (२)।

वीरकः । एं अहंपि पलोएमि; राअअणा एसा; अह रणोपचदो (३)।

(१) संभ्रमघर्घरकण्ठस्त्वं जातोऽसि यत्त्वया भणितं,

दृष्टोमया खलु आर्य्यः; पुनराय्यो वसन्तसेनेति ।

अत्र मे अप्रत्ययः ।

(२) अरे कः अप्रत्ययस्तव? वचं दक्षिणात्या अव्यक्त भाषिणः, खसेत्यादीनि कुलदेशोपहितानि स्तेच्छजातिनामा नीति बाधं । मंत्रयामोभाषामहे दृष्टो दृष्टा वा, आर्य्योवा आर्य्यो वा ।

(३) वनु अहमपि प्रलोकयामि; राजाज्ञा एषा; अहं राज्ञः प्रत्यक्षितः ।

चंद । ता किं अहं अप्यच्चओ संवुत्तः (१) ।

वीरकः । एं सामिणिओओ (२) ।

चंद ॥ स्वगतं ॥ अज्जगोवालदारओ अज्जचारुदत्तस्य प्रवहणमधिरुहिस्र अवक्कमदित्ति, नइ कहिज्जदि, तदो अज्जचारुदत्तो रणा सासिज्जइ; ता कोएत्य उआओ ॥ विचिन्थ ॥ कर्णाटकलहप्पओअं कलेमि ॥ प्रकाशं ॥ अरे, वीरअ, मए तंदणकेण पलोइदं, पुणेवि तुमं पलोएमि; कोतुमं? (३)

वीरकः । अरे, तुमंपि को? (४)

चंद । पूइज्जंतो, माणिज्जंतो तुमं अप्पणो जादिं अणु सुरेमि (५) ।

वीरकः ॥ मक्रोधं ॥ अरे, का मइ जादो? (६)

(१) तत्किमहमप्रत्ययितः सम्वुत्तः ।

(२) ननु सामिनिनियोगः ।

(३) आर्य गोपालदारकआर्यचारुदत्तस्य प्रवहणमधिरुह्य अपक्रामतीति, यदि कथ्यते, तदा आर्यचारुदत्तो राज्ञा शास्यते, तत्कोऽत्र उपायः । कर्णाटकलहप्रयोगं करोमि । अरे, वीरक, मया चन्द्रकेन प्रलोकितं, पुनरपि त्वं प्रलोकयसि, कत्वं?

(४) अरे त्वमपि कः?

(५) पूज्यमानोमान्यमानत्वमात्मनोजातिं अनुसरसि ।

(६) अरे, का त्वम जातिः ?

चंद । को भणउ (१) ।

वीरकः । भणउ; अहवा ण भणउ ! (२)

जाणंतेविहि जादिं तुज्ज ण भणामि सीलविहवेण,

चिठ्ठउ सहच्चिअ मणे, किं च कइत्येण भग्गेण (३) ।

वीरकः । णं, भणउ, भणउ (४) ।

चंद ॥ संज्ञां ददाति ॥

वीरकः । अरे, किं णेदं (५) ।

चंद । सिणसिलाअलहत्यो, पुरिबाणं कुक्कगंठिसंठावणे,

कर्त्तरिवावुडहत्यो, तुमं पि सेणावई जादो (६) ।

वीरकः । अरे चंदनआ, तुमं पि मानिज्जंते, अप्पणोकेरिक्कं
जादिं ण सुमरेसि (७) ।

(१) को भणतु ।

(२) भणतु; अथवा न भणतु ।

(३) जानन्नपि खलु जातिं तव भणामि शीलविभवेन,
तिष्ठतु ममैव मनसि, किञ्च कपित्येन भग्नेन ।

(४) ननु, भणतु, भणतु ।

(५) किं नेदं ।

(६) शीर्णशृङ्गाक्षकहस्तः, पुरुषाणां कुक्कयन्यसंस्थापनः,
कर्त्तरीव्यापृतहस्तस्त्वमपि सेनापतिर्जातः ।

(७) अरे चन्दनक, त्वमपि मान्यमान, आत्मनः कृतां
जातिं न स्मरसि ।

चंद । अरे, का मम चंदणअस्स चंदविमुद्धस जादी? (१)

वीरकः । को भणउ (२) ।

चंद । भणउ, भणउ (३) ।

वीरकः ॥ नाय्येन संघां ददाति ॥

चंद । अरे, किं पेदं (४) ।

वीरकः । अरे, सुणाहि (५) ।

जादी तुज्ज विमुद्धा, मादा भेरी, पिदावि ते पडहो,

दुम्मुख करअभादा, तुमं पि सेणावइ जादी (६) ।

चंद ॥ सकोधं ॥ अहं चंदनओ चुनारओ । ता पलोए
हि पवहणं (७) ।

वीरकः । अरे, पवहणवाहआ, पडिवत्तावेहि, पवहणं
पलोइस्सं (८) ।

चेटः ॥ तथा करोति ॥

(१) अरे, का मम चन्दनकस्य चन्द्रविमुद्धस्य जातिः?

(२) को भणतु ।

(३) भणतु, भणतु ।

(४) अरे, किं नेदं ।

(५) अरे, शृणु ।

(६) जातिस्तव विमुद्धा, माता भेरी, पितापि ते पटहः,

दुर्मुख करटकभ्राता, त्वमपि सेनापतिर्जातः ।

(७) अहं चन्दनकयज्ञकारः । तदा प्रलोकय प्रवहणं ।

(८) अरे प्रवहणवाहक, परिवर्तय प्रवहणं प्रलोकयिष्यामि ।

॥ वीरकः नाथ्येन प्रवहणमारोढुमिच्छति चंदनकः सहस्रं
केशेषु गृहीत्वा पातयति, पादेन ताडयति ॥

वीरकः ॥ सज्जोधमुत्थाय ॥ अरे, अहं तु ए वीसदे,
राआणन्तिं करेन्तो, सहसा केशेषु गेलिअ पादेन ताडिदो ।
ता सुणु, रे; अहिअरणमज्जे जदि दे चउरंगं ए कप्पावेमि,
तदो ए हेमि वीरओ (१) ।

चंद । अरे राजकुलं, अहिअरणं वा, वज्र; किं त ए सुणइ
सरिसेण (२) ।

वीरकः ॥ तथेति निष्क्रान्तः ॥

चंद ॥ दिशोऽवलोक्य ॥ गच्छ, रे प्रवहणवाहक, गच्छ ।
जइ कोवि पुळ्ळिदि तदो भणसि, चंदनअवीरएहिं अवलोइदं पव
हणं वच्चदि । अज्जे वसन्तसेणे, इमं च अहिष्णाणं दे देमि (३) ।

(१) अरे, अहं त्वया विश्रब्धा, राजाज्जतिं कुर्वन्, सहसा
केशेषु गृहीत्वा पादेन ताडितः । तत् शृणु, रे; अधिकरण
मध्ये यदि ते चतुरङ्गं न कृतयामि, तदा न भवामि वीरकः ।

(२) अरे राजकुलं, अधिकरणं वा व्रज; किं त्वया
शून्यकसदृशेन ।

(३) गच्छ, रे प्रवहणवाहक, गच्छ । यदि कोऽपि
पृच्छति तदा भण, चन्दनकवीरकाभ्यामवलोकितं प्रवहणं
व्रजति । आर्यं वसन्तसेने, इदञ्चाभिज्ञानं ते ददामि ।

॥ इति सूत्रं प्रयच्छति ॥

आर्यकः ॥ सूत्रं गृहीत्वा महर्षिमात्मगतं ॥

अथे गच्छं मया प्राप्तं, सन्दते दक्षिणेभुजः,

अनुकूलञ्च सकलं, हन्त संरक्षितोऽप्यहं ।

चंद । अथ ए ।

एतत् मयि विष्णुदा, पंडित्वाविदा, चंदेण अपि सुमरेमि,

णं भणामि, एष तुह्यो ऐहस्य रसेण वोक्षामी (१) ।

आर्यकः ।

चन्दनञ्च श्रीलाङ्गो, देवादयः सुहृन्मम,

चन्दनं भो स्मरिष्यामि, सिद्धादेशस्तथा यदि ।

चंद । अभयं तुह ददातु हरोविष्णुर्ब्रह्मा रविश्च चंदोऽथ ।

हत्तूण मत्तुदयं मुष्मणिसुप्ते जघा देवी (२) ।

चेष्टः ॥ प्रवक्ष्येन निष्क्रान्तः ॥

(१) आर्यः ।

अत्र मया विज्ञप्ता प्रत्ययिता, चन्दनकसपि स्मरमि,

ननु भणामि, एष तुह्यः, ऐहस्य रसेन सुवदानः ।

(२) अभयं तव ददातु हरोविष्णुर्ब्रह्मा रविश्च चन्द्रश्च,

हत्वा मत्तुपक्षं मुष्मणिसुप्ते जघा देवी ।

चंद ॥ नेपथ्याभिसुखमवलोक्य ॥ अरे, णिकमंतस्स पित्रव
अस्सो मे सव्विल्लओ पुट्टिदो ज्जेव्व अणुल्लगो गदो । भोदु,
पधानदण्डधारओ, वीरओ, राअपच्चअआरो विरोधिदो;
ता जाव अहंपि पुत्तभादुपडिवुदो एदं जेव्व अणुगहामि (१) ।
॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

प्रवहणविपर्ययोनाम पष्ठोऽङ्कः ।

(१) अरे, निष्क्रामतो मम प्रियवयस्यः, शर्व्विलकः पृष्ठ
तएवानुल्लगो गतः । भवतु, प्रधानदण्डधारको, वीरको,
राजप्रत्ययकारको विरोधितः; तत् यावदहमपि पुत्रभादु
परिवृत एतमेवानुगच्छामि ।

अथ सप्तमाङ्कः ।

ततः प्रविशति चारुदत्तोविदूषकश्च ।

विदू । भो, पेक्ख, पेक्ख, पुप्फकरण्डअजिणुञ्जाणस्स सप्पि
रोअदां (१) ।

चारु । वयस्य, एवमेतत्; तथाहि;

वणिजद्वय भान्ति तरवः, पण्णानीव स्थितानि कुसुमानि,
गुल्फमिव साधयन्तोमधुकरपुरुषाः प्रविचरन्ति ।

विदू । भो, इमं अमक्काररमणीयं सिल्लअलं उवविषदु
भवें (२) ।

चारु ॥ उपविश्य ॥ वयस्य, चिरयति वर्द्धमानकः ।

विदू । भणितो मए, वट्टमाणओ, वसन्तसेणिअं गेह्मिअ,
लल्लं लल्लं आअरुत्ति (३) ।

चारु । भणितस्तत्किं चिरयति ।

(१) भोः, पश्य; पश्य, पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानस्य सभी
कतो ।

(२) भोः, इदममंस्काररमणीयं; शिलाललमुपविशतु
भवान् ।

(३) भणितोमया, वर्द्धमानकः, वसन्तसेनां गृहीत्वा, लघु
लघु आगच्छति ।

किं यात्यस्य पुरः, प्रजैः प्रवहणं तस्यान्तरं सार्धति,
भयेऽचे परिवर्त्तनं प्रकुर्वते, हिनोऽथ वा प्रवहः,
कर्मान्नोजितदाहवारितगतिर्मार्गान्तरं यावते,
स्वैरं प्रतितगोचुगः, किमथवा स्वहृन्दसागच्छति ।

॥ प्रविश्य गुप्तार्थकप्रवहणस्थः चेटः ॥

चेटः । जाध, गोणा, जाध (१) ।

आर्य्यकः ॥ स्वगतं ॥

नरपतिपुरुषाणान्दर्शनाद्भीतभीतः,
सनिगडचरणत्वात्सावशेषापसारः;
अविदितमधिरूढोऽयमि, साधो सुधाने,
परभृतइव नोडे रचितोवायसीभिः ।

अहो, नगरात्तु दूरमपक्रान्तोऽस्मि; तत्किमस्मात् प्रवह
णादवतीर्य्य वृक्षवाटिकागहनं प्रविशामि । उताहो, प्रवहण
स्वामिनं पश्यामि । अथवा, कृतं वृक्षवाटिकाग्रहणेन, अभ्युप
पन्नवत्सलः खलु तत्र भवानार्य्यचारुदत्तः श्रूयतां, तत्प्रत्यक्षी
कृत्य गच्छामि ।

सतावदस्माद्भ्रमणार्णवोत्थितं निरीक्ष्य साधुः समुपैति निर्दृष्टिं,
शरीरमेतद्गतमीदृशीन्द्रशां धृतं मया तस्य महात्मनो गुणैः ।

चेटः । इमं तं उज्जाणं, जाव उपसम्यामि ॥ उपसृत्य ॥

अज्जमित्तेअ (२) ।

(१) यात, गोणा, यात ।

(२) इदं तदुद्यानं यावदुपसर्पामि आर्य्यमैत्रेय ।

विदू। भो, पित्रं दे विवेदेमि; वहुना एओ मंतेदि, आग
दा ए वसंतसेणा ए होदब्बं (१)।

चारु। प्रियन्न, प्रियन्नः।

विदू। दासीपुत्ता, किं चिरददोसि (२)।

चेटः। अज्ज मित्तेअ, मा कुप्प, जाणत्थल्लके विमुमरि
देत्ति कदुअ, गदागदिं कल्लेन्ते चिलददेहि (३)।

चारु। वर्द्धमानक, परिवर्त्तय प्रवहणं। सखे मैत्रेय, अव
तारय वसन्तसेनां।

विदू। किं एिअल्लेण मे वद्धा गोडा, जेण सअं णोद
रुदि ॥ उत्थाय प्रवहणमुद्दाय ॥ भो, ए वसन्तसेणा, वसंत
सेणा वहु एओ (४)।

चारु। वयस्य, अल्लं परिहामेन, न कालमपेक्षते स्नेहः।
अथ वा स्वयमेवावतारयामि ॥ इत्युत्तिष्ठति ॥

आर्यकः ॥ दृष्ट्वा ॥ अये, अयमेव प्रवहणस्वामी, न केवलं
श्रुतिरनणीयो, दृष्टिरनणीयोऽपि; हन्त, रचितोऽस्मि।

(१) प्रियं ते निवेद्यामि; वर्द्धमानको मन्त्रयति, आगतया
वसन्तसेनया भवितव्यं।

(२) दासीपुत्र, किं चिरायितोऽसि।

(३) आर्य मैत्रेय, मा कुप्य, जानास्तरणं विसृतमिति
हन्ता, गतागतं कुर्वन् चिरायितोऽस्मि।

(४) किं निगतेनास्याः पादौ वद्धौ, येन स्वयं नावतरति।
न वसन्तसेना, वसन्तसेनः मुख्यपः।

चारु ॥ प्रवहणमधिरुह्य दृष्ट्वा च ॥ अवे तत्कोऽयं?

करिकरसमवाहुः, सिंहपीनोन्नतांसः,

पृथुतरसमवचास्ताम्रलोलायताक्षः,

कथमिदमसमानं प्राप्तएवंविधो यो

वहति निगडधुम्नं, पादलग्नं महात्मा ।

ततः कोभवान्?

आर्य्यकः । शरणागतो गोपालप्रकृतिरार्य्यकोऽस्मि ।

चारु । किं, घोषादानीय योऽसौ राज्ञा पालकेन वद्धः ।

आर्य्यकः । अथ किं ।

चारु । विधिनैवोपनीतस्त्वं चतुर्विषयमागतः,

अपि प्राणानहं जह्यां, न तु त्वां शरणागतं ।

आर्य्यकः ॥ हर्षं नाटयति ॥

चारु । वर्द्धमानक, चरणान्निगलमपनय ।

चेटः । जं अज्जो आणवेदि ॥ तथा हत्वा ॥ अज्ज अव

णीदाणि णिअलाणि (१) ।

आर्य्यकः । स्नेहमयान्यन्यानि दृढतराणि रत्नानि ।

विदू । सङ्गहेहि णिअलादं एतेवि सुहोः, सम्पदं अग्गे
वज्जिस्सामो (२) ।

(१) यदार्य्यराज्ञापयति । आर्य्य उपनीतानि निगडानि ।

(२) संगच्छतु निगडेषु एषोऽपि मुक्तः, चाग्रतं वयं
ब्रजिष्यामः ।

चारु । धिक् शान्तं ।

आर्य्यकः । सखे, चारुदत्त, अहमपि प्रणयेनेदं प्रवहणं
मारुढः, तत् चिन्तयं ।

चारु । अलं ; चान्तोऽस्मि स्वयंग्राहप्रणयेन भवता ।

आर्य्यकः । अभ्यनुज्ञातो भवता गन्तुमिच्छामि ।

चारु । गन्तव्यं ।

आर्य्यकः । भवत्ववतरामि ।

चारु । सखे, नावतर्त्तव्यं । प्रत्ययापनीतमयमनस्य भवतो
अलघुसंवारा गतिः । सुलभपुरुषसञ्चारेऽस्मिन्प्रदेशे प्रवहणं
विश्याममुत्पादयति ; तत्प्रवहणेनैव गन्तव्यं ।

आर्य्यकः । यथाह भवान् ।

चारु । चेमेण व्रज वान्भवान् ।

आर्य्यकः । ननु मया लब्धो भवान् वान्भवः ।

चारु । स्मर्त्तव्योऽस्मि कथान्तरेषु भवता ।

आर्य्यकः । स्वात्मापि विस्मर्य्यते ।

चारु । त्वां रचन्तु पथि प्रयान्तममराः ।

आर्य्यकः । संरचितोऽहं त्वया ।

चारु । स्वैर्भाग्यैः परिरचितोऽसि ।

आर्य्यकः । ननु हेतवापि हेतुर्भवान् ।

चारु । यत्नोद्यते पाञ्चके महती रक्षा वर्त्तते, तत् शीघ्रं
सर्वज्ञानतु भवान् ।

आय्यकः । एवं पुनर्दर्शनाय ॥ निष्क्रान्तः ॥

चार । द्युलैवं मनुजपतेर्महद्गुलीकं,

स्यात्तु हि क्षणमपि न प्रशस्तमस्मिन् ।

मैत्रेय, क्षिप निगडं पुराणकूपे;

पश्येयुः क्षितिपतयोहि चारदृष्ट्या ।

॥ वामाक्षित्यन्दनं सूचयित्वा ॥ सखे, मैत्रेय, वसन्तसेना
दर्शनेत्सुकोऽयं जनः ॥ पश्य ॥

अपश्यतोऽद्य तां कांतां वामं स्फुरति लोचनं,

अकारणपरिवस्तं हृदयं व्यथते मम ।

तदेहि, गच्छावः ॥ परिक्रम्य ॥ कथमभिमुखमनाभ्युदयिकं
अमणकदर्शनं ॥ विचार्य ॥ प्रविशत्वथमनेन पथा, वयस्यने
नैव पथा गच्छामः ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्व्वे ॥

आर्य्यकापहरणं नाम सप्तमोऽङ्कः ।



अथाष्टमाङ्कः ।

ततः प्रविशत्यार्द्रचीवरहसोभिचुः ।

भिचुः । अज्ञाः ।

कलेध धन्नासं चयं, जग्मोध ज्जराणपडहेण,

विसना इदिअचोला हलति चिलसच्चिदं धम्मं ।

अविअ ।

पच्चज्जणजेण मालिदा, दस्सिअ मालिअ, गाम लक्खिदे,

अवलेअ चंडाल मालिदे, अवसं से सग्ग गाहदि ।

शिलमुण्डअ, मुण्ड मुण्डिदे, चित्तू ण मुण्डिदे, कीस मुंडिदे,

जाहपुण अचित्त मुण्डिदे, साऊ सुद्ध शिल ताह मुण्डिदे (१)

(१) हे अज्ञाः ।

कुरुध्वं धर्म्मसच्चयं, नित्यं जायत ध्यानपटहेन,

विपनादन्द्रियचौराहरन्ति चिरसच्चित्तं धर्म्मं ।

पञ्चेन्द्रियाण्येनमारितानि, अविद्याञ्चमारयित्वा, नाचंरक्षितं,

अवन्तद्याहङ्कारोनारितो, ऽवश्यं स पुनः स्वर्गं गाहते ।

हे शिरोमुण्डक, मुण्डं मुण्डितं, चित्तं न मुण्डितं, किं मुण्डितं ।

चरु पुनश्च चित्तं मुण्डितं, साधुः शुद्धः तस्य शिरोमुण्डितं ।

निहिदं कशात्रोदके एणे चीवले, जाव एदं लङ्घिअ,
शालकाहकेलके उज्जाणे पविसिअ, पोक्खलिणीए पक्खा
लिअ, लज्जं लज्जं अवक्कमिस्सं (१) ।

॥ परिक्रम्य तथा करोति । नेपथ्ये ॥ चिठ्ठ, अरे दुट्ठअम
एक, चिठ्ठ (२) ।

भिक्षुः ॥ दृष्ट्वा सभयं ॥ ही अविदनाएहे ! एणे शे लाअशा
लशंठाणे आअदे; एकेण भिक्षुणा अवलाहेकिदे, अणपि जहिं
जहिं भिक्षुं पेक्खदि, तहिं तहिं गोणहणासं विन्धिअ ओवाहेदि ।
ता कहिं अशलणे शरणं गमिस्सं । अथवा, भट्टालके ज्जेव्व
बुद्धे मे शरणे (३)

॥ प्रविश्य सखद्गेन विटेन सह प्रकारः ॥ चिठ्ठ, ले दुट्ठअम
एक, चिठ्ठ ! आवाणअमज्जरपविट्ठस्स विअ लत्तमूलअण्ण
शीशं ते मोउदस्सं (४) ॥ इति ताडयति ॥

(१) गृहीतं कशायमिदं चीवरं, यावदिदं गृहीत्वा, शालक
हते उद्याने प्रविश्य, पुष्करिणां प्रक्षाल्य, लघुलघु अवक्कमिष्यामि ।

(२) तिष्ठ, रे दुष्टअमएक, तिष्ठ ।

(३) भो आश्चर्य्य ! एष राजश्यालकसंस्थानकआगतः ।
एकेन भिक्षुणा अपराधे हते, अन्येऽपि यत्र यत्र भिक्षुं पश्यति,
तत्र तत्र नासिकां विद्ध्वा अपवाहयति; तस्मात्कुत्र अशरणः
शरणं गमिष्यामि । अथवा भट्टारकएव बुद्धे मे शरणं ।

(४) तिष्ठ, रे दुष्टअमएक, तिष्ठ । आपानकमध्यप्रविष्ट
स्यापि रत्नमूलकस्य शीर्षं ते भक्ष्यामि ।

विटः । काणेलीलातः । न युक्तं निर्वेदधृतकपायं भिक्षुं
ताडयितुं; तत्किमनेन । इदन्तावत्सुखोपगम्यमुद्यानं पश्यतु
भवान् ।

अगरणगरणप्रनोदभृतैर्वनतरुभिः श्रियमाणचारुकर्म,
हृदयमिव दुरात्मनामनुग्रहनवमिव राज्यमनिर्जितोपभोग्यं ।

भिक्षुः । शाश्वदं, पक्षीददु उवाचके (१) ।

शकारः । भावे, पेक्ष, पेक्ष, आक्रोशति सं (२) ।

विटः । किं ब्रवीति ।

शकारः । उवाचकेति सं भणदि । किं, हगे णविन्दे ? (३)

विटः । वृद्धोपासक इति भवन्तं स्तौति ।

शकारः । सुणु, ममणका, सुणु (४) ।

भिक्षुः । तुनं धणे, तुनं पुणे (५)

शकारः । भावे, धणे पुणेति सं भणदि । किं, हगे शला
वके, कोष्ठके वा ? (६)

(१) स्थागतं, प्रनोदतु उपासक ।

(२) विद्वन्, पश्य, पश्य, आक्रोशति मां ।

(३) उपासक, इति मां भणति; किमहं गापितः ?

(४) शृणु ममणक ।

(५) तं धन्यत्वं पुण्यः ।

(६) धन्यः पुण्य इति मां भणति; किमहं शलाका, कोष्ठ

विटः । काणेलीमातः ! ननु धन्यस्त्वं, पुण्यस्त्वं, इति भवन्तं
स्तीति ।

शकारः । भावे, ता कीश एषे इध आगदे ? (१)

भिक्षुः । इदं चीवलत्रं पक्खालिदुं (२) ।

शकारः । अले दुट्टशमणक; एषे मम वहिणीवदिणा
शब्बुक्काणाणं पवले पुण्णकलंडुक्कासे दिण्णे; जहिं दाव शुण
हका शिआला पाणिअं पिअन्ति; हगेवि पवलपुलिणे मणुस्सके
ण एहाआमि । तहिं तुमं पुक्खलणीए पुलाणकुलुत्थजूश
शवणाइं उट्टुशगन्धिआइं चीवलाइं पक्खालेशि । ता तुमं
एक्कपहालिअं कलेमि (३) ।

विटः । काणेलीमातः ! तथा तर्कयामि यथानेन चिर
प्रव्रजितेन भवितव्यं ।

शकारः । कथं, भावे जाणादि (४) ।

(१) तस्मात् कथमेष इहागतः ।

(२) इदं चीवरकं प्रक्षालितुं ।

(३) अरे, दुष्ट श्रमणक, एतन्मम भगिनीपतिना सर्व्वे
द्यानानां प्रवलं पुष्पकरण्डोद्यानं दत्तं; यत्र तावत् शुनकाः
शृगालाः पानीचं पिबन्ति; अहमपि प्रवलपुरुषोमनुष्यकः न
स्मामि । तत्र त्वं पुष्करिण्यां पुराणकुलित्ययूषसवर्णानि उग्र
गन्धीनि चीवराणि प्रक्षालयसि । तत् त्वामेकप्रहारिकं करोमि ।

(४) कथं विद्वान् जानाति ।

विटः । किमत्र ज्ञेयं; पश्य;

अद्यार्यस्य तथैव केशविरहाद्वारी ललाटकविः;
कालन्यायतया च चीवरक्षतः स्तब्धे न जातः किणः;
नाभ्यस्ता च कपायवस्तरचना दूरं निगूढान्तरं,
वस्त्रान्तश्च पटोऽद्यात्मशिथिलं स्तब्धे न सन्तिष्ठते ।

भिक्षुः । उवाशके, एवं अचिरप्यव्रजिदे हने (१) ।

शकारः । ता कीश तुमं जातमेतत्तं जेव, ए पव्व
जिदे (२) ॥ इति ताडयति ॥

भिक्षुः । एमो बुद्धस्य (३) ।

विटः । किमनेन ताडितेन तपस्विना? मुच्यतां; गच्छतु ।

शकारः । अले, चिट्ठ दाव, जाव ग्रन्धधालेमि (४) ।

विटः । केन गार्ह्ये ।

शकारः । अत्तणो हडकेण (५) ।

विटः । हन्त, न गतं ।

शकारः । पुत्तका हल्लका, भट्टके पुत्तक, एणे शमणके
अवि णाम किं गच्छदु, किं चिट्ठदु; स्वयं णावि गच्छदु, णावि

(१) उपासक, एवं अचिरप्रव्रजितोऽहं ।

(२) किमर्थं त्वं जातमात्र एव न प्रव्रजितः ।

(३) गमोबुद्धस्य ।

(४) अरे तिष्ठ तावत्, यावत् संग्रधारयामि ।

(५) आत्मनो हृदयेन ।

चिठ्ठदु । भावे, शंपधालिदं मए हडक्केण सह; एणे सह
हडक्के भणदि (१) ।

विटः । किं ब्रवीति ?

शकारः । मावि गळ्ठदु, मावि चिठ्ठदु; मावि उशशदु,
मावि णीशशदु; इधज्जेव्व झत्तिअ पडिअ मलेदु (२) ।

भिक्षुः । एमो बुद्धश्श, शरणागदेस्सि (३) ।

विटः । गळ्ठु ।

शकारः । एं शमएण (४) ।

विटः । कीदृशः समयः ।

शकारः । तथा कद्दमं फेलदु, जधा पाणिअं पंकाइलं
ए हेदि । अथवा, पाणिअं पुञ्जीकदुअ कद्दमं फेलदु (५) ।

(१) पुत्रक हृदय, भट्टारक पुत्रक, एष अमणकः अपि
नाम किं गच्छतु, किं तिष्ठतु, स्वयं नापि गच्छतु, नापि तिष्ठतु ।
संप्रधारितं मया हृदयेन सह; एतन्मम हृदयं भणति ।

(२) मापि गच्छतु, मापि तिष्ठतु; मापि उच्छसितु, माअपि
निःश्वसितु; इहैव झटिति पतित्वा म्रियतां ।

(३) नमोबुद्धस्य, शरणागतोऽस्मि ।

(४) ननु समयेन ।

(५) तथा कद्दमं क्षिपतु, यथा पानीयं पङ्काविलं न
भवति । अथवा, पानीयं पुञ्जीकृत्य कद्दमं क्षिपतु ।

विटः । अहो मूर्खता ।

विपर्यस्तमनश्चेष्टैः शिलाशकलवर्षभिः

मांसवृक्षैरियं मूर्खभारक्रान्ता वसुन्धरा ।

भिक्षुः ॥ नाद्येनाक्रोशति ॥

शकारः । किं भणदि ? (१)

विटः । स्तौति भवन्तं ।

शकारः । शृणु, शृणु, पुणेवि शृणु (२) ।

॥ तथा कृत्वा निष्क्रान्तोभिक्षुः ॥

विटः । काणेलीमातः । पश्याद्यानस्य शोभां ।

अमी हि वृक्षा फलपुष्पशोभिताः, कठोरनिष्यन्दलतोपवेष्टिताः,
नृपाज्ञया रक्षिजनेन पालितानराः सदा रादव यान्ति निर्वृतिं ।

शकारः । सुष्ठु भावो भणदि (३) ।

वज्रकुसुमविचित्रिता अ भूमी,

कुसुमभरेण विनामिता अ लुक्ता ;

दुर्गमिहलता अ लम्बमाना,

पनसफला इव वाणलाललन्ति ।

(१) किं भणति ।

(२) शृणु, शृणु, पुनरपि शृणु ।

(३) सुष्ठु भावो भणति ।

वनकुसुमविचित्रिता च भूमी, कुसुमभरेण विनामिता च वृक्षाः ;

दुर्गमिहलता च लम्बमाना, पनसफलानीव वाणरा ललन्ति ।

विटः । काणेलीमातः ! इदं शिलातलमध्यास्यतां ।

शकारः । एषोऽस्मि आश्रिते ॥ इति विटेन सह उपविशति ॥
भावे, अज्जवि तं वसन्तशेणिअं शुमलामि; दुज्जणवअणं विअ
हडक्कादो ण ओदलदि (१) ।

विटः ॥ खगतं ॥ तथा निरस्तोऽपि स्मरति तां ।

अधवा । स्त्रीभिर्विमानितानां कापुरुषाणां विवर्द्धते मदनः,
सत्पुरुषस्य स एव नुभवति मृदुर्नैव वा भवति ।

शकारः । भावे, कावि वेला थावलकचेडश्श भणिदश्श,
प्रवहणं गेहिअ, लज्जं लज्जं आगच्छेत्ति । अज्जवि णागच्छेत्ति,
चिलहि वुभुक्खिदे; मज्जहे ण शकीअदि पादेहिं गन्तुं । ता
पेक्क, पेक्क;

एहमज्जगडे शूले दुप्पेक्के कुविदवाणलशलिके,
भूमि दडसंतप्ता, हदपुत्तशदेव्व गन्धाली (२) ।

(१) एषोऽस्मि आश्रित इति । भाव, अद्यापि तां वसन्त
सेनां स्मरामि; दुर्जनवचनमिव हृदयान्नावतरति ।

(२) भाव, कापि वेला स्थावरकचेटस्य भणितस्य, प्रवहणं
गृहीत्वा, लघु लघु आगच्छेत्ति । अद्यापि नागच्छतीति, चिर
मस्मि वुभुचितः; मज्जह्ने न शक्यते पादाभ्यां गन्तुं । तत्
पश्य, पश्य;

नभोमध्यगतः सूर्योदुष्येक्ष्यः क्षुपितवानरसदृचः,
भूमि दृढसंतप्ता, हतपुत्रशतेव गान्धारी ।

विटः। एवमेतत्।

ह्यायासु प्रतिमुक्तशप्यकवलं निद्रायतो गोकुलं;
 तद्व्याजैश्च निषीयते वनमृगैरुष्णं पथः सारसं;
 सन्तापादतिशक्तितैर्न नगरीमार्गानरैः सेव्यते;
 तप्ता भूमिमपास्य च प्रवहणं मन्ये कचित्संस्थितं।

शकारः। भावे,

शिलशि मम शिलीणे, भाव, शुष्कश पादे,
 शउणिखगविहङ्गा लुक्ताशाखाशु लीणा;
 एतपुनिशमनुशा उरुदीर्घं शगन्ता,
 घलशरणणिशला आदवं शिव्वहन्ति।

भावे। अज्जवि श चेडे पागक्खदि। अन्नणो विणेदण
 निमित्तं किं पि गादत्तं ॥ इति गायति ॥ भावे, शुद्धं तु ए
 जं मए गाददं? (१)

विटः। किमुच्यते; गन्धर्वोभवान्।

(१) शिरमि मम शिलीनो, भाव, सूर्यस्य पादः;

शकुनिखगविहङ्गादृक्ताशाखासु लीनाः,
 नरयुष्मन्नुद्यादीर्घमुष्णं श्वमन्तो
 शृङ्गरणनियन्ता आतपं निर्व्वहन्ति।

भाव, अद्यापि म चेटः नागच्छति। आत्मनो विनोदन
 निमित्तं किमपि गाहामि। भाव, अतं तया यन्मया गीतं।

शकारः । कथं, गन्धर्वो ए भविष्यः ?

हिङ्गुज्जला, जीलकभद्रमुत्थे, वचाहगण्डी, शगुडाहशुण्डी,

एषे मए श्रेविदगन्धजुत्ती, कथं ए हगो मधुलस्सलत्ति ?

भावे, पुणोवि दाव गादृप्पं ॥ तथा करोति ॥ भावे, भावे,

शुदं तुए जं मए गादृदं (१) ।

विटः । किमुच्यते; गन्धर्वो भवान् ।

शकारः । कथं गन्धर्वो ए भवामि ।

हिङ्गुज्जले, दीणमरिचंचुणे वग्वालिदे, तेलघिएहि मिस्से,

भुत्ते मए, पारज्जदीअमंशे; कथं ए हगो मधुलस्सलत्ति ?

भावे, अज्जवि चेडे णागच्छदि (२) ।

विटः । स्वस्योभवतु भवान्; संप्रत्येवागमिष्यति ।

॥ ततः प्रविशति प्रवहणाधिबुद्धा वसन्तसेना चेष्टय ॥

(१) कथं, गन्धर्वो न भविष्यामि ?

हिङ्गुज्जला, जीरकभद्रमुत्था, वचायाग्रन्थिः, शगुडा शुण्डी,

एषा मया सेविता गन्धयुक्ता, कथं नाहं मधुरस्वर, इति ?

भाव, पुनरपि तावत् गास्यामि । भाव, भाव, श्रुतं त्वया
यन्मया गीतं ।

(२) कथं गन्धर्वो न भवामि ।

हिङ्गुज्जलं, दत्तमरीचचूर्णं व्याघारितं, तैलघृतैः मिश्रं,

भूक्तं मया, भारभृतीयमांसं; कथं नाहं मधुस्वर इति ?

भाव, अद्यापि चेटो नागच्छति ।

चेटः। भीदे कबु हगो मज्जहणिके शुज्जे, मा दाणिं कुविदे लाअशालगंठाणे ऊविस्सदि। ता तुल्लिदं वहामि। जाध, गोणा, जाध (१)।

वसन्तसेना। हट्टी हट्टी! ए ऊ वट्ठमाणअस्स अअं मर संजेओ; किस्सेदं? किं एऊ अज्जचारुदत्तेण वाहणपडिस्समं परिहरन्तेण, अणोमणुस्सो, अणपवहणं, पेसिदं भविस्सदि? फुरदि दाहिणं लोअणं, वेवदि मे हिअअं, सुणाओ दिसाओ, सच्चं ज्जेव्व विमंठुलं पेक्खामि (२)।

शकारः ॥ नेमिघोषमाकर्ण्य ॥ भावे, आगते पवहणे (३)।

विटः। कथं जानामि?

शकारः। किं ए पेक्खदि भावे? वट्ठशुअले विअ घुलघुला अमाणे लक्खीअदि (४)।

(१) भीतः खल्वहं, माध्याह्निकः सूर्यः, मा ददानौ कुपितः राजश्यालसंस्थानको भविष्यति। तत् त्वरितं वहामि। यात, दृपभा, यात।

(२) हा धिक्, हा धिक्; न खलु वर्द्धमानकस्यायं स्वरसंयोगः किंनेदं? किं न खलु आर्य्यचारुदत्तेन वाहनपरिअमं परिहरता, अन्यामनुव्यः, अन्यत् प्रवहणं, प्रेषितं भविष्यति। स्फुरति दक्षिणं नेत्रं, वेपते मे हृदयं; गृह्यादिशः, सर्वमेव विमंठुलं पश्यामि।

(३) आगतं प्रवहणं।

(४) किं न पश्यति भावः? वट्ठशुकरद्वयघुरघुरायमाणं लक्ष्यते।

चिटः ॥ दृष्ट्वा ॥ साधु लक्षितं; अयमागतः।

शकारः। पुत्रका स्यावरक, चेडा, आगलेशि? (१)

चेटः। अधद्रं? (२)

शकारः। पवहणेवि आगले? (३)

चेटः। अधद्रं? (४)

शकारः। गोणावि आगले? (५)

चेटः। अधद्रं? (६)

शकारः। तुमं पि आगले? (७)

चेटः ॥ सहासं ॥ भट्टके, अहंवि आगदे (८)।

शकारः। ता पवेशहि पवहणं (९)।

चेटः। कदलेण मग्गेण (१०)।

(१) पुत्रक स्यावरक, चेट, आगतोऽसि?

(२) अयं किं?

(३) पवहणमपि आगतं?

(४) अयं किं?

(५) वृषभौ अपि आगतौ?

(६) अयं किं?

(७) त्वमपि आगतः?

(८) भट्टारक, अहमपि आगतः।

(९) तस्मात् प्रवेशय पवहणं।

(१०) कतरेण मार्गेण।

प्रकारः । एदेण जेव पगालखण्डेण (१) ।

चेटः । भट्टके गोणा मलेत्ति, पवहणेवि भज्जदि, हग्गे वि चेडे मलामि (२) ।

प्रकारः । अले, लाअणालके हग्गे, गोणा मले अवलं कोलिशं; पवहणे भग्गेऽवलं घडादशं; तुमं मले अणे पवहणवाहके ऊविशदि (३) ।

चेटः । अलं उववणं ऊविशदि; हग्गे अणकेलके ण ऊविशं (४) ।

प्रकारः । अले, अलंवि णशदु, पगालखण्डेण पवेशहि पवहणं (५) ।

चेटः । विभज्ज ले पवहणं अमं शामिणा विभज्ज । अणे

(१) एतेनैव प्राकारखण्डेन ।

(२) भट्टारक, दृषभान्नियन्ते, प्रवहणमपि भज्यते, अहमपि चेटोन्निये ।

(३) अरे, राजश्यालकोऽहं; दृषभा मृता अपरं क्रियामि; प्रवहणं भग्नं अपरं कारयिष्यामि; त्वं मृतः अन्यः प्रवहणवाहको भविष्यति ।

(४) सर्वं उपपन्नं भविष्यति; अहमात्मनः कृते न भविष्यामि ।

(५) अरे, सर्वमपि नश्यतु; प्राकारखण्डेन प्रवेशय प्रवहणं ।

पवहणे भोदु, भट्टके गदुअ णिवेदेमि ॥ प्रविश्य ॥ कथं ए भग्गो? भट्टके एगे उवत्थिदे पवहणे (१) ।

शकारः । णंछिणा गोणा ए मला, लज्जतुमंपि ण मली? (२)

चेटः । अधदं? (३)

शकारः । भाव, आगच्छ; पवहणं पेक्खामो । भावे, तुमं पि मे गुरु; पलमगुरु, पेक्खीअस्मि सादरकं अभ्यन्तरकं इति, तुमं दाव पवहणं अग्गदो अहिलुह (४) ।

विटः । एवं भवतु ॥ इत्यारोहति ॥

शकारः । अथवा चिट्ठ तुमं, तुह प्यकेलके पवहणे जिए तुमं अग्गदो अहिलुहसि? हग्गो पवहणशानी अग्गदो पवहणं अहिलुहामि (५) ।

(१) विभंज रे प्रवहणं समं स्वामिना विभंज । अन्यत् प्रवहणं भवतु, भट्टारकं गत्वा निवेदयामि । कथं न भग्गो? भट्टारक, एतदुपस्थितं प्रवहणं ।

(२) ननु, पुञ्चलीज, वृषभान मृताः, त्वमपि न मृतः ।

(३) अथकिं?

(४) भाव, आगच्छ, प्रवहणं पश्यामः । भाव, त्वमपि मे गुरुः, प्रथमगुरुः, मेच्छ सादरकः अभ्यन्तरक इति, त्वं तावत् प्रवहणमग्रतोऽधिरोह ।

(५) अथवा तिष्ठ त्वं; तव प्रकृतं प्रवहणं येन त्वमग्रतोऽधिरोहसि? अहं प्रवहणस्वामी अग्रतः प्रवहणमधिरोहामि ।

विटः । भवानेवं ब्रवीति ।

शकारः । जइवि हमो एवं भणामि, तधावि तुए भेला
अले, अहिरुहेत्ति भट्टके, भणित्तं (१) ।

विटः । आरोहतु भवान् ।

शकारः । एणे शंपदं अहिलुहामि । पुत्तका थावलका
चेडा, पडिवत्तावेहि पवहणं (२) ।

चेटः ॥ परावृत्य ॥ अहिलुहदु भट्टालके (३) ।

शकारः ॥ अधिरुह्यावलोक्य च शङ्कां नाटयित्वा लरित
भवतीर्य्य विटं कण्ठे अवलम्ब्य ॥ भावे, मडे ! पवहणाधिरुढा
लवणगी चोले वा पलिवगदि; ता जइ लवणगी, तदो उभवि
मूगे; अध चोले, ता उभेवि कवज्जे (४) ।

(१) यद्यप्यहमेवं भणामि, तथापि तवैष आचारः, अधि
रोहेति भट्टारकं, भणितुं ।

(२) एष साम्प्रतं अधिरोहामि । पुत्रक स्यावरक चेद
परिवर्तय प्रवहणं ।

(३) अधिरोहतु भट्टारकः ।

(४) भाव, अहं त्रिये; प्रवहणाधिरुढा राक्षसी चोरो वा
प्रतिवसति; तत् यदि राक्षसी, तदा उभावपि मुपितौ; अथ
चोरः, तदा उभावपि खादितौ ।

विटः । न भेतव्यं; कुतोऽत्र दृषभयाने राक्षसाश्रवसरः ।
मा नाम; ते मध्याह्नार्कतापखिन्नदृष्टेः स्थावरकस्य सकञ्चुका
कायां दृष्ट्वा, भ्रान्तिरुत्पन्ना ।

शकारः । पुत्रका थावलका चेडा जीवेशि? (१)

चेटः । अधइ? (२)

शकारः । भावे, पवहणाहिं इत्तिआ पडिवशदि; ता
अवलौएहि (३) ।

विटः । कथं? स्त्री!

अवनतशिरसः प्रयामशीघ्रं पथि, दृषभाइव वर्षताडिताद्याः,
ममहि सदसि गौरवप्रियस्य कुलजनदर्शनकातरं हि चक्षुः ।

वसं ॥ सविस्मयमात्मगतं ॥ कथं, मम एअण्णं आआस
अरो जेव्वा राअशालओ; ता संसइदद्धि, मन्दभाआ । एसे
दाणिं मम मन्दभाइणीए जसरच्छेतपडिदोविअ वीअमुड्डी
णिण्फजो इध आगमणे संवुत्तो; ता किं एत्थं करइस्सं? (४)

(१) पुत्रक स्थावरक चेट जीवेशि?

(२) अथकिं?

(३) प्रवहणान्तः स्त्री प्रतिवसति; तदवलोकय ।

(४) कथं मम नयनयोरायासकरएव राजश्यालः । तत्
संशयितास्ति, मन्दभाग्या । एतदिदानीं मम मन्दभागिन्या

शकारः । कादले कलु एणे वुट्टचेडे पवहणं नावलो
अदि । भावे, आलोएहि पवहणं (१) ।

विटः । कोदोपः । भवत्वेवं तावत् ।

शकारः । कधं शिआलआ उडुएन्ति, वाअशा वचन्ति;
ता, जाव भावे अक्खोहिं भक्खोअदि, दन्तोहिं पेक्खोअदि,
तावद्दहं पलाइस्सं (२) ।

विटः ॥ वसन्तसेनां दृष्ट्वा, सविषादमात्मगतं ॥ कथं
अये, मृगी व्याघ्रमनुसरति । भोः कष्टं !

अरसन्द्रप्रतीकाशं पुलिनान्तरशायिनं,

हंसी हंसं परित्यज्य, वायसं समुपस्थिता ।

॥ जनान्तिकं ॥ वसन्तसेने न युक्तमिदं, नापि सदृशमिदं;
पूर्वं मानादवज्ञाय द्रव्यार्थे जननीवशात् ?

॥ वसन्तसेना शिरश्चालयति ॥

ऊपरचेवपतितद्वव वीजमुष्टिः निष्फलमिहागमनं समृत्तं;
तत्किमत्र करिष्यामि ।

(१) कातरः खल्वेव वुट्टचेटः प्रवहणं नावलोकयति ।
भाव आलोकय प्रवहणं ।

(२) कधं शृणुगाला उडुयन्ते, वायमात्रजन्ति; तत् यावत्
भावः अग्निभ्यां भक्ष्यते, दन्तैः प्रेक्ष्यते, तावद्दहं पलायिष्ये ।

विटः । अग्नौणीर्यस्वभावेन वेशभावेन मन्यते ।

ननूक्तमेव मया भवतीं प्रति ।

सममुपचर, भद्रे, सुप्रियं वाग्रियं वा ।

वसं । पवहणविपज्जासेण आश्रदा, सरणागदहि (१) ।

विटः । न भेतयं, न भेतयं । भवत्वेन वञ्चयामि ॥ शकार
मुपगम्य ॥ काणेलीमातः । सत्यं राक्षसेवाच प्रतिवसति ।

शकारः । भावे, भावे, जद्व लक्ष्मी पडिवशदि, ता कीश
ण तुमं मूशेदि? अथवा, चोडे, ता किं तुमं ण भक्खिदे? (२)

विटः । किमनेन विरूपितेन, यदि पुनरुद्यानपरम्परया
पञ्चामेव नगरीमुज्जयिनीं प्रविशावः, तदा कोदोषः स्यात् ।

शकारः । एवं किदे, किं भोदि (३) ।

विटः । एवं कृते, व्यायामः सेवितो, धुर्याणां च परि
श्रमः परिहृतोभवति ।

शकारः । एवं भोदु । थावलआ चेडा, एह पवहणं;
अधवा, चिठ्ठ, चिठ्ठ । देवदाणं वद्धणाणं च अग्गदोचलणेण
गह्मामि । एहि, एहि, पवहणं अहिलुहिअ गह्मामि । जेण

(१) प्रवहणविपर्यासेनानता, शरणागतोऽस्मि ।

(२) यदि राक्षसी प्रतिवसति, तत्किं न त्वां मुष्णाति?
अथवा चौरः तदा किं त्वं न भक्षितः?

(३) एवं कृते किं भवति ।

दूलदो मं येकिञ्च भणिरंति, एते शे सृष्टिप्रशाले भट्टा
लके गच्छति (१)।

विटः ॥ स्वगतं ॥ दुःकरं विषमोपधीकर्तुं । भवलेषं
तावत् ॥ प्रकाशं ॥ काणेलीमातः, एषा वसन्तसेना भवन्तम
भिसारयितुमागता।

वसं । सन्तं, पावं ! (२)

प्रकारः ॥ सहर्षं ॥ भावे, मं प्रवलपुलिशमणुशं वासु
देवाकं (३)।

विटः । अथकिं ?

प्रकारः । तेन हि अपूर्वाशिली समासादिदा, तस्मिन्
काले मए लोशादिदा; सन्तं पादेसुं पडिअ प्रसादेमि (४)।

विटः । साध्वभिहितं ।

(१) एवं भवतु । स्थावरक चेष्ट, नय प्रवहणं; अथवा,
तिष्ठ, तिष्ठ । देवतानां ब्राह्मणानां चाग्रतः चरणेन गच्छामि ।
नहि, नहि, प्रवहणमधिरुह्य गच्छामि । येन दूरतो मां प्रेक्ष्य
भणियन्ति, एष स राष्ट्रियश्यालोभट्टारको गच्छति ।

(२) शान्तं, पापं, प्रतिहतममङ्गलमिति ।

(३) मां प्रवलपुरुषमनुयं वासुदेवाकं ।

(४) तेन हि अपूर्वाश्रीः समासादिता, तस्मिन् काले
गया रोषिता; सान्प्रतं पादयोः पतित्वा प्रसादयामि ।

शकारः । एषे पादेसुं पडमि ॥ इति वसन्तसेनामुप
सृत्य ॥ अत्तिके, अम्बिए, शुणु मन विणत्तिं ।

एषे पडामि चलणेशु विशालणत्ते

हत्थञ्जलिं दशणहे तव शुद्धदन्ति ;

जंतं मए अवकिदं मदणाउलेण,

तं खम्मिदासि, वलगत्ति ; तवहिं दासे (१) ।

वसं ॥ सक्रोधं ॥ अवेहि, अणळ्ळं मन्तेसि (२) ॥ इति
पादेन ताडयति ॥

शकारः ॥ सक्रोधं ॥

जे चुविदे अंविकमादुकेहिं, गदे ण देवाणवि जे पणामं,

जे पाडिदे पादतलेण मुण्डे, वणे शिआलेण जधा मुदङ्गे (३) ।

(१) एष पादयोः पतामि । हे मातः, अम्बिके, शुणु मम
विज्जतिं ।

एष पतामि चरणयोर्विशालनेत्रे

हस्ताञ्जलिं दशनखे तव शुद्धदन्ति ;

यत्तन्मया अपकृतं मदनातुरेण,

तत्त्वामितासि, वरगात्रि ; तवासि दासः ।

(२) अपेहि, अनार्थं मन्त्रयसि ।

(३) यच्चुम्बितं अम्बिकामादुकाभिः, गतं देवानामपि यत्पणामं ।

तत्पातितं पादतलेन मुण्डं, वने शुगलेन यथामृताङ्गं ।

अले, यावत्तथा चेडा, कहिं तु ए एणा समामादिदा (१)।

चेटः । भट्टके गामगअलेहिं रुद्धे लाअमगो, तदो चालु
दत्तस्य लुक्खवाडिआए पवहणं यावित्थ, तहिं ओदलित्थ,
जाव चक्कवट्ठिअं कल्लेमि, ताव एणा पवहणविपक्खाणेण दह
आलुडेत्ति तर्कमि (२) ।

प्रकारः । कथं; पवहणपलट्टणेण आगदा, ए मं अहि
शीलितुं; ता ओदल, ओदल, मम केलकादो पवहणादो ।
तुमं तं दल्लिद्दगट्टवाहपुत्तहकं अहिशालेशि, मम केलकादं
गोणादं चाहमि; ता ओदल, ओदल, गम्भदाशि, ओदल,
ओदल (३) ।

(१) अरे स्थावरक चेट, कुत्र तया एषा समामादिता ।

(२) भट्टक, गामगकटैरुद्धे राजमार्गे, तदा चारुदत्तस्य
वृक्षवाटिकायां प्रवहणं स्थापयित्वा, तत्रावतीर्य, यावत् चक्र
परिवृत्तिं करोमि, तावदेषा प्रवहणविपर्ययासेनेहारुडेति
तर्कयामि ।

(३) कथं; प्रवहणविपर्ययेणागता, न मामभिशीलितुं;
तदवतर, अवतर, मम छातात् प्रवहणात् । त्वं तं दरिद्रमार्थं
यावत्पुत्रकमभिमारयमि, मदीयान् वृषभान् वाहयमि, तद-
वतर, अवतर, गम्भदामि, अवतर, अवतर ।

वसं । तं अज्जचारुदत्ताकं अट्टिगारेसित्तिं, जं सखं, अलं
किदस्सि द्दसिणा वञ्जणेण । सम्पदं जं भोदु, तं भोदु (१) ।

प्रकारः । एदेहिं दे दशणहप्पलमण्डलेहिं,
हत्थेहिं, चाडुशदताडणलमण्डलेहिं,
वट्ठामि दे वलतणं णिअजाणकादो,
केसिणु, वालिदद्वअं वि जहा जडाउ (२) ।

विटः । अग्राह्यामूर्द्धजेत्येताः स्त्रियोगुणसमन्विताः,
न लतापलावकैर्महन्तु पवनोद्भवाः ।

तदुत्तिष्ठ, लमहमेनामवतारयामि । वसन्तसेने, अवतीर्यतां ।

वसं ॥ अवतीर्य एकान्ते स्थिता ॥

प्रकारः ॥ स्वगतं ॥ जे शे जल वंचणावमाणेण तदा
लोभगी शंधुहिंदे, अज्ज, एदाए पादप्पहालेणणेण पज्जलि
दो, तं शंपदं सालेलि णं । भोदु एवं दाव ॥ प्रकाशं ॥ भावे,
भावे,

(१) तमाख्यं चारुदत्तमभिसारयसीति, यत्सत्यं, अलङ्क
तास्मि अमुना वचनेन । सा अतश्च पद्मवत्, तद्भवत् ।

(२) एताभ्यां ते दशनखोत्पलमण्डलाभ्यां,
हस्ताभ्यां, चाडुशतताडनलमण्डलाभ्यां,
कर्षामि तव वरतनुं निजयानका,
लोकेषु, वालिदयितामिव यथा जटायुः ।

अदिच्छन्ति संवदन्ताविनालं प्रायोजकं शुचिप्रदेहिं युक्तं
संभ्रं च खादुं, तत्र तुष्टिं कादुं, चुहचुह चुहु चुहचुहति (१)।

विटः । ततः किं ।

प्रकारः । मम पित्रे कल्लोहि (२) ।

विटः । वाटं करोमि; वर्जयित्वा अकार्यं ।

प्रकारः । भावे, अकाञ्चाह मंधेवि एत्वि; लक्ष्मी
कावि एत्वि (३) ।

विटः । उच्यतां तर्हि ।

प्रकारः । मालेहि वसंतश्रेणिम् (४) ।

विटः ॥ कर्णा पिधाय ॥

वाणां, स्त्रियञ्च, नगरस्य विभूषणञ्च,

वैष्णानमेममदृशप्रणयोपचारां,

एनामनागमनहं यदि घातयामि,

केनोदुपेन परलोकनदीं तरिष्ये ।

(१) योऽग्रे मज्ज वचनावनामेन तद्वा रोषाग्निः संधुजितः,
अथ एतन्माः प्रादमहारेणानेन प्रज्जलितः; तत्ताव्यतं मार
यात्वेनां । अवतु एवं तावत् ।

अदीक्षन्ति संवदन्ताविनालं प्रायोजकं सूचप्रतैर्धुक्तं,
संभ्रं च खादितुं, तत्र तुष्टिं कर्तुं, चुहचुह चुहु चुहचुहति ।

(२) मम पित्रे कुरु ।

(३) लक्ष्म्यं च लक्ष्मीं अपि नास्ति, राज्ञी नापि नास्ति ।

(४) नागरं वसन्तमेनां ।

शकारः । अहं ते भेडकं ददस्मि । अणंच, विविक्ते उज्जाणे
द्रुध सालन्तं को तुमं पेक्खिस्सदि (१) ।

विटः । पश्यन्ति मां दशदिशो, वनदेवताश्च,
चन्द्रश्च, दीप्तकिरणश्च दिवाकरोऽयं,
धर्मानिलौ च, गगनश्च, तथान्तरात्मा,
भूमिस्तथा, सुहृतदुष्कृतसाचिभूता ।

शकारः । तेण हि पडन्तोवलिदं कदुअ मालेहि (२) ।

विटः । मूर्ख, अपध्वलोऽसि ।

शकारः । अधम्मभीलू एणे वुट्ठ खोले। भोदु; यावल
चेडं अणुणेमि। पुत्तका, यावलका, चेडा; शोवणखलुआइं
दइस्सं (३) ।

चेटः । अहंवि पहिलिस्सं (४) ।

शकारः । शोवणे दे पोठके कालइस्सं (५) ।

(१) अहं ते उडुपं दास्यामि । अन्यच्च, विविक्ते उद्याने
द्रुह मारयन्तं कक्षां प्रेक्षिष्यते ।

(२) तेन हि पटान्तरे वारितां कृत्वा, मारय ।

(३) अधर्मभीरुरेष दृष्टृष्टगालः । भवतु; स्यावरक
चेटमनुनयामि । पुत्रक, स्यावरक, चेट; सुवर्णकटकानि
दास्यामि ।

(४) अहमपि परिधास्यामि ।

(५) सौवर्णं ते पोठकं कारयिष्यामि ।

चेटः । अहमपि उपविश्यामि (१) ।

शकारः । सर्वं दे उच्चिष्टं दास्यामि (२) ।

चेटः । अहमपि खाद्यामि (३) ।

शकारः । नर्व्यचेडकाणं महत्तरकं कारवित्यामि (४) ।

चेटः । अहको सवित्यामि (५) ।

शकारः । ता सणेहि मम वचनं (६) ।

चेटः । अहको, अहं करोमि, वर्जयित्वा अकार्यं (७) ।

शकारः । अकार्यं गंधं विण्त्वि (८) ।

चेटः । भणतु अहकः (९) ।

शकारः । एतां वयन्तमेनां नारय (१०) ।

(१) अहमपि उपविश्यामि ।

(२) सर्वं दे उच्चिष्टं दास्यामि ।

(३) अहमपि खाद्यामि ।

(४) नर्व्यचेडकाणां महत्तरकं कारवित्यामि ।

(५) अहको सवित्यामि ।

(६) तन्मन्त्रं मम वचनं ।

(७) अहको, अहं करोमि, वर्जयित्वा अकार्यं ।

(८) अकार्यं गंधं विण्त्वि नास्ति ।

(९) भणतु अहकः ।

(१०) एतां वयन्तमेनां नारय ।

चेटः । प्रसीदतु भट्टके । इत्थं न ह्यत्रण्येण अज्या पव
हणपडिवत्तणेण आणीदा (१) ।

प्रकारः । अले चेडा, तवावि ण पहवामि (२) ।

चेटः । पहवदि भट्टके शलीलाह, ण चालित्ताह; ता
प्रसीदतु, प्रसीदतु, भट्टके, भाआमि खु अहं (३) ।

प्रकारः । तुमं चेडे मम भविअ, कश्श भाआमि (४) ।

चेटः । भट्टके, परलोअश्श (५) ।

प्रकारः । कोशे परलोअ (६) ।

चेटः । भट्टके, सुकिददुक्खिदश्श परिणामे (७) ।

प्रकारः । कीदृशः सुकिदश्श परिणामे (८) ।

(१) प्रसीदतु भट्टकः । इत्थं मयानार्थेण आर्या प्रवहण
परिवर्त्तनेनानीता ।

(२) अरे चेट, तवापि न प्रभवामि ।

(३) प्रभवति भट्टारकः शरीरस्य, न चारित्यस्य; तत्परी
दतु, प्रसीदतु, भट्टकः; विभेलि खल्वहं ।

(४) त्वं चेटो मम भूत्वा कस्मात् विभेषि ।

(५) भट्टारकः; परलोकात् ।

(६) कः स परलोकः ।

(७) भट्टकः, सुद्यतदुष्कृतस्य परिणामः ।

(८) कीदृशः सुद्यतस्य परिणामः ।

चेटः । चादिना भट्टके वज्रशोषणसिद्धिर्दे (१) ।

शकारः । दुष्कदम्ब कीलशि (२) ।

चेटः । चादिना हने पडपिण्डभक्तको भूदे । ता, अकञ्ज
ए फलदम्ब (३) ।

शकारः । अने ए सालिन्नामि ॥ इति वज्रविधं ताड
यति ॥ (४)

चेटः । पिहदु भट्टके; मालेदु भट्टके; अकञ्ज ए फल
दम्ब । येन मि गवमदागे विणिमिदे भाअधेअदोपेहिं,
अधिअं च न कीणिमिं, तेण अहं अकञ्ज पडिहलामि (५) ।

यसं । भाव, मरणानदम्बि (६) ।

(१) चादिना भट्टके वज्रमुवर्गनसिद्धिः ।

(२) दुष्कृतस्य कीलशः ।

(३) चादृशोऽहं परपिण्डभक्तकोभूतः । तत् अकार्यं न
करिष्यामि ।

(४) अरे, न मारयिष्यमि ।

(५) ताडयतु भट्टकः; मारयतु भट्टकः; अकार्यं न
करिष्यामि । येनासि गवमदागेविनिमित्तो भागधेयदोषः,
अधिकतः न कीणिष्यामि, तेनाकार्यं परिहरामि ।

(६) मरणसतादम्बि ।

विटः । काणेलीमातः ! मर्षय, मर्षय । साधु, स्यावरक,
साधु !

अप्येष नाम परिभूतदृष्टोदरिद्रः
प्रेयः परत्र फलमिच्छति, नास्य भर्ता;
तस्मादसी कथमिवाद्य न चान्ति नाशं,
ये वर्द्धयन्त्यसदृशं, सदृशं त्यजन्ति ।

अपि च ।

रन्मानुसारी विषमः कृतान्तो यदस्य दास्यं तव चैश्वर्यं,
अयं त्वदीयां यदयं न भुङ्क्ते, यदेतदाज्ञा न भवान् करोति ।
शकारः ॥ स्वगतं ॥ अधर्माभिलुए वृद्धखोडे; पल्लोअ
भिलू एणे गव्भदाणे; हगे लट्टिअशाले कण्ण भाआमि, वल
पुलिअमणुअणे ॥ प्रकाशं ॥ अले गव्भदाअ चेटे, गच्छे तुवं;
अई ओवलले पविणिअ, वीशन्ते एअन्ते चिट्ठ (१) ।

चेटः । जं भट्टके आणवेदि ॥ वसन्तसेनामुपसृत्य ॥
अज्ज ए एत्तिके मे विहवे (२) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) अधर्माभिलुको वृद्धखोडः; परलोकभीरुरेव गर्भ-
दासः; अहं राष्ट्रियशालः कस्य विभेलि, वरपुरुषमनुजः,
अरे गर्भदास, चेट, गच्छ त्वं; अथि अपवारको गविश्य,
विज्ञान्त एकान्ते तिष्ठ ।

(२) यत् भर्ता आज्ञापयति । एतावान् मे विभवः ।

नकारः ॥ परिकरं वध्नन् ॥ तिष्ठ, वनन्तमेणि ए, तिष्ठ,
सारविद्या (१) ।

तिष्ठः । आः वनाग्रतो व्यापादयिष्यसि ॥ इति गले गृह्णाति ॥

नकारः ॥ भूमौ पतति ॥ भावे, भट्टके मालीप्रदि
॥ इति मोहं नाटयति ॥ चेतनां सन्ध्या ॥

मन्वकासं नष्टं पुष्टं संज्ञेयं य धिएण य,

अथ काले समुत्पन्ने, जादे मे वैल ए कथं ।

॥ विदित्य ॥ भावः, काले मष्ट उवाच । दिवा बुद्धलोकेण शिर
द्याग्रणं संज्ञा । ततः इदं प्रेक्ष्य, वनन्तमेणि अं सारविद्यां, एवं
दाध ॥ प्रकारं ॥ भावे, सं तुल्यं सष्टं मणिदे, तं कथं हने
ए । बहुकालं समुत्पन्नाणां पुनश्च जादे, अथ कालं
संज्ञेयः एवं इदं संज्ञीकृतो विदुः मष्टं भविदं (२) ।

(१) तिष्ठ, वनन्तमेनि, तिष्ठ, सारविद्याभि ।

(२) भावे भट्टके मारयति ।

मन्वकासं सदा पुष्टोत्पन्नेन च घृतेन च,

अथ कालं समुत्पन्ने, जाते मे वैरिकाः कथं ।

भवत्, कालो मया उपायः । इत्ता हस्तशृङ्गानेन शिरसा
कालं संज्ञा । तदेतं प्रेक्ष्य, वनन्तमेनि सारविद्याभिः एवं तावत् ।
भावः, यत् तं सदा भवितः, तत्कथमहं हृदयैः पञ्चमुष्ट
मन्वकाः पुनश्च जाते, प्रकारं करोमि ? एवमेतदङ्गीकारयितुं
नया भवितं ।

विटः । किं कुलेनोपदिष्टेन, शीलमेवात्र कारणं;

भवन्ति सुतरां स्त्रीताः सुचेत्रे कण्टकिद्रुमाः ।

शकारः । भावे, एषा तव अग्नादो लज्जाश्चदि; ए नं
अंगीकलेदि । ता गह्व; थावल्लश्च चेडे मए पिष्टिदे गदेवि;
एशे पलादश्च गह्वदि । ता तं गेह्विश्च, आश्चच्छदु भावे (१) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥

अस्मात्समर्चं हि वसन्तसेना शौण्डीर्यभावान्न भजेत मूर्खः;
तस्मात्करोत्येष विविक्तमस्या; विविक्तविश्रम्भरसोहि कामः ।

॥ प्रकाशं ॥ एवं भवतु; गह्वानि ।

वसं ॥ पटान्ते गृहीत्वा ॥ एं भणामि, शरणागदस्मि (२) ।

विटः । वसन्तसेने, न भेतव्यं, न भेतव्यं । काणेलीमातः;
वसन्तसेना तव हस्ते न्यासः ।

शकारः । एवं मम हस्ते एषा णाशेण तिष्ठतु (३) ।

विटः । सत्यं ।

(१) एषा तवाग्रतो लज्जते; न मामङ्गीकरोति । तद्गच्छ;
स्त्रावरक चेटः मया ताडितः गतोऽपि; एष प्रपलाय्य गच्छति ।
तस्मात्तं गृहीत्वा, आगच्छतु भावः ।

(२) ननु भणामि, शरणागतास्मि ।

(३) एवं मम हस्ते एषा न्यासेन तिष्ठतु ।

शकारः । मर्चं (१) ।

विटः ॥ किञ्चिद्गता ॥ अथवा मधि गते, नृशमोहस्या
देनां; तदपवारितशरीरः पश्यामि नायदस्य चिकीर्षितं
॥ इत्येकान्तं स्मितः ॥

शकारः । भोदु, माडिशं । अथवा, कवडकावडिके एगे
वम्भणे बुद्धलोडे, कदावि आवालिदशलोने गडिअ, मिआले
भविअ, उल्लुभुलिं कनेदि । ता, एदसा वञ्चनाणिमित्तं एवं
दाव करदशं ॥ कुसुमावचथं सुखनात्मानं मंडयति ॥
वाग्गु, वाग्गु, वशंतगेणि एहि (२) ।

विटः । अये, कामी मंडत्तः, दना निर्दत्तोऽस्मि ॥ गच्छामीति
निष्क्रान्तः ॥

शकारः । सवणअं देमि, पिअस्य देमि, पडेनि जीगेण मवेद्वणेण,
तथाविमं एं च्छनि, गुद्धदन्ति, किंशेवअं कट्टमआ मणुण्याः (३) ।

(१) मर्चं ।

(२) भवतु, मारयिष्यामि । अथवा, कपटकापटिक
एष आह्वयः वृक्षशृङ्गान्तः कदापि अपवारितशरीरोगत्वा,
शृङ्गालोभत्वा, कपटं करोति; तदेतस्य वञ्चनानिमित्तं एवं
तावत् करिष्यामि । हे बाले, हे बाले, वसन्तसेने, वसन्तसेने,
एहि ।

(३) सुवर्णं ददामि, प्रियं वदामि, पतामि जीर्णेण मवेद्वनेन,
तथापि सा नेच्छामि, गुद्धदन्ति, किं सेवकं कट्टमयामनुयाः ।

वसं। को एत्य सन्देहा ॥ अवनतमुखी खलचरितमित्यादि
श्लोकद्वयं पठति ॥

खलचरितनिकृष्टजातदोषः, कथमिह मां परिलोभसे धनेन;
सुचरितचरितं विशुद्धदेहं, न हि कमलं मधुपाः परित्यजन्ति।

यत्नेन सेवितव्यः पुरुषः कुलशीलवान् दरिद्रोऽपि,

शोभा हि पणस्त्रीणां सदृशजनसमाश्रयः कामः।

अविश्र।

सहकारपादवं सेविश्र, पलाशपादवं अंगीकरद्वयं (१)।

शकारः। दाश्री पधीए। दलिद् चारुदत्ताके सहआल
पादवे कडे, हगे उण पडाशे भणिते, किंशुकेवि ए कडे। एवं
तुमं मे गालिं देन्ती, अज्जवि तं जेव् चारुदत्ताकं शुभ
लेशि (२)।

वसं। हिअअगदो जेव् किन्ति न सुमरीअदि (३)।

(१) कोऽत्र सन्देहः। अपिच। सहकारपादपं सेविता,
न पलाशपादपमङ्गीकरिष्यामि।

(२) दास्याः पुत्रि! दरिद्रचारुदत्तकः सहकारपादपः
हृतः, अहं पुनः पलाशोभणितः, किंशुकोऽपि न हृतः। एवं तं
मह्यं गालीं ददती, अद्यापि तमेव चारुदत्तकं स्मरामि।

(३) हृदयगतएव किमिति न स्मर्यते।

शकारः । अज्जवि देहिअअगदं, तुमं समं जेय, मोहेमि ।
 ता दल्लिह्मत्तवाअमणुअकामुकिणि, चिट्ठ, चिट्ठ (१) ।
 वसं । भण, भण पुणेवि, मत्ताहणिआइं एदाइं अक्का
 राइं (२) ।

शकारः । पडित्ताअदु, दाणीएपुत्ते, दल्लिह्मचारुदत्ताके
 तुमं (३) ।

वसं । परित्ताअदि जदि सं पेक्खदि (४) ।

शकारः । किं मे शक्के, वालिपुत्ते, महेन्द्रे,

लंभापुत्ते, कालणेमी, सुवन्धू,

रुद्धेएआ दोणपुत्ते, जडाउ,

चाणक्के वा, धुन्धुमानं, तिमंझु? (५)

(१) अद्यापि ते ददवगतं, त्वां नमस्कृत्य, मोहयामि ।
 तद्दूरिद्रमार्यवाहकमनुययासुकि, तिष्ठ, तिष्ठ ।

(२) भण, भण पुनरपि, ज्ञावनीयानि अचराणि ।

(३) परिचायतां दास्याः पुत्रः चारुदत्तकः त्वां ।

(४) परिचायते यदि मां प्रेक्षते ।

(५) किं मे शक्नो, वालिपुत्रो, महेन्द्रो,

रक्षापुत्रः, कालनेमिः, सुवन्धुः,

रुद्धेरात्मा, द्रोणपुत्रो, जटायुः,

चाणक्यो, वा धुन्धुमारः, तिमंजुः ।

अथवा । एदेवि दे ण लक्खन्ति ।

चाणक्येण जघा शीदा मालिदा मालिधे युगे,

एवं दे मोडइस्सामि, जडाउविअ दोवदिं (१) ।

॥ इति ताडयितुमुद्यतः ॥

वसं । हा अत्ते कहिं सि ! हा अज्जचारुदत्त ! एसो जणे
असंपुणमणोरधोजेव्व विवज्जदि । ता उद्धं अक्कंदइस्सं ?
अथवा, वसन्तसेणा उद्धे अक्कंददित्ति लज्जणीअं । क्खु, एदं ;
एमो अज्जचारुदत्तस्स (२) ।

प्रकारः । अज्जवि, गर्भदाशी, तस्स जेव्व पावस्स णासं
नेह्दि ॥ इति कंठे पीडयन् ॥ शुमल, गर्भदाशि, शुमल (३) ।

वसं । एमो अज्जचारुदत्तस्स (४) ।

(१) अथवा एतेऽपि ते त्वां न रक्षन्ति ।

चाणक्येन यथा सीता, मारिता भारते युगे,

एवं त्वां मोटयिष्यामि, जटायुरिव द्रौपदीं ।

(२) हा मातः कुत्रासि ! हा आर्य्य चारुदत्त ! एष
जनः असम्पूर्णमनोरथ एव विपद्यते । तदूर्द्धमाक्रन्दिष्यामि ;
अथवा, वसन्तसेना ऊर्द्धमाक्रन्दतीति लज्जनीयं ; खल्वेतत्,
नमः आर्य्यचारुदत्तस्य ।

(३) अद्यापि, गर्भदासी, तस्यैव पापस्य नाम गृह्णाति ।
स्मर, गर्भदासि, स्मर ।

(४) नम आर्य्य चारुदत्तस्य ।

प्रकारः । मल, गर्भदाशि, मल (१) ॥ नाभ्येन कंठे
निपीडयन् सारयति । वसन्तसेना मूर्छिता पतति निश्चिंष्टा ॥

गकारः ॥ बहुर्य ॥

एदं दोषकलंडिअं, अविणअस्सावासभूदं खलं,
लत्तं तस्स किलागदस्स लमणे कालागदं आअदं ।
किं एगे समुदाहरामि णिअअं वाहणमूलत्तणं,
णीणागेवि मल्ले दअं च सुमल्लं, शीदा जधा भालदे ।
दअत्तं मम एंन्हमिच्छि, गणिआ लोणेण मे मालिदा;
सुणे पुष्पककलंड केत्ति बहसा पाणेण उत्ताशिदा ।
सेवावच्चिदभादुके मम पिदा मादेव सा दोप्पदी,
जेगे पेवत्तिदि एंदिअं व्यवसिदं पुत्ताए मूलत्तणं (२) ।

(१) म्रियतां, गर्भदामि, म्रियतां ।

(२) एतां दोषकरणिकासविनयस्यावासभूतां खलां,
रतां तस्य किलागतस्य रमणे कालागतामागतां;
किमेव समुदाहरामि निजकं वाहोः मूलत्तं,
निश्चामेऽपि म्रियते द्रवञ्च समृता, शीता यथा भारते ।
द्रष्टव्यं सां नेच्छमीति, गणिका रोषेण मे मारिता;
मूल्यं पुष्पकरण्डके इति बहसा पाशेन उत्तासिता ।
सेवावच्चित्तभादुके मम पिता मातेव सा द्रापदी,
यत्नाः पश्यति नेष्टुं व्यवसितं पुत्रस्य मूलत्तं ।

भोदुः संपदं वृद्धखोडे आगमिष्यदिति; ता आशलिञ्च
चिह्नमि ॥ तथा करोति (१) ॥ प्रविश्य चेटेन सह ॥

विटः । अनुनीतामया स्थावरकश्चेटः । तथावत्काणेली
मातरं पश्यामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ अये, मार्गएव
पादयोर्निपतितः । अनेन च पतता स्त्री व्यापादिता । भोः
पाप ! किमिदमकार्यमनुष्ठितं त्वया । तवापि पापिनः पतनात्
स्त्रीवधदर्शनेनातीव पातितावयं । अनिमित्तमेतत्, यत्सत्यं
वसन्तसेनां प्रति शङ्कितं मे मनः, सर्वथा देवताः खस्ति कारि
ष्यन्ति ॥ शकारमुपसृत्य ॥ काणेलीमातः, एवं मया अनुनीतः
स्थावरकश्चेटः ।

शकारः । भावे शाश्वदं देः पुत्तका यावलक चेडा
तवापि शाश्वदं (२) ।

चेटः । अधइ ? (३)

विटः । मदीयं न्यासमुपनय ।

शकारः । कीदृशे णाशे ! (४)

(१) भवतु; सांप्रतं वृद्धशृगालः आगमिष्यतीति; ततः
अपसृत्य तिष्ठामि ।

(२) खागतं ते; पुत्रक, स्थावरक तवापि खागतं ।

(३) अयं किं ?

(४) कीदृशो न्यासः ।

विटः । वमन्तमेना ।

शकारः । गदा (१) ।

विटः । का ।

शकारः । भावस्य जैव पिष्टदो (२) ।

विटः ॥ मवितर्कं ॥ न गता या खल्वनया दिशा ।

शकारः । तुमं कदनाए दिशाए गडे ? (३) ।

विटः । पूर्वया दिशा ।

शकारः । नात्र दक्षिणाए गडा (४) ।

विटः । अहं दक्षिण्या ।

शकारः । नात्र उत्तराए (५) ।

विटः । अत्याकुलं कथयमि; न शृण्वति मे अन्तरात्मा,
तत्कथं ।

शकारः । यामि भावस्य जीर्णं अक्षेणकेलकेहिं पादेहिं,

ता संटावेहि द्वित्रयं, एषा मए सालिदा (६) ।

(१) गता ।

(२) भावस्यैव पिष्टतः ।

(३) त्वं कतनया दिशा गतः ?

(४) नात्र दक्षिण्या गता ।

(५) नात्र उत्तरया ।

(६) यामि भावस्य जीर्णं आत्मनः स्तनाभ्यां पादाभ्यां,
ततः संतापय इदं, एषा मया लारिता ।

विटः ॥ सविषादं ॥ सत्यं, लया व्यापादिता?

शकारः । जइ मम वअणे ण पत्तिआअग्नि, ता पेक्ख पठमं
लट्ठिअग्निआलसंखाणाह शूलत्तणं (१) ॥ इति दर्शयति ॥

विटः । हा हतोऽस्मि मन्दभाग्यः ! ॥ इति मूर्छितः पतति ॥

शकारः । ही, ही, उवलदे भावे (२) ।

चेटः । शमश्शशदु, शमश्शशदु, भावे । अविआलिअं पव
हणं आणंतेण जेव्व मए पठमं मालिदा (३) ।

विटः ॥ समाश्रय सकरणं ॥ हा वसन्तसेने ।

दाक्षिण्योदकवाहिनी विगलिता याता स्वदेशं रति

हाहालंकृतभूषणे सुवदने क्रीडारसोद्भासिनि ।

हा सौजन्यनदि प्रहासपुलिने । हा मादृशामाश्रये ।

हा, हा ! नश्यति मन्मथस्य विपणिः सौभाग्यपण्याकरः ।

॥ सास्त्रं कष्टं ॥

किन्तु, नाम, भवेत्कार्यमिदं येन लया कृतं ।

अपापा पापकल्पेन नगरश्रीर्निपातिता ।

(१) यदि मम वचनेन प्रत्ययसे, तत्पश्य प्रथमं राद्रिय
श्यालसंस्थानस्य शूलत्वं ।

(२) ही, ही, उपरतोभावः ।

(३) समाश्रयसितु, समाश्रयसितु, भावः । अविचारितं प्रव
हणमानयता एव मया प्रथमं मारिता ।

॥ स्वगतं ॥ अये कदाचिदयं पाप इदमकार्यं मयि संकाम
येत् । भवन्ति नो गृहामि ॥ इति परिश्रामति ॥

शकारः ॥ उपगच्छ धारयति ॥

विटः । पाप, मामायात्तीः । अलं त्वया ; गृहाम्यहं ।

शकारः । अलं, वमन्तमेणिअं ममं जीव्वा मालिअ, मं
दूगिअ, कहिं पत्ताअणि; गत्तदं देदिजे खगे अणाधे पाविदे (१) ।

विटः । अपव्यसोऽमि ।

शकारः । अत्थं गत्तं देमि सुवण्णं अं दे, कहावणं देमि शवेडिअं दे;
एजे दुग्गहाणं फलकमो मे, मामाणए भोदु मणुष्साआणं (२) ।

विटः । धिक् तवेवालु ।

चेटः । अतं पावं (३) ।

शकारः ॥ हसति ॥

विटः । अप्रीतिर्भवतु, विमुच्यतां हि हामो;
धिक् प्रीतिं परिभवकारिकामनाय्या
माभूच्च त्वयि मम संगतं कदाचि
दाक्खिच्च धनुरिव निर्गुणं त्यजामि ।

(१) अरे, वमन्तमेनां स्वयमेव मारयित्वा, मां दूषयित्वा,
कुत्र पलायसे; मां प्रतसीदतोऽहं अनाथः प्राप्तः ।

(२) अयं गतं ददामि सुवर्णं ते, कहावर्णं ददामि श्वेदिकं ते;
एष दुग्गह्यानां फलकमो मे, मामान्यको भवतु मनुयकाणां ।

(३) अलं त्वया ।

शकारः । भावे, प्रसीद, प्रसीद; एहि, एलिणीए पवि
शिअ कीलन्ह (१) ।

विटः । अपतितमपि तावत्सेवमानं भवन्तं,
पतितमिव जनोऽयं मन्यते मामनार्थ्यं ।
कथमहमनुयायां त्वां, हतस्त्रीकमेनं,
पुनरपि नगरश्रीशङ्किताङ्गाच्चिदृष्टं ।

॥ सकरुणं ॥ वसन्तसेने ।

अन्यस्यामपि जातौ मा वैश्याभूस्त्वं हि सुन्दरि,
चारित्र्यगुणसंपन्ने जायेथा विमले कुले ।

शकारः । मम केरके पुष्पकरण्डकजिणुज्जाणे वशन्तसे
णिअं मालिअ, कहिं पलाअशि? एहि, मम आवुत्तस्स अग्गदो
ववहाले देहि (२) ॥ इति धारयति ॥

विटः । आं, तिष्ठ जाल्म ॥ इति खड्गमाकर्षति ॥

शकारः ॥ समयमपहृत्य ॥ किं ले भोदेशि, ता गह्व (३) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ न युक्तमवस्थातुं । भवतु, यत्रार्थ्यशर्विलक
चंदनकप्रभृतयः संति, तत्र गह्वामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) भाव, प्रसीद, प्रसीद; एहि, सरस्यां प्रविश्य कीलावः ।

(२) मदीयपुष्पकरण्डकजीर्णान्यानेवसन्तसेनां भारयित्वा,
कुत्र पलायसे? एहि, मम आवुत्तस्यायतोव्यवहारं देहि ।

(३) किं रे भोतोऽसि तद्गच्छ ।

शकारः । निधनं गच्छ । अले यावलक पुस्तका कोलिधे
मए कडे ? (१)

चेटः । भट्टके, महंते अकज्जे कडे (२) ।

शकारः । अले चेडे, किं भणमि, अकज्जे कडेत्ति ? भादु
एवं दाव ॥ नानाभरणान्यवताय्य ॥ गेह एदं अलंकारअं ;
नए ताव दिण्णे, जेत्तिके वेले अलंकलेनि, तत्तिकं वलं मम
अणंतव (३) ।

चेटः । भट्टके, जेव्व एदे गेहंति, किं मम एदेहिं (४) ।

शकारः । ता गच्छ एदादं गाणादं गेलिअ, मम कल
आए पामादवालगपडालिआए चिठ्ठ ; जाव हगे आ
अकामि (५) ।

(१) निधनं गच्छ । अरे न्यावरक पुत्रक, कोट्टणं मया कृतं ?

(२) भट्टक, महदकार्यं कृतं ।

(३) अरे चेट, किं भणमि, अकार्यं कृतमिति ? भवतु, एवं
तावत् । गृहाणममलङ्कारं, मया तावदन्तं, यावत्यां वेलायां
अलंकरेति, तावती वेला त्वमात्मानमलङ्कृत ।

(४) भट्टके, एव एते गेहन्ते, किं मम एतैः ?

(५) तदा गच्छ, एतान् वृषभान् गृहीत्वा, तदीयायां
पामादवालाग्रप्रतालिकायां तिष्ठ, यावदद्वारागच्छामि ।

चेटः । जं भट्टके आणवेदि (१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । अत्तपलित्ताणे भावे गदे अदंशणं; चेडेवि
पाशादवालगापडोलिआए णिअलपूलिअं कदुअ थावइत्सं ।
एवं संते लक्खिदे भोदि । ता गच्छामि; अधवा, पेक्खामि दाव
एदं किं एषा मत्ता, आदु पुणेवि मालदंशं ॥ अवलोक्य ॥
कधं सुमत्ता । भोदु; एदिणा पावालेण पच्छादेमि णं । अधवा,
णामंकिदे एणे, ता केवि अज्जपुलिशे पच्चहिज्जाणेदि । भोदु;
एदिणा वादालीपुज्जिदेण शुक्कपणपुडेण पच्छादेमि ॥ तथा
लत्ता, विचिन्त्य ॥ भोदु; एवं दाव, संपदं अधिअलणं गच्छिअ
ववहालं लिहावेमि । जहा अत्यश्श कालणाए शठ्ठवाह
चालुदत्ताकेण मम कैलकं पुष्पकलंडकं जिणुज्जाणं पवेशिअ,
वसन्तणेणिआ वावादिदेत्ति । चालुदत्तविणाशाय कलेमि
कवडं एवं । एअलि ए विण्णुआए पण्णुघादंवं दालुणं । भोदु,
गच्छामि ॥ इति निष्क्रम्य दृष्ट्वा सभयं ॥ अविदमादिके ।
जेण जेण गच्छामि मग्गेण, तेणज्जेव्व एणे दुट्ठशमणके गहिद
कशाओदकं चीवलं गेल्लिअ आअच्छदि; एणे मए णमि ह्मिअ
वाहिदे कदवेले कआवि मं पेक्खिअ, एदेण मालिदत्ति पआ
सइत्सदि; ता कधं गच्छामि ॥ अवलोक्य ॥ भोदु; एदं अद्द

(१) यद्गट्टकआज्ञापयति ।

पडिदं पागालसुडं उल्लिख्य गच्छामि ।

एगेहि तुलिदे लंका एअलीए गणअ गच्छन्ते,

भूमोए पाआले हणूमणिहले विअ महेन्दे (१) ।

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) आत्मपरिचरणं भावगतः अदर्शनं; चेदमपि प्रामाद-
वालायप्रतोलिकायां निगडपूरितं कृत्वा स्थापयिष्यामि ।
एवं मन्तेरक्षितो भवति । तद्गच्छामि; अथवा, पश्यामि
तावदेनां किमेवा मृता अथवा पुनरपि मारयिष्यामि । कथं,
मुच्यता । भवतु; एतेन आवरकेण प्रच्छादयाम्येनां; अथवा ।
नामाकृतएव; तत्कोऽपि आस्यं पुरुषः प्रत्यभिज्ञास्यति ।
भवतु; एतेन वातालीपुच्छितेन गुच्छपर्णपुटेन प्रच्छादयामि ।
भवतु; एवं तावत् मां प्रतं अधिकरणं गत्वा व्यवहारं लेख-
यामि, यथा अर्थस्य कारणाय सार्थवाचकचारुदत्तकेन
सदीयं पुष्पकरण्डकं जीर्णायानं प्रविश्य वमन्तसेना व्यापादि-
तेति । चारुदत्तविनाशाय करामि कपटं नवं नगर्ख्यां विगु-
ह्यायां पगुघातमिव दारुणं । अविदमादिके ! येन येन
गच्छामि मार्गेण, तेनैव एष दुष्टग्रनणको गृहीतकपायोदकं
बीवरं गृहीत्वा आगच्छति; एष मया नमि कृत्वा बाहितः
क्षतबीरः कदापि नां प्रेक्ष्य, एतेन मारितेति प्रकाशयिष्यति;

प्रविश्य पटाक्षेपेण संवाहकोभिर्भुः । पच्छादिदे एषे मए
चीवलखण्डे, किं णु ऊं शाहाए शुक्खावदश्शं । दध वाणला
विलुप्पन्ति । किं णु ऊं भूसीए धूलीदोशे होदि; ता कहिं
पशारिअ शुक्खाविश्वं ॥ दृष्ट्वा ॥ भोदु, दध वादालीपुञ्जिदे
शुक्खवत्तसंचए पशालइस्सं ॥ तथा कत्वा एमोवुद्धश्शं ॥ इत्यु
पविशति ॥ भोदु, धम्मखलाइं उदाहलामि ॥ पञ्चज्जणज्जेण
मालिदे इत्यादिपूर्वोक्तं पठति ॥ अधवा, अलं मम एदेण
शग्गेण, जाव ताए बुद्धोवाशिआए पच्चुवकालं ण कलेमि,
जाए दिशाणं सुवणकाणं कदे जूदिअलेहिं णिक्किदे, तदो
पज्जदि ताए कीदं विअ अत्ताएअं अवगच्छामि ॥ दृष्ट्वा ॥ किं
णु ऊं पणोदले समूश्शश्शदि? अधवा,

वादादवेण तत्ता, चीवलतोएण निमिदापत्ता,

एदे विहिणपत्ता मणे पत्ताविअ फुरन्ति (१) ।

वसं ॥ संज्ञां लब्धा हस्तं दर्शयति ॥

तत्कथं गच्छामि । भवतु एतं अर्द्धपतितं प्राकारखण्डमुत्तु
गच्छामि ।

एषोऽहं लरितं तुलितः लङ्कानगर्यां गमने गच्छन् ।

भूम्यां पाताले हनूमत्खिखरे इव महेन्द्रः ।

(१) प्रचालितमेतन्मया चीवरखण्डं, किं नु खलु शाखायां
शुष्कं करिष्यामि । इह वानराविलुप्यन्ति । किं नु खलु

भिक्षुः। हा, हा, शुद्धालङ्कारभूषितं इत्थिआ हत्ये षिक्क
मदि! कथं, दुदिए विहत्थे ॥ वज्जविधं निर्वर्णं ॥ पत्थभिआ
णामि दिअ एदं हत्वं। अथवा, किं विचारेण? अचं, शे जेव्व
हत्थे जेण मे अमयं दिमं। भोदु, पेक्खिअं ॥ नाय्येनोद्वाअ
इदा प्रत्यभिजाय च ॥ शा जेव्व बुद्धोवाणिआ (१)।

वनं ॥ पानीयमाकाङ्क्षति ॥

भूम्यां धूलीदीपोभवति; तत्कुत्र प्रसार्य शुष्कं करिष्यामि।
भवतु, इह वातालीपुञ्जिते शुष्कपत्रसङ्घे प्रसारयि
ष्यामि। नमोबुद्धाय। भवतु, धर्माक्षराणि उदाहरामि।
अथवा; अन्नं ममेतेन स्पर्शेण, यावत्तस्यावसन्तमेनायाबुद्धो
पासिकायाः प्रत्युपकारं न करोमि, यथा दशानां सुवर्ण
कानां छत्ते द्यूतकराभ्यां निष्क्रान्तः ततः प्रभृति तथा क्रीतमिवा
त्तानमवगच्छामि। किन्तु खलु पर्णादरे ममुच्छमिति? अथवा,
वातातपेन तप्तानि, चोवरतोयेनाद्राणि पत्राणि,
एते विस्तीर्णपत्राः सन्त्ये पत्रादव स्फुरन्ति।

(१) शुद्धालङ्कारभूषितः स्वीहसोनिष्क्रामति! कथं;
द्वितीयोऽपि हस्तः। प्रत्यभिजानामि इव एतं हस्तं। अथवा,
सत्यं; स एव हस्तः येन मे अमयं दत्तं। भवतु, पश्यामि। सैव
बुद्धोपासिका।

भिक्षुः। कथं उदञ्चमगोदि। दूले च दिग्विआ। किं
दाणिं एत्य कलदृशं? सोदु, एदं चीवलं से उवरि
गालदृशं (१) ॥ तथा करोति ॥

वसं ॥ संज्ञां लब्धा उत्तिष्ठति। भिक्षुः पटान्तेन वीजयति ॥

वसं। अज्ज, को तुमं? (२)

भिक्षुः। किं मं ण सुमलेदि बुद्धोवाशिआ, दशशुवण
णिक्कीदं (३)।

वसं। सुमलेमि ण उण जधा अज्जो भणादि, वरं
अहं उवरदा जेव (४)।

भिक्षुः। बुद्धोवाशि ए किं णेदं (५)।

वसं ॥ सनिर्वेदं ॥ जं सरिसं वेसभावस्स (६)।

(१) कथमुदकं याचते। दूरे च दीर्घिका। किमिदानी
मत्र करिष्यामि? भवतु, एतत् चीवरं अस्याउपरि चालयि
ष्यामि।

(२) आर्य्य, कस्त्वं?

(३) किं मां न स्मरति बुद्धोपासिका, दशसुवर्णनिष्क्रीतं।

(४) स्मरामि न पुनर्यथा आर्य्योभणति, परमहमुपरता
एव।

(५) बुद्धोपासिके किं नेदं।

(६) यत्सदृशं वेशभावस्य।

भिक्षुः । उट्टेउ, उट्टेउ, बुद्धोवाशिआ । एदं पादवसमी
वशादं लदं ओलंविअ (१) ॥ इति लतां नामयति । वसन्तसेना
गृहीत्वा उत्तिष्ठति ॥

भिक्षुः । एदं शिं विहाले मम धम्मवहिणिआ चिट्ठदि;
तहिं मनस्सग्गिदमणाभवित्तं उवाशिआ, गेहं गमिस्सदि ।
ता गेणं गेणं गच्छदु बुद्धोवाशिआ ॥ इति परिक्रामतः ॥ दृष्ट्वा ॥
ओगलध अज्जा, ओगलध; एसा तलुणी इत्थिआ, एसा
भिवलुत्ति; गुट्ठे मम एगे धम्मो; हत्थसंजदसुहसंजदइदंदिअ
संजदे, गे खु माणुगे, किं कल्लेदि तस्स लाअउले पल्लोअ
हत्थे णिच्चले (२) ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

इति मृच्छकटिकायां वसन्तसेनामोठनोनामाष्टमोऽङ्कः ।

(१) उत्तिष्ठतु, उत्तिष्ठतु, बुद्धोपासिका । एतां पाद
वसमीपजातां लतामवलम्ब्य ।

(२) एतस्मिन् विहारे मम धर्मभगिनी तिष्ठति; तत्र
समायन्तमना भूत्वा उपासिका, गेहं गमिष्यति । ततः शनैः
शनैर्गच्छतु बुद्धोपासिका । अपसरत आर्या, अपसरत; एषा
तरुणी स्त्री, एष भिक्षुरिति, शुद्धोमम एषधर्मः; हस्तसंयत
कुसुमसंयतोद्भयसंयतः, म खलु मनुष्यः, किं करोति तस्य राज
कुलं परलोको हस्ते निचलति ।

अथ नवमाङ्कः ।

ततः प्रविशति शोधनकः । शोधनकः । आणत्तन्दि अ
अलणभोदएहिं; अले सोहणआ, ववहालमंडवं गदुअ, अ
णाइं सज्जीकलेहिति । ता जाव अधिअलणमंडवं सज्जि
गळामि ॥ परिकम्यावलोक्य च ॥ एदं अधिअलणमंडवं, ए
पविशामि ॥ प्रविश्य संमार्ज्यासनमाधाय ॥ विविक्तं कारिदं म
अधिअरणमंडवं, विरइदा मए आसणा; ता जाव अधि
लणिआणं उण णिवेदेमि ॥ परिकम्यावलोक्य च ॥ कधं, ए
लट्ठिअशालेदुट्ठदुज्जणमनुशे इदोएव्व आअहदि; ता दि
पधं परिहरिअ गमिस्सं (१) ॥ इत्येकान्ते स्थितः ॥ त
प्रविशति उज्जलवेशधारी शकारः ।

(१) आज्ञप्तोऽस्मि अधिकरणभोजकैः; अरे शोधनक, व्यवहा
मण्डपं गत्वा, आसनानि सज्जीकुरु इति । तत् यावदधिकर
मण्डपं सज्जितुं गच्छामि । इदमधिकरणमण्डपमेषोऽहं प्र
शामि । विविक्तं कारितं मयाधिकरणमण्डपं, विरचितानि
मयासनानि; तत् यावदाधिकरणिकानां निवेदयामि । क
मेषराष्ट्रियश्यालोदुर्जनमनुष्यइतएवागच्छति; तदृष्टिप
परिहृत्य गमिष्यामि ।

शकारः । आदोहं मलिलजलेहिं पाणिण्णि,
 उद्यासे उपवणकानने णिपणे,
 णालोहिं मज्जुवदीहिं इत्यिकाहिं,
 गंधव्हेहिं सुविहिदएहिं अंगकेहिं ।

रणेण गंडी खणजूलकेमे, खणेण मे चंचलकुन्तसे वा,
 मणेण मुक्के खण उद्धूचूडे, चित्तेविचित्ते हगे लाअगाले ।

अविअ । विअगंठिगम्भपविय्येण विअ कीडएण अत्तलं
 मग्गमाणेण, पाविदं मए मज्जदत्तलं, ता कस्स एदं किविण
 चेट्ठिअं पालदस्सं ॥ सृत्वा ॥ आं, गुमलिदं, मए दलिद्वचार
 दत्तस्स मंभावीअदि । भोदु, अधिअलणमंडवं गदुअ, अग्गदो
 ववहलं लिहावदस्सं, जधा चारुदत्ताकेण वगन्तसेणिआ
 नोडिअ नालिदा; ता जाव अधिअलणमंडवं जेव्वगळामि
 ॥ परिक्कम्मावलोक्य च ॥ एदं तं अधिअलणमंडवं, एत्थ पवि
 त्तमि ॥ प्रविज्जावलोक्य च ॥ कधं, आमणादं दिणादं चिट्ठ
 दित्ति; दाव आअस्संत्ति अधिअरणभोदआ, एदस्सिं दुव्वच
 त्तने मुडत्तअं उवविज्जिअ पडिवालदस्सं (१) ॥ तथा खितः ॥

(१) स्नातोऽहं मलिलजलेः पानीयैः, उद्याने उपवनकानने
 शिपणः, नारीभिः सह युवतीभिः स्त्रीभिः, गन्धर्वैः सुविहितैः
 यज्ञैः ।

शोधनकः ॥ अन्यतः परिक्रम्य पुरोद्वह ॥ एदे अधिचर
णिआआअहन्ति। ता जाव उवसप्पामि (१) ॥ इति उपस
र्पति ॥ ततः प्रविशति अष्टिकाचस्थादिपरिवृतआधिकरणिकः ॥

अधि। भो, भो, अष्टिकाचस्थो।

तौ। आणवेदु अज्जो (२)।

अधि। अहो व्यवहारपराधीनतया दुष्करं खलु पर
चित्तग्रहणमाधिकरणिकैः।

क्षणेन ग्रन्थिः क्षणं जूटकोमे, क्षणेन मे चञ्चलकुण्डलावा,
क्षणेन मुक्ताः क्षणमूर्द्धचूडा, चित्रविचित्रः अहं राजश्यालः।

अपिच। विषयग्रन्थिगर्वाप्रविष्टेनेव कीटकेनान्तरं मार्ग
माणेन, प्राप्तं मया सहदन्तरं; तत्कसेदं क्षणचेष्टितं पालयि
ष्यामि। आं, स्मृतं, दरिद्रचारुदत्तस्य सम्भाव्यते। भवतु, अधि
करणमण्डपं गत्वा, अग्रतोव्यवहारं लेखयिष्यामि, यथा
चारुदत्तेन वसन्तसेना मोचयित्वा मारिता; तत् यावदधि
करणमण्डपमेव गच्छामि। एतत्तदधिकरणमण्डपमत्र प्रवि
शामि। कथमासनानि दत्तानि तिष्ठन्ति; तावदागच्छन्ति
अधिकरणभोजकाः, एतस्मिन् दूर्वाचलरे मुहूर्तमुपविश्य
प्रतिपालयिष्यामि।

(१) एते अधिकरणिका आगच्छन्ति, तत् यावदुपसर्पामि।

(२) आज्ञापयतु आर्यः।

कथं कार्यमुपचिपन्ति पुरुषान्वायेन दूरीकृतं,
 खान्दोषान् कथयन्ति नाधिकरणे रागाभिभूताः स्वयं,
 तैः पचापरपक्षवर्जितवलेदोपैर्नृपः स्पृश्यते,
 मंचेपादपवादएव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः ।

अपि च ।

द्वयं दोषमुदाहरन्ति कुपितान्वायेन दूरीकृताः,
 खान्दोषान् कथयन्ति नाधिकरणे, सन्तोऽपि नष्टाभ्रवं,
 ये पचापरपक्षदोषमहिताः पापानि संक्षुब्धते,
 मंचेपादपवादएव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः ।

यतः । अधिकरणिकः खलु ।

शाम्भुजः, कपटानुसारकुशलो, वक्ता, न च क्रोधन
 मुक्तो मित्रपरस्त्रकेषु, चरिते दृष्ट्वैव दत्तोत्तरः,
 क्रीवान्पालयिता, शठान्वययिता, धर्म्येऽतिलोभान्वितो,
 द्वाभावे परतत्त्ववद्बुद्धयो, राज्ञश्च कोपापहः ।

त्रैष्टिकायस्यै । अजस्रं वि णागं गुणे दोषमिति बुचदि जह
 एवं ता चन्द्रालो एवि अंधआरोत्ति बुचदि (१) ।

अधि । भद्रं शोधनक, अधिकरणमण्डपस्य मार्गं
 मादेय्य ।

(१) आर्यस्यापि नाम गुणे दोष इति उच्यते यद्येवं, तदा
 चन्द्रालोकेऽपि अन्वकार इति उच्यते ।

शोधनकाः । एदु, एदु, अधिअलणभोइज्जो एदु (१) ।

॥ इति परिक्रामन्ति ॥

शोधनकः । एदं अधिअलणमण्डवं, ता पविसन्तु अधिअलणभोइआ ॥ सर्व्वे च प्रविशन्ति ॥ (२) ।

अधि । भद्र शोधनक, वह्निर्निःक्रम्य, ज्ञायतां, कः कः कार्य्यार्थीति ।

शोधनकः । जं अज्जोआणवेदि ॥ इति निष्क्रम्य ॥ अज्जा अधिअलणिआभणन्ति, कोको इध कज्जत्थीति (३) ।

शकारः ॥ सहर्षं ॥ उवत्थिए अधिअलणिए ॥ साटोपं परिक्रम्य ॥ हगे, वलपुलिशमणुस्से वासुदेवे लट्ठिअशिआले लाअशाले कज्जत्थी (४) ।

शोधनकः ॥ ससम्भ्रमं ॥ ह्रीमादिके, पठमं जेव्व लट्ठिअशाले कज्जत्थी । भोदु, अज्ज, मुज्जत्तं चिट्ठ, दाव अधिअलणि

(१) एतु, एतु, अधिकरणभोजकएतु ।

(२) एतत् अधिकरणमण्डपं, तत्रविशन्तु अधिकरणभोजकाः ।

(३) यदार्य्यआज्ञापयति । आर्य्या आधिकरणिकाभणन्ति, कः कइह कार्य्यार्थीति ।

(४) उपस्थिताअधिकरणिकाः । अह, वरपुरुषमनुयः वासुदेवः राष्ट्रियशालः राजशालः कार्य्यार्थी ।

आणं निवेदंभि ॥ उपगन् ॥ अज्जा, एसो कलुलडिअगाले
कयत्तां ववहालमुवत्थिदो (१) ।

अधि । कथं प्रथममेव राष्ट्रियस्यालः कार्यार्थी । यथा
मुख्योदये उपरागो महापुरुषनिपातमेव कथयति । शोधनक,
आलुलोनाय व्यवहारेण भवितव्यं, भद्र, निष्क्रम्योच्यतां गच्छाद्य
न दृश्यते तव व्यवहारदति ॥

शोधनकः । अं अज्जा आणवेदित्ति (२) ॥ निष्क्रम्य शकार
मुपगन् ॥ अज्ज, अधिअरणिआभणंति । अज्ज गच्छ, ए दीगदि
तव ववहाले (३) ।

शकारः ॥ ममोदं ॥ किं, ए दीगदि मम ववहाले? जड
ए दीगदि, तदो आउत्तं लाआणं पालअं वहिणीवदिं विण
विअ, वहिणिअं अत्तिकं च विणविअ, एदं अधिअरणिअं
फेत्तिअ, एत्थ अणं अधिअलणिअं गवदस्सं (४) ॥ इति गन्तु
मिच्छति ॥

(१) एतत् प्रथममेव राजस्यालः कार्यार्थी भवतु; आर्य्य,
मुखर्त्तं तिष्ठ, तावत् अधिकरणिकानां निवेदयामि । आर्य्या
एष खलु राष्ट्रियस्यालः कार्यार्थी व्यवहारमुपस्थितः ।

(२) यदाख्यं आज्ञापयति ।

(३) आर्य्य, अधिकरणिकाभणन्ति, । अद्य गच्छ, न
दृश्यते तव व्यवहारः ।

(४) किं, न दृश्यते मम व्यवहारः? यदि न दृश्यते,

शोधनकः । अज्ज, लट्ठिअशालअ, मुज्जत्तअं चिट्ठ, दाव
अधिअरणिआणं णिवेदेमि ॥ आधिकरणिकावुपगम्य ॥ एणे
लट्ठिअशाले कुविदे भणादि (१) ॥ इति तदुक्तं भणति ॥

आधि । सर्वमस्य मूर्खस्य संभाव्यते । भद्र, उच्यतां, आगच्छ;
दृश्यते तव व्यवहारः ।

शोधनकः ॥ शकारमुपगम्य ॥ अज्ज, अधिअरणिआ
भणंति, आअच्छ (२) ।

शकारः । पठमं भणन्ति न दीसदि, संपदं दीशदित्ति, ता
णाम भोद भोदा अधिअलणभोदआ, जेत्तिअं हजे भणिण्णं,
तेत्तिअं पत्तिआवइण्णं, भोदु, पविशानि ॥ प्रविश्योपसृत्य ॥
सुण्हं अह्माणं तुह्माणं पि णुहं देमि, न देमि च (३) ।

तदा आवुत्तं राजानं पालकं भगिनीपतिं विज्ञाप्य, भगिनीं
मातरञ्च विज्ञाप्य, एतमाधिकरणिकं दूरीकृत्यान्यमाधि
करणिकमत्र स्थापयिष्यामि ।

(१) आर्य्य, राष्ट्रियशाल, मुहूर्त्तं तिष्ठ, तावत् आधि
करणिकानां निवेदयामि । एष राष्ट्रियशालः कुपितो भणति ।

(२) आर्य्य, आधिकरणिका भणन्ति, आगच्छ ।

(३) प्रथमं भणन्ति न दृश्यते, साम्प्रतं दृश्यते; इति तत्

आधि ॥ नृगतं ॥ अही स्तिरसंस्कारता व्यवहारार्थिनः
॥ प्रकाशं ॥ उपविश्यतां ।

शकारः । आ, अक्षणेकलका ग्री भूमी; ता जहिं मे
रो यदि तहिं उपविशामि ॥ अहिं प्रति ॥ एष उपविशामि
॥ शयनार्थं प्रति ॥ एवं, एत्य उपविशामि ॥ इति आधिकारणिक
सक्तके हनं दत्ता ॥ एष उपविशामि (१) ॥ इति भूमौ
उपविशति ॥

आधि । भवान् कार्यार्थी ।

शकारः । अधर्तः (२)

आधि । तत्कार्यं कथय ।

शकारः । कार्यं कथं कथयदत्तां । एषवउके सक्तकप
नापाह कुले हने जादे । लाअशशुने नम पिदा, लाआ

नाग भीतभीता अधिकारणभोजका, यावद्दहं भणिय्यामि, ताव
त्तत्वेत्यन्तं । भवतु प्रविशामि । सुमुखं अस्माकं युष्माकमपि
मुखं ददामि, न ददामि च ।

(१) आ, आत्मीया समीपा भूमी; यत्र सद्यं रोचते तत्रो
पविशामि । एष उपविशामि । ननु अत्रोपविशामि । एष
उपविशामि ।

(२) अर्थः किं ?

तादृश होइ जामादा, लाअणिआले हग्गे, ममावि भइणी
वदी राआ (१)।

आधि। सर्व्व जायते।

किं कुलेनोपदिष्टेन, शीलमेवात्र कारणं;

भवन्ति नितरां स्त्रीताविपिने कण्टकिद्रुमाः।

॥ तदुच्यतां कार्य्य ॥

प्रकारः। एवं भणामि। अवलङ्कादवि ए अ मे किंवि
कलइत्तुदि; तदो तेण वह्णिणीवदिणा वरितुट्टेण मे कीळिटुं
लक्खिटुं श्वुज्जाणाणं पवले पुष्पकरण्डकजिणुजाणेदिसे; तहिं
च पेक्खिटुं अनुदिअहं, शोशावेदुं शोधावेदुं, पोत्थावेदुं,
लुणावेदुं, गच्छामि। देव्वजाएण पेक्खामि, न पेक्खामि वा,
इत्थिअशलीलं णिवडिदं (२)।

(१) कर्णे कार्य्यं कथयिष्यामि। एतावद्ब्रूके मत्तकप्रमा
णस्य कुले अहं जातः। राजश्वशुरोमम पिता राजा तातस्य
भवति जामाता, राजश्यालोऽहं, ममापि भगिनीपतीराजा।

(२) एवं भणामि। अपराङ्मुखापि न च मे किमपि करिष्यति;
ततस्तेन भगिनीपतिना परितुष्टेन मे क्रीडितुं रचितुं सर्व्वेद्या
नानां प्रवरं पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं दत्तं; तत्र च प्रेक्षितुं
अनुदिवसं शुष्कं कारयितुं, शोधयितुं, पुष्टं कारयितुं, लूनं
कारयितुं, गच्छामि। दैवयोगेन पश्यामि, न पश्यामि वा, स्त्री
शरीरं निपतितं।

अभिः । अथ जायते का स्त्री विपदेति ?

प्रकारः ॥ इति अधिव्रजणभोजनम्, किमिति न जानासि तां तादृशीं नगररक्षणं काश्चनशतभूषणां । केनपि कुपुत्रेण अत्यकमदत्तस्य कान्तलादौ प्रपुणं पुष्पकतंडकजिषु ज्ञातं प्रविशितं, वा ऊपाश्वर्यान्तरेण वसन्तमेति वा मारिता, न मया (१) ॥ इत्यर्थात् न च मुखादृष्टेति ॥

अभिः । अतो नगररक्षिणं प्रजादः ! सो अष्टिकावस्यो । न मरेति, व्यवहारपदं त्रयमगमिलिख्यतां ।

कायस्थः । जं अज्जो आणवेदि ॥ तथा कत्ता ॥ अज्ज, लिखिदं (२) ॥

प्रकारः ॥ सगतं ॥ भीमादिके ! उच्यते यत्तौ विप्र पायसपिण्डरकेण, अज्ज मया यत्ता एव लिखयिदो । भोदु एवं दाव ॥ प्रकारः ॥ अतो अधिव्रजणभोजनम्, न भणामि, न ए जेष दिहा; किं कोलाहलं कमेध (३) ॥ इति पादेन निगमनं प्राप्नुवन्ति ॥

(१) अधिव्रजणभोजनम्, किमिति न जानासि तां तादृशीं नगररक्षणं काश्चनशतभूषणां । केनपि कुपुत्रेण अत्यकमदत्तस्य कान्तलादौ प्रपुणं पुष्पकतंडकजिषु ज्ञातं प्रविशितं, वा ऊपाश्वर्यान्तरेण वसन्तमेति वा मारिता, न मया ।

(२) यदा अत्राज्ञापयति । आर्य, लिखितं ।

(३) विप्रार्थः । तस्य कुख्यातेनेव पायसपिण्डरकेण, अज्ज

आधि । कथं त्वया ज्ञातं यथा खल्वर्थनिमित्तं वाज्जपा
शेन व्यापादिता?

शकारः । हंहो; णूणं शुण्णूणाए मोघठाणाए नीवा
लिआए णिसुवणकेहिं आहलण्ठाणेहिं तक्केमि (१) ।

अष्टिकायस्यौ । जुज्जदिविअ (२) ।

शकारः ॥ खगतं ॥ दिट्ठिआ पत्तुज्जीविदस्सि, अविदमा
दिके। (३)

अष्टिकाय । भो कं एसो ववहारो अवलंवदि? (४)

आधि । इह हि द्विविधो व्यवहारः ।

अष्टिकाय । केरिसौ? (५)

आधि । वाक्यानुसारेण, अर्थानुसारेण च । यत्तावद्वा

मया आत्मा एव निर्नाशितः । भवत्वेवं तावत् । अहो अधिक
रणभोजका, ननु भणामि, मया एव दृष्टा, किं कोलाहलं
कुरुत ।

(१) हंहो; नूनं मोघस्यानया ग्रीवालिकया निःसुवर्णं
कैराभरणस्थानैः तर्कयामि ।

(२) युज्यते इव ।

(३) दिव्या प्रत्यूज्जीवितोऽस्मि ।

(४) भो कर्मव्यवहारोऽवलम्बते?

(५) कीदृशौ?

तत्तुकारेण, मन्वन्तार्यन्त्यर्थिभ्यः । यद्वार्थानुसारेण सबाधि
कारिकवृत्तिनिष्पाद्यः ।

नैतिकतया । तावन्मन्त्रेणाभादरं अवलंबेदिव्यवहारो (१) ।

आधि । एतन्निर्दिष्टं मन्त्रं शोधनक, वसन्तमेनामातरमनु
मेवमन्त्रादयः ।

शोधनकः ॥ तयेति ॥ निष्कृत्य यणिकामात्रा सह प्रविश्य ॥

एतु, एतु, अज्जा (२) ।

यद्वा । मन्त्रा मे दारिका मित्रवृत्तं अत्तणोद्योवनं
ननुमन्त्रितं; एना उण दीघाज भणदि, आअच्छ, आधि
अत्तणिको च्छावेदि; ता मोक्षपरवजनिव अत्तणं अत्र
जलानि, शिथलं मे यरहरदि । अज्जा, आदेमेदि मे अधिअर
अत्तणवसु नग्गं (३) ।

शोधनकः । एतु, एतु, अज्जा (४) ॥ उभौ परिक्रामतः ॥

(१) तज्जात् वसन्तमेनामातरमवलम्बते व्यवहारः ।

(२) एतु, एतु, अज्जा ।

(३) मन्त्रा मे दारिका मित्रवृत्तं अत्तणोद्योवनं अनु
मन्त्रितं, एष पुनर्दीर्घाद्युभयमिति, आअच्छ, आधिकरणिक
अत्तणिको; तन्मोक्षपरवजनिवात्तानसवनच्छानि, इदं मे
जलानि । आदिन नद्यं अधिकरणनष्टपक्षं सार्धं ।

(४) एतु, एतु, अज्जा ।

शोधनकः । एदं अधिअलणमंडवं । एत्थ पविशदु
अज्जा (१) ॥ इत्थुमै प्रविशतः ॥

वृद्धा ॥ उपसृत्य ॥ सुहं तुह्वाणं भौदु भावमिस्साणं (२) ।

आधि । भद्रे, स्वागतमास्यतां ॥ वृद्धा तथेत्यपविष्टा ॥

शकारः ॥ सात्तेपं ॥ आगतासि, वुद्धकुट्टणि, आगतासि ? (३)

आधि । असे त्वं किल वसन्तसेनायामाता ?

वृद्धा । अधदं ? (४)

आधि । अयेदानो वसन्तसेना क्व गता ?

वृद्धा । मित्तघरअं (५) ।

आधि । किन्नामधेयं तस्या मित्रं ?

वृद्धा ॥ खगतं ॥ हट्ठी, हट्ठी, अतिलज्जणीयं खलु एदं ।

॥ प्रकाशं ॥ जणस्स पुड्ढणीओअअं अत्थो ए उए अधिअरणि
अस्स (६) ।

(१) एष अधिकरणमण्डपः । अत्र प्रविशत्वार्या ।

(२) सुखं युष्माकं भवतु भावमिश्राणं ।

(३) आगतासि, वृद्धकुट्टनि, आगतासि ?

(४) अयं किं ?

(५) मित्रगृहं ।

(६) अतिलज्जनीयं खलु इदं । जनप्रहनीयोऽयमर्थः न
पुनराधिकरणिकस्य ।

आधि । अतः सञ्जया, व्यवहारस्यां प्रकृति ।

श्रेष्ठिकाय । व्यवहारोपपत्तिः, एतत्ति दोषो, कथं हि (१) ।

उत्तर । कथं व्यवहारो जगद्, एवं, ता सुखं तु अञ्जमिमा ।
 भाष्य । नत्यवाचविषयदत्तत्वं एतत्ति, सागरदत्तत्वात्तण्णो,
 सुगृहीतनामधेयो अञ्जचाक्षुदत्तो नाम, मेष्ठिचत्तरे पडिव
 सति, तस्मिन् नै दारिका औवणसुखमनुभवति (२) ।

अकारः । नृदं अञ्जोहि? लिखीयंतु एदे अकल्ला, चारु
 दत्तेण नर मन विवादे (३) ।

श्रेष्ठिकाय । चारुदत्तोमिच्छति एतत्ति दोषो (४) ।

आधि । व्यवहारोऽयं चारुदत्तमवलम्बते ।

श्रेष्ठिकाय । एवं विप्र (५) ।

(१) व्यवहारः प्रकृति, नास्ति दोषः, कथं च ।

(२) कथं व्यवहारोऽयमेवं, तदा प्रपञ्चन्तु आर्यमित्राः ।
 भाष्य । नार्यवाचविषयदत्तत्वं नष्टा, सागरदत्तत्वं तनयः,
 सुगृहीतनामधेयः आर्यवाचदत्तो नामः श्रेष्ठिचत्तरे प्रति
 पद्यति, तत्र नै दारिका औवनसुखमनुभवति ।

(३) नृतमार्यैः? लिख्यन्तामेताव्यचराणि, चारुदत्तेन
 नर मन विवादे ।

(४) चारुदत्तोमिच्छति नास्ति दोषः ।

(५) एवं विप्र ।

आधि। धनदत्त, वसन्तसेना आर्य्यचारुदत्तस्य गृहं गतेति
लिख्यतां; व्यवहारस्य प्रथमः पादः। कथमार्य्यचारुदत्तोऽप्य
स्वामिराकाययितव्यः। अथवा व्यवहारस्तमाह्वयति। भद्र
शोधनक, गच्छ। आर्य्यचारुदत्तं खैरं असंभ्रान्तमनुद्दिष्टं साद
रमाह्वय, प्रस्तावेनाधिकरणिकत्वां द्रष्टुमिच्छतीति।

शोधनकः। जं अज्जो आणवेदित्ति॥ निष्क्रान्तः चारुदत्तेन
बह्व प्रविश्य च॥ एदु, एदु, अज्जो (१)।

चारु॥ विचिन्त्य॥ परिज्ञातस्य मे राज्ञा शीलेन, च कुलेन च,
यत्सत्यमिदमाकाङ्क्षानमवस्थामभिगच्छते।

॥ सवितर्कं खगतं ॥

ज्ञातोऽनु किं स खलु बन्धनविप्रयुक्तो
मार्गं गतः प्रवहणेन मयापनीतः?
चारेक्षणस्य नृपतेः श्रुतिमागतो वा
चेनाहमेवमभियुक्त इव प्रयासि।

अथवा किं विचारितेन। अधिकरणमण्डपमेव गच्छामि।
भद्र शोधनक, अधिकरणस्य मार्गमादेशय।

शोधनकः। एदु, एदु, अज्ज (२) ॥ इति परिक्रामतः॥

(१) यदार्य्यआज्ञापयति। एतु, एतु, आर्य्यः।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः।

आह । ॥ सज्जं ॥ तत्किमपरं ।

कलभारं वा मतिं वा यमोऽयमनात्यभूत्यामुज्जराकथयन्ति,
मय्यद् न चं स्फुरति, प्रमत्ता तन्मानिनिस्तानि हि खेदयन्ति ।

शोधनकः । एदु, एदु, अज्जो (२) ।

आह ॥ खेरनमन्थान्तं परिक्रम्यायतोऽवलोक्य च ॥

जुष्कावृत्तान्तितोऽव्याज्ज्यादित्याभिमुखस्तथा;

मयि चादयते वानं चतुर्धोरममंशयं ।

॥ पुनरन्तेतोऽवलोक्य ॥ अथे कथमयं मर्त्यः ।

मयि विनिश्चितदृष्टिर्भिलनीलाञ्जनाभः,

स्फुरितविततजिह्वः, एतदंशचतुष्कः,

अभिपतति, नरोऽपि जिह्विताभातकुचि

भुजगपतिरयं मे मागमाक्रम्य मृतः ।

अपि चेदं । एतन्नति चरणं मृगैः न्यस्तं, न चार्द्रमेवा मयी;

स्फुरति नयनं, वामोवाङ्मूर्जुञ्जश्च विकम्पते,

यकुनिरपरश्चायं तावद्विरौति हि नैकशः,

कथयति महाघोरं, मृत्युं, न चात्र विचारणा ।

मर्त्येया देवताः स्तस्मिन् करिष्यन्ति ।

शोधनकः । एदु, एदु, अज्जो, इमं अधिअलणमण्डपं

पविमदु अज्जो (२) ।

(१) एदु, एदु, आर्यः ।

(२) एदु, एदु, आर्योऽधिकरणमण्डपं अविशत्वार्यः ।

चारु ॥ प्रविश्य समन्तादवलोक्य ॥ अहो अधिकरण
अण्डपस्य परा श्रीः । इह हि ।

चिन्तासक्तनिमग्नमन्त्रिसलिलं, दूतोर्भिर्गङ्गाकुलं,
पर्यन्तस्थितचारनक्रमकरं, नागाश्चहिंसाश्रयं,
नानावाशककङ्कपक्षिचिरं कायस्यसर्पासदं,
नीतिचुण्टटञ्च राजकरणं हिंस्रैः समुद्रावते ।

भवतु ॥ प्रविशन् शिरोघातमभिनीय सवितर्कं ॥ अहह
इदमपरं ।

सद्यं मे सन्दते चक्षुर्विरौति वायसस्तथा,
पत्न्याः सर्पेण रुद्धोऽयं, स्वस्ति चास्मासु दैवतः ।

तावद्विशासि ॥ इति प्रविशति ॥

आधि । अयममौ चारुदत्तो, यएषः,
घोणोन्नतं मुखमपाङ्गविशालनेत्रं,
नैतद्विभाजनमकारणदूषणानां;
नागेषु, गोषु, तुरगेषु, तथा नरेषु,
नह्याकृतिः सुसदृशं विजहाति वृत्तं ।

चारु । भो अधिकृतेभ्यः स्वस्ति । हंहो नियुक्ता अपि कुशलं
भवतां ।

आधि ॥ ससंभ्रमं ॥ स्वागतमार्यस्य, भद्र गोधनक, आर्य
स्वास्वनमुपनय ।

प्रियवक्तुः ॥ आसन्नमुपनीय ॥ एवं आसन्नं, एतत् उच्यते
मनु अज्जे (१) ।

आह ॥ उपविशति ॥

प्रकारः ॥ मद्रोधं ॥ आगदेमि रे इत्युप्राधाद आ, आग
देमि? अहो पाए व्यवहारे, अहो घरो व्यवहारे, जं एअअणाह
इति उपाधुकाह आगणे हीअदि मगव्वं, भोदु, णं दीअदु(२) ।

आधि । आर्यं चारुदत्त, अलि भवतोऽस्या आर्याया
दुहित्रा मरु प्रसक्तिः प्रणयः प्रीतिर्वा?

आह । कन्याः ।

आधि । अस्याः ॥ इति वनन्तमेनामातरं दर्शयति ॥

आह ॥ उत्थाय ॥ आर्यं, अनिवादये ।

वृत्ता । जाद विरे ने जीव ॥ लुगतं ॥ अअं मो चारु
दत्तो, सुनिश्चितं पतु दारिआए जीवणं (३) ।

आधि । आर्यं, गणिका तव मित्रं?

आह ॥ लज्जां नाटयति ॥

(१) इदमासनमुपविशताव्यः ।

(२) आगतोऽमि रे स्त्रीघातक आगतोऽमि? अहोन्यायः
व्यवहारः, अहो घर्षो व्यवहारः, यदेतदन्यस्य स्त्रीघातकस्य
आसनं दीयते मगव्वं, भवतु, ननु दीयतां ।

(३) तान् चिरं मे जीव । अयं स चारुदत्तः, सुनिश्चितं
मनु दारिकया जीवन् ।

शकारः । लज्जाए, आदु भीलुदाए वा, चालित्तं अलि ए
णिगूहिटुं, सअं इत्थिअं मालिअ अत्थकालणाए णिगूहिटि,
न तं हि भट्टको (१) ।

अष्टिकाय । अज्ज चारुदत्त, भणाहि; अलं लज्जाए,
ववहारो खु एसो (२) ।

चारु ॥ सलज्जं ॥ भो अधिक्कता, मया कथमीदृशं वक्तव्यं ।
यथा गणिका मम मित्रमिति, अथवा; यौवनमत्रापराधति,
न चारित्यं ।

आधि । व्यवहारः सविप्रोयं, त्यज लज्जां हृदि स्थितां;

ब्रूहि सत्यमलं धैर्यं, क्लमत्र न गृह्यते ।

अलं लज्जया, व्यवहारस्त्वां पृच्छति ।

चारु । अधिक्कतः, केन सह मम व्यवहारः ?

शकारः । अले, मए शह ववहालो (३) ।

चारु । तया सह मम व्यवहारः सुदुस्सहः ।

(१) लज्जया, अथवा भीरुतया वा, चारित्र्यं अलीकं निगू-
हितं, स्वयं स्त्रीं मारयित्वा अर्थकारणाय निगूहति न तत्
भट्टकः ।

(२) आर्यं चारुदत्त, भण; अलं लज्जया, व्यवहारः
खल्वेषः ।

(३) अरे, मया सह व्यवहारः ।

प्रकारः । नर इति आघादश्चा, तं तादृशिं सप्रणम
दभ्युपनिष्यं वसंतमेणिशं नास्तिश, संपदं कवडकावडिके भविश
णिगृह्णि (१) ।

चारु । अनं वदुः खल्वसि ।

आधि । आर्य्यं चारुदत्त, अलमनेन, ब्रूहि, सत्यं अपि
गणिका तव मित्रं ।

चारु । एवमेवं ।

आधि । आर्य्यं, वसन्तसेना ह ।

चारु । गृहं गता ।

श्रेष्ठिकाय । कथं गता, कदा गता? गच्छन्ती वा केन
अनुगता? (२)

चारु ॥ स्वगतं ॥ किं प्रकृतं गतेति ब्रवीमि ।

श्रेष्ठिकाय । अज्ज कथेहि (३) ।

चारु । गृहं गता, किमन्यद्रूचीमि ।

प्रकारः । मन कलकं पुष्पकरंडकजिणुजाणं पवेमिश,

(१) अरे स्त्रीघातक, तौ तादृशीं रत्नमतभूषणां वसन्त
सेनां आरुचिता, मान्द्यतं कषटकापटिकोभूत्वा निगृह्णि ।

(२) कथं गता, कदा गता? गच्छन्ती वा केन अनुगता?

(३) आर्य्यं कथय ।

अत्यणिमित्तं वाङ्मपाशवलक्वालेण मालिदा, अए शंपदं
वदसि घलं गदेति (१) ।

चारु । आः असंवद्धप्रलापिन् ।

अभ्युक्षितोऽसि मलिलैर्नवलाहकानां,
चापायपक्षसदृशं भृशमंतराले;
मिथ्यैतदाननमिदं भवतस्तथाहि
हेमन्तपद्ममिव निःप्रभतामुपैति ।

आधि ॥ जनान्तिकं ॥

तुलनं चाद्रिराजस्य, समुद्रस्य च तारणं,
ग्रहणं चानिलस्येव, चारुदत्तस्य दूषणं ।

॥ प्रकाशं ॥ आर्य्य चारुदत्तः, स्वत्वधौ कथमिदमकार्य्यं
करिष्यति ।

शकारः । किं पक्षवादेण व्यवहारे दोषदि? (२)

आधि । अपेहि मूर्ख ।

वेदार्थान् प्राकृतस्त्वं वदसि, न च ते जिज्ञा निपतिता?

मध्याह्ने वीक्षसेऽर्कं, न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता?

(१) मदोचं पुष्पकरण्डकजोर्णोद्यानं प्रवेश्य, अर्थनिमित्तं
वाङ्मपाशवलात्कारेण मारिता, अये साम्प्रतं वदसि गृहं
गतेति ।

(२) किं पक्षपातेन व्यवहारोद्दृश्यतां?

दीक्षायां पाण्डित्यः क्षिप्रमि, न च ते तत्त्वणं दत्ततेऽभौ?

चारिव्याघारदत्तं चलयमि न ते देहं हरति भूः,

आर्यं चारुदत्तः कथमयमकार्यं करिष्यति ।

सत्त्वा समुद्रमुदकोद्भवमात्रशेषं,

दत्तानि येन हि धनान्यनपेक्षितानि,

स ज्ञेयसां कथनिवैकानिधिर्नृणां

पापं करिष्यति धनार्थमवीरजुष्टं?

शकारः । किं पक्षवादेण व्यवहारे दीमदि? (१)

दृष्ट्वा । अदाश, जा दाणिं णाणीकदं सुवर्णमंडअं रत्तिं
चारेहिं अवहरदत्ति, तस्स कालिणादेो चतुससमुद्धारभूदं
रक्षणवलिं देदि, सो दाणिं अत्यक्खत्तत्तसां कारणादेो, इमं
अकज्जं करेदि? हा जादे, एहि मे पुत्ति ॥ इति रोदिति ॥ (२)

आधि । आर्यं चारुदत्त, किममौ पद्भ्यां गता उत
प्रवहणेनेति ।

चार । ननु मम प्रत्यक्षं न गता, तन्न जाने । किं पद्भ्यां
गता उत प्रवहणेनेति ।

(१) किं पक्षपातेन व्यवहारो दृश्यते ।

(२) इतान्, यद्दानीं न्यायोक्तं सुवर्णभाण्डं रात्रौ
चारेरपहनमिति, तच्च कारणात् चतुःसमुद्धारभूतां
रक्षणानीं ददाति, यद्दानीं अत्यक्खत्तत्तसां कारणात्, इदं
नकार्यं करोति? हा जाते, एहि मे पुचीति ।

प्रविश्य ॥ सामर्थ्यवीरकः ॥

पादप्रहारपरिभवविमाणणा वद्धगुरुवैरस्य ।

अनुशोचत इयं कथमपि रत्ती पभादा मे ।

ता जाव अधिअरणमण्डवं उवसय्यामि ॥ प्रवेष्टकेन ॥ सुहं
अज्जमिस्साणं (१) ।

आधि । अये नगररक्षाधिकृतोवीरकः । वीरकः किमा
गमनप्रयोजनं ?

वीरकः । ही, वंधणभेअणसंभमे अज्जकं अणेसत्तो,
ओव्वाडिदं पवहणं वचदित्ति विचारं करंत्तो अणेसत्तो, अरे
तुएवि आलोददे मएवि आलोददव्वोत्ति भणंतो जेव्व, चंद
णमहत्तलएण पादेण ताडिदोहि । एदं सुणिअ अज्ज
मिस्सा पमाणं (२) ।

(१) पादप्रहारपरिभवविमाननावद्धगुरुकवैरस्य,

अनुशोचत इयं कथमपि रात्रिः प्रभाता मे ।

तद्यावदधिकरणमण्डपमुपसर्पामि । शुभनार्यमिश्राणां ।

(२) ही, विस्मये, बन्धनभेदनसंश्रमे आर्यकमन्त्रेण,
अपवारितं प्रवहणं व्रजतीति विचारं कुर्वन् अन्वेषयन्, अरे
तथापि आलोकितं मयाप्यालोकितव्यमिति भणन्नेव, चन्दन
महत्तरकेण पादेन ताडितोऽसि । एतच्छ्रुत्वा आर्यमिश्राः
प्रसाणं ।

आधि । भद्र, जानीये कस्तनमदहणमिति ।

वीरकः । इमं च अज्जचारुदत्तस्मा, वसंतमेणा आउढा,
पुप्फकरण्डकजिनुज्जाणं कीलितुं णीअदित्ति पवहणवाहणं
कहिदं (१) ।

प्रकारः । पुणोवि सुदं अज्जेहिं (२) ।

आधि । एष सो निर्मलज्ज्यात्मोराज्जणा यस्तुते शशी,
जसं ब्रूत्तावपातेन प्रमन्नं कनुपाचते ।

वीरकः । यथादिह भवतोत्पाद्यं प्रच्यानः । यएय अधि
करणे कार्ययन्निवृत्ति, तमेननाह्वय, यत्वा पुप्फकरण्डकोद्यानं,
दृग्भूतां, अस्मि तत्र काचिद्विपन्ना स्त्री न वेति ।

वीरकः । जं अज्जा आणवेदिं ॥ इति निष्क्रान्तः ॥ प्रविश्य
च ॥ गदेअस्मि तहिं, दिट्ठं च नए दत्तिआकलेवरं भावदेहिं,
विनुपं (३) ।

श्रेष्ठिकाय । कथं तुए जाणिदं इत्थिआकलेवरत्ति (४) ।

(१) अज्जचारुदत्तस्य, वसन्तमेना आउढा, पुप्फकरण्डक
जीर्णोद्यानं कीलितुं नीयते, इति प्रवहणवाहकेन कथितं ।

(२) पुनरपि श्रुतमर्थः ।

(३) यथाव्यं प्राज्ञापयति । नतोऽस्मि तत्र, दृष्ट्वा मया
स्त्रीकलेवरं कापदेविनुपं ।

(४) कथं नवा ज्ञातं स्त्रीकलेवरमिति ।

वीरकः । सावसेसैहिं केशहस्तपाणिपादएहिं अवल
क्खिदं मए (१) ।

आधि । अहो धिग्वैषम्यं लोकव्यवहारस्य ।

यथा यथेदं निपुणं विचार्यते, तथा तथा सङ्कटमेव दृश्यते,
अहो सुसन्ना व्यवहारनीतयोमतिस्तु, गौः पङ्कगतेव सीदति ।

चारु ॥ स्वगतं ॥

यद्यैव पुष्पं प्रथमे विकाशे समेत्य पातुं मधुपाः पतन्ति,
एवं मनुष्यस्य विपत्तिकाले क्लिद्रेष्वनर्थ्यावज्जलीभवन्ति ।

आधि । आर्य्य चारुदत्त, सत्यमभिधीयतां ।

चारु । दुष्टात्मा परगुणमत्सरीमनुष्यो
रागान्धः परमिह हन्तुकामबुद्धिः,
किं योयददति, मृषैव जातिदोषा
त्तद्ग्राह्यं भवति, न तद्विचारणीयं ।

अपिच । योऽहं लतां कुसुमितामपि पुष्पहेतो
राकृष्य नैव कुसुमावचयं करोमि,
सोऽहं कथं भ्रमरपचरुचौ सुदीर्घं
केशे प्रगृह्य रुदतीं प्रमदां जिहन्मि ।

शकारः । हंहो, अधिअलणभोइआ, किं तुम्हे पक्खवादेण

(१) सावशेषैः केशहस्तपाणिपादैरुपलक्षितं ।

ववहालं, पेक्कध, जेण अज्जवि एणे ददासचारुदत्ते आशणे
धासोअदि (१) ।

आधि। भद्र शोधनका एवं क्रियतां ॥ शोधनः तथा करोति ॥

चारु । विचार्यतां, भो अधिष्ठता, विचार्यताम् ॥ इति,
आसनादवतीर्य भूमी उपविशति ॥

प्रकारः ॥ स्वगतं, सहर्षं नर्त्तित्वा ॥ ह्री, अणेण मण
कडे पावे अण्णं नत्थके निवडिदे, ता जहिं चालुदत्ताके
उपविशदि तहिं हने उपविशामि ॥ तथा कृत्वा ॥ चारुदत्ता,
पेक्क, पेक्क भं, ता भण, भण, मण गाडिदेत्ति (२) ।

चारु । भो अधिष्ठता ॥ दुष्टात्मेति पूर्वोक्तं पठति ॥ सनि
दासं स्वगतं ॥

नैवेद्य, भोः किमिदं गद्य न सोपघातो !

हा द्राक्ष्यणि द्विजकुले विमले प्रसृता !

हा रोहमेन नहि पश्यसि मे विपत्तिं !

मिथैव नन्दभि परव्यसनेन गित्यं ।

(१) हंही, अधिकरणभोजकाः, किं वृथं पक्षपातेन व्यव
हारं, पश्यत, येनाद्यापि एषहताशचारुदत्तआसने धार्यते ।

(२) अनेन मया कृतं पापं अन्यन्य नरुके निपत्तितं, तत्
वच चारुदत्तउपविशति तत्राहं उपविशामि । चारुदत्त,
पेक्क, पेक्क भं, तत् भण, भण, मया मारिताइति ।

प्रेषितश्च मया तदार्त्तान्वेषणाय मैत्रेयो वसन्तसेनासकाशं,
शकटिकानिमित्तञ्च तस्य प्रदत्तान्यलङ्कारणानि प्रत्यर्पयितुं;
तत्कथं चिरचते ॥ ततः प्रविशति गृहीताभरणो विदूषकः ॥

विदू। पेसिदोहि अज्ज चारुदत्तेण वसन्तसेणासआसं; तहिं
अलङ्कारणादं गेल्लिअ; जधा अज्ज मित्तेअ, वसन्तसेणाए
वत्तोरोहसेणा अलंकारेण अलंकरिअ, जणणीसआसं पेसिदो,
इमस्स आहरणं दादव्वं ए उण गेल्लिदव्वं, ता समयेहिति ।
ता जाव वसन्तसेणासआसं जेव्व गछामि ॥ परिक्कन्थावलोक्य
च आकाशे ॥ कथं भाव रेभिल; भो भाव रेभिल, किं निमित्तं
तुमं उव्विगो उव्विगो विअ लक्खीअसि ॥ आकर्ण्य ॥ किं
भणासि? पिअवअस्सो चारुदत्तो अधिअरणमण्डवं सहावी
अदिति, ता एज्ज अप्पेण कज्जेण होदव्वं ॥ विचिन्त्य ॥ ता
पक्खा वसन्तसेणासआसङ्गमित्तं; अधिअरणमण्डवं दाव गमित्तं
॥ परिक्कन्थावलोक्य च ॥ इदं अधिअरणमण्डवं, ता जाव
पविसामि ॥ प्रविश्य ॥ सुहं अधिअरणभोइआणं; कहिं नम
पिअवअस्सो? (१)

(१) प्रेषितोऽस्ति आर्यचारुदत्तेन वसन्तसेनासकाशं;
तत्रालङ्कारणानि गृहीत्वा, यथा आर्यमैत्रेयो, वसन्तसेनाया
वत्तोरोहसेनः अलङ्कारेणालङ्कृत्य, जननीसकाशं प्रेषितः,
अस्त्राभरणं दातव्यं, न पुनर्गृहीतव्यं, तत्समर्पयेति । यावत्

आधि । नन्वेव तिष्ठति ।

विदू । वन्नरा मोत्यि दे (१) ।

पारु । भविष्यति ।

विदू । अत्रि वलेनन्दे (२) ।

पारु । एतदपि भविष्यति ।

विदू । भो वयस्य, किं निमित्तं उद्विग्नो उद्विग्नो विभ्र
लपलीकमि । कुदो वा महाददो (३) ।

पारु । वयस्य ।

मया खलु नृशंसेन परलोकसज्जानता,

स्त्रीरतिर्त्वाविशेषेण, नैपमेषोऽभिधात्यति ।

वसन्तसेनामकाशमेव गच्छामि । कायं भाव रेभिन्नः भो, भाव
रेभिन्नः किं निमित्तं तमुद्विग्न इव लक्ष्यसे । किं भणमि? प्रियवयस्य
स्वश्चारुदत्तः अधिकरणमण्डपं शब्दायते, इति; तत् न खलु
अल्पेन कार्येण भवितव्यं । तत्पश्चात् वसन्तसेनामकाशं गमि
ष्यामि, अधिकरणमण्डपं तावत् गमिष्यामि । अवमधिकरण
मण्डपः; तत् यावत् प्रविशामि । सुखं अधिकरणभोजकानां,
तु तं मम प्रियवयस्यः

(१) वयस्य स्वस्ति ते ।

(२) अपि तेमं ते ।

(३) भो वयस्य, किं निमित्तं उद्विग्नः उद्विग्न इव लक्ष्यसे,
कुदो वा आरुतः?

विदू। किं किं?

चारु ॥ कर्णे ॥ एवमेवं।

विदू। को एवं भणति? (१)

चारु ॥ संज्ञया शकारं दर्शयति ॥ नन्वेव तपस्वी हेतु
भूतः क्षतान्त्रोमां व्याहरति।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ एवं, कोस ए भणीअदि गेहं गदत्ति? (२)

चारु। उच्यमानमपि अवस्थादोषान्न गृह्यते।

विदू। भो भो अज्जा; जेन दाव पुरत्तावणविहारारा
अदेउसतडागकूवजूवेहिं अलङ्घिदा एअरी ऊज्जअणी, सो अ
णीसीअत्यकलवत्तकारणदो ईदिसं अकज्जं अणुचिट्ठदित्ति?
॥ सक्कोधं ॥ अरे रे काखेलीसुदा, राअसालसंठानएआ,
दुसंखणअकिदजणदोसमण्डआ, वडसुवणमण्डिमकडअ!
भण भण मम अग्गदो, जो दाणिं मम पिअवअस्सो कुसुमिदं
माधवीलदं पिआअम्बिअ कुसुमावचयं ए करेदि, कदावि
आअधत्ताए पल्लवखेज भोदित्ति; सो कधं एरिसं अकज्जं
उहअ लोअविहङ्गं करेदि? चिट्ठ रे कुट्टणिउत्ता, जाव एदि
णा तव हिअअकुडिलेण दण्डअट्टेण मत्थअं दे सदखण्डं
करेमि (३)।

(१) कएवं भणति?

(२) एवं, किमर्थं न भण्यते गृहं गतेति।

(३) भो भो आर्याः, येन तावत् पुरस्थापनविहारा

शकारः ॥ मक्रोधं ॥ सुषंतु सुषंतु अञ्जमिस्रा । चारु
दत्ताकेण गृह नन विवादे, व्यवहारे वा, ता कीश एषे काक
पदशीर्षमस्तकादुडुवटुका मम शिले गदखण्डे कलेदि । मा
दाव ले दासी ए उक्तः, दुडुवटुका (१) ।

विदू ॥ दण्डकाष्ठमुद्यम्य पूर्वोक्तं पठति ॥

शकारः ॥ मक्रोधमुत्थाय ताडयति ॥

विदू ॥ प्रतीपं ताडयति । अन्योन्यं ताडयतः विदूषकस्य
कादादेनादाभरणानि पतन्ति ॥

रानदेवान्नयतलान्नूपथूपैरनाहृता नगरी उज्जयिनी, मः
अनीमः अर्थकालवर्तकारणात् दृष्टशमकार्यं अनुतिष्ठतीति ?
अरे रे कुसुटापुत्र, राजग्यान्तक, मंस्थानक, दुःशङ्कन छतजन
दोषभाग्य, वडसुवर्णसण्डितमर्कटक, भण, भण, नमायतः
वददानीं मम प्रियवयस्यः कुसुमितां साधवीलतामथाक्षय्य
कुसुमावचयं न करोति, आहृतया पल्लवच्छेदोभवतीति,
मकथमीदृशमकार्यं नुभयलोकविद्वद्भ्यं करोति । तिष्ठ रे
कुट्टिगोपुत्र, यावदेतेन तव हृदयकुटिलेन दण्डकाष्ठेन नस्तकं
ते मतलब्धं करोमि ।

(१) शृण्वन्तु शृण्वन्तु आर्यमित्रा, चारुदत्तेन सह मम
विवादे, व्यवहारे वा, किमर्थमेव काकपदशीर्षमस्तकः दुष्ट
वटुकः मम शिरः गतखण्डं करोति । मा तावत्, रे दास्याः
पुत्र, दुष्टवटुक ।

शकारः ॥ तानि गृहीत्वा दृष्ट्वा सयाब्धसं ॥ पेक्खन्तु पेक्खन्तु
अज्जा; एदे खु ता ए तवस्सि ए केलका अलङ्कारा ॥ चारुदत्त
मुद्दिश्य ॥ इमस्स अत्यकल्लवत्तस्स कालणा ए एषा मालिदा
वावादिदा अ (१) ।

॥ अधिष्ठताः सर्वे अधोमुखाः स्थिताः ॥
चारु ॥ जनान्तिकं ॥

अवमेवंविधे काले दृष्टो भूषणविस्तरः,
अस्माकं भाग्यवैषम्यात्पतितः पातयिष्यति ।
विदू । भो कीश भूदत्यं ए णिवेदीयदि? (२)
चारु । वयस्य ।

दुर्बलं नृपतेश्च चुन्नैतत्तलं निरीक्षते,
केवलं वदतोऽन्यमज्ञाद्यं मरणं भवेत् ।

आधि । कष्टं भोः कष्टं ।

अङ्गारकविरुद्धस्य प्रचीणस्य बृहस्पतेः,
ग्रहोऽयमपरः पार्श्वे धूमकेतुरिवोत्थितः ।

(१) पश्यन्तु, पश्यन्तु आर्याः; एते खलु तस्यास्तपस्विन्या
अलङ्काराः । अस्य अर्थकल्यवर्त्तस्य कारणाय एषा मारिता
व्यापादिता च ।

(२) भोः किमर्थं भूतार्येण निवेद्यते ।

येष्टिकाय ॥ विलोक्य वसन्तसेनामातरमुद्दिश्य ॥ अवहिता
दाव अज्जा, एदं सुवर्णभाण्डं अवलोअदु; सो जेव्व एसो
पवेत्ति (१) ।

वृद्धा ॥ अवलोक्य ॥ सरिसो एसो, एसो ए उण सो (२) ।

शकारः । आ वुड्ढकुट्टणि, अक्खीहिं मन्तिदं वाआए
मूकिदं (३) ।

वृद्धा । हदान, अपेहि (४) ।

येष्टिकाय । अप्पमत्तं कथेहि; सो जेव्व एसो ए वेत्ति (५) ।

वृद्धा । अज्ज, सिप्पिकुसलदाए आवंधे दिट्ठिं; ए
उण सो (६) ।

आधि । भद्रे, अपि जानास्येतान्वाभरणानि ।

(१) अवहिता तावदार्या, इदं सुवर्णभाण्डं अवलोक्य
यतु; तदेवेदं नवेति ।

(२) सदृशएव, एष न पुनः सः ।

(३) वृद्धकुट्टिनि, अविभ्यां मन्वितं वाचा मूकितं ।

(४) हताज, अपेहि ।

(५) अप्रमत्तं कथय; सएव एष न वेति ।

(६) आर्य, शिल्पिकुशलतया अववध्नाति दृष्टिं; न
पुनः सः ।

वृद्धा । एं भणामि । एज्ज अणदो; अहवा कदावि, केणावि
सिप्पिणा घट्टिदा भवे (१) ।

आधि । पश्य अेष्ठिन् ।

वस्वन्तराणि सदृशानि भवन्ति नूनं,
रूपस्य भूषणगुणस्य च ह्यत्रिमस्य,
दृष्ट्वा क्रियामनुकरोति हि शिल्पिवर्गः
सादृश्यमेव द्रुतहस्ततया च दृष्टुं ।

अेष्ठिकाय । अज्ज चारुदत्तस्स केरकाणि एदाणि (२) ।

चारु । न खलु, न खलु ।

अेष्ठिकाय । ता कस्स ? (३)

चारु । इहाऽत्रभवत्यादुहितुः ।

अेष्ठिकाय । कथं एदाइं ता ए विआअं गदाइं ? (४)

चारु । एवं गतानि, आं इदं ।

अेष्ठिकाय । अज्ज चारुदत्त, एत्थ सच्चं वत्तव्वं । पेक्ख,

(१) ननु भणामि । न खलु अन्यतः; अथवा, कदापि
शिल्पिना घटितो भवेत् ।

(२) आर्य्यं चारुदत्तीयान्येतानि ।

(३) तदा कस्य ?

(४) कथमेतानि तस्यावियोगं गतानि ?

मेवतः मयेण मुचं मुलभ्यतः, मया लावे ण होइ पावं; मयति
वे वि कयलला, ना मयं अलि एण गृहेहि (१)।

चान्। आभरणान्याभरणानीति न जाने; किं लज्जकृहा
दानीतानीति जाने।

गकारः। उच्चाणं पवेणिअं पठमं लालेहि, कवड्कावडि
आए संपदं णिगृहेहि (२)।

आधि। आर्य्य चारुदत्तः सत्यमभिधीयतां।

इदानीं सुकुमारेऽस्मिन् निःशङ्कं कर्कशाः कशाः,

तव गात्रे पतियन्ति महास्त्राकं मनोरथैः।

चान्। अपापानां कुले जाते मयि पापं न विद्यते,

यदि सम्भाव्यते पापं, अपापेन च किं मया।

स्वगतं ॥ नच मे वयन्तमेनाविरहितस्य जीवितेन कृत्यं।
प्रकाशं ॥ भोः किं वज्जना?

नया किल नृपमेव लोकद्वयमजानता,

स्त्रीरतिश्च विगेषेण प्रेपमेपोऽभिधास्यति।

(१) आर्य्य चारुदत्तः, अत्र सत्यं वक्तव्यं। पश्य, पश्य,
सत्येन मुचं मुलु लभ्यते सत्यालापेन भवति पातकं, सत्यमिति
हे अचारे, ना सत्यं अलीकेन गृह्ये।

(२) उच्चाणं प्रवेष्टुं प्रथमं मारयसि, कपटकापटिकतया
साग्न्यं निगृह्यसि।

शकारः । वावादिदा, अले तुमपि भण, मए वावादि
देत्ति (१) ।

चार । त्वयैवोक्तं ।

शकारः । शृणुध, शृणुध, भट्टालका, एदेण मालिदा ।
एदेण जेव्व शंशए छिणे एदंश्श दलिद् चारुदत्ताह शालीले
दण्डे धालीअदु (२) ।

आधि । शोधनक चथाह राद्धियः । भो राजपुरुषा गृह्य
तामयं चारुदत्तः ॥ राजपुरुषा गृह्णन्ति ॥

वृद्धा । प्रसीदन्तु प्रसीदन्तु अज्जमिस्सा, जो दाव चारेहिं
अवहदस्स ॥ इत्यादि पूर्वोक्तं पठति ॥ ता जदि वावादिदा
मम दारिआ, वावादिदा, जीवदु मे दीहाज । अणंच । अत्थि
पच्चत्थिणं ववहारो, एअ अहं अत्थिणी, ता मुचध एदं (३) ।

(१) व्यापादिता, अरे त्वमपि भण, मया व्यापादितेति ।

(२) शृणुत, शृणुत, भट्टारका, एतेन मारिता । एतेनैव
संशये च्छिन्ने एतस्य दरिद्रचारुदत्तस्य शरीरे दण्डो
धार्यतां ।

(३) प्रसीदन्तु प्रसीदन्तु आर्यमित्राः, यस्तावत् चारै
रपहतस्य । तदा यदि व्यापादिता मम दारिका, व्यापादिता,
जीवतु मे दीर्घायुः । अन्यच्च । अर्थिप्रत्यर्थिनोर्व्यवहारः
नचाहमर्थिनी, तत् मुञ्चतेनं ।

मकारः । अवेहि गर्वदामि, गच्छ, किं तव एदिणा ? (१)

आधि । आर्य्यं गन्तव्यं । हे राजपुरुषा निष्क्रामयतैनं ।

वृद्धा । हा जाद, हा पुत्तअ ॥ इति रुदती निष्क्रान्ता ॥ (२)

मकारः ॥ खगतं ॥ कडुं मए एदस्स अत्तणे सलिसं, संपदं
गह्मणि (३) ॥ निष्क्रान्तः ॥

आधि । आर्य्यं चारुदत्त, निर्णये वयं प्रमाणं, श्रेष्ठे तु
राजा, तथापि जोधनक विज्ञाप्यतां राजा पालकः ।

अयं हि पातकी विप्रो, न वध्यो मनु रव्रवीत्,

राष्ट्रादस्मात्तु निर्वाप्तो विभवैरक्षतैः सह ।

जोधनक । जं अज्जो आणवेदि ॥ इति निष्क्रम्य पुनः
प्रविश्य, मार्गं ॥ अज्जा, गदहि । तहिं लाआ पालओ
भणादि, जेय अत्यकलवत्तस्य कारणादो वसन्तसेणा
वावादिदा, तं तहिं जेय आहलणाद गले वंधिअ, डिडिअ
दक्खिण्णमाणं एदय, मूत्ते भज्जेधत्ति । जो कोवि अवरो
एदिममकज्जनणुचिट्ठिदि सो एदिणा सणिआरदण्णेण मामि
अदि (४) ।

(१) अपेहि गर्वदामि, गच्छ, किं तवैतेन ।

(२) हा तात, हा पुत्रक ।

(३) द्रुतं मघैतस्य आत्मनः सदृशं, साम्प्रतं गच्छामीति ।

(४) यदाह्यं आज्ञापयति । आर्य्या, गतोऽस्मि, तत् राजा
पालको भवति, येन अर्यकलवत्तस्य कारणात् वसन्तसेना

चारु । अहो अविवेकोविमृष्यकारी राजा पालकः ।

अथवा । ईदृशे व्यवहाराग्नौ मन्त्रिभिः परिपातिताः,

स्थाने खलु महीपालागच्छन्ति कृपणां श्रियं ।

अपिच । ईदृशैः श्वेतकाकीचैः राज्ञः शासनदूषकैः,

अपायानां सहस्राणि हन्यन्ते च हतानि च ।

सखे मैत्रेय गच्छ मदचनादन्वामपश्चिममभिवादयस्व ।

पुत्रञ्च मे रोहसेनं परिपालयस्व ।

विदू । मूले छिन्ने कुतो पादवस्त्र पालनं (१) ।

चारु । मामैवं

नृणां लोकान्तरस्थानां देहप्रतिष्ठतिः सुतः,

मयि योयस्त्व स्नेहो रोहसेने स युज्यतां ।

विदू । भो वयस्य, अहन्ते पित्रवयस्यो भवित्र, तु ए विर-
द्धिदं पाणादं धारेमि? (२)

व्यापादिता, तं तत्रैव आभरणानि गले बद्ध्वा, डिण्डिमं ताड-
यित्वा, दक्षिणशशानं नीत्वा, शूलं भञ्जत । इति यः काश्य-
पर ईदृशमकार्यमनुतिष्ठति, स एतेन निकारदण्डेन शास्यते ।

(१) मूले छिन्ने, कुतः पादपत्र पालनं?

(२) भो वयस्य, अहं ते प्रियवयस्यो भूत्वा, त्वया विरहितान्
प्राणान् धारयामि?

चारु । रोहसेनमपि तावद्दर्शय ।

विदू । एवं युज्जदि (१) ।

आधि । भद्र गोधनक, अपमार्यतानयं वाहकः ॥ गोधन
सहा करोति ॥

आधि । कः कोऽत्र भो चाण्डालानां दीयतामादेशः ।
॥ इति चारुदत्तं विमर्ज्य निष्क्रान्ताः सर्वे राजपुरुषाः ॥

गोधनकः । इदो आश्रच्छदुः प्रज्जो (२) ।

चारु ॥ सकृत् ॥ मैत्रेय, योऽयमेवं विधे काले इत्यादि
पठति ॥ आकाशे ॥

विपमलिन्नतुलाग्रिप्रायिते से विचारे,

ऊकचमिह गरीरे वीक्ष्य दातव्यमद्य;

अथ रिपुवचनाद्वा ब्राह्मणं मां निहंसि,

पतसि नरकमध्ये पुत्रपौत्रैः समेतः ।

अयमागताऽस्मीति ॥ निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

व्यवहारोनाम नवमोऽङ्कः समाप्तः ।

(१) एवं युज्जते ।

(२) इत आश्रच्छतु आर्यः ।

अथ दशमाङ्कः ।

ततः प्रविशति चाण्डालद्वयेनानुगम्यमानश्चारुदत्तः ।

उभौ । तत्किं न कलत्रं कालं एववधवन्धनत्रये णिउणा,

अदलेण सीसकेत्रणसल्लालोविसु कुण्डलं न्ह,

आश्लध, अज्जा, आश्लध । एणे अज्जचारुदत्ते दिण्ण
कलवीडदामे नहिदे, अहेहिं वज्जरपुलिसेहिं, दीवेजेव्व मन्द
णेहे थोअं थोअं खअं जाइ (१) ।

चारु । ॥ सविषादं ॥

नयनसलिलसिक्तं पांशुरूक्षताङ्गं,

पितृवनसुमनोभिर्व्यष्टितं मे शरीरं,

विरसमिह रटन्ती रक्तगन्धानुलितं,

वलिमिव परिभोक्तुं वाचसाल्कयन्ति ।

(१) तत्किं न कलत्रं कारणं नववधवन्धनत्रये निपुणाः

अचिरेण शीर्षच्छेदनशूलारोपेषु कुण्डलौ स्त्रः ।

अपसरत, आर्या, अपसरत । एष आर्य्यचारुदत्तः दत्त
करवीरदामा गृहीतः, आवाभ्यां वध्यपुरुषाभ्यां, दीपद्व
मन्दस्नेहकः स्तोकं स्तोकं चयं याति ।

चाण्डालौ । ओमलघ, अज्जा, ओमलघ । किं पेक्लध ?
 हिज्जंतं गप्पुलिगं कालपरग्गुधाराहिं, भुअणमउणधिवासं
 मज्जनपुत्तिगहुमं एदं । आअच्छ, ले चालुदत्ता, आअच्छ (१) ।

चाण्ड । पुत्तयभाग्यानामविचिन्त्याः खलु व्यापाराः यदहं
 कीदृशीं दृशामनुप्राप्तः ।

सर्वगात्रेषु विन्यस्यैरक्तचन्दनहस्तकैः,

पिष्टचूर्णावकीर्णैश्च, पुरुषोऽहं पश्येत्कृतः ।

॥ अयतोनिमुष्य ॥ अहोतारतन्वं नराणां ॥ सकलणं ॥

अमो किं दृष्ट्वा मदुपेतमेतन्नात्यं धिगस्त्रित्युपजातवाय्याः,

अमद्रावन्ताः परिरक्षितुं सां, स्वर्गं लभन्तेति वदन्ति पौराः ।

चाण्डालौ । ओमलघ, अज्जा, ओमलघ, किं पेक्लध ?

इदं पराहिअते, गोप्पजवे, मंकां च तालाणं,

ग्गप्परिगपाणविपत्ती, चत्तालि इमे ण दद्व्या (२) ।

(१) अपमरत, आर्या, अपमरत । किं पश्यत ? किञ्चमानं
 गप्पुलिगं कालपरग्गुधाराभिः, भुजनगकुनाधिवासं मज्जन-
 पुत्तगहुममेतं । आगच्छ, रे चालुदत्त, आगच्छ ।

(२) अपमरत, आर्या, अपमरत, किं पश्यत ?

इहः प्रवारिणाणे, गोमनवः, मंकाश्च तालाणां,

नपुंसकप्राणविपत्तिस्तत्तारदमेन द्रष्टव्याः ।

एकः । छण्डे, आहीन्ता, पेक्ख, पेक्ख ।

एअली पधाणभूजीअत्ते कदन्तअणाए,

किं, लुअदि अन्तलिकखे? आदु अण्वे पडदि वज्जे? (१)

द्वितीयः । अले, गोहा ।

एअ लुअदि अन्तलिकखे, एअ अण्वे पडदि वज्जे,

महिलासमूहमेहे निवडदू एअण्वुधाराहिं ।

॥ अविअ ॥

वज्जमि णीअमाणे जणश्श शव्वश्श लोदमाणश्श,

एअणशलिलेहिं मित्ते लक्कादो ए उणमइ रेणु (२) ।

चारु ॥ निरूप्य सकरणं ॥

एताः पुनर्हर्म्यगताः स्त्रियोमां वाताचनाद्ध्वेन विनिःसृतास्याः,
हाचारुदत्ते त्यभिभाषमाणा, वाप्यं प्रणालीभिरिवोत्सृजन्ति ।

(१) अरे, आहीन्ता, पश्य, पश्य ।

नगरी प्रधानभूते बध्यमाने कृतान्ताज्ञया,

किं रोदिति अन्तरीचं? अथवा अनभ्रं पतति वज्रं?

(२) अरे गोहा ।

नच रोदिति अन्तरीचं, नैव अनभ्रं पतति वज्रं,

महिलासमूहमेधे निपतति नयनामुधाराभिः ।

॥ अपिच ॥

बध्ने नीयमाने जनस्य सर्वस्य रुदतः,

नयनसलिलसिक्तौ रथ्यातो न उन्नमति रेणुः ।

पायणी। आगच्छ, ले चारुदत्ता, आगच्छ; इदं घोषण
द्वारं। आहणेव डिंडिमं, घोषेध घोषणं (१)।

उभौ। शृणुत, आर्या, शृणुत; एष सत्यवाहविनय
दत्तस्य एत्येके मागरदत्तस्य पुत्रके, अयं चारुदत्तनाम;
एदिषा किला अकञ्जकालिणा, गणिआ वसन्तसेना अत्यकल
वत्तस्य कालणादो, शृणं पुष्पकलण्डजिणुज्जाणं प्रवेशिअ,
वाडपाशवलात्कारेण मालिअत्ति; एमे श्लोत्ति गहिदे शअं
अ पडिवणे; तदो लणा पालएण अस्से आणत्ता, एदं मालेदुं।
जदि अवत्ते इदिजे उभअलोअविलुद्धं अकञ्जं कलेदि, तंपि
साआ पालए एवंजोअ्य शागदि (२)।

चारु ॥ मनिवेदं नृगतं।

(१) आगच्छ, रे चारुदत्त, आगच्छ; इदं घोषणास्थानं।
आहत डिण्डिमं, घोषयत घोषणं।

(२) शृणुत, आर्याः, शृणुत; एष सत्यवाहविनयदत्तस्य
पुत्रः, मागरदत्तस्य पुत्रकः, अयं चारुदत्तनाम; एतेन किला
कार्यकारिणा, गणिका वसन्तसेना अर्थकलवत्तस्य कारणात्,
शृण्यं पुष्पकलण्डकजीर्णं द्यायं प्रवेश्य, वाडपाशवलात्कारेण
मारितंति, एतत्तत्त्वमं गृहीतं स्वयञ्च प्रतिपन्नः; तदा राजा
पालकेन वयनाग्रता एतं मारयितुं। अथपरद्दृष्टशुभयलो
कथिरुद्धमकार्यं करोति, तमपि राजा पालकएवमेव शान्ति।

मखशतपरिपूतं गोत्रमुद्भासितं मे,
सदसि निविडचैत्यब्रह्मघोषैः पुरस्तात्,
मम मरणदशायां वर्त्तमानस्य पापै-
स्तदसदृशमनुष्यैर्घुष्यते घोषणायां ।

॥ उदीच्य कर्णौ पिधाय ॥ प्रिये वसन्तसेने ।

शशिविमलमयूखशुभ्रदन्ति,
सुरुचिरविद्रुमसन्निभाधरौष्ठि,
तव वदनभवामृतं निपीय,
कथमवशो ह्यवशो विषं पिबामि ।

उभौ । ओशलध, अज्जा, ओशलध ।

एष गुणलअणणिही, सज्जनदुक्खाणां उत्तलणसेदू,
अशुवणमण्डरां अवणीअदि अज्ज णअलीदो ।

॥ अणं च ॥

सर्वे क्वु होइ लोए लोए सुह संधिदाणं तत्तिस्सा,
विणिवडिदाणं णलाणं पिअआली दुल्लहो होदि (१) ।

(१) अपसरत, आर्या, अपसरत ।

एष गुणरत्ननिधिः, सज्जनदुःखानामुत्तरणसेतुः,
असुवर्णमण्डनकं अपनीयतेऽद्य नगरीतः ।

॥ अन्यच्च ॥

सर्वः खलु भवति लोके लोकः सुखसंस्थितानां चिन्तायुक्तः,
विनिपतितानां नराणां प्रियकारी दुर्लभो भवति ।

ज्ञान ॥ सन्वेतोऽवलोक्य ॥

असौ हि वस्त्रान्तररुद्धवक्त्राः

प्रयान्ति मे दूरतरं वयस्याः;

परोऽपि दन्धुन्नाममस्थितस्य

मित्रं न कश्चिदिषमस्थितस्य ।

चाण्डालौ । ओजलणं कदं विवर्त्तं लाअमग्गं, ताआणध
एदं दिणवज्जाचिण्हं (१) ।

चारु ॥ निःश्वस्य ॥ मैत्रेय, भोः किमिदमित्यादिपठति ॥

नैपथ्ये । हा तात, हा पिअवअम्मा (२) ।

चारु ॥ आकर्ण्य सकरणं ॥ भोः खजातिमहत्तारदृच्छा
स्यहं भवतस्माकाशान्तिग्रहं वारुत्तुं ।

चाण्डालौ । किं अग्धाणं हत्थादो पठिग्गाहं कल्लमि (३) ।

चारु । शान्तं, पापं, नापरीक्षितकारी दुराचारः पालक
इव चाण्डालः; तत्परलोकार्थं पुत्रमुखं द्रष्टुमभ्यर्थये ।

चाण्डालौ । एवं करोअहु (४) ।

(१) अपसारणं कृतं विविकाराजमार्गः; तदा नयतेनं
यत्तयश्चिह्नं ।

(२) हा तात हा मित्रवयस्य ।

(३) किमस्माकं हस्तात् अतिग्रहं करोषि ।

(४) एवं क्रियतां ।

नेपथ्ये । हा ताद, हा आवुक ! (१)

चारु ॥ श्रुत्वा सकरणं ॥ भोः खजातीत्यादि पठति ॥

चाण्डालौ । अले पउला, खणं अत्तलं देळ, एथे अज्ज
चारुदत्ते पुत्तमुखं पेक्खदु ॥ नेपथ्याभिमुखं ॥ अज्ज इदो
आअच्छ, ले दालआ आअच्छ (२) ॥ ततः प्रविशति दारक
मादाय विदूषकः ॥

विदू । तुवरदु, तुवरदु, भद्दमुहे; पिदा दे मारिदुं
णीअदि (३) ।

दारकः । हा आवुक, हा ताद ! (४)

विदू । हा प्रियवयस्य, कहिं मये तुमं पेक्खिदव्वो (५) ।

चारु ॥ पुत्रं मित्रं च वीक्ष्य ॥ हा पुत्र, हा मैत्रेय ॥
सकरणं ॥ भोः कथं ।

चिरं खलु भविष्यामि परलोके पिपासितः,

अत्यल्पमिदमस्माकं निवापोदकभोजनं ।

(१) हा तात, हा पितः !

(२) हे प्रचुराजनाः, क्षणमन्तरं दत्त, एष आर्य्यचारु
दत्तः पुत्रमुखं पश्यतु । आर्य्य इत आगच्छ, रे दारक आगच्छ ।

(३) लरतां, लरतां, भद्रमुखः, पिता ते भारयितुं नीयते ।

(४) हा पितः, हा तात !

(५) हा प्रियवयस्य, कुत्र मया त्वं द्रष्टव्यः ।

किं पुनश्च प्रयच्छानि ॥ आत्मानमवलोक्य ॥ यज्ञोपवीतं
ददा । आ इदं तावदस्मि मम च ।

अमेतन्निकनसौवर्णं ब्राह्मणानां विभूषणं,
देवतानां पितृणाञ्च भागोचेन प्रदीयते ।

॥ इति यज्ञोपवीतं ददाति ॥

चारुदत्तः । आ अच्छ, ले चारुदत्ता, आ अच्छ (१) ।

द्वितीयः । अले, अञ्ज चालुदत्तं णिलुववदेण णामेण
चालवेदि । अले पेक्ख ।

अभुदये अवगणे तह अ लत्तिं दिवं अहदमग्गा,

उद्दामेव किणोली णिअदी, खलु पडिचिटुं जादि ।

॥ अणं च ॥

प्रकृत्याववदेना मे किं पणमिअ मसुएण काअव्वं,

लाउग्गहिदं विअ चंदे ण वन्दणीओ जणपदस्स (२) ।

(१) आगच्छ रे चारुदत्त आगच्छ ।

(२) अरे, आर्य्य चारुदत्तं निरूपपदेन नाम्ना आलपमि ।
अरे पश्य ।

अभुदये अवगाने तथाच रात्रिन्दिवं अहतमार्गा,

उद्दामेव किणोरी नियतिः, खलु परीक्षितुं याति ।

॥ अन्यथा ॥

प्रकृत्यावपदेनाः किमस्य प्रणमितमसुकेन कर्त्तव्यं,

राजगृहीतोऽपि च चन्द्रेण वन्दनीयोजनपदस्य ।

दालकः । अले, अले चाण्डाला, कहिं आवुकं षेध (१) ।

चारु । वत्स ।

अंसेन विभ्रत्करवीरमालां, स्तब्धेन शूलं, हृदयेन शोकं,
आघातमद्याहमनुप्रयामि शामित्रमालम्बमिवाध्वरेऽजः ।

चाण्डालः । दालआ;

एऊ अन्हे चाण्डाला, चाण्डालउलमि जादपुब्बा,

जे अहिभवन्ति साऊं, ते पावा, तेअ चाण्डाला (२) ।

दारकः । ता कीस मालेध आवुकं? (३)

चाण्डालः । दीहाओ, अत्त लाअणिओओ क्खु, अवल्ल
ज्झदि, ए ऊ अन्हे (४) ।

दारकः ॥ वावादेध मं, मुञ्चध आवुकं (५) ॥

(१) अरे, अरे चाण्डालाः, कुत्र मम पितरं नयत ।

(२) दारकः,

न खलु वयं चण्डालाश्चाण्डालकुले जातपूर्वाः;

येऽभिभवन्ति साधुं, ते पापास्ते च चाण्डालाः ।

(३) तत्कथं मारयत पितरं?

(४) हे दीर्घायुः, अत्र राजनियोगः खलु अपराध्यति,
न खलु वयं ।

(५) व्यापादयत मां, मुञ्चत पितरं ।

चाण्डालः । दीहाश्चैवं भणन्ते चिरं मे जीव (१) ।

चारु ॥ मासं पुत्रं कण्ठे गृहीत्वा ॥

इदं तत्स्नेहसर्वस्वं सममाक्यदरिद्रयोः,

अचन्दनमनौशीरं, हृदयस्थानुलेपनं ।

॥ अमेन विभदित्यादि पुनः पठति अवलोक्य स्वगतं ॥

॥ अनी हि वस्त्रान्तनिरुद्धवक्त्रा इत्यादि पुनः पठति ॥

विदू । भो भद्रमुखा, मुञ्चेध पित्रवश्रसं चारुदत्तं, मं
वावादेध (२) ।

चारु ॥ शतं पापं दृष्ट्वा, स्वगतं ॥ अद्यावगच्छामि सम
स्थितेत्यादि पठति ॥ प्रकाशं ॥

॥ एताः पुनर्हर्ष्यमतास्त्रियामामित्यादि पुनः पठति ॥

चाण्डालः । आश्लक्ष, अज्जा, आश्लक्ष ।

किं प्येकधः शष्पुलिगं अजगवगेण प्पणइजीवाशं,

कूवमि क्खुडिदपाशं कंचणकलशं व्व दुव्वन्तं (३) ।

चारु ॥ सकृत् शशिविजलमयूखेत्यादि पठति ॥

(१) हे दीर्घायुरेवं भणन्, चिरं मे जीव ।

(२) भो भद्रमुखा, मुञ्चेत पित्रवश्रसं, मां व्यापादयेत ।

(३) अपसरत आर्याः ।

किं पश्यतः सत्पुरुषं अयजीवगेण प्रनष्टजीवाशं,

कूपे स्मृष्टपाशं काञ्चनकलसमिव मज्जन्तं ।

अपरः । अले पुणेवि घोसेहि (१) ।

चाण्डालः ॥ तथा करोति ॥

चारु । प्राप्नोऽहं व्यसनकृतां दशमनार्थां,

यत्रेदं फलमपि जीवितावसानं;

एषा च व्यथयति घोषणा मनोमे,

श्रोतव्यं यदिदमसौ लया हतेति ।

॥ ततः प्रविशति प्रासादस्यो बद्धः स्थावरकः । घोषणामाकर्ण्य,
सवैक्लव्यं ॥ कथं, अपावे चारुदत्ते वावादीअदि । हगे णिअ
लेण शामिणा वन्धिदे । भोदु, आक्कन्दामि । शुणाध, अज्जा,
शुणाध । अस्ति दाणिं मए पावेण पवहणपडिवत्तेण पुप्फकरं
उअजिणुज्जाणं वसन्तश्रेणा णीदा, तदो सम शामिणा मं
ए कामेशित्ति कदुअ, वाज्जपाशवलक्कारेण मालिदा, ए उण
एदिणा अज्जेण । कथं, विदूलदाए ए कोवि शुणादि । ता
किं कलेमि? अत्ताणअं पातेमि ॥ विचिन्त्य ॥ जदि एव्वं कलेमि,
तदा अज्जचारुदत्ते ए वावादीअदि । भोदु, इमादो पाशादं
वालग्गपदोलिकादो एदिणा जिण्णगवक्खेण अत्ताणअं णिकित्ठ
वामि । वलं हगे उअलदे, ए उण एणे कुलउत्तविहगाणं
वाशपादवे अज्ज चारुदत्ते । एव्वं जदि विवज्जामि तद्धे मए
पललोए ॥ इत्यात्मानं पातयित्वा ॥ ही ए उवलदहि, भग्गो

(१) अरे पुनरपि घोषय ।

मे डंडलिअडे; ता चाण्डालघोसं समखेसामि ॥ दृष्टोपसृत्य ॥

हंहा चाण्डाल, अन्तरं, अन्तरं (१)।

चाण्डालौ । अले के अन्तलअं मग्गोदि? (२)

चेटः ॥ शृणुन्तु, इति पूर्वोक्तं पठति ॥

भारु । अये ।

कोऽयमेवविधे काले कालपात्रस्थिते मयि,

अनादृष्टिहते ज्ञेये, द्रोणमेघदंवादितः ।

भो श्रुतं भवद्भिः

(१) कथमपापचारदत्तो व्यापाद्यते अहंनिगडेन स्वामिना
बहुः । भवतु, आक्रन्दामि । शृणुत, आर्य्यः, शृणुत । अस्ति
ददानीं मया पापेन प्रवहणपरिवर्त्तेन पुष्पकरण्डकजीर्णो
द्यानं वसन्तसेना नीता, ततो मम स्वामिना सां न कामयसे इति
कृत्वा, बाहुपाशवलात्कारेण मारिता, न पुनरेतेनार्य्येण ।
कथं, विदूरतया न कोऽपि शृणोति । तत्किं करोमि? आत्मानं
पातयामि, यद्येवं करोमि, तदा आर्य्यचारदत्तो न व्यापाद्यते ।
भवतु, अस्याः ग्रामादवालायप्रतोलिकातः एतेन जीर्णगवाक्षे
णात्मानं निक्षिपामि । वरं अहमुपरतां, न पुनरेषकुलपुत्रविह
गानां वामपादपः आर्य्यचारदत्तः । एवं यदि विपद्ये लब्धो
मया परलोकः । आश्चर्य्येन उपरताऽस्मि; भग्गोमेदण्डनिगडः;
तस्माच्छालघोसं समन्वेषयामि । हंहा चाण्डालाः ।

(२) अरं कः अन्तरं याचते?

न भीतो मारणादस्मि, केवलं दूषितं यशः,

विशुद्धस्य हि मे मृत्युः पुत्रजन्मसमो भवेत् ।

अन्यच्च । तेनास्मकृतवैरेण चुद्रेणात्यल्पवृद्धिना,

शरेणैव विषाक्तेन दूषितेनापि दूषितः ।

चाण्डालौ । यावलत्र, अवि सच्चं भणसि? (१)

चेटः । सच्चं, हगेवि मा कश्शवि कधदश्शशित्ति प्रासाद
वालागपदोलिकाए दण्डणिअलेण वन्धिअ, णिखित्ते (२) ।

प्रविश्य ॥ शकारः ॥ सहर्षं ॥

मंशेण तिक्खविलकेण भत्ते, शकेण शूपेण समच्छकेण,

भुत्तं मए अत्तणअस्स गेहे शालिश्शकूलेण गुलोदणेण ।

॥ कर्णं दत्वा ॥ भिन्नखसखखणाए चाण्डालवायाए शलशं
जाए, जधा अ एशे उरकालिदे वज्जरुडिंडिमशदे पडहा
एअ शुणीअदि, तधा तक्केमि, दलिद्दचालुदत्ताके वज्जरुट्ठाणं
णीअदित्ति । ता पेक्खिस्सं । शत्तुविणाशेण महन्ते हलअश्श
पडिदोशे होदि । शुदं च मए जेवि किल शत्तु वावा दयंत पेक्ख
दि, तश्श अणश्शि जंमन्तले अक्खिलोगे ए होदि । मए क्खुविष
गन्दिगम्भपविट्ठेण विअ कीडएण किम्बि अंतलं मग्गमाणेण

(१) स्यावरक, अपि सत्यं भणसि?

(२) सत्यं; अहमपि मा कस्यापि कथयिष्यमीति प्रासाद
वालागप्रतोलिकादण्डनिगडेन बद्धा, निक्षिप्तः ।

उष्माडिदे, ताह दलिह्वालुदत्ताह विणाशे शम्पदं अत्तणके
 न्तिकाए पाशादवालगापदालिआए अहिलुहिअ, अत्तणो पड
 क्कमं पेक्कति ॥ तथा छत्ता दृष्टा च ॥ ही एदाह दलिह्वालु
 दत्ताह वड्ढणीअमाणाह एणे वड्ढे जणसन्नाद्रे, जं वेलं अन्हालिणे
 पवडे वड्ढमाणुणे वज्जरं णीअदि, तं वेलं कीदिशं भवे
 ॥ निरीक्ष्य ॥ कथं, ऐशं णे एववलह्कविअ मंडिदे दक्षिणं दिशं
 णीअदि । अध किं णिनिज्जं सम केलिकाए पाशादवालगाप
 दान्तिकाए समीवे घोषणा णिवडिदा, णिवालिदा अ ।
 विलोप्य ॥ कथं, घावडके चेडेवि एत्थि, इध मा णाम तेण
 द्ददागदुअ मन्तभेदे कडे भयीअदि । ता जाव एं अस्से
 नामि (१) ॥ इति अवतीर्त्त्यापरम्यति ॥

(१) सांसेन तिकास्तेन भक्तं, शाकेन सृपेन सलत्त्यकेन,

भुक्तं मया आत्मनएव गेहे शादृश कुलेन गुडोदनेन ।

शिवकांस्यवत्खणायः चाण्डालवाचायाः खरसंयोगः,
 यथा च एष उद्गीतोवध्यडिण्डिमशब्दः पटहानाञ्च श्रूयते,
 तथा तर्कयामि, दरिद्रचारुदत्तकोवध्यस्थानं नीयते इति ।
 तत्रैच्छिये । शत्रुविनाशेन गम सद्धान् हृदयस्य परितोषो भवति ।
 शुबद्ध मया साहि किल शत्रुं व्यापाद्यमानं पश्यति, तस्मान्यस्मिन्
 अस्मान्मारे अक्षिरोगो भवति । मया खलु विषयान्यगर्भप्रविष्टे
 नेत्रकोटकेन किमपि अन्तरं मृग्यमाणेन उत्पादितं, तस्य दरिद्र

चेटः ॥ दृष्ट्वा ॥ भट्टालका, एषे शे आगते (१) ।

चाडालौ । ओशलध, देव मगां, दालं ठक्केध, होध तु एहीआ;

अविणअ तिकवविशाणं दुट्टवदले इदो एदि (२) ।

शकारः । अले, अले, अन्तलमन्तलं देध ॥ उपसृत्य ॥

पुत्तका यावडका, चेडा, एहि गळ्हा (३) ।

चारुदत्तस्य विनाशं साम्प्रतं आत्मीयायां प्रासादवालाय प्रतोलिकायां अधिरुच्यात्वनः पराक्रमं पश्यामि । वितर्के एतस्य दरिद्रचारुदत्तस्य बध्यमानस्य एष वृद्धोजनसन्नदो; यस्यां वेलायां अस्मादृशः प्रवरोवरमानुषोवध्यं नीयते, तस्यां वेलायां कीदृशं भवेत् । कथमेव स नववलीवर्द्धद्व मण्डितोदक्षिणां दिशं नीयते । अथ किं निमित्तं मदीयायाः प्रासादवालायप्रतोलिकायाः समीपे घोषणा निपतिता, निवारिता च । कथं स्यावरकश्चेटोऽपि नास्ति, इह मा नाम तेन इतो गत्वा मन्त्रभेदः कृतो भविष्यति । तत् यावदेनमन्त्रेष चामि ।

(१) भट्टारक, एष स आगतः ।

(२) अपसरत, दत्त मार्गं, द्वारं पिधत्त, भवत तुष्णीकाः, अविनयतीक्ष्णविषाणो दुष्टवस्त्रवर्द्धद्व इति ।

(३) अरे, अरे, अन्तरमन्तरं देहि । पुत्तक स्यावरक, चेटक, एहि गच्छावः ।

चेष्टः । हो, अणञ्ज, वसन्तशेणिअं मालिअ ए पलितुहेभि;
अनन्दं पण्डजणकप्पपादपं अञ्जचारुदत्तं मालिददुं ववञ्चि
देहि (१) ।

शकारः । ए हि लदणकुम्भश्लिणे हगे इत्थिअं वावा
देहि (२) ।

सर्वे । अहो, तुए मालिदा; ए अञ्ज चारुदत्तेण (३) ।

शकारः । के एवं भणादि (४) ।

सर्वे ॥ चेष्टमुद्दिश्य ॥ एं एमो माऊ (५) ।

शकारः ॥ अपवार्यं सभयं ॥ अविदमादिके, अविदमा
दिके! कथं यावडअ चेडे सुट्टु ए मए शञ्जदे । एगे कुमुम
अकञ्जश्च सकली ॥ विचिन्य ॥ एवं दाव कलदश्चं ॥ प्रकाशं ॥
अलिअं, भट्टालका, हो, एगे चेले श्रवणचोत्तिआए मए
नहिदे पिट्ठिदे मालिदे, वट्ठेअ, ता किदवेले एगे, जं भणादि,

(१) वितर्कः, अनार्यं, वसन्तसेनां मारयित्वा न परितुष्टो
ऽसि; मामातं प्रणयिजनकल्पपादपं आर्यचारुदत्तं मारयितुं
व्यवमितोऽसि ।

(२) नहि रत्नकुम्भमदगः अहं स्त्रियं व्यापादयामि ।

(३) अहो, तया मारिता, न चारुदत्तेन ।

(४) कएवं भणति ।

(५) ननु एष साधुः ।

किं शब्दं शब्दं? ॥ अपवारितकेन चेटस्य कटकं प्रयच्छति ॥ खैरकं पुत्तका थाबडक चेडा, एदं गेह्निअ अनधा भणहि (१)।

चेटः ॥ गृहीला ॥ पेक्खध, भट्टारका, हो सुवर्णेण मं प्रलोभेदि (२)।

प्रकारः ॥ कटकमाह्वय ॥ एषे षे शुवर्णके जश्श कारणा मए वट्ठे ॥ सक्रोधं ॥ हं हो, चण्डाला, मए क्खु एषे शुवर्ण भण्डाले णिउत्ते, शुवर्णचोलअंते मालिदे पिट्ठिदे। ता जदि ए पतिआअध, ता पिट्ठि दाव पेक्खध (३)।

चाण्डालौ ॥ दृष्ट्वा ॥ सोद्वहणं भणदि। विडत्ते चेडे किं ए प्पडवदि (४)।

(१) इत्त, कथं स्थावरक चेटः सुष्ठु न मया संयतः। एष खलु मम अकार्यस्य साक्षी। एवं तावत् करिष्यामि। अलीकं, भट्टारका; अहो, एष चेटः सुवर्णचोरिकायामया गृहीतस्ताडितः मारितोवद्धश्च, तत्कृतवैरण्यं, यत् भणति, किं सर्व्वं सत्यं? पुत्रक स्थावरक चेटः, एतद्गृहीला अन्यथा भण।

(२) पश्यत, भट्टारकाः, अहो सुवर्णेन मां प्रलोभयति।

(३) एतत् तत्सुवर्णकं यस्य कारणाय मया वद्धः। हं हो, चण्डाला, मया खलु एष सुवर्णभाण्डारे नियुक्तः, सुवर्णं चोरयन् मारितस्ताडितः। तत् यदि न प्रत्ययध्वं, तदा पृष्ठं तावत्पश्यत।

(४) शोभनं भणति। वितप्तश्चेटः किं न प्रतपति।

चेष्टः । हो मादिके ! ईदृशे दात्रभावे जं ग्रथं कं पि न पत्ति
आह यदि ॥ मकरुणं ॥ अज्ज चारुदत्त, एत्तिके मे विहवे (१) ।

॥ इति पादयोः पतति ॥

चारु ॥ मकरुणं ॥

उत्तिष्ठ, भोः पतितमाधुजनानुकम्पिन्,

निःकारणोपगतवान्यवधर्मशीलः,

यद्यः कृतोऽपि सुमहत्तम मोक्षणाय,

दैवं न संवदति, किं न कृतं तयाद्य ।

चाण्डालो । भट्टके, पिट्टिअ एदं चेडअं णिक्खालोहि (२) ।

गकारः । णिक्खालो ॥ इति निर्व्यामयति ॥ अलो चाण्डाला,
किं विलम्बधं, मालोध एदं (३) ।

चाण्डालो । यदि तुवल्लि ता जयंजेव् मालोहि (४) ।

रोह । अलो चाण्डालो, मं मारयध, मुंचध आवुक्कं (५) ।

(१) इन्त ! ईदृशे दात्रभावाच्चत् मर्त्यं कमपि न प्रत्याप्यते ।
आख्यं चारुदत्त, एतावान् मे विभवदति ।

(२) भट्टक, ताडयित्वा एनं चेष्टं निष्काशय ।

(३) निःसर रे । अरे चाण्डालाः, किं विलम्बधं,
मारयते मं ।

(४) यदि त्वरयसे तदा स्वयमेव मारय ।

(५) चाण्डाला, मां मारयत, मद्धत पितरं ।

शकारः । अपुत्रं जेव एदं मालेध (१) ।

चारु । सर्व्वमस्य मूर्खस्य सम्भाव्यते । तद्गच्छ पुत्र मातुः समीपं ।

रोह । किं मए गदेण कादव्वं (२) ।

चारु । आश्रमं वत्स गन्तव्यं गृहीत्वाद्यैव मातरं ;

मा पुत्र पितृदोषेण त्वमप्येवं गमिष्यसि ।

॥ तद्वयस्य गृहीत्वैनं ब्रज ॥

विदू । भो वञ्चस्स, एवं तुए जानिदं, तुए विणा अहं
पाणादं धारेमिन्ति (३) ।

चारु । वयस्य स्वाधीनजीवितस्य न युज्यते तव प्राण
परित्यागः ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ युक्तं नेदं । तथावि ए सक्कुणोमि पिअ
वयस्सविरह्दिदे पाणादं धारेदुन्ति ; ता वञ्चणीए दारअं
समप्पिअ पाणपरिच्चाएण अत्तणोपिअवञ्चस्समणुगमिस्सं
॥ प्रकाशं ॥ भो वञ्चस्स, पराणेमि एदं लज्ज (४) ।

(१) अपुत्रमेव एनं मारयत ।

(२) किं मया गतेन कर्त्तव्यं ।

(३) भो वयस्य, एवं त्वया ज्ञातं, त्वया विनाहं प्राणान्
धारयामीति ।

(४) युक्तं नेदं । तथापि न शक्नोमि प्रियवयस्यविरहितः
प्राणान् धर्त्तुं इति, तत् ब्राह्मण्यै दारकं समर्थं प्राणपरित्यागेन
प्रियवयस्यमनु गमिष्यामि । भो वयस्य परानयामि एतं लघुं ।

॥ इति सकंठग्रहं यादयोः पतति ॥ दारकोऽपि रुदन् पतति ॥

प्रकारः । अले एं भणामि सपुत्रकं चारुदत्तकं वावा
देधत्ति (१) ।

चाण्ड ॥ भयं याटयति ॥

चाण्डालौ । अले पत्ति अद्यां ईदितो तात्राणत्ति; जधा
सपुत्रं चारुदत्तं वावादेधत्ति; ता निक्खम ले दाणआ (२) ।

॥ इति निक्कामचतः ॥

चाण्डालौ । इमं तद्वचं धोमणघाणं, ताडय डिण्डिमं (३) ।

॥ पुनर्घोषयत ॥

प्रकारः ॥ खनतं ॥ कथं एजे ए पत्तिआ अति पौलाः
॥ प्रकारं ॥ इहो चारुदत्ता, यदुबुद्धका, ए पत्तिआ अदि एजे
पौलज्जं; ता अत्तण्हेनिका ए ओछाए भणदि, मए वसन्त
गेणिवा मारिदेत्ति (४) ।

(१) अरे ननु भणामि सपुत्रकं चारुदत्तं व्यापादयतेति ।

(२) अरे न चास्माकमीदृशी रागाज्जतिः; यथा सपुत्रं
चारुदत्तं व्यापादयतेति; तस्मात् निक्काम रे दारक ।

(३) इदं तृतीयं घोषणान्वयं; ताडयत डिण्डिमं ।

(४) कथमेते न प्रत्ययन्ते पौराः । अरे चारुदत्त, वृद्ध
बुद्ध, न प्रत्ययन्ते एष पौरजनः; तदा तृतीयया जिह्वया भण,
मया वसन्तसेनिका मारितेति ।

चारु ॥ तूष्णीमासे ॥

शकारः । अले चाण्डालगोहे, ए भणदि चारुदत्त वुडुचके । ता, भणवेध दूमिणा जर्जरवंशखण्डेन शंखलेन तालिअ (१) ।

चाण्डालः ॥ प्रहारमुच्यते ॥ ओ चारुदत्त भणहि (२) ।

चारु ॥ सकरणं ॥

प्राप्यैतद्व्यसनमहार्णवप्रयातं

न चासौ न च मनसोऽस्ति मे विषादः;

एकोमां दहति जनापवादवन्ति

वक्तव्यं यदिह मया हता प्रियेति ।

शकारः ॥ पुनस्तथैव ॥

चारु ॥ ओ ओ पौराः, मया खलु नृशंसेनेत्यादि पुनः पठति ॥

शकारः । वावादिदा? (३)

चारु । एवमस्तु ।

चाण्डालः । अले, तव वद्धवालिआ (४) ।

(१) अरे चाण्डाल गोहे, न भणति चारुदत्त वुडुचके । तद्गणयत अनेन जर्जरवंशखण्डेन शंखलेन ताडयित्वा ।

(२) ओ चारुदत्त भण ।

(३) व्यापादिता ।

(४) अरे, तव वध्यपालिका ।

द्वितीयः । अरे, तव (१) ।

प्रथमः । अले, तेस्य अं कलेन (२) ।

॥ इति वज्रवधं लेखकं कृत्वा ॥

प्रथमः । अले यदि मम केलिका वद्धवालिआ, ता चिट्ठु
दाव नुज्जत्तं (३) ।

द्वितीयः । किं निमित्तं (४) ।

प्रथमः । अले, भणितोऽस्मि पिदुणा गगं गच्छन्तेण, यथा,
पुत्र वीरअ, जइ तुह वज्जवाली होदि, मा सहसत्ति वावादी
अणि वज्जहं (५) ।

द्वितीयः । अले, किं निमित्तं (६) ।

(१) अरे, तव ।

(२) अरे, तेसं कुर्मः ।

(३) अरे यदि मम मदीयवध्यालिका, तदा तिष्ठतु
तावत् मुहूर्तं ।

(४) किं निमित्तं ।

(५) अरे भणितोऽस्मि पित्रा स्वर्गं गच्छता, यथा, पुत्र
वीरक, यदि तव वध्यालीभवति, मा सहस्रैव व्यापादयमि
वधं ।

(६) अरे किं निमित्तं ।

प्रथमः। कदावि कोवि शाधू अत्यंदद अ वज्जं मोआवेदि;
कदावि लणो पुत्ते भोदि तेण वड्ढावेण शव्ववज्झाणं मोक्खो हो
दि; कदावि हत्थी वन्धं खण्डेदि तेण शंभमेण वज्जे मुत्ते होदि;
कदावि लाअपडिवत्ते होदि तेन शव्ववज्झाणं मोक्खो होदि(१)

शकारः। किं किं लाअपडिवत्ते होदि (२)।

चाण्डा। अले, वज्जवाडिआ ए लेखअं कलेह (३)।

शकारः। अले, शिग्वं मालेध चालुदत्ताकं (४)।

॥ इत्युक्त्वा चेटं गृहीत्वा एकान्ते स्थितः ॥

चाण्डा। अज्ज चालुदत्त, लाअणिआओ खु अवरज्झदि,
ए खु अहे चाण्डाल; ता सुमलेहि जं सुमलिदव्वं (५)।

(१) कदापि कोऽपि साधुरर्थं दत्त्वा बन्धं मोचयति;
कदापि राज्ञः पुत्रो भवति तेन दृष्टिमहोत्सवेन सर्ववध्यानां
मोक्षो भवति; कदापि हस्ती बन्धं खण्डयति तेन शम्भमेण
बन्धो मुक्तो भवति; कदापि राजपरिवर्त्तो भवति तेन सर्व
वध्यानां मोक्षो भवति।

(२) किं किं राजपरिवर्त्तो भवति।

(३) अरे, बन्धपाशिकाया लेखं कुर्मः।

(४) अरे, शीघ्रं मारयत चारुदत्तं।

(५) आर्य्य चारुदत्त राजनियोगः खलु अपराध्यति,
न खलु वयं चाण्डालाः; तस्मै यत् स्मर्त्तव्यं।

साह । यमवति यदि धर्मोद्विगतस्यापि मेऽथ
 मवनपुण्यवाक्यैरीश्वर्यदेवात्कथञ्चित्;
 मरुपतिमवनस्या च न तत्र स्थिता वा
 व्यपनयन्तु कथञ्च न्नन्वभावेन सैव ।
 भा । हा तावत्तया गताय ।

सायना ॥ अथतोद्विगता ॥ अतो, एदं दीवदि दक्षिण
 मगापं, यं पतिवत्त वन्ना लुति पाणादं मुञ्चति, पक्व;
 अद्विगतोद्विगताय सति दीवगोनायो,
 अतुं वि सत्तननं पंथं वित्र अद्विगताय (१) ।

भा । हा । एताऽग्नि मन्त्रभाष्यः ॥ इति मावेगमुपति
 गति ।

प्रकारः । ए दाव गतिनां चारुदत्ताकं वावादश्रुतां
 दाव पक्वति ॥ परिश्रव्य ॥ दद्या ॥ कथं उवविष्टे (२) ।

पाण्ड्यायः । चारुदत्ता, किं भीदेमि? (३)

(१) अतो इदं दृश्यते दक्षिणमगानं यतोऽथ वध्याग्नित्ति
 माणान् मुञ्चति मय;

अतुं कलेवरप्रतिवृत्तं कर्तन्ति दीवगोनायव;

अतुनयि अतुनयं वेगनिवाहृदायव ।

(२) न तावन्नित्यादि चारुदत्तकं व्यापाद्यमानं ताव
 त्प्रमाणं । कथं नुपविष्टः ।

(३) चारुदत्त, किं भीताग्निः

चारु ॥ सहसोत्थाय ॥ मूर्ख!

न भीरुर्मरणादस्मि केवलं दूषितं यशः ।

॥ इत्यादि पुनः पठति ॥

चाण्डा । अज्ज चारुदत्त, गअणदले पडिवसंता चंद सुज्जा विपत्तिं लहन्ति; किंपुण जणमलणभीलुआ माणवा वा, लोए कोवि उट्ठिदोपलदि, कोवि पडिदोवि उट्ठेदि । उट्ठन्त पड न्नाह वणणपाडिआशवस्स उण अत्थि । एदाइं हिअएकदुअ सन्धालेहि अत्ताणअं ॥ चाण्डालं प्रति ॥ एदं चउत्थघोषणा झाणं, ता उग्घोसन्ह (१) ।

॥ पुनस्तथैवोद्घोषयति ॥

चारु । हा प्रिये वसन्तसेने ॥ शशिशकलमयूखेत्यादि पठति ॥ ततः प्रविशति ससंभ्रमा वसन्तसेना भिक्षुश्च ।

भिक्षुः । ही माणहे! पत्याणपडिस्सत्तिं शमस्साशिश्रिअ वसन्त

(१) आर्य्य चारुदत्त, गगणतले प्रतिवसन्तौ चन्द्रसूर्यौ विपत्तिं लभेते; किं पुनर्जनामरणभीरुकामानवा वा, कोकोऽप्युत्थितः पतति, कोऽपि पतितोऽप्युत्तिष्ठते । उत्तिष्ठतः पतनञ्च वसनपातिका शवस्य पुनरस्ति । एतानि हृदये कृत्वा संधारयात्मानं । एतत् चतुर्थं घोषणास्थानं, उद्घोषयाम् ।

त्रेजिभ्यः नयन्ते अगुनिहिदन्दि पञ्चज्जाए; उपाधिके, क्विं
तुमं पदम्? (१)

वमं । अन्न चालुदत्तस्तेज्ये गेहं; तस्य दर्शनेन मगलाञ्छ
नस्यैव कुमुदिनीं आणन्देहि मं (२) ।

भिक्षुः ॥ मगलं ॥ कदलेन मगलेन पविशामि ॥ विचिन्त्य ॥
ता अमगलेन ज्येव पविशामि । उपाधिके, एहि इमं ता अमगं
॥ आकर्ण्य ॥ किं ए, ऊं एमे ता अमगं महन्ते कलअन्न
सुणीअदि (३) ।

वमं ॥ अन्नतो निरूप्य ॥ कथं, पुरतो मज्ञा जलमनुद्धे, अन्न,
जाणीहि दाव किं पदंति । विषमभरकंता विश्व वसुन्धरा ए
आवासाएदा उज्जदणी वट्टदि (४) ।

(१) आचार्य्यः । प्रत्यागपरिआन्तां समायास्य वमन्तमेनिका
नयन् अगुगृहीतोऽस्मि मद्रज्यया; उपाधिके, कुत्र त्वं नेय्यामि?

(२) आचार्य्यः चालुदत्तस्यैव गेहं; तस्य दर्शनेन मगलाञ्छ
नस्यैव कुमुदिनीं आनन्दय मां ।

(३) कनरेण मार्गेण प्रविशामि । राजमार्गेणैव प्रविशामि ।
उपाधिके, एहि इमं राजमार्गं । किं नु खलु एष राजमार्गं
नष्टान् कलकलः श्रूयते ।

(४) कथं, पुरतो नष्टान् जनमनुद्धे; आचार्य्य, जाणीहि
तावन् किं भवति । विषमभराक्रान्ता इव वसुन्धरा एक
वामाद्यन्ता उज्जयिनी वर्तते ।

चाण्डा । इमं अपश्चिमं घोषणद्वयं, ता तालेध डिडिमं,
उग्वोशेध घोषणं ॥ तथा दृत्वा ॥ भो चालुदत्त, पडिलङ्गं
जेव्व मालीश्रमि (१) ।

चारु ॥ भगवत्यो देवताः ॥

भिक्षुः ॥ अत्रा ससंभ्रमं ॥ उवाशिके, तुमं किल चालुदत्तेण
मालिदाशित्ति, चालुदत्तो मालिदुणीअदि (२) ।

वसं ॥ ससंभ्रमं ॥ हृद्धी, हृद्धी; कथं, मम मन्दभादणीए
कदे अज्ज चालुदत्तो वावादीअदि । भो तुरिदं, भो तुरिदं,
आदेसेहि मग्गं (३) ।

भिक्षुः । तुवलदु, तुवलदु, बुद्धोवाशिआ, अज्ज चालुदत्तं
जीअन्तं समसिदिदं । अज्जा, अन्तलमन्तलं देध (४) ।

वसं ॥ अन्तलमन्तलं ॥ (५)

(१) इदञ्च पश्चिमं घोषणास्थानं, तत्ताडयत डिडिमं,
उग्वोषयत घोषणं । भो चारुदत्त, प्रतिशीघ्रमेव त्वं मार्ग्यसे ।

(२) उपासिके, त्वं किल चारुदत्तेन मारितासीति,
चारुदत्तो मारयितुं नीयते ।

(३) हा धिक्, हा धिक्; कथं, मम मन्दभागिन्याः क्वे आर्य्यं
चारुदत्तो व्यापाद्यते । भो त्वरितं, भो त्वरितं, आदिश मार्गं ।

(४) त्वरतां, त्वरतां, बुद्धोपासिका, आर्य्यचारुदत्तं
जीवन्तं समाश्रयितुं । आर्य्या, अन्तरमन्तरं दत्त ।

(५) अन्तरमन्तरं ।

चाण्डा । अज्ज चारुदत्त, सामिणिओओ अवरोअदि,
ता सुमहेदि जं सुमहिदव्वं (१) ।

चारु । किं वज्जना ॥ प्रभवतीत्यादिस्त्रीकं पठति ॥

चाण्डा ॥ खड्गमाद्यव्य ॥ अज्ज चारुदत्ता, उत्ताणे भविअ,
समं तिष्ठ; एक्कपद्यालेण सालिअ तुमं गगं ऐव्ह (२) ।

॥ तथा तिष्ठति ॥

चाण्डा ॥ प्रहर्तुमीक्षते खड्गपतनं हस्तादभिनयन् ॥ ह्री, कथं

आश्रुदिदे मल्लोमं मुष्टीण मुष्टिणा गृहीदेवि,

धलणीए कीम पडिदे दारुणके अणुगिअदिहे खग्गे ।

जथा एदं संवृत्तं तथा तर्कयि, न विवज्जदि अज्ज चारु
दत्तत्ति । भअवदि मल्लवासिणि, प्रसीद, प्रसीद; अवि णाम
चारुदत्तम्ह मोक्खोभवे तदो अणुगिअदिदं तुए चाण्डास
उत्तंभवे (३) ।

(१) आर्य्य चारुदत्त स्त्राभिनियोगः अपराध्यति, तत्
कारयत् सत्तव्यं ।

(२) आर्य्य चारुदत्त, उत्तानोभूत्वा, समं तिष्ठ; एक
प्रकारेण मारयित्वा त्वां स्वर्गं नयामः ।

(३) आश्रुटः सरोपं मुष्टानुष्टिना गृहीतोऽपि,

धरण्यां किमर्थं पतितो दारुणकोऽग्निसन्निभः खड्गः ।

यथा एतन्ममृत्तं तथा तर्कयामि, न विषद्यते आर्य्य चारु
दत्त इति । भगवति मल्लवासिनि, प्रसीद, प्रसीद; अपि नाम

अपरः । जघाणत्तमणुचिठ्ठम् (१) ।

प्रथमः । भोदु, एवं कलेम्ह (२) ।

इत्युभौ चारुदत्तं शूले समारोपयितुमिच्छतः ।

चारु ॥ प्रभवतीत्यादि पुनः पठति ॥

भिक्षुः । वसन्तसेना च ॥ दृष्ट्वा ॥ अज्जा, मा दाव, अज्जा, एसा
अहं मन्दभादणी जस्सा कारणदो एसा वावादीअदि (३) ।

चाण्डा ॥ दृष्ट्वा ॥

तुलितं का उण एसा अंशपलन्तेण चिउलभालेण,

मा मेत्ति वाहलन्ती, उक्खिदहत्था इदोएदि (४) ।

वसं । अज्ज चारुदत्त, किं णेदंत्ति ॥ उरसि पतति (५) ॥

भिक्षुः । अज्ज चारुदत्तस्स किं णेदमिति ॥ पादयोः
पतति (६) ॥

चारुदत्तस्य मोक्षो भवेत्तदानुगृहीतं त्वया चण्डालकुलं भवेत् ।

(१) यथाज्ञप्तमनुतिष्ठावः ।

(२) भवतु एवं कुर्वः ।

(३) आर्या, मा तावत्, आर्या, एसा अहं मन्दभागिनी
यस्याः कारणदेष व्यापाद्यते ।

(४) ललितं का पुनरेषा अंसपतता चिकुरभारेण,

मामेति व्याहरन्ती, उत्थितहस्ता इत एति ।

(५) आर्यं चारुदत्त, किं नेदमिति ।

(६) आर्यं चारुदत्तस्य, किं नेदमिति ।

चाण्डा ॥ ममयनुपसृत्य ॥ कथं, वमन्तमेना, षं क्नु
प्रसृष्टं मातुः स वागदिदे (१) ।

मिच्छा ॥ उत्प्राय ॥ जले, जीवति चानुदत्ते (२) ।

चाण्डा । जीवति वमन्तमेना (३) ।

वमन् ॥ ममय ॥ पशुजीविदस्मि (४) ।

चाण्डा । ता आव एदं वुत्तं रादणो जलवाडगतस्म णिवे
देय (५) ।

॥ इति निष्क्रामतः ॥

शकारः ॥ वमन्तमेना दद्या मन्त्रमं ॥ ह्री मादिके । केन गवा
दामी जीवाविदा ? उत्क्रान्तादं मे प्राणादं । भोदु, पलादस्य (६) ।

॥ इति पलायते ॥

(१) कथं, वमन्तमेना ननु खलु अस्माभिः साधुर्न व्यापा
दितः ।

(२) अरे जीवति चानुदत्तः ।

(३) जीवति वमन्तमेना ।

(४) प्रत्युज्जीवितास्मि ।

(५) यावदेतं दत्तान्तं राज्ञायज्जवाटगतस्य निवे
दयावः ।

(६) विस्मयं, केन गर्भदामी जीवं प्रापिता ? उत्क्रान्ता
मे प्राणा, भवतु पलायित्वे ।

चाण्डा ॥ उपसृत्य ॥ अले, एं अक्षाणं इदिशा लाआ
एत्ती, जेण सा वावादिदा तं मालेध, ता लट्टिअशालअंजेव
अखेसद्ध (१) ।

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

चारु ॥ सविस्मयं ॥ केयमभ्यद्युते शस्त्रे मृत्युवक्त्रगते मयि,
अनादृष्टिहते शस्त्रे सम्यग्वृष्टिरिवागता ।

अवलोक्य च ।

वसन्तसेना, किमियं द्वितीया समागता, सैव दिवः किमित्यं,
भ्रान्तं मनः पश्यति वा ममैनां, वसन्तसेना न मृताथ सैव ।
अथवा ।

किं नु स्वर्गात्पुनः प्राप्ता, मम जीवातुकान्यया
तत्सारूपानुरूपेण किमुतान्येयमागता ।

वसं ॥ साखं उत्थाय पादयोर्निपत्य ॥ अञ्ज चारुदत्त,
साज्जीवाहं पावा, जाए कारणादोदञ्चं तुए असरिसी अवत्या
पाविदा (२) ।

॥ नेपथ्ये ॥ अञ्चरिञ्चं, अञ्चरिञ्चं, जीवदि वसन्तसेना (३) ।

(१) ननु अस्माकनीदृशी राजाञ्जलिः, येन सा व्यापा
दिता तं मारयत । तत् राट्टियशालसेवान्वेषयाव ।

(२) आर्यं चारुदत्त, सैवाहं पापा, यस्याः कारणादियं
त्वया असदृशी अवस्था प्राप्ता ।

(३) आञ्चर्यं, आञ्चर्यं, जीवति वसन्तसेना ।

॥ इति मर्त्यं पठन्ति ॥

चारु ॥ आकर्ण्य मर्त्यमोत्थाय, मर्त्यगंसुखनिमीलिताश्च
एव हर्षनग्नदाचरं ॥ प्रिये, वसन्तमेना त्वं?

वसं । मा जिव्याहं मन्दभात्रा (१) ।

चारु ॥ निरुप्य मर्त्यं ॥ कयं वसन्तमेनैव ॥ सानन्दं ॥

कुतोवाप्यानुधाराभिः कृपयन्ती पयोधरौ,
मयि मृत्युवशं प्राप्ते त्रियेव समुपागता ।

प्रिये, वसन्तमेने ।

त्वदर्थमेतद्विनिपात्यमानं देहं त्वयैव प्रतिमोक्षितं मे,
अहो प्रभावः प्रियसङ्गमस्य, मृतोऽपि कोनाम पुनर्द्ध्येत ।
अपि च । प्रिये, पश्य ;

रक्तं तदेव वरवस्त्रमियञ्च माला,
कान्तागमेन हि वरस्य यया विभाति;
एते च बन्धपटहध्वनयस्तु यैव
जाताविवाहपटहध्वनिभिः समानाः ।

वसं ॥ अदिदक्खिण्णदाए किं णेदं ववसिदं अज्जेण (२) ।

चारु । प्रिये, त्वं किल मया हतेति ।

पृथ्वाणुवद्भुवैरेण मनुष्या प्रभविष्णुना,
नरके पतता नेन मनागस्मि निपातितः ।

(१) मर्त्याहं मन्दभात्रा ।

(२) अति दक्षिणतया किं नेदं व्यवभितमार्येण ।

वसं ॥ कर्णौ पिधाय ॥ शान्तं, पावं; तेण्हि राअसालेण
वावादिदा (१) ।

चारु ॥ भिच्चुं दृष्ट्वा ॥ अयमपि कः?

वसं । तेण अणज्जेण वावादिदा, एदिणा अज्जेण जीवा
विदन्हि (२) ।

चारु । कस्वमकारणवन्धुः ।

भिच्चु । ए पच्चभिआणादि मं अज्जा? अहं शे अज्जश
चलणसंवाहचिन्तए संवाहके; जूदिअलेहिं गहिदे, एदाए
उवाशिआए अज्जश केलकेत्ति अलंकालपण्णिकीदेन्हि ।
तेण अ जूदणिव्वेदेण शकशमणके संवुत्तेन्हि । एशावि अज्जा
पवहणविअज्जाशेण पुष्पकरण्डअजिणुज्जाणं गदा; तेण अ
अणज्जेण ए मं वुज्ज मणेशित्ति वाज्जपाशवलकालेण मालिदा,
मए दिट्ठा (३) ।

(१) शान्तं, पापं; तेनास्मि राजशालेन व्यापादिता ।

(२) तेनाभार्येण व्यापादिता, एतेन भार्येण जीवं प्रापि
तास्मि ।

(३) न प्रत्यभिजानाति मामार्यः? अहं स भार्यस्य
चरणसंवाहचिन्तया संवाहको; द्यूतकरैर्युहीतः; एतया उपा

चारु। शर्विसक, योऽसौ पालकेन घोषादानीय निष्कारणं
कूटागारे वन्धने बद्धः आर्यकनाना तथा मोचितः।

शर्विं ॥ यथाह तत्रभवान् ॥

चारु। प्रियं नः प्रियं।

शर्विं। प्रतिष्ठितमात्रेण तव सुहृदा आर्यकेण उज्ज
यिन्यां वेणातटे कुशावत्यां राज्यमतिष्ठयं। तत्प्रतिगान्यतां
प्रथमः सुहृत्प्रणयः ॥ परिवृत्य ॥ अरे रे आनीयतामयं पापो
राष्ट्रियगठः।

॥ नेपथ्ये ॥ यथाज्ञापयति।

शर्विं। आर्य, नन्ययमार्यको राजा विज्ञापयति; इदं मया
युष्मद्गुणोपार्जितं तदुपयुज्यतां।

चारु। अस्मद्गुणोपार्जितं राज्यं।

॥ नेपथ्ये ॥ अरे रे राष्ट्रिय ग्यालक। एह्येहि स्वस्याविन
यन्य फलमनुभव।

॥ ततः प्रविशति पुरुषैरधिष्ठितः पद्माद्वाहुवद्धः शकारः ॥

शकारः। शीमादिके।

एवं दूलमदिक्कले, उद्दामे विश्व गद्दहे,

आणीदे क्कु हगे वद्धे ऊडे अणोवदुक्कले (१)।

॥ दिशोऽवलोक्य ॥

(१) विस्मयं। एवं दूरमतिक्रान्त, उद्दामइव गर्दभः,

आनीतः सत्त्वहं वद्धः कुकुरोन्यवदुष्करः।

समन्तदो उवट्टिदे शे लट्ठिअवन्ध । ता कं दाणि अशरणे
शलणं पवज्जामि ॥ विचिन्त्य ॥ भोदु, तं जेव्व अभुववण्णशल
णलक्खणं गच्छामि ॥ इत्युपसृत्य ॥ अज्ज चालुदत्त, पलित्ता
एहि पलित्ताएहि ॥ इति पादयोः पतति ॥ (१)

नेपथ्ये । अज्ज चालुदत्त, मुञ्च, मुञ्च; वावादेह एदं (२) ।

शकारः ॥ चारुदत्तं प्रति ॥ भो अशरणशरणे पलित्ता
एहि (३) ।

चारु ॥ सानुकम्पं ॥ अहह अभयमभयं शरणागतस्य ।

शर्व्वि ॥ सावेगं ॥ आः ! अपनीयतामयं ॥ चारुदत्तः
पश्यति ॥ चारुदत्तं प्रति ॥ न मुच्यतां, किमस्य पापस्यानुष्ठीय
तामिति ?

आकर्षतु सुवध्वेनं, श्वभिः संखाद्यतामय,

शूले वा तिष्ठतामेष, पाव्यतां क्रकचेन वा ।

चारु । किमहं यद्भवीमि तत्क्रियते ?

शर्व्वि ॥ कोऽत्र सन्देहः ॥

(१) समन्ततउपस्थितः स राट्टियवन्धः । तत्कमिदानीम
शरणः शरणं प्रव्रजामि । भवतु, तमेवाभ्युपपन्नशरणरक्षणं
गच्छामि । आर्य्यं चारुदत्त, परित्रायस्व, परित्रायस्व ।

(२) आर्य्यं चारुदत्त, मुञ्च, मुञ्च; व्यापादयामयनं ।

(३) भो अशरणशरण, परित्रायस्व ।

शकारः । मृष्टान्ना चालुदत्तः, शरणागतोऽस्मि, ता
पडित्ता एहि, जं तुण शलिजं तं कलेहि, पुणे ए ईहिणं
कणिग्गं (१) ।

॥ नेपथ्ये पौरा ॥ वाक्वादेध, किं निमित्तं पातकी जीवावी अदि (२) ।

वनं ॥ वध्यमास्तौ चारुदत्तश्च कंठादपनीयं शकार
स्यापरि लिपति ॥

शकारः । गङ्गादासो धीदे प्रसीद, ए पुणे मालदस्सं, ता
पडित्ता एहि (३) ।

शब्धि । अरे रं अपनयत, आर्य्यचारुदत्ता ग्राप्यतां,
किमन्य पापस्यानुष्ठेयता ।

चारु । किमहं चद्रवीमि तत्क्रियते ?

शब्धि । कोऽव मन्देहः ।

चारु । मय्यं ?

शब्धि । मय्यं ।

चारु । यथेवं, गोत्रमयं -

शब्धि । किं, हन्यता -

(१) भट्टारक चालुदत्त शरणागतोऽस्मि, तत्परिचा
यस्य, यत्तत्र मद्दणं तत्कुरु, पुनर्न द्दणं करिष्यामि ।

(२) व्यापादयत किं निमित्तं पातकी जीयते ।

(३) गङ्गादासोपुत्रि प्रसीद, न पुनर्ग्राहयिष्यामि, तत्परि
चायस्य ।

चारु । नहि, नहि; मुच्यतां ।

शर्वि । किमर्थः ?

चारु । शत्रुः कृतापराधः शरणमुपेत्य पादयोः पतितः

शस्त्रेण न हन्तव्यः ।

शर्वि । एवं तर्हि श्वभिः खाद्यतां ।

चारु । नहि, उपकारहतस्तु कर्तव्यः ।

शर्वि । अहो आश्चर्य्यं ! किं करोमि, वदतार्य्यः ।

चारु । तन्मुच्यतां ।

शर्वि । इति मुक्तः ।

शकारः । हीमादिके ! प्रचुज्जीविदेहि (१) ॥ इति पुरुषैः

सह निष्क्रान्तः ॥

नेपथ्ये ॥ कलकलः । पुनर्नेपथ्ये ॥ एषा अज्ज चारुदत्तस्य

वज्ज आ अज्जा धूदा, पदे वसनञ्चले विलग्नन्तं दार अमाक्खि
वन्ती, वाह भरिदण अणेहिं जणेहिं णिवारिज्जमाणा, पज्जलिदे
पावए पविसदि (२) ।

(१) विस्मये ! प्रत्युज्जीवितास्मि ॥ इतः परं नीलकण्ठे
नापूरि ॥

(२) एषा आर्य्य चारुदत्तस्य वधूरार्य्या धूता, पदे वस-
नाञ्चले विलग्नन्तं दारकमाक्षिपन्ती, वाष्पभरितनयनैर्जलैर्नि-
वार्य्यमाणा, प्रज्वलिते पावके प्रविशति ।

शर्त्वि ॥ आकर्ण्य नेपव्याभिमुखमवलोक्य ॥ कथं, चन्द-
नकः, चन्दनकः, किमेतत्?

॥ प्रविश्य चन्दनकः ॥ किं ए पेक्षति अज्जी, महाराजप्रसा-
दादं दक्षिणेण महन्तो जणसंमहो वट्ठदि ॥ एसेत्यादि पुनः
पठति ॥ कधिदं अ मए तीए, जधा, अज्जी मा साहसं करेहि,
धीवदि अज्ज चारुदत्तोत्ति; परंतु दुक्खवावुडदा ए को सुणेदि
को पत्तियाएदि (१) ।

चारु ॥ मोहेगं ॥ हा प्रिये जीवत्यपि मयि किमेतद्भवमितं ।

॥ जर्द्धमवलोक्य दीर्घं निश्चस्य च ॥

न महीतलस्थितिमहानि भवचरितानि चारुचरितं यदपि,
उचिन्तं तथापि परलोकसुखं न पतिव्रते तव विहाय पतिं ।

॥ इति मोहमुपगतः ॥

शर्त्वि । अहो प्रसादः;

तारायाः सर्पयस्तत्र मोहमार्याऽत्र चागतः,

हा धिक् प्रयत्नवैफल्यं दृश्यते मर्त्यतोमुखं ।

(१) किं न पश्यति आर्यो, महाराजप्रसादं दक्षिणेन
महान् जनसंमहो वत्तते । कथितञ्च मया तस्यै, यथा, आर्यो
ना साहसं कुरुष्व, जीवति आर्यचारुदत्तइति; परन्तु दुःख
व्याप्ततथा कः शृणोति कः प्रत्ययते ।

वसं । समस्तसिद्धिं अज्जी; तत्थ गंदुअ, जीवावेदु अज्जा;
अन्यथा अधीरत्तणेण अणत्थो सम्भावीअदि (१) ॥

चारु ॥ समाश्रयस्य सहसोत्थाय ॥ हा प्रिये, कायि; देहि मे
प्रतिवचनं ।

चंद । इदो इदो अज्जी (२) ॥

॥ इति सर्वे परिक्रामन्ति ॥

ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टा धूता चेलाञ्चलमाकर्षणं
विदूषकेणानुगम्यमानो रोहसेना रदनिका च ।

धूता ॥ सासं ॥ जाद मुञ्चेहि मं; मा विग्वं करेहि; भीआमि
अज्जउत्तस्स अमङ्गलाकर्णादो (३) ॥

॥ इत्युत्थायाञ्चलमाकृत्य पावकाभिमुखं परिक्रामति ॥

रोह । हाव अज्जए पडिवालेसु मं; तुए विणा ए सक्क
लोमि जीविदं धारेदुं (४) ॥

(१) समाश्रयितु आर्य्यः, तत्र गत्वा जीवयतु आर्य्यः;
अन्यथा अधीरत्वेनानर्थः सम्भाव्यते ।

(२) इत इत आर्य्यः ।

(३) तात मुञ्च मां; मा विघ्नं कुरुष्व, विभेमि आर्य्यस्या
मङ्गलाकर्णनात् ।

(४) हा आर्य्ये प्रतिपालय मां; त्वया विना न शक्नोमि
जीवितं धर्तुं ।

॥ इति त्वरितमुपमृत्य पुनरञ्जलं शृणोति ॥

विदू । भो दीणदाव वल्लणीए भिण्णत्तेण चिदाधिरोहणं
पावमुदाहरन्ति रिमीओ (१) ।

धूता । वरं पावाचरणे, ए उए अज्जउत्तस्स अमङ्गला
कण्ठं (२) ।

गर्वि ॥ पुरोऽवलोक्य ॥ आसनज्जतवह्यार्या तत्त्व
व्यंतां ।

चारु ॥ त्वरितं परिक्रामति ।

धूता । रअणिए, अवल्लन्न दारअं, जाव अहं समीहिदं
करोमि (३) ।

चेटी ॥ सकरुणं ॥ अहंवि यथोपदेमिणिस्सि भट्टिणीए (४) ।

धूता ॥ विदूषकमवलोक्य ॥ अज्जो दाव अवल्लंवेदु (५) ।

(१) भवत्यास्तावत् ब्राह्मण्याभिन्नत्वेन चितारोहणं पाप
मुदाहरन्ति ऋषयः ।

(२) वरं पापाचरणं, न पुनराख्यपुत्रस्यामङ्गलाकर्णनं ।

(३) रदनिके, अवलम्ब्य दारकं, यावदहं समीहितं
करोमि ।

(४) अहमपि यथोपदेजिन्यस्मि भट्टिन्याः ।

(५) आख्यस्तावदवलम्बयतु ।

विदू ॥ सावेगं ॥ समोहिदसिद्धि ए पउत्तेण, वल्लणे
अग्गदो कादव्वो, अदो भोदी ए अहं अग्गणी होमि (१) ।

धूता । कहं पचादिदृष्ट्वा दुवेहिं ॥ बालकमालिङ्ग्य ॥ जाद,
तुमं जेव्व पज्जाधावेहि अत्ताणं अल्लणं तिलोदअ दाणाअ
अदिकन्ते किं मणोरहेहिं ॥ सनिःश्वासं ॥ ए ऊ अज्जउत्तो
तुमं पज्जवधाविस्सदि (२) ।

चार ॥ आकर्ण्य सहसोपसृत्य ॥ अहमेव पर्यवस्थाप
यामि बालिशमिति ॥ बालकं वाङ्मयामुत्थाप्य वक्षसालिङ्गति ॥

धूता ॥ विलोक्य ॥ अल्लहे, अज्जउत्तस्स जेव्व सरसंजाओ
॥ पुनर्निपुणं निरूप्य सहर्षं ॥ दिष्टिआ अज्जउत्तो ज्जेव्व एसो,
पिअं मे पिअं मे (३) ।

बालकः ॥ विलोक्य सहर्षं ॥ अल्लो आवुत्त, नं परिव्व

(१) समोहितसिद्धौ प्रवृत्तेन, ब्राह्मणोऽग्रे कर्त्तव्यः, अतो
भवत्या अग्रणीर्भवामि ।

(२) कथं प्रत्यादिष्टास्मि दाभ्यां; तात, त्वमेव पर्यवस्था
पयात्मानं अस्माकं तिलोदकदानाय अतिक्रान्तं किं मनो
रथैः । न खलु आर्य्यपुत्रस्त्वं पर्यवस्थापयिष्यति ।

(३) आश्चर्य्यं, आर्य्यपुत्रस्तेव स्वरसंयोगः । दिष्ट्या आर्य्य
पुत्रएवैषः, प्रियं मे प्रियं मे ।

यदि ॥ वृत्तां प्रति ॥ अज्ज एवधादीअसि, आवुत्तजेव्व सं पज्ज
वभावेदि (१) ।

॥ इमि गत्तालिङ्गति ॥

आह । धृत्तां प्रति ।

एता मेवमि, प्रथमि विद्यमाने कोयं कठोरोच्चवसायआसीत्,
अर्थाजिजीवीणाचननुद्वणं किं भानावनखंगमिते करोति ।

वृत्ता । अज्ज उत्त, अदो जेव्व सा अचेतनेति चुम्बोअदि (२) ।

विदू । ॥ इत्ता मरुत्तं ॥ हो भोः एदेहिं जेव्व अच्छीहिं पिअ
मरुत्तां पेखीअदि, अहो मदीए पद्दावो, जदो जलनप्पवेसव्वव
साएण जेव्व पिअमरुत्तागमं पाविदा ॥ चानुदत्तं प्रति ॥ जेदु,
जेदु, पिअमरुत्तो (३) ।

आह । एहि सैज्जेव ॥ इत्यालिङ्गति ॥

चेटी । अहो संविधानं, अज्ज वन्दानि (४) ।

(१) आश्चर्यं, पिता मां परित्यजति; आश्चर्यं वर्द्धसे, जनक
एव मां पर्यवन्नापयति ।

(२) आश्चर्यं पुनः, अतएव ना अचेतनेति चुम्ब्यते ।

(३) आश्चर्यं, एताभ्यामेवास्मिन्नां प्रियवचस्यः प्रेक्ष्यते,
अहो मदीयाः मदीयावो, यतोऽयं जलनप्रवेशव्यवसायं नैव प्रियमना
ममं प्रापिता । जयतु, जयतु, प्रियवचस्यः ।

(४) अहो संविधानं; आश्चर्यं वन्दे ।

॥ इति चारुदत्तस्य पादयोः पतति ॥

चारु ॥ पृष्ठे करं दत्वा ॥ रदनिके, उत्तिष्ठ ॥ इत्युत्थापयति ॥

धूता ॥ वसन्तसेनां दृष्ट्वा ॥ दिष्टिआ, कुसलिनी वहि

णिआ (१) ।

वसं । अज्जणा कुसलिनी संवृत्तास्मि (२) ।

॥ इत्यन्योन्यालिंगतः ॥

शर्वि । दिष्ट्या जीवितसुहृद्गम्यः ।

चारु । युष्मत्प्रसादेन । *

शर्वि । आर्य्ये वसन्तसेने परितुष्टो राजा भवतीं वन्धु
शब्देनानुगृह्णाति ।

वसं । अज्ज कदत्यन्हि (३) ।

शर्वि ॥ वसन्तसेनावगुण्टय चारुदत्तं प्रति ॥ आर्य्य क्षिप्तस्य
भिचोः क्रियतां ।

चारु । भिचो किं तव वज्रमतं ।

(१) दिष्ट्या कुसलिनी भगिनी ।

(२) अधुना, कुसलिनी संवृत्तास्मि ।

* यत्सूर्यादयभयतः कविनोचितपात्रमेलनं न कृतं,

सुन्दरयुक्तिभिररचयदा चंदनकोत्तिनीलकण्ठसूत ।

(३) आर्य्य कृतार्थास्मि संवृत्ता ।

भिक्षुः । इमं इदिमं अणिवत्तुणं पेक्खिअ, दिउणदले मे
पत्तज्जाय वज्जमाणे संवुत्ते (१) ।

चारु । मत्ते दृढोऽस्य निश्चयः । तत्पृथिव्यां सर्वविहारेषु
तुल्यपतिरयं क्रियतां ।

शर्वि । यथाह आर्यः ।

भिक्षुः । प्रियं नः ।

शर्वि । न्यावरकस्य किं क्रियतां ।

चारु । सुदृक्त अदामोभवतु । ते चाण्डालाः सर्वचाण्डा-
लानामधिपतयोभवन्तु । चन्दनकाः पृथिवीदण्डपालकोभवतु ;
तस्य राद्रियस्यालस्य यथैव क्रिया पूर्वं वर्त्तमाना तथैवास्तु ।

शर्वि । एवं यथाह आर्यः । तदुच्यतां किं ते भूयः प्रियं
करोमि ।

चारु । अतः परं प्रियमस्ति ।

तस्या चारित्वशुद्धिचरणनिपतितः शचुरप्पेप मुक्तः,
प्राप्तातारतिल्लः प्रियसुहृदचक्षामार्यकः शास्त्रि राजा;
प्राप्ता भूयः प्रियेवं, प्रियसुहृदि भवान् संगतोमे, च, यस्त्यो
कस्यं किं नातिरिक्तं यदपरमधुना प्रार्थयेऽहं भवन्तं ।

(१) इदमोदृशमस्तिव्यतं प्रेक्ष्य, द्विगुणतरोमस प्रव्रज्या

कांश्चिद्वृषयति प्रपूरयति वा, कांश्चिन्नयत्युन्नतिं,
कांश्चित्पातविधौ करोति च पुनः कांश्चिन्नयत्याकुलान्,
अन्योन्यं प्रतिपक्षसंहतिमिमां लोकस्थितिं बोधय

॥ - नैष क्रोडति क्लृपयन्त्वघटिकान्यायप्रसक्तोविधिः ।

तथापीदमस्तु ।

क्षीरिण्यः सन्तु गावो, भवतु वसुमती सर्व्वसंपन्नशस्या,
पर्जन्यः कालवर्षी, सकलजनजनो नन्दिनोवान्तुवाताः,
मोदन्तां जन्मभाजः सततमभिसताब्राह्मणाः सन्तु सन्तः,
श्रीमन्तः पान्तु पृथ्वीं प्रशमितरिपबोधर्म्मनिष्ठाश्च भूपाः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्व्वे ॥

॥ संहारोनाम दशमोऽङ्कः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

